horace walpole castelul din otranto

ROMANUL GOTIC ENGLEZ

„Să ştii. Prietene, aceste născociri cu care poeţii **s-**au străduit să amăgească lumea fac parte din acele minciuni vrednice de laudă despre care un înţelept din vechime vorbea cu încredere, astfel încât cei care amăgesc sunt mai cinstiţi, iar cei amăgiţi sunt mai înţelepţi decât cei care nu sunt amăgiţi”.

Irichard Hurd, *Eseuri morale şi dialoguri politice* Londra 1776, vol. 3)

Îndrăznim să spunem că mai citim şi astăzi cu plăcere povestiri de aventuri şi mistere, distanţâ**ndu-**ne, fireşte, de aglomerarea lor de spaimă şi sentimentalism. Şi îndrăznim să credem că şi alţii vor continua să le citească din nevoia normală d divertisment narativ, pe care proza intensiv epicizată o poate în primul rând împlini. Originile publicului de romane le aflăm secolul al XVIII-lea „când genul **s-**a dezvoltat cu precădere în Franţa şi în Anglia, iar la lărgirea lui a contribuit, fără îndot şi expansiunea la proporţii şi implicaţii de modă a prwi! senzaţie, în diferitele ei variante, din Anglia celei de a «Ioij. J în.u. I lăţii a veacului şi spunând proză de senzaţie, ne gândim la o varietate de specii, în economia cărora povestirea, romanul şi romanţul îşi împart prioritatea, ceea ce duce, nu de puţine ori, la suprapunere, adică la imposibilitatea determinării apartenenţei

«mei scrieri.

În limba engleză terminologia este şi mai diferenţiată. Alături de *Ude*, se foloseşte şi *narrative* şi *story*, *iar novei*, este o specie deosebită de *românce* (aproximativ tradus prin *romanţ*) [1]. Greu de definit tocmai

---

1 Vezi. Tudor Olteanu, Morfologia romanului european în se- colul al XVIII-lea, Bucureşti, 1974, Discuţii terminologice şi în lucrarea Novei and

prin marea şi diversificată arie pe care o acoperă, *novei* este delimitat în dicţionarele de specialitate prin legăturile sale cu realismul. La rândul său, *românce*, este adevărat, cu

VÂSL o arie mai redusă, şi asociată de obicei cu o lume fictivă, imaginativă, ireală. Întâlneşte aceleaşi obstacole în stabilirea unei definiţii, căci sub acelaşi nume citim şi poeme narative medievale şi romane cavalereşti şi povestiri „gotice" şi romane istorice şi romane sentimentale. Deosebirile **s-**au conturat pe la mijlocul secolului al XVIII-lea. **Într-**o scrisoare către fiul său, la 1740, lordul Chesterfâeld arăta că romanul este „o mică istorie galantă care trebuie 4 conţină multă iubire şi să nu depăşească unu-două volumaşe", în vreme ce romanţul... Constă în general din douăsprezece volume, wmplute toate cu fleacuri insipide de dragoste şi cu aventuri din cele mai incredibile". Disputele în jurul superiorităţii romanului faţă de romanţ au continuat de pe poziţii morale în deceniile care au urmat, ajungâ**ndu-**se până la condamnarea romanţului de către v James Beattie drept o „recreaţie primejdioasă". Clara Reeve în erudita ei cercetare din 1785, *Dezvoltarea romanţului în decursul timpurilor, în diferite ţări şi moravuri, cu observaţii asupra efectelor bune şi rele ale acestuia, în cadrul unor conversaţii de seară*, propune un *ăistinguo* etic educativ între roman şi romanţ. „Romanţul este o fabulă eroică ce tratează despre personaje şi lucruri fabuloase. Romanul este un tablou al vieţii şi moravurilor reale şi al timpurilor în care este scris. Romanţul, în limbaj ales şi înălţător, descrie ceea ce nu **s-**a

---

Românce 1700—1800. A Documentary Record, edited by Ivan Williams, London, 1970, şi la Hubert Teyssandier, Les formes de la creation romanesque ă l'epoque de Walter Scott «* de Jane Austen, 1814—1820, Paris, 1977.

întâmplat niciodată şi nici nu este probabil că se va întâmpla. Romanul arată o relaţie familiară a acelor lucruri care se petrec în fiecare zi sub ochii noştri şi care se pot întâmpla prietenilor noştri sau nouă; în forma sa desăvârşită, reprezintă fiecare scenă **într**-un Mod atât de dezinvolt şi de firesc şi le face să pară atât de probabile încât ne amăgeşte şi ne face să fim convinşi (cel puţin atâta vreme cât citim) că totul este real şi chiar suntem mişcaţi de bucuriile sau durerile personajelor din povestire de parcă ar fi ale noastre”. „În ciuda tuturor absurdităţilor din vechile romanţuri, de par calculate să producă asupra moravurilor omeneşti efecte mai favorabile decât romanele noastre moderne. Dacă romanţul nu-i prezenta pe oameni aşa cum sunt în realitate, îi prezenta mai favorabil. Eroii erau modele de curaj, adevăr, generozitate, omenie şi perfectă demnitate a moravurilor. Romanul reprezintă omenirea mult prea adevărat şi descrie asemenea scene de plăceri şi vicii care nu sunt vrednice să vadă lumina şi îi obişnuieşte pe tineri cu căile răului înainte ca ei să fi intrat în lume cum se cuvine; ei expun sexul frumos ochilor lumii întregi în modul cel mai dezmăţat şi mai neruşinat, despui**ndu-**le de acea modestă rezervă care este temelia graţiei şi a demnităţii, vălul pe care natura l**-**a menit apărării lor de privirile prea familiare, pentru a deveni numaidecât cel mai profund stimulent pentru dragoste şi cea mai profundă siguranţă a virtuţii”. Iar în publicaţia *The Monthly Review* din martie 1797, citim fa recenzia la un romanţ de Ann Radcliffe interesante precizări teoretice cu privire la diferenţa specifică. Dacă romanul este o reprezentare exactă a moravurilor şi personajelor din societate, o copie liberă dar fidelă, după natură, romanţul este o specie „în care descrieri elevate, personaje extravagante şi întâmplări puţin probabile se combină

pentru a produce emoţii mai puternice decât scenele naturale cele mai bine alese şi descrise. Această specie de ficţiune este poate mai impunătoare decât cea dintâi la prima vedere: dar trăsătura care o deosebeşte în mod esenţial de roananri autentic şi-i arată imensa inferioritate este că, la fel ca secretele, încetează de a, mai fi interesantă după ce nu ne mai ştirpeşte curiozitatea; în timp ce cealaltă, la fel ca adevărul, poate fi reconsiderată şi studiată cu satisfacţie sporită”. Discuţiile aveau să fie continuate de pe alte poziţii în veacul următor. Nathaniel Hawthocnp, pildă, sesiza diferenţa dintre roman şi romanţ în libertatea îngăduită autorilor acestuia din urmă de a avea în primulţind în Vedere adevărul ideal, psihologic şi mitic”.

Deşi socotim, în general, că proza gotică” este reprezentată, mai ales prin romanţuri, vom folosi în cursul acestui studiu şi ceilalţi termeni, pe de o parte pentru că ei sunt folosiţi ca atare în subtitlurile operelor respective, pe de altă parte pentru că ei desemnează uneori mai precis specia discutată.

O; altă precizare necesară este discuţia a însuşi termenului de: „gotic*[2]. Folosirea ghilimelelor denotă o denumire convenţională;! improprie, acceptată ca atare de unii. Exegeţi şi de unele istorii; ale literaturii engleze1, la care **s-**a ajuns prin**tr-**un dublu: transfer.; de planuri: în primul rând din arhitectura religioasă, a „s. Écoler lor XII-XVI în arhitectura, secolului al XVIII-lea[3]; în al: doiletgi

2 Altele, de pildă The Cambridge History of English Litera- ture, îl califică „roman de groază, roman de mistere, roman de suspense sau orice alt titlu îi convine mai bine**. în Frănţa se vor-' beşte de roman „negru**; roman „frenetic", cu termenul propus de Charles Nodier.

3 Vezi George Henderson, Goticul, traducere Gabriel Gafiţa, Bucureşti, 1980,

rând, din arhitectura secolului, al XVIII-lea în literatijra, aceleiaşi... Epoci. „De la cupola Panteonului la forma ascendentă, a ogivei*, prelungită în jos prin seara în spirală, există aceeaşi: deosebire, care separă *Plăcerile imaginaţiei* ale lui Addison de *Plăcerile melancoliei* ale lui Warton.”[4]

„Goticul*I se referă în acest studiu la acea direcţie a prozei de ficţiune dezvoltată în Anglia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (mai precis, de la apariţia povestirii lui Horace Walpole, *Castelul din Otranto*, până la cele dintâi romane istorice ale lui Walter Scott) care, reflectând criza sensibilităţii din epocă, explorează zonele emoţionale şi imaginative ale c-onş” inU-i. Iutnr: iraţională a personalităţii umane, speculind gustul pentru usperU-li senzaţionale şi insolite ale existenţei, pentru fantastic, Supranain cal, ingeniozitate.

Goticul ea stil a marcat o schimbare, o înnoire, determinând o epocă în istoria culturii şi ilustrând astfel o ipostază a modtrnu lui, percepţie care **s-**a perpetuat până în Renaştere şi a fost reluat în unele ţări şi în secolul al XVIII-lea. Încă din veacul al XV-lea în antinomia gotic (modern) – antic (clasic), goticului i se rezerva o accepţiune exclusiv peiorativă. Antonio Filarete, autor al unui tratat de arhitectură în care constată inferioritatea goticului, îşi sfătuieşte prietenul **într-**o scrisoare *îl* nu se lase prins în mrejele stilului. „De aceea, îi implor pe toţi să renunţe la acest obicei modern, iar tu nu te lăsa sfătuit de meşterii care folosesc această cârpăceala. Blestemat fie cel care a introdus-o. Cred că numai barbarii l-au putut aduce în Italia”. Şi Vasari îşi manifesta oprobriul faţă de „moda germană”. Cum era de aşteptat, şi epoca clasică respingea

4 Rlaurice Levy, Le roman ,,gothique“ anglais 1764—1824, Tou- louse, 1968, p. 641.

acest „gust fad al ornamentelor gotice / Aceşti monştri odioşi ai veacurilor ignorante / Ce au produs ale barbariei torente” (Molière). Valul opiniei dezaprobatoare a dus la folosirea figurată a termenului, cu sensul de „barbar”, urât”, „întunecat”, „retrograd”. Diderot îl întrebuinţa în această accepţiune, numind „gotic” acel comitet care a condamnat Enciclopedia. În Anglia, William Shenstone critică folosirea în poezie a „nopţii, go. Ticismului, confuziei şi haosului absolut”. Şi, totuşi, în Anglia începutului de veac XVIII, ca parte a interesului mai general pentru Evul Mediu, categoria de „gotic” *, tot în accepţiunea de modern, încetează treptat de a mai fi asociată cu barbaria şi primitivismul cuceritorilor Romei. Încă în 1621, la Oxford luase fiinţă o şcoală de reevaluare a documentelor şi monumentelor saxone. Ca urmare a cercetărilor întreprinse, Roger Dodsworth şi William Dugdale

I Pentru evoluţia conotaţiilor termenului „gotic”, vezi Paul Frankl, *The Gothic. Literary Sources and Interpretations throug Eight Centuries*, Princeton, 1960 şi Edward D. Seeber, *On Defininy Terms*, în *Comparative Literatare. Method and Perspective*, Carbondale, 1961.

au publicat între 1655 şi 1673 *Monasiicon Anglieanum, o* erudită istorie ilustrată a construcţiilor gotice. Iar în 1707, Societatea anticarilor din Londra, urmată de societăţi în diferite alte oraşe, iniţia o suită de vizite la castele şi catedrale pentru a cerceta antichităţile gotice: ruine, manuscrise, heraldică. În 1715, prefaţatorul unei ediţii din *Crăiasa zânelor* de Spencer mergea pe direcţia perechii antinomice antic-modern în ipostaza roman-gotic, dar cu un acut simţ de obiectivitate: „A compara poemul cu modelele antichităţii ar însemna să faci o paralelă între arhitectura romană şi cea gotică. În

cea dintâi există, fără îndoială, o măreţie şi o simplitate mai firească; în cea de a doua aflăm mari amestecuri de frumuseţe şi barbarism, sprijinite totuşi de invenţia unei vanităţi a ornamentelor inferioare; şi deşi unul este mai maiestuos pe ansamblu, celălalt poate fi foarte neaşteptat şi plăcut în părţile sale”, O publicaţie serioasă ca *The Gentleman*'s *Magazine*, fondată în 1731, recomanda în 1739 **într-**un articol reverenţios admirativ forţa respectabilă, soliditatea şi nobila simplitate a construcţiilor gotice civile, calităţi care nu au putut fi de atunci atinse de rafinamentul modern. Despre antinomia clasic-modern cu precizarea clasic-gotic vorbeşte în termeni echilibraţi şi Richard Hurd în *Scrisori despre cavalerie şi romanţ*, 1762, care reclamă, dacă nu o artă poetică (aşa cum preconizau Batty şi Langley care propuneau rinei tipuri de gotic „clasicizat”), cel puţin nişte principii estetice ale goticului, pe nedrept considerat barbar, „Când un arhitect examineză o construcţie gotică după norme greceşti, el nu descoperă decât deformări. Dar arhitectura gotică îşi are propriile norme prin care, atunci când este examinată, dovedeşte că îşi are propriul merit, la fel ca şi cea grecească”. Treptat, goticul începe să dobândească perspectivă istorică, pierzâ**ndu-**şi din atributele modernităţii şi devenind mărturie a trecutului, căruia i se opune o altă ipostaza a modernului, clasicismul augustan, încă din 11725 „Alexander Pope asemăna relaţia dintre opera lui Shakespeare şi literatura vremii cu cea dintre un maiestuos edificiu gotic şi o construcţie modernă, „cea din urmă mai elegantă şi mai strălucitoare, dar prima mai puternică şi mai solemnă”. Şi mai târziu William Hazlâtt, distingând între patru tipuri de tragedie, numea gotică tragedia shakespeariană, iar S.T. Coleridi; e, piirilr-o p. Irulelă, arăta că Panteonul se deosebeşte tot atât demult

de We; t minister Abbey sau de domul Sf. Ştefan din Vienn, precum: «deosebeşte o tragedie de Sofocle de o dramă de Shakespeare. Iar în 1735, Samuel Boyse recomanda restaurarea vechilor construcţii gotice pe care le considera superioare celor moderne.

Două circumstanţe favorizează repunerea în drepturi a goticii lui în secolul al XVIII-lea: resurecţia trecutului naţional şi cri/ sensibilităţii. Acum are loc prima treaptă a transferului conceptual de care aminteam înainte, căci goticul acestui veac nu este o reedi tare, ci o metamorfoză prin adaptare a goticului original. Faza va fi continuată în secolul următor prin arhitectura neogotică ce culminează prin construirea Parlamentului londonez şi prin cercetarea etico-estetică şi psihologică a ansamblului gotic în opera lui John Ruskân şi a lui August Welby Pugin. Goticul ca stil vechi este recondiţionat şi relansat ca modern. Modern pentru că el corespunde unei stări de spirit, unei nemulţumiri generale întemeiate pe tensiuni emoţionale şi dileme morale şi simbolizează o atitudine faţă de viaţă, nevoia unui univers spiritual nou, compensator, cu alte cuvinte dezafiliercă de raţiunea atotştiutoare, atotcuprinzătoare, atotputernică. În Anglia, spune Beverley Sprague Allen1 nu este vorba de o reînviere (*revival*), ci de o supravieţuire (*survival*) a goticului, ceea ce accentuează ideea de continuitate a unui stil vernacular. Preluând latura fantasticului, a irealului, eliberând imaginarul, fantezia, fabulosul, proza „gotică" amplifică în secolul al XVIII-lea înfruntarea mai veche dintre raţiune şi imaginaţie.

Care era fundalul istoric pe care **s-**a produs în Anglia resuscitarea goticului? Aflată sub o cârmuire politică a oligarhiei *whig*, reprezentată la început de Rofoert Walpole, mai târziu de William Pitt, Anglia primelor decenii

ale veacului al XVIII**-**lea a cunoscut o perioadă de relativă stabilitate şi de pacificare, întreruptă doar de mişcările iacobite, de războiul maritim cu Spania şi de reluarea ostilităţilor cu Franţa, perioadă în care „s**-**a răspândit bunul

Tides in English Taste 1619 – 1800, a Background for the Study of Literatwre, Cambridge, Massachusetts. 1987.

simţ şi înţelepciunea în viaţă şi gândire, **s-**au şlefuit manierele şi **s-**a umanizat comportamentul”. Etapacarea; (» riftat; a xnserfanat angajarea Angliei **într-**o serie de operaţiuni militare în Europa şi în America şi, în acelaşi timp, consolidarea supremaţiei ei coloniale, cel puţin până la semnarea în 1776 a Declaraţiei de „independenţa a coloniilor de peste ocean. Dar aurita prosperitate” economică de la suprafaţă, pe care o asiguraţi expansiunea industriei, a mecanismului de fabrică, reglementarea sistemului comercial şi extinderea urbană, nu putea evita flagrantele disparităţi sociale determinate de agravarea sărăciei şi a mizeriei. Pe seama latifundiilor crescânde, ţăranii îţi pierdeau pământul, iar numărul yeomânilor era în scădere; în fabricile care înlocuiseră industria domestică salariile erau mult sub limitele unui trai modest; insalubritatea condiţiilor de muncă şi locuit era agravată de Extinderea urbanităţii. Simptomele revoluţiei industriale de la sfftşitul veacului, cu tot cortegiul ei de implicaţii sociale şi spirituâfe, au marcat deceniile de mijloc prin**tr-**o tulburare a **–** eehiâitor ultii social şi moral, prin configurarea unei stări de disatisfacţie şi de aşteptare. Infailibila judecată cedează loc! Nelinişti, sensibilităţii acutizate din imperiul emoţiei şi al sentimentului. IRkţt’unea devine insuficientă pentru explicarea fenomenelor realităţii. Se recurge la sondarea resorturilor inaccesibile observaţiei directe, se caută explicaţii, dincolo

de aparenţele obiective, apelâ**ndu-**se nu o dată la iraţional sau la o logică a irealului. Realitatea se retrage în faţa imaginaţiei, se compune o lume după legile fanteziei, ceea ce în ultimă instanţă echivalează cu modul subiectiv de percepere a existenţei materiale şi spirituale. Criza conştiinţei, reflectată încă din eseurile filosofice ale lui Berkeley şi Hume prin funcţia atribuită divinităţii şi hazardului, prin locul acordat sentimentelor şi afectelor în spaţiul moral al comportamentului, rupe echilibrul luminilor. Dacă la început erupţiile de acest tip erau cazuri singulare, care traduceau predispoziţii temperamentale Spre **–** nevroză, morbiditate şi anxietate, de se transformă **într-**o stare de spirit de grup, fără o absolută generalizare, care se explică prin gradul

I G.M. Trevelyan, *Istoria ilustrată a Angliei*, traducere de Fionca Condurachi şi Dan Hurmuzscu, Bucureşti, 1975, p, 586, diferit de răspuns la stress-ul social şi psihologic al epocii. Melancolia, isteria, ipohondria reveneau frecvent în descrierea simptomelor celor mai răspândite maladii din acea vreme. Se miilci ializează în mod diferit o reacţie comună: evadarea din realitate. Fie în natură, fie în trecut, fie în imaginaţie. Se aleg spaţii şi timpuri puţin concrete) o lume legendară, magică, onirică, compensând precizia prin fatttezie. Contururile se estompează, planurile *fiQ* suprapun „nivelurile interferează.

Alţi comentatori ai „goticului” literar au interpretat fenomenul ca un reflex spiritual şi emoţional al unui eveniment istoric: revoluţia franceză. „Poate necesitatea, pledoaria pentru revoluţii au dat naştere actualului roman. Romanul era descrierea vieţii şi a moravurilor omeneşti; dar viaţa şi moravurile omeneşti descrise pot deveni obositoare… Era. Deci timpul să inventăm un alt mod de a**-**i interesa pe aceşti numeroşi cititori… şi chiar în momentul

în care eram ameninţaţi de stagnarea fanteziei **s-**a ivit Maximiâien Robespierre”. Consemna un articol din *The Monthly Magazine*, în August 1797. La fel gândea marchizul de Sade, care vedea genul ca produs: indispensabil al zguduirilor revoluţionare, de pe urma cărora se resimţea întreaga societate europeană. Chiar în 1927, Michael Sadleir, în *The english Association*, credea că „în aceste entuziasme timpurii ale pionierilor gotistici se pot vedea cu uimitoare claritate impulsurile care au fost exprimate în mod politic de revoluţia franceză”. Ca să nu-i amintim pe suprarealişti care în anii ’30 ai noştri considerau romanul „gotic” ca „patognomic al marii tulburări sociale care cuprinsese Europa la sfârşitul secolului al XVIII-lea”. „Mai puţin eveniment literar decât atitudine colectivă, genul negru va fi atunci o imagine imediată şi astfel viu impresionată a acestei profunde dorinţe de răsturnare care animă spiritele acestui moment, alături de teama pe care o poate produce ideea unei asemenea schimbări”. Ni se pare însă inoportun să transformăm mecanic, la literă, un fenomen de pe planul istorico-politic pe cel literar. Condiţionări, fără discuţie, există, dar nu în măsura unei relaţii directe, ci a reflectărilor unor în noiri ale unei structuri sociale, la rândul ei economic determinată, care echivalează cu o modificare a conceptelor filosofice şi a canoanelor estetice, întemeiate pe suspectarea infailibilităţii ordinii raţionale a lumii şi a societăţii. Armonia, echilibrul general, dovedite a fi iluzorii, lasă loc derutei, nevrozei, neliniştii, complexele şi refulările se eliberează din subconştient în manifestări psihologice dramatice, recreate **într-**o existenţă psihică la nivel poetic şi romanesc, **într-**un univers paralel văzut prin lentile deformante. Incursiunile în imaginar şi fantastic sunt modalităţi de evadare din coerciţia. Sistemică a unei

lumi fals optimiste, instaurate de mentalitatea unui conformism moral şi religios. Cu atât mai mult cu cât interesul pentru gotic este în Anglia cu mult anterior. Revoluţiei franceze „el exprimând rezultatul normal al unor stări de fapt deja sedimentate în conştiinţă şi în spirit. NI se pare, prin urmare, mult mai apropiată de adevăr poziţia celor care afirmă că genul este într-adevăr un produs filtrat al prăbuşirii feudalismului, dar nu prin revoluţia franceză de la 1789, ci prin „glorioasă" revoluţie engleză cu un secol mai veche. „Se înţelege astfel că evenimentele de pe continent au impulsionat «piaţa de grozăvii» şi au accelerat ritmul producţiei de roman «gotic» în ultimii ani ai secolului; în ceea ce priveşte societatea engleză, nu se putea vorbi de o acceptare a tezelor revoluţionare, ci de o reacţie de apărare în faţa agresiunii ideologice venite din Franţa, o regresiune la o epocă anterioară din propriul său trecut naţional, o fixare la singurul tip de revoluţie a cărei experienţă o făcuse, şi în care se simţea la largul său". I

Semnele înnoirii emoţionale apar la început în poezie în primul pătrar de veac XVIII: gustul pentru natură, înnobilarea peisajului prin ruinele evocatoare ale unei grandori dispărute, cadrul ideal pentru melancolie, reverie, spleen. Selenarul, nocturnul, dezolarea, sălbăticia ca elemente-decor ale meditaţiei asupra pro –, blemelor fundamentale, ca şi recuzita spectrală în plan vizual şi sonor, completează o schiţă de tablou al unor tendinţe din lirica vremii, reprezentată de James Thomson, David Mallet, Robert

Blaâf, John Dyer, James Hervey, Thomas Warton, Murii AK-nsme, John Cunningham, Edward Young. Şi se adaugă în Unit. – în, i culegerea lui Thomas Percy de poezie baladescă, caic reînvie meu talitatea medievală a

iubirii şi onoarei **într-**un cadru de misiei şi superstiţie. Şi, de asemenea, tentativa lui James Mnepherson «! a plăsmui un şi mai îndepărtat fond mitic celtic, compus de nil fel tot din culori şi sunete medievale.

Goticul secolului al XVIII**-**lea capătă însuşiri de oalogurie estetică oscilând între modern şi modă, sfere noţionale adeseori suprapuse din cauza coincidenţelor semantice. Consolidate în jurul unei discontinuităţi, al unei sciziuni, afirmarea noului prin ne garea vechiului şi prin contestarea normelor şi modelelor acri ditate, conceptele sunt invariante, categorii constante şi repetabile eu dublă determinare: în câmpul calităţii şi al temporalităţii. Asociat, până la identificare cu noul, mai ales la nivel axiologie, noutatea devenind premisă a existenţei estetice, modernul este mereu apt de modernizare, după cum noul este în permanentă înnoire. Şi modernul şi moda se supun unui proces dialectic intern care se manifestă prin coexistenţa germenilor contrari: negând vechiul şi demodatul, modernul şi moda tind să se instituţionali **–** zeze **într-**o ordine şi, devenind astfel la rândul lor vechi şi-demodate, sunt posibile de a fi ciclic negate şi înlocuite, generând istoria conceptelor de modern, istoria modelelor sau a succesiunii de mode Goticul categorial ipostaziază moda şi modernul ca nouă formă de sensibilitate, configurâ**ndu-**se ea anticlasic, antiiluminist, anti augustan, antiraţional, antirealist, antiobiectiv, antistatic, antidogmatic, antiaristotelic. Ca modern, goticul are o implicaţie evaluativă pronunţată, căci în secolul al XVIII**-**lea noul devine condiţie a valorii estetice, a frumosului, o vocaţie polemică şi un sens al devenirii. O necesitate, modernul traduce o efervescenţă spirituala şi este rezultat al unor adânci mutaţii în conştiinţă. Literatura „gotică”, prin reprezentanţii ei de seamă, susţine ideea de valoare a

modernităţii.

Dar dacă goticul dobândeşte în epocă atributele de noţiune Valorică, categoria estetică reprezentativă care îi înlobe i/ „i: „i i!

depăşeşte este – sublimul. Tradus în câteva ediţii: între anii 1742 şi 1757, **–** tratatul lui Longinus despre sublim lansează în dezbateri teoretice un concept care acoperea prin sfera lui noţională un ansamblu de calităţi (în abstract şi în concret) vehiculate şi ţinute la preţ în epocă. *Cercetarea filosofică a originii ideilor despre sublim şi frumos* a lui Edraund Burice, din 1757, deschizând e perspectivă filosofică şi estetică asupra celor două categorii, devine, cu toate contradicţiile pe care le sesizăm **într-**o lucrare deliberat sistemică, compendiul teoretic al încercărilor de până atunci de a explicita dimensiunile unui nou ideal estetic. Sublimul, ca rezultat al celor mai puternice emoţii pe care le poate. Simţi omul, are ca surse imediate, după Burke, reprezentările durerii şi primejdiei şi drept efecte încântarea, diferită de ideea de plăcere pozitivă, uimirea, „acea stare a sufletului în care toate mişcările sale sunt suspendate, cu un grad oarecare de oroare”, în sfârşit admiraţia, reverenţa şi respectul, pe de o parte, compasiunea şi ambiţia pe de altă parte. Dar la producerea sublimului concură în acelaşi timp groaza, obscuritatea, forţa, amploarea, nemărginirea, abruptul, privaţiunile (pustietatea, bezna, singurătatea şi tăcerea), adică tot acel arsenal care avea să fie exploatat, şi nu peste mulţi ani, nu numai de prozatorii noului val „negru”, ci de întreaga renaştere romantică. Căci, dacă este adevărat că Burke nu se desparte total de tradiţia gândirii estetice a secolului luminilor, nu este mai puţin adevărat şi faptul că el contrazice principiile esteticii neoclasice tocmai în partea a doua şi a patra a eseului său, adică în

cele XXIIXXV de secţiuni care analizează sursele, pasiunile şi mecanismul de producere a sublimului şi în care dă valoare estetică fanteziei ca reacţie împotriva refulării eului. Şi tocmai pentru că micul tratat nu **s-**a referit în mod special la un anume domeniu artistic, el a servit de concentrat teoretic şi literaturii şi artelor frumoase. Conceptul de sublim, pe care Alexander Gottlieb Baumgarten *în Estetica* îl circumscria prin categoria de *magnituão* şi pe care Immanuel Kant în *Observaţiile*... sale din 1764. Îl numea *grandios*, este în fond o *demesure*, ceea ce implică îmbinarea apre

e

cierii morale cu cea estetică. Curentul sensibilităţii şi al preroman-*I*

tişmului1 precum şi romantismul literar au aflat mai ales în esteticasublimului o justificare a inspiraţiei **într-**un univers cu proporţii anticlasiee: sentimente extreme generatoare de pasiuni, d; m şi de stări sufleteşti confuze, producătoare de melancolii şi anxietăţi, de vinovăţii şi spaime, augmentate în coordonate spaţio. Temporale până atunci alungate din normele frumosului: sălbăticie pitorească, dezlănţuire de stihii, dezolare, obscuritate, fantezie şi vis, vastitate, infinit, îndepărtare şi imprecizie istorică, şi, care depăşesc nu, o dată cadrul terestru **într-**o aspiraţie cosmică. Adeseori, peisajul şi decorul din proza „gotică” transcrie verbal vizualul din pânzele lui Claude Lorrain, Salvator Rosa, Giambattista Piranesi, Aleşsandro Magnasco, Francisco Goya. Georges Poulet vedea în spaţiul din proza „gotică” un „spaţiu invers” care accentuează distanţele, tţirţiinuând până la anihilare umanul. „Să spunem mai curând că şi Castelul din Udolpho şi mănăstirea de la Sainte-Claire şi închisorile Inchiziţiei sunt, cum sunt şi *Careeri d'Invenzione*, locul misterios al

înaintărilor încâlcâte, locul interminabilelor coborâri pe trepte şovăitoare, cu pasul tiptil şi angoasat al viselor de-a lungul spiralei eului”. 2 Şi acest lucru tocmai pentru ea relieful „gotic” are mai curând o existenţă psihologică decât una fizică, recreând imaginativ o lume iluzorie. Toţi cercetătorii artei fantasticului fac inerente trimiteri la goticul englez al secolului al XVIII-lea, considerat un moment în evadarea din realitate. „Neogoticul este mărturia unei nostalgii a trecutului; el exprimă o dorinţă de a imagina şi de a reprezenta, menită să regăsească, cel puţin mental, o anume *vârstă de aur*, care, pentru oamenii cia «icismului, fusese antichitatea”. * Epoca revolută, învăluită în misticism şi în halucinaţii obsesive, dobândeşte o aură magică, vizioharistă, în care se îmbină visul şi trăirea, supranaturalitatea şi pitorescul. Cu alte cuvinte, revenind la dimensiunile romanului, acele elemente de decor (exterior şi interior, arhitectural şi plastic) şi psihologic propice spaimei şi elevaţiei, ororii şi măreţiei.[5]

Făcând pasul următor, al celui de al doilea transfer de planuri de care aminteam la început, ajungem la roman ca întruchiparea (şi nu numai terminologică) cea mai evidentă a resurecţiei gotice din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea. Prejudecata unor istorii literare engleze de a alunga din câmpul literaturii acest gen **s-**a dovedit de mai multă vreme a fi fost falsă, subiectivă, încă din veacul trecut, termenul „gotic” poartă o altă încărcătură semantică, determinată de evoluţia mentalităţii: nostalgie, legitimizarea emoţiei prin melancolie, sensibilerie, permeabilitate la fantezie şi ireal,

5 Vezi Dan Grigorescu, Buike — un moment al prevestirii romantismului, prefaţa la versiunea românească a Cercetării filosofice a originii ideilor despre sublim şi frumos, traducere Anda Teo- dorescu şi Andrei Bantaş, Bucureşti, 1981.

la imaginar şi iraţional, deschiderea spre natură şi pitoresc, afirmarea subiectivului şi a personalului. Jürgen Klein consideră metamorfoza literară a goticului „ca o importanţă etapă de dezvoltare a conştiinţei moderne, în măsura în care. În el apare dar desprinderea subiectivităţii de raţionalismul static-clasic care se problematizează şi care se diferenţiază în direcţia domeniului sufletescului, al imaginativului pe de o parte, a complexităţii structurii conştiinţei între eul empiric şi cel general pe de altă parte”.3

*t**

Ingredientul principal al afirmării goticului ca modern este noutatea, *Castelul din Otranto* este pentru autorul său „o povestire miraculoasă al cărei cel mai mare merit este, mă tem, noutatea”. De fapt, pentru Waipole modernitatea. Are un sens deosebit, este un fel de loc comun între moda (manuva) personalii şi „caracterul recent al turnării ideilor şi expresiilor. Căci mai ales prin noutatea afirmată la nivelul materiei narative, al structurii de gen, al personajelor, al cadrului, al proporţiei îşi revendici astăzi romanul „gotic” drepturile pe seara esteticului.

Chiar dacă nu toţi cercetătorii au căzut de acord asupra limitelor în timp ale romanului „gotic” **–** urni îl plasează între 1790 şi 1820, excluzâ**ndu-**l pe Walpole, alţii, înglobâ**ndu-**l, prelungesc până în 1824 pragul de supravieţuire **–** nu atât durata cât intensitatea (prin cantitatea de titluri publicate) este parametrul existenţei reale a genului. Căci romanul „gotic” trăieşte nu numai prin opera câtorva autori antologabili, ci prin întreagă acea pletoră de producţii romaneşti care, difuzate prin bibliotecile circulante ale editorilor, au degradat din punct de vedere artistic modernul în modă, dar, din punct de

vedere al sociologiei lecturii, au reflectat fluctuaţiile gustului.

O lectură a tuturor romanelor, romanţurâior şi povestirilor „gotice” apărute în Anglia între 1765 şi 1824 este astăzi o întreprindere dificilă chiar şi pentru un pasionat specialist. În primul rând, pentru că o mare parte din de **s-**au pierdut sau, dată fiind insuficienţa tirajului, au devenit cărţi rare aflate în bibliotecile personale ale unor colecţionari; în al doilea rând, pentru că asemănarea lor produce sentimentul citirii repetate a uneia şi aceleiaşi povestiri, în care doar numele personajelor şi locul intrigii sunt diferite. Bibliografia lui Montague Summers1 care înregistrează un număr de peste trei mii de titluri engleze, la care se adaugă şi cărţi franceze, germane, spaniole, traduceri şi dramatizări, dovedeşte o surprinzătoare monotonie a titlurilor, construite după câteva tipare unice, multiplicate în sute de variante onomastice şi toponimice, care recompun o fictivă sau reală hartă engleză şi europeană, populată de baroni, conţi, lorzi, orfani, cavaleri, prinţi, bandiţi, călugări, tâlhari. La eventuale acuzaţii de plagiat, autorii

1 Montague V. Summers, *A Gothie Bibliography*, Londo», 1917?, 620 p. Pe baza acestui inventar, autorul a scris studiul. *The Gothie Quest*, 1938, invocau tocmai această necesitate de a lărgi, cel puţin din raţiuni de originalitate, cadrul geografic al acţiunii romanelor» Charlotte Smith, învinuită de imitaţie, ripostează cu vervă în prefaţa la romanul *The Banished Man* (*Exilatul*) din 1794. „Ingenioşii naşi contemporani şi**-**au însuşit atât de deplin toate bastioanele şi contraforţii, toate turnurile şi ioişoarele, toate galeriile şi porţile» împreună cu tot mobilierul şi mantiile lor de iederă şi parapeţii acoperiţi de muşchi, tapiseriile şi vechile tablouri, cucuvelele şi liliecii

şi corbii, încât am avut unele îndoieli dacă, pentru a evita acuzaţia de plagiat, nu ar fi fost mai bine să-l fi trimis sub pământ pe eroul meu, **într-**o aventură în oraşul subteran de pe muntele Chatelet în Champagne sau chiar la Herculanum şi Pompei, unde cred. Că nu a mai fost plasată până acum acţiunea, altor povestiri şi unde ar fi fost în mai mică primejdie de a fi *din flou* învinuită de împrumuturi decât aş putea fi, să zicem, atunci când nu fac altceva decât să viziteze «licăririle lunii»".

Întâlnim astfel *Castelul* (plasat în Otranto, Arragon, Beaston» Caithness, Eridan, Hardayne, Inchvally, Montabâna, Mowbray, Ollada, Roviego, St. Bernard, St. Caranza, Santa Fé, Strathmay, Tariffa, Thuilieries (sic!), Tynemouth, Villeroy, Vivaldi, Wolfenbach, Zittaw etc.), *Misterele* (petrecute în Ungaria, la Londra. În Londra modernă, la New York, în castelul Ferney, în casa Marlborough, în vechea catedrală Sf. Paul, la Oronza, la Philadelphia! a tribunalul de divorţuri, în închisorile Inchiziţiei etc.), *Aventu –, r. Le* (ale Adelaidei, Adei, Adelinei, Azemiei, Carolinei, Clarei, Ellei, Eleonorei, Emmei, Erranelinei, Ethelândei, Geraldinei, Hyacintheij Ingaret. Hei, Isadorei, Juliei, Luximei, Madelinei, Margianei, Matildei, Miralbei, Rebeccăi, Rosettei, Rosiniai, Rosei, Zaidei, Zenobiei, Zoriadei, Zulniei, ale lui Agnes, Clariss, Emily, Jessy, Mary, dar» desigur, deşi **într-**o mai mică măsură, şi ale lui Alfred, Alphonso, Don Raphael, Don Sancho, Edmund, Fredolfo, Henry, Ormond, Rhodomaldi, Zofioya etc.) Se spun *Povestiri* (despre pasiuni, vrăji, superstiţii, groază, milă, uimire) se aduc la cunoştinţă *Vieţi, Memorii, Istorii*. Culoarea neagră se aplică nediferenţiat în titluri *Stindardului, Castelului, Cavalerului, Mănăstirii, Pădurii, Tâlharului, Mantiei, Măştii, Călugărului, Piratului, Hoţului, Stâncii, Ochimsei-*

Suzttm, lut. Rotlo, *Văii* şi *Vulturului*. Cele mai multe titluri sunt'sintagmatice tocmai pentru a atrage atenţia cititorului: *Pivniţa din Tolcão sau Prinţesa gotică*; *Robert Macaire sau banditul francez în Anglia*; *Sclavii din lună sau urma sacului cu aur*; *M'anfronne sau călugărul ciung*; *Gwelygordd sau copilul păcatului*; *Moştenitorul dezamăgit sau memoriile familiei Ormond*; *Valperga şaii viaţa şi aventurile lui Castruccio, prinţ de Lucca* etc.

Romanul, yotic" supravieţuieşte pe plan artistic prin câteva opere-specimen, produse ale spiritului modern, deci ale unor experimentalişti şi inovatori care se numesc în primul rând Horace Walpole, Ann Radcliffe, Matthew Gregory Lewis, Charles Robert Matufiri, William Beckford, Clara Reeve, Sophia Lee, Charlotte Smitiv Regina Maria Roche, Ann Fuller sunt şi ei autorii unir abile producţii ale genului care se detaşează în pluton fruntaş de cohorta de imitatori şi practicanţi ai unor reţete de succes sigur.

O încercare de a trata unitar proza „gotică" ilustrată de maeştri nu poate avea soi şi de izbândă, pentru că fiecare diii cele cinci nume enumerate anterior constituie o personalitate bine conturată în originala ei creativitate: Walpole, aristocrat al luminilor cu o aspiraţie artistic existenţială a goticului; partizan, al autonomiei esteticului, este reprezentant al cutezanţei moderne ce se traduce prin erupţia imaginarului şi a fantasticului **într-**o epocă a raţiunii; Ann Radcliffe, cu o vocaţie preponderent epică, cu darul naraţiunii de suspense, al sceneriei teribile şi al descrierii picturale evocatoare, face concesii gustului burghez convenţional prin *happy-end*, sentimentalism, inserţii de poezie lirică şi „iluminarea" obscurităţilor supranaturale şi este punctul de plecare al unei direcţii în proza „gotică" ce va inunda piaţa engleză în pragul secolului următor; M.G. Lewis, nutrit la şcoala folclorului

neoromantic englez şi german şi la *Sturm und Drang*, cu o obsedantă pasiune a descoperirii malignului şi a înspăimântătorului, fascinat de implicaţiile estetice ale unor categorii etice ale supranaturalului şi subumanului, este, de fapt, cel dintâi autor englez de romane de groază, recuperabile literar prin forţa epică, prin Fiorul dramatic şi prin ingeniozitatea epico**-**caracterologică şi, deşi a şocat şi indignat prin oroare şi senzualitate morbidă publicul, a determinat direcţia macabră şi grotescă a subliteraturii din perioada următoare; C, R. Maturin, cu geniul inventivităţii narative, cu patosul filosofic, înclinat spre cunoaştere existenţială şi spre scrutarea zonelor abisale ale conştiinţei, este scriitorul la care goticul depăşeşte exteriorul, sublimâ**ndu-**se la nivel psihologic, **într-**o încercare faustică de a transcende limitele umanului şi ale realului: Beckford, eruditul este îndrăgostit de Orient şi esoterie, instruit nu numai la Halima, ci şi la Koran şi la celebra *Bibliothdque orientale, cu aictionnaire universel, contenant tout ce qui regarde la connaissance des peuples d'Orient*, a lui B. D'Herbelot de Molainville şi Galland, din 1097, a cărui apartenenţă la curentul „gotic” rămâne discutabilă, îmbogăţeşte complementar sfera termenului, căci cu totul altul este cadrul, acel mirific exotic mistic care găzduieşte în acest caz misterul, senzaţia, dovedind capacităţile de interiorizare, de psihologizare ale viziunii „gotice”, prevestitoare a artei decadente. Numai o tratare monografică este în măsură să le surprindă relieful, lucru pe care îl vom rezerva autorilor şi în volumele ce vor urma.

Clasificarea schiţată mai sus nu ţine seama de cronologie. Numai în cazul lui Walpole calitatea de cap de serie este dublă cel dintâi roman „gotic” din literatura engleză, *Castelul din Otranto* a avut, totuşi, un precedent pe care istoricii l**-**au descoperit nu atât în romanul istoric

Longsward, Earl of Salisbury (Longsword, conte de Salisbury), 1762, al lui Thomas Leland, cât în capitolul 62 din romanul *Terăinând, Count Fathom* (Ferdinand, conte Fathom) din 1753 al lui T.G. Smollett, în scena în care Renaldo vizitează locul unde este îngropată Serafina (Monimia). Prin atmosfera şi decor, acest episod pare într-adevăr îndreptăţit să-şi revendice dreptul de a fi prima scenă „gotică" din proza engleză. „Neobişnuita beznă a nopţii, tăcerea solemnă, poziţia singuratică a locului, erau în conspiraţie cu venirea lui şi cu înfricoşătoarele închipuiri ale fanteziei sale, producând o adevărată culme a aşteptării sumbre pe care nimic pe lume nu l-ar fi putut convinge să o dezamăgească. Orologiul bătu ceasul douăsprezece, cucuveaua ţipă strident de pe parapetul în ruină, uşa îi fu deschitră de gropar care la lumina unei torţe pâlpâinde îi condus-o pe disperatul îndrăgostit spre o insuliţă pustie, unde, bătând cu piciorul în pământ, spuse: «Aici zace îngropată tânăra doamnă»". Walpole nu a făcut însă şcoală. El a rămas un caz în proza vremii. Chiar şi Clara Reeve, pe care el o socotea o imitatoare lipsită de har, şi-a definit în mod diametral opus concepţia asupra romanţului. În ceea ce o priveşte, Ann Radcliffe a determinat ea însăşi

O direcţie, afirmâ**ndu-**se ca o originală (în limitele unor convenţii romaneşti) autoare de proză „gotică" cu tentă moral educativă.

Dacă în primul eşalon amintit mai sus singura romancieră osie Ann Radcliffe, în rândul al doilea, ca să nu mai vorbim de foarte numeroasele autoare de ieftine romane în serie, monopolul par să îl deţină scriitoarele.[6]

6 Vezi Philippe Sejourne, Aspects generaux du roman feminin en Angleterre de 1740 ă 1800, Paris, 1965. „Sexul frumos părăseşte panglicile trandafirii pentru idei negre", remarcă maliţios un

Sensibilitatea feminină, în aparenţă mai receptivă la nou, este însă dublată de conservatorism şi convenţionalism care o menţin în limitele mentalităţii burgheze tradiţionale care preferă bătutele căi ale sentimentalismului moralizator aventurii derutante în supranatural. Tocmai de aceea în opera Annei Radcliffe şi a Clarei Reeve fantasticul şi miraculosul sunt în final elucidate prin restabilirea dimensiunilor raţionale. Supranaturalul, după ce a fost folosit ca instrument de senzaţie, este readus în limitele plauzibilului, nu rămâne suspendat în planul estetico-emoţional al unei conştiinţe neliniştite. De aceea nu din Radcliffe, ci din Walpole se revendică suprarealiştii secolului nostru. De aici şi prozaismul terestru al finalurilor fericite din romanele Annei Radcliffe, destinate a menaja un public susceptibil, roman care, fără sceneria lor de groază şi mister, ar fi putut fi nişte cuminţi romane sentimentale în maniera lui Riehandson. Refuzând iraţionalul şi supranaturalul, cărora le oferă în toate romanele o cheie raţională şi naturală, Ann Radcliffe se încadrează mai bine decât Walpole tradiţiei mentale engleze amatoare de poveşti fantastice şi aventuroase numai atâta timp cât binecunoscutul *coirimonseme* nu se afla ia prftnejdte. „Fleacuri germane inima-mi engleză n-o pot stăpâni / Căci nu-i deprinsă a se speria de zgomote de oase sau de „stafii”, gii şuia reacţia conservatoare a bunului simţ. „O altă categorie de autori de romane care şi-au căutat materialul în evenimentele fabuloase ale epocilor de demult au dispărut în mare măsură, consemna cu satisfacţie, în 1805, *Flowers of Literatufe*; şi nu mai suntem inundaţi de povestiri de groază despre castele, strigoi şi grote; aceste zboruri ale imaginaţiei au dat loc

contemporan. M. Levy, arată că din 290 de autori de romane „gotice", 170 sînt femei. *

subiectelor mai raţionale despre dragoste şi curtenie care se sfârşesc, ca toate comediile moderne, prin sfânta instituţie a matrimoniului”. Aşa se explică, pe de altă parte, popularitatea Annei Radcliffe faţă de succesul pe care l-am putea numi „elitar” al lui Walpole şi, pe de **Altă** parte, faptul că nu Walpole, ci Radcliffe a produs pro –, zeliţii. Şi imitatorii acelei armate de povestitori care au continuat să scrie în maniera neagră până spre mijlocul secolului trecut. Se adaugă, desigur, la aceasta şi distanţa în timp scursă între publicarea *Castelului din Otranto*, 1764, şi a celui dintâi roman al lui Radclifee din 1789, *Castelele lui Athlin şi Dumbayne*, timp în care publicul a avut timp să se dezmeticească de pe urma „şocului” lui Walpole. „Adevărata natură a aşa-numitului roman gotic a fost greşit înţeleasă, afirmă James R. Foster; criticii care accentuau supranaturalul ca elementul distinctiv şi cel mai semnificativ au făcut acest lucru în ciuda faptului că o parte din masa prozei pe care susţin că *o* descriu este în mod deschis controlată de un raţionalism care interzice tot ceea ce depăşeşte o simplă joacă cu aparenţele miraculosului… Romanul care şi-a conturat o fază din dezvoltarea sa cu Ann Radcliffe se juca cu stafii, dar scopul lui principal era evident să povestească o istorie sentimentală de aventuri.”[7]

Clara Reeve, de altfel, reduce la proporţii de melodramă burgheză fantezia lui Walpole, pe care îl şi mustră pentru încălcarea normelor verosimilului şi care, la rândul lui, nu se arată deloc entuziasmat de romanul „prozelitei” sale, pe care îl socoate un „capul mortuum”. „Ai văzut Bătrânil *baron englez*, povestire gotică, scrisă în mod mărturisit ca imitaţie la Otranto, dar redusă la

7 Apud Philippe Sejourne, op. cit., pp 164—165,

Raţiune şi probabilitate? Este atât de probabilă încât orice proces de omucidere de la vechiul tribunal Bailey ar putea oferi o poveste mai. Interesantă”, îi scria Walpole prietenului său Mason (lupa lectura cărţii. „Este atât de golită de miraculos încât, cu excepţia unei încercări stângace de a folosi câţiva strigoi, este cel mai insipid şi plicticos fleac pe care l-ai văzut vreodată. Şi, bineînţeles, nici nu te face să râzi, căci ceea ce te adoarme rareori te poate înveseli”. Un punct de vedere care traduce în expresii colocviale o dispută estetică. Ca aplicare a propriilor sale opinii, autoarea îşi concepuse romanul sub titlul ostentativ *The Champion of Virtue* (Partizanul virtuţii), pe care l-a schimbat apoi în mai atractivul *The Old English Baron* (*Bătrânul baron englez*). Aceleaşi prudente explicaţii ale supranaturalului le oferă şi Sophia Lee în romanul *The Recess* (*Subterana*), a cărui intrigă ce aduce aminte de *Cleveland* al abatelui Prévost, pe care critica îl plasează, alături de romanele lui Baculard d'Arnaud, la începuturile genului negru în Franţa, se desfăşoară **într-**un cadru istoric nu prea îndepărtat, dar voalat de coloratura legendară: vremea Mariei Stuart. Edwat-o Moore, autorul acelor *Mysteries of Hungary, a Romantic History of the Fifteenth Century* (*Misterele Ungariei, o istorie romantică din secolul al XV-lea*), 1816, în care, ca o curiozitate pentru cititorul român, întâlnim prezenţa unei „frăţii de Moldawitza”, explică în detalii mecanismul producerii supranaturalului. Dar amăgirea mulţimii… era efectuată cu ajutorul unor oglinzi puternic luminate, atât de dibaci aşezate încât să populeze locul cu mulţimi. Alteori se recurgea la procese chimice, cunoscute pe atunci doar de câţiva, şi la reprezentări optice, de atunci cunoscute sub numele de fantasmagoria şi care nu dădeau niciodată greş în a stârni sentimente de groază şi

de nelinişte. Cu ajutorul influenţei acestora şi a agenţilor secreţi, în diverse castele se construiau căi tainice de comunicare”.

Ca în majoritatea producţiilor preponderent romaneşti, intriga este reductibilă la câteva scheme situaţionale, prelucrate **într-**o ţesătură bogată de evenimente, în care evoluează o suită de personaje care parcurg întreaga gamă de calităţi şi defecte.

Schemele narative ar putea alcătui, ca şi în cazul folclorului, un inventar de teme şi motive sau, cel puţin, o serie de tipare constante adaptabile variaţiunilor. La invarianta; stare de echilibru preconflictuală **–** conflict dramatic violent **–** restabilirea echilibrului/ruperea lui definitivă constatăm mai multe posibilităţi:

O tânără (de stirpe nobilă, frumoasă şi inocentă, de obicei orfană) este supusă asediului unui dubios personaj misterios (uzurpator, tiran, tâlhar, ucigaş), de care până la urmă scapă; graţie intervenţiei unui viteaz tânăr (şi el frumos, nobil sau bogat) care o repune în drepturile la succesiune. Un personaj misterios mărturiseşte pe patul de moarte, cu scopul exorcizării, aventurile incredibile (piraterie, magie, dragoste, crimă) prin care a trecut, prilejul depanării unor extraordinare povestiri, fiecare la rândul ei încadrâ**ndu-**se **într-**un prototip. Copila unor nobili scăpătaţi este sortită vieţii monahale, prilej de a cunoaşte corupţia din sânul bisericii (de obicei catolice), de rare sau scapă prin înfruntarea bravă a primejdiei (secondată adeseori de tânărul iubit) sau care

KXYH

O împinge să**-**şi pună capăt zilelor. În burlesca *îl castello di Grimgothico* din cadrul romanului lui Eaton Stannard Barrett, *The Heroina or the Adventures* o/ *Cherubine* (*Eroina sau aventurile Cherubinei*), 1813, se

parodiază, de altfel, cronologia evenimentelor din viaţa eroinei: I eroina se întâlneşte cu eroul; 2 se înfiripă iubirea; 3 ea este salvată pe neaşteptate de la moarte de iubitul venit de departe; 4 personajele care intervin pe parcursul acţiunii se dovedesc a fi ori prieteni, ori duşmani; 5 eroina îşi descoperă familia, bogăţia, rangul şi se căsătoreşte cu cel iubit. Exemplele care ilustrează înrudirile de scheme narative, deşi nu sugerează nici. Pe departe inventivitatea epică a unor autori care deprinseseră meşteşugul povestirii de senzaţie pe gustul publicului, demonstrează transformarea lor în convenţii romaneşti, cu care cititorii se familiarizaseră şi pe care le aşteptau cu acel „chin al suspensului şi cu irezistibila dorinţă de a**-**şi satisface curiozitatea", cum spunea John Aitkin în eseul *Asupra plăcerii provenite de Ui obiectele de spaimă*: „Preferăm să suferim chinul dureros al unei emoţii violente decât să îndurăm noliniştiloarrn sete a unei dorinţe neîmplinite". Rareori, doar în cazul lui Wai pole, acţiunea urmează o linearitate uşor detectabil)... În romanele Annei Radcliffe, din intriga principală se desfac căile conflictelor secundare, a căror rezolvare succesivă contribuie la soluţionarea finală **într-**o structură armonică. Cea mai complexă ţesătură epica o oferă Melmoth *tha Wanderer* (*Melmoth rătăcitorul*), de Maturin unde, pe principiul cutiilor chinezeşti, naraţiunile decurg una din cealaltă, dar nu **într-**o strictă determinare, ci păstrâ**ndu-**şi autonomia episodică. Proza „gotică", prin excelenţă romanescă, **s-**a dovedit un util exerciţiu narativ, de prelucrare ingenioasă a unui material faptic, dar, în primul rând, un domeniu în care fantezia epică **s-**a putut desfăşura nestingherită.

Al doilea element important este atmosfera şi decorul în care se desfăşoară acţiunea, care, la rândul lor,

reiterează procedeul temei cu variaţiuni şi au ca principală menire accentuarea stării de tensiune şi curiozitate. Misteriosul, imprevizibilul, fantasticul, coşmarescul, diabolicul, magicul, aventurosul sunt dimensiunile emoţionale ale universului acestui tip de proză, materializat **într-**un decor de *Wunderkammer*, de bazar de bizarerii şi de orori, sau, cum spunea Marcel Brion, un amestec de Mici, de muzeu şi de laborator de alchimie, în care se îngrămădesc armuri, schelete, tablouri însângerate, statui vorbitoare, monştri sau strigoi, unelte de tortură, mecanisme infernale, instrumente de experienţă, văluri şi mantii negre, giuvaieruri şi relicve de familie, veşminte sfâşiate şi pătate de sânge, însemne ale autorităţii uzurpate, documente şi sigilii, chei ruginite de la tainiţe încuiate, ale căror secrete sunt învăluite **într-**o stranie sonoritate de melopee şi de gemete, de scârţâit de porţi grele şi de voci de pe alte tărâmur fie că este explicat, fie că rămâne o enigmă, supranaturalul, ca şi iraţionalul, dă nota dominantă a atmosferei generatoare de spaime, anxietăţi, panică, exaltare, melancolie, abulie. Dacă Walpole nu depăşeşte normele fantasticului de basm, iar Radcliffe exclude în ultimă instanţă probabilitatea miraculosului, Lewis, Maturin şi Beckford, folosind copios agenţia supranaturalului, o suprapun cu cea a ocultului **într-**o frenetică dezlănţuire de fantezie neagră, în care **–** registrul diabolic devine stâlp de rezistenţă. Faptul că atmosfera şi decorul sunt. Factori fundamentali în romanul gotic" explică preocuparea autorilor pentru aparenţe şi fenomene pe seama neglijării totale a esenţelor. Tehnica lor, în primul rând draffiătsică şi plastică, este modelată pe tiparele spectacolelor de teatru" din epocă, lucru evident, de altfel, şi în manevrarea personajelor! I Fareurgând trama epică contorsionată într-un cadru de suspense,

personajele ne apar convenţionale întrupări de virtuţi şi de vicii, îngeri sau demoni, victime sau călăi, slugi credincioase sau vândute, care exclud evoluţia caracterologică şi nu cunosc motivaţia psihologică, simple marionete ea în spectacolele” rfiedievale sau de Grand Guignoi. Speriaţi să pătrundă în resorturile intime ale eroilor sau, pur şi simplu, inapţi de luciditate introspectivă, autorii notează reacţiile fizice şi emoţionale ale perisâf najelor, lăsând cu totul nerezolvat aspectul psihologic din pil net de vedere analitic. După modelul artei actoriceşti a vremii, eroii se comportă teatral, mizând mai ales pe mimică şi gestică, ea **într-**un spectacol naiv regizat. Când eroina este disperată, înfricoşată; uneori chiar **–** şi fericită, ea leişină, lucru care îl scuteşte pe autor de la orice comentariu. Macaulay, care a avut curiozitatează numere de câte ori leşină personajele din**tr-**o operă luată la întâmplare, San *Sebastiano* de Kitty Cuthbertşoh, a ajuns la cifra record de unsprezece, iar Virginia Woolf, nu mai puţin exasperată de stereotipia reacţiilor eroilor, nota: „Şi femeile care scot ţipete ascuţite şi cad leşinate o fac în acelaşi fel. Acesta este unul din motivele pentru care este extrem de dificil să se» îi o poveste de groază care să continue să şocheze fără a deveni mai îrstâi insipidă şi apoi ridicolă”. O infailibilă metodă de caracterizare la care recurg aproape toţi autorii este diferenţierea prin stilul de vorbire: eroii folosesc un elegant şi manierat limbaj, pe când geniile răului proferează blasfemii, injurii, delirează sau păstrează TXXVIII

O premonitorie tăcere. Limbajul cu funcţie de diferenţiere socială este un procedeu mai vechi, pe care Walpole cel puţin susţine că l**-**a preluat de la Shakespeare, de altfel modelul recunoscut al tuturor autorilor de povestiri „gotice”, pentru care reprezenta parangonul

calităţilor naţionale. Nenumărate citate, epigrafe şi *motto*-uri stau mărturie unei asidue frecventări a scriitorului. Mai convingătoare sunt personajele care polarizează maleficul, acei sumbri sceleraţi, unii devenind prin forţa pasiunii prototipuri **într-**o familie tipologică. Montoni şi Schedoni (la Radcliffe), Ambrosio (la Lewis), Melmoth (la Maturin), Vathek (la Beckford) întruchipează malignul în haină laică şi religioasă, pământeană şi cosmică, din care se vor întrupa eroii romantici ai secolului al XIX-lea de la Byron la Lermontov, de la Scott la Nerval.

Arătam la început că goticul în literatură este ipostază nu numai a modernului, ci şi a modei. Reprezentând o momentană şi fluctuantă pseudosupremaţie a noutăţii, moda receptează mirajul modernului doar epidermic. Un capriciu, o fantezie, un simulacru de modern, moda ca fenomen sociologic depăşeşte, dar include culturalul; şi, pe un plan mai general, presupune prin excedare modernul, după cum şi acesta iniţiază, dar se desparte de modă. Fenomen de aparenţă, moda câştigă în suprafaţă ceea ce pierde în profunzime; imitarea se face în dauna asimilării organice; multiplicarea modelului înseamnă demonetizarea lui prin inflaţie. Exacerbând noul, duce la saturaţie de modern, provocând revulsie şi reacţie. Voga, sinonim recent şi restrictiv al modei, accentuează şi o altă latură a fenomenului: sensibilitatea la un model reputat din alt spaţiu, pe care îl copiază prin**tr-**o falsă simultaneitate, importâ**ndu-**l sau adoptâ**ndu-**l fără a-l adapta. În esenţă, modernul susţine ideea originalităţii, a creaţiei, în timp ce fiziologia modei este imitaţia. Cel dintâi trăieşte prin unicate, cea de a doua stimulează producţia de serie, în proliferarea căreia stă propria-i desfiinţare. Fiecărei epoci îi corespunde o anumită categorie specifică de modern,

dar aceeaşi epocă poate fi martora unei succesiuni de mode. Insuficienţa valorică a modei duce la marcata ei saturabilitate, de unde, în goana după originalitate cu orice preţ, reactualizarea unui modern perimat. Şi acesta este cazul modei „gotice” care **s-**a dezlănţuit în Anglia, şi nu atât în literatură, cel puţin **într-**o perioadă de început, cât în arhitectură, în grădinărit *, în decoraţii interioare. „Englezii, consemna un călător francez 2, se arată în general foarte respectuoşi faţă de genul gotic. Toată lumea se gotizează”. Deci, cel puţin în primul sfert de veac XIX, când a fost făcută observaţia de mai sus, goticul continua să aibă putere de seducţie mai ales pe un plan exterior care, se presupune, atrăgea cel dintâi atenţia vizitatorilor străini. *Furor gotica* a contaminat literatura în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea când, involuntar, romanul cu aptitudini de modernitate şi-a creat un implicit cod ficţional care a devenit primul germene al stabilizării, ceea ce a echivalat cu o întoarcere de 180° de la modern. Romanele, romanţurile, povestirile „gotice”, ale căror titluri nici nu mai încearcă să mascheze tiparul comun Radcliffelewis degenerează **într-**o literatură melodramatică şi de teroare, reiterând în variante greu de deosebit acelaşi prototip epic şi tipologic. Multiplicarea variantelor, dirijată în exclusivitate de raţiuni comerciale, supralicitând o falsă noutate, duce la pei imarea temei. Reducerea variantelor la prototip este primul simptom al îngheţării noului, al reducerii la convenţie şi clişeu. Exagerarea extremelor reverberează, având ca efect minimalizarea şi ridicolul. Senzaţia cu orice preţ stă la lirhita prostului gust, De altfel, esteticul se subordonează până la anularea efectului emoţional.

Premisele materiale care au asigurat popularizarea genului au fost oferite de coincidenţa cererii şi a ofertei.

Editorii şi comercianţii de carte au speculat preferinţele publicului cititor cumpărător, de diferite vârste şi categorii sociale, în continuă creştere prin tipărirea în ediţii ieftine uşor colportabile a unor lucrări de religie, istorie, literatură, necromanţie, bucătărie etc. Care alcătuiesc o primă formă a literaturii populare, barometrul cel mai sensibil întrebuinţat în studiile de sociologie a culturii. Căci, în ciuda inferiorităţii lor artistice, această „adunătură disparată de orori fără nume şi de excentricităţi «frenetice» „[8], de produse „pe bandă”, are o unitară forţă de afirmare ca document de istorie şi sociologii Romanele „gotice” scrise după reţetă de literatori sau neprofesionişti, semnate sau păstrând un prudent, dar onorabil, anonimul („o tânără doamnă”, „o fiică de pastor”, „un aristocrat de la Oxford1 etc.), circulau, împreună cu broşuri şi *chapbooks* (ediţii ieftine ale unor culegeri de versuri, cântece, ghicitori), şi prin bibliotecile ambulante care funcţionau încă din 1740. În 1791 se citeau de patru ori mai multe cărţi decât cu douăzeci de ani în urmă, consemna în *Memoriile* sale unul din cunoscuţii editori ai timpului, James Lackington. Şi, alături de întreprinderea lui Lackington, întâlnim pe cele ale lui Bell şi Lane, cu sucursale în provincie şi chiar peste ocean. Minerva Press a lui William Lane, activă în perioada 1770 – 1820, **s-**a impus ca o inepuizabilă sursă de romane „gotice”, stimulând ceea ce Levy numeşte manifestarea cea mai spectaculoasă a unei specii de „dereglare colectivă a gustului”. Cotele maxime le**-**a înregistrat tipărirea de proză „gotică” în 1796, 1800 şi 1810. Publicarea de povestiri de senzaţie a continuat şi mai târziu, până spre sfârşitul secolului trecut, afirmă Montague Summers, numai că

8 Maurice Levy, op. cit., p. 440,

producţia de după 1830 **s-**a îndepărtat tot mai mult de graniţele literarului, fiind uneori o simplă transcriere a obsesiilor maladive, o adevărată etalare a ororilor şi obscenităţilor. „Romanul gotic **s-**a prăbuşit şi a devenit un vulgar roman «criminal». Spiritul de melodramă şi de teroare (care numai în costumaţia fantastică este spirit de evadare) a rezistat necontrolat şi rezistă şi astăzi”, spunea Michael Sadleir. Abuzul de crime şi vulgarităţi care are în vedere numai reacţia emoţională brutală accelerează degenerescenţa irecuperabilă a genului. Iată cum speculau gustul îndoielnic pentru morbiditate şi senzualitate din romanul lui Lewis, *The Monk* (*Călugărul*), editorii de subliteratură care puseseră în 1818 în circulaţie romanul **într-**o versiune pirat: „*Călugărul*, romanţ în care se zugrăvesc minunatele aventuri ale fratelui Ambrosio din ordinul ca pucinilor, care a fost abătut de la calea virtuţii prin vicleniile unui diavol cu chip de femeie care a pătruns în mănăstire sub mască (io novice şi care, după ce l-a făcut să-şi piardă jurământul de celibat, i-a oferit o ramură de mirt fermecat cu care să o seducă pe frumoasa Antonia din Madrid; cum a fost el surprins în iatacul fetei de mama ei pe care a vicis-o pentru a-şi păstra crima în taină; şi amănuntele mijloacelor prin care el a făcut ca trupul Antoniei să fie dus în timpul somnului în bolta lugubră din propria sa mănăstire, unde şi-a pus în aplicare maşinaţiunile diabolice asupra inocentei fecioare, pe care a asasinat-o apoi cu pumnalul care îi fusese oferit de necuratul care îl slujea şi care în a trădat după aceea judecătorilor Inchiziţiei, în temniţele căreia este închis şi suferă torturi; şi cum, pentru a scăpa de acolo, îşi închină sufletul şi trupul diavolului care îl amăgeşte şi îl condamnă

la moartea cea mai umilitoare”[9].

Şi, totuşi, chiar în paralel cu nesfârşitele povestiri de teroare şi erotism, exista o altă categorie de minore istorisiri „gotice” care, scrise de autoare ce, dorind numai să delecteze cu aventuri cititorii, nu intenţionau în niciun caz să scandalizeze bunele cuviinţe. Romanele erau însoţite de prefeţe sau epiloguri moralizatoare care susţineau de bună credinţă ţelul didactic şi educativ al cărţilor ale căror pagini „deschise unor asemenea subiecte care tindeau spre binele public – nu vor fi niciodată pătate de ceea ce va ofensa spiritul sau va corupe inima – şi nici nu vor fi instrument al damnării personale sau al anchetei publice”, întrucât sunt animată de un scop dublu de a le instrui şi de a le desfăta pe tinerele de sexul meu, scria romanciera Eugenia de Acton, este absolut necesar să... îmbin un sistem scurt, dar cuprinzător, de moralitate cu o povestire probabilă”. Romane de Regina Maria Roche, Mrs. Martin, Mrs. Meeke, Mrs. Llewellyn, Eleanor Sleath, A.J. Crandolph, Francis Lathom, publicate în primul deceniu al noului veac, ofereau, cum arată una dintre autoare, „o recreaţie foarte inocentă, dacă nu chiar foarte profitabilă”. Educate la morala luminilor, scriitoarele înfăţişau viciul cât mai negru pentru ca prin contrast să apară strălucirea virtuţii ideale. Până şi modelul shakespearean era îngustat în tipag Castelul lto otranto

1 Titlul este reprodus de L.P. Peck în cartea sa *The Life of Matthew Gregory Lewis,* Cambridge, Massachusetts, 1961, rele onorabilităţii. **Într-**un decor „gotic” (alteori şi cadru) medieval dispărea din asemenea romane), fundal propice neliniştii sau spaim. i, evoluau eroine virtuoase şi demne, ce ştiau să-şi protejeze fericirea

9 Coral Ann Howells, Love, Mystery, and Misery. Preling Gothie Fiction, University of London, 1978, p. 83,

şi pudoarea în faţa asalturilor dezlănţuite ale ticăloşilor sortiţi pierii. Amanda Fitzalan (din romanul *The Children of the Abbey*, *Copiii de ia mănăstire*, 1796, de Maria Regina Roche, roman tipărit în numeroase ediţii până în 1882) îi rezistă lui Belgrave tot aşa cum Clarissa Harlowe îl respinsese pe Lovelace. Feminitatea curajoas şi nobilă îşi spune cuvântul în romanele scrise mai ales de feme, ca forpia de protest implicit împotriva prejudecăţilor de orice fe) care le afectau. Incongruenţa cadrului feudal şi a moravurilor de salon din secolul al XVIII-lea a fost nu o dată sesizată de Comentatori, Acest tip de romane „gotice" se afirmă ca *o* treaptă electică şi compozită, în continuitatea prozei sentimentale, sociale şi psihologice engleze. „Ceea ce a produs doamna Roehe este o formă ciudat de hibridă în care temerile anxioase ale goticului radeliffiar: sunt reproduse în lumea lui Fanny Burney, în timp de umbra lui Richardson pluteşte în fundal, arătând înainte spre lumea lui Jane Austen".

Povestirea de groază şi povestirea sentimental moralizatoare na epuizează varietatea romanului „gotic" englez până în anii ’20 ai secolului al XIX-lea. E.A. Baker distingea alături de romanul negru povestirea orientală reprezentată de Beckford, romanul „socialist" eu coloratură detectivistă, romanul iniţiatic, esoteric, direcţii ilustrate de William Godwin. Alţi istorici literari adaugă aici povestirea cu vampiri, cu o bogată progenie în veacul trecut, care îşi are originea pe teren englez, în *The Vampyre* (Vampirul), 1819, roman de John William Polidori, din cercul prietenilor lui Byron şi Shelley, şi temă f. Austică şi a dublului prelucrată de Mary Sheliey în 181 – 8 în *Frankenstein, or the Modern Prometheus* (*Frankenstein sau Prometeul modern*). Şi enumerarea ar putea continua până în punctul în care diversitatea de teme şi de procedee

stă la origine., altor tipuri de romane neasinailabile eu cele „gotice”, dar în cart1

Influenţa de detaliu face utilă o raportare la genul romanesc practicat de generaţiile anterioare.

Producţia în masă de romane de senzaţie şi mister a determinat inerenta reacţie prin ofensivă promptă şi eficientă. Speriaţi de „furia gotică11, de gustul „parvenit11 pentru gotic, adepţii clasicismului său, pur şi simplu, minţi echilibrate opuse exagerărilor recurseseră încă de la primele simptome ale modei în arhitectură şi decoraţiuni ia comentariul ironic, încă în 1753 William Whitehead, referi**ndu-**se ia o perioadă deja aparţinând trecutului, scria în publicaţia cona uşă de Edward Moore, *The World*: „Acum câţiva ani totul era «otic; casele noastre, paturile noastre, bibliotecile noastre şi canapelele noastre erau toate copiate după anumite părţi ale vechilor noastre catedrale... Aceste lucruri, oricât ar părea de ciudat şi oricât de nevrednice ar fi de numele de GUST, erau cultivate, erau admirate şi îşi mai au şi azi partizani în diferite locuri din Anglia. Există aici ceva înrudit, se spune, cu vechea noastră constituţie gotică; eu aş spune mai degrabă cu ideea noastră modernă de libertate care dă fiecăruia privilegiul de a face pe nebunul şi de a se face de râs după cum îi e voia”, Până şi în sălile de bal se construiau mici grote împădurite sau funcţionale capele şi bolţi în care era aranjat bufetul, iar în grădini pavilioanele, serele sau arenele. În stil gotic erau la mare preţ.

La sfârşitul secolului al XVIII-lea, recenziile severe în numele unui binevenit spirit critic care domoleşte entuziasmul publicului pentru romanele „gotice11, împreună cu burleştile şi parodiile, au format acel sănătos curent general de opinie care se străduia să deosebească opera de produsul comercial. „Suntem, zău, cu adevărat

sătui de castele gotice, de foişoare care se năruie şi de bastioane învăluite în nori, povestea spectrelor care ţipă şi a sângeroaselor omoruri **s-**a repetat până când am ajuns la saturaţie”, comentează în 1795 *The Critical Review* care se dovedea severă nu numai în numele respectabilităţii ultragiate, ci şi în numele bunului gust, maltratat de „exerciţiul unui şcolar care ar fi trebuit să-şi petreacă astfel timpul şi să fie grav mustrat pentru asemenea ocupaţii sterile

Cel mai puternic efect corectiv par să-l fi «vut însă satirele prezente fie ca ironii versificate, fie ca parodii în proză după model „gotic11. În 1797, *The Spirit of the english Journals* publică sub titlul *cum se scriu romane de teroare o* savuroasă reţetă pentru reuşita concoctului de senzaţii: „Se ia un vechi castel, pe jumătate în ruină / Şi-o galerie lungă, cu numeroase uşi, / Din care unele secrete. / Trei cadavre, cât se poate de proaspete / Tot atâtea schelete în cufere şi dulapuri. / O bătrână spânzurată / Cu beregata tăiată. / Asasini şi cuţitari, cât cuprinde / Zgomote, şoapte şi gemete, cel puţin şaizeci. / Se amestecă totul bine **într-**o formă de trei volume / Ce poate fi luată înainte de culcare / în orice staţiune balneară, îl aluziile satirice abundă în articole, poeme, piese de teatru. În 1815, W.H. Ireland scrie sarcastice pagini la adresa romancierilor misterelor în *Scribbleomania*; *or, the Printer's Devii-i Polichronion* (*Mania scribului sau policravionul diavolului tipografului*).

Romanele parodice explicite (de tipul *Modern-Novel Writing*, Or*the e legant Enthusiast*; *and Interesting Emotians of Arabella Bloomviile*; *a Rhapsodical Românce Interspersed with Poetry, cum să scrii un roman modern sau elegantul entuziast şi interesantele emoţii ale Arabellei Bloomville, romanţ rapsodic presărat cu poezii*.

1796, de William Beckford) [10], mult mai numeroase decât cele implicite (de tipul *Northanger Abbey*, *Mănăstirea Northanger* (1818, de Jane Austen) cu care se înrudesc prin vervă şi petulanţă, se deosebesc de acestea prin ostentaţia bufoneriei care trădează receptarea comicului la nivelul pastişei, al schematizării, al şarjei. Cu meşteşugul umorului subtil, al observaţiei ironice care reflectă un percutant simţ critic în perceperea realităţii, Jane Austen depăşeşte accesibilul nivel al hazului uşor, pătrunzând în însăşi esenţa supralicitărilor romanului „gotic". Roman cu existenţă autonomă, necondiţionat de obiectul satirei, *Mănăstirea Northanger* oferă un unghi critic la adresa uşurinţei cu care autorii de romane „gotice" degradau prin**tr-**o manevrare superficială imaginaţia, emoţia, reacţia psihologică. „Goticul" din proza vremii este respins nu pentru ca recurge la imaginar, supranatural şi fantastic, ci pentru că produce o sciziune brutală, nefirească, între realitate şi ficţiune.

Importanţa istorică a genului nu se măsoară însă

10 Cea mai reuşită parodie la adresa romanului „gotic" a fost publicată în Franţa sub un titlu alcătuit din enumerarea în cascadă a tuturor procedeelor genului: „Noaptea engleză sau aventurile odinioară puţin extraordinare, dar astăzi foarte simple şi foarte comune, ale domnului Darbaud, negustor din strada St. Honore, din Paris; roman ca numeroase altele, tradus din arabă în iro- cheză, din irocheză în samoyedă, din samoyedă în hotentotă, din hotentotă în laponă şi din laponă în franceză. De R.P. Spectroruind, călugăr italian, 2 voi. Se petrece în ruinele Paluzzi, la Tivoli, în cavourile din Sfînta Clara, în mănăstirile din Grasville, St. Clair, în castelele din Udolpho, Mortymore, Montnoir, Lindenberg, într-un cuvînt peste tot unde există strigoi, călugări, ruine, bandiţi, subterane şi un turn de vest". Alte parodii: Piraţii sau dublul aranjament, apărută în The Anti-Jacobin, 1799; Eroina sau aventurile Cherubinei, 1813, de E.S. Barrett; Mănăstirea coşmarelor şi Mer- Uncourt de T.L. Peacoek ; Rosetta sau întîmplări moderne de Mary Charlton etc. etc.

numai prin succesul imediat, prin proliferarea producţiilor romaneşti în epocă şi prin prelungirea lor până spre mijlocul veacului al XIX-lea, ci şi prin influenţa sa târzie în cadrul literaturii engleze şi în afara hotarelor ei. Pe lângă faptul că în perioada lui de înflorire unii poeţi romantici sau unii romancieri preocupaţi de valoarea social-politică a literaturii, precum Shelley (în *Zastrozzi* şi *Sf. Irvyne sau rozicrucianul*), Byron (în *Manfred* şi în poemele orientale) şi Godwin (în *Calb Williams* şi *St. Leon, poveste din secolul al XVI-lea*, cea dintâi caracterizată drept „o serie de aventuri de luptă şi urmărire, fugarul **într-**o perpetuă teamă de a fi copleşit de cele mai groaznice calamităţi, iar urmăritorul ţi**nându-**şi cu ingeniozitate şi cu pricepere victima **într-**o stare de cea mai cumplită alarmă”) au fost accidental contaminaţi de procedee „gotice”, tehnica de mister şi senzaţie persistă. O întâlnim şi în romanele lui Walter Scott (*Waverley, Mireasa din Lamermoor, Legenda lui Montrose, Redgauntlei* etc.) [11] şi în *Epicureul* de Thomas Moore, dar, mai ales, în romanele pseudoistorice ale lui Edward Bulwer Lytton (*Ultimele zile ale oraşului Pompei* ş.a.) şi în opera surorilor Brontë. În *Jane Eyre* de *

1 în 1834 Gogol observa că „prin proza puternică a lui Walterăcott stilul gotth începea să se răspândească rapid şi să pătrundă pretutindeni”.

Charlotte Brontë, în Raod special, convenţiile „gotice” nu o împle –, «tică însă pe autoare de la crearea unui personaj complex, cu o profundă motivaţie psihologică, şi nici de la recompunerea unui uni? vers omenesc care, făcând apel la emoţional, rămâne în cadrele realităţii cotidiene. „Jane Eyre aşază romanele gotice în perspectivă, recunoscând stări de spirit şi sufleteşti gotice,

---

11J Coral Ann Howeîls, op. cit., p. 187.

dar şi insistând asupra unei recunoaşteri solide a lumii şi a cerinţelor ei complexe, astfel încât dă o nouă definiţie a acestor experienţe **într-**un context realist al personajului şi al mediului. I şi peste ocean, romanul „gotic” face prozeliţi. Charles Brockden Brown este punctul de referinţă al istoricilor literari, deşi elemente ale fantasticului şi iraţionalului, în care **s-**a topit şi o sursă „gotică”, sunt evidente şi la Poe, Hawthorne şi Melville, după cum de continuaseră în proza engleză la Dicfcens, W’iikie Collins, James Thomson, R.L. Stevenson, Oscar Wilde etc. În Franţa, genul „negru” sau „frenetic”, dezvoltat mai ales pe linia influenţei Radelâffe-Lewis populari prin traduceri, înfloreşte de la melodrama lui Pixerecoust la romanele foileton ale lui Soulia, Feval şi Sue, de la romanele de tinereţe ale lui Hugo (*Han d’Islande* şi *Bug-Jargal*) şi Nodier (*Jean Zbogar*) până la romanele de aventuri ale, lui Dumas-tatăl. Originea influenţei este recunoscută, căci Frâneois Pages numea maniera „neagră” „manieră engleză”.

*

Ca una din primele forme de roman popular care a atins apogeul în a doua jumătate a secolului trecut şi care **s-**a prelungit în alte variante şi în zilele noastre, romanul „gotic” este relevant din punct de vedere al istoriei literaturii şi, în acelaşi timp, ca produs cultural, din punct de vedere.al evoluţiei mentalităţii. Prin câteva din operele care depăşesc simpla prelucrare a unor teme de stoc prin clişee uşor detectabile, romanul „gotic” îşi afirmă totodată dreptul la existenţă independentă, întemeiată pe valoare. Din masa prozei de senzaţie care a inundat Anglia la sfârşitul secolului al XVIII-lea 5 în primele decenii ale secolului următor, câteva titluri se cer re* «sperate pentru cititorul modern care va şti să discearnă dincolo de

convenţii semnificaţia unor mutaţii în sensibilitate şi artă. O Literatură de succes la vremea primei publicări, care nu şi-a pierdut farmecul, aşa cum basmele în general îşi conservă intactă fascinata, romanul „gotic” nu mai este demult citit ca literatură de seni raţie (el a fost înlocuit demult mai palpitantele „poliţiste ci ca operă de încântare ce aparţine, *cu* cuvintele lui Gasfon Ba-okelarst, „regimului nocturn al spiritului”.

TABEL CRONOLOGIC

(Romanul gotic)

ILEANA VERZEA

I.764 Horace Walpole publică romanul *The Castle* of *Otranto, a Gothie Story* (*Castelul din Otranto, povestire gotică*), care inaugurează o direcţie a prozei romantice engleze, cunoscute ca romanul gotic.

Apare *Dicţionarul filosofic* al lui Voltaire.

Se publică *Observaţii despre sentimentul frumosului şi al sublimului* de Immanuel Kant.

1765 Thomas Percy prezintă culegerea *Relicve ale vechii poezii engleze*.

1766 Lessing – *Laocoon sau despre limitele picturii şi ale poeziei*. Apare romanul. *Vicarul din Wakefield*. De Oliver GoldsmitK.

1767 Lessing – *Dramaturgia de la Hamburg*.

1768 Lawrence Steme publică o *călătorie sentimentală prin Franţa şi Italia*.

1768 începe războiul ruso-turc, încheiat. În 1774 prin Tratatul de la Kuciuk-Kainargi.

1769 J.G. Herder – *Păduri critice* sau *Consideraţii referitoare la ştiinţă şi la arta frumosului*.

1770 Goldsmith publică poemul *Satul părăsit*.

1771 T. G, Smollett – *Expediţia lui Humphrey Clinker*. La Frankfurt şi Leipzig se publică, în traducere germană,

Descrierea Moldovei de Dimitrie Cantemir.

1772 Apare lucrarea lui Herder *Despre originea limbii*. Are loc prima împărţire a Poloniei între Rusia, Prusia şi Austria.

1773 Goethe – *Goetz von Berlichingen*. În Rusia Emelian Pugaciov porneşte războiul ţărănesc.

1774 Goethe – *Suferinţele tânărului Werther*.

1776 Declararea independenţei şi formarea Statelor Unite ale Americii. Independenţa va fi recunoscută de Anglia în 1783 prin Tratatul de la Paris.

1777 Se publică romanul gotic *The Champion of Virtue* (*Campionul virtuţii*) de Clara Reeve. În anul următor, romanul este din nou publicat, de data aceasta sub titlul de *The Old English Baron* (*Bătrânul baron englez*).

Apar postum *Poeme scrise, probabil, la Bristol de Thomas Rowley şi alţii în veacul al XV-lea*, aparţinând, de fapt, lui Thomas Chatterton.

1778 Frances Burney publică primul său roman, *Evelina*. Herder – *Vocile popoarelor în cântece*.

1779 Goethe – *Ifigenia în Taurida*. Schiiler – *Hoţii*. Lessing

— *Natan înţeleptul*.

1780 Apare poemul romantic *Oberon* de Wieland.

Samuil Micu şi Gheorghe Şincai publică la Viena prima gramatică tipărită a limbii române, *Elementa linguac dacn-romanae sive valachicae*.

1781 Kant – *Critica raţiunii pure*.

1783 Sophia Lee publică romanul gotic *The Recess; or, a Tale of Otlier Times* (*Tainiţa sau o poveste din alte vremuri*).

William Pitt-junior devine prim-ministru în fruntea

partidului Tory reorganizat.

1784 Herder – *Filosofia istoriei*. Schiiler – *Intrigă şi iubire*. Are loc în Transilvania răscoala lui Horia, Cloşca şi Crişan.

1785 Clara Reeve publică eseul teoretic *Evoluţia romanţului de-a lungul timpurilor, secolelor şi moravurilor*.

1786 Apare romanul gotic *St. Bernard's Priory* (*Mănăstirea sfântului Bernard*) de Mrs. Harley şi povestirea istorică a Annei Fuller *Alan Fitz-Osborne, an Historical Tale*. Se publică în traducere engleză romanul gotic al lui William Beckford, *Vathek, an Arabian Tale* (*Vathek, poveste arabă*), scris în limba franceză.

Robert Burns îşi publică primul volum de *Poezii*.

1787 Goethe – *Egmont*. Schiiler – *Don Carlos*. Bernardin de Saint-Pierre – *Paul et Virginie*.

1788 Charlotte Smith publică romanul gotic *Emmeline, the Orphan of the Castle* (*Emmeline, orfana de la castel*). Clara Reeve scrie cel de al doilea roman gotic, *The exiles, or Memoirs of the Count de Cronstadt* (*Exilaţii sau memoriile contelui de Cronstadt*), care **s-**a pierdut.

Kant – *Critica raţiunii practice*.

1789 Apare primul roman gotic al Annei Radcliffe, *The Castles of Athlin and Dumbayne, an Highland Story* (*Castelele lui Athlin şi Dumbayne, poveste din Munţii Scoţiei*). Se publică romanele Charlottei Smith, *Ethelinde; or, the Reduse of the Lake* (*Ethelinde sau schimnica de pe lac*), al lui James White, *Earl Strongbow; or, the History of Richard de Clare and the beautiful Geralda* (*Contele Strongbow sau istoria lui Richard de Clare şi a frumoasei Geralda*) şi al Annei Fuller, *The Son of Ethelwulf* (*Fiul lui Ethelwulf*).

William Blake – *Cântecele inocentei*. Goethe – *Torquato Tăsso*. *5 mai* – convocarea Statelor Generale în

Franţa, care Marchează începutul revoluţiei franceze. 14 iulie – căderea Bastiliei. George Washington devine preşedinte al Statelor Unite ale Americii.

1790 Ann Radcliffe îşi publică cel de al doilea roman gotic, *A Sicilian Românce* (*Un romanţ sicilian*).

William Blake – poemul *Căsătoria cerului cu iadul*. Edmund Burke – *Cugetări asupra revoluţiei franceze*.

Goethe – *Elegii romane*. Kant – *Critica puterii de judecată*.

1791 Cel de al treilea roman al Annei Radcliffe, *The Romance of the For est* (*Romanţul din pădure*). Alte romane gotice: *Celestina* de Charlotte Smith, *The Adventures of King Richard Coeur de Lion* (*Aventurile regelui Richard Inimă de Leu*).

Volney – *Ruinele sau meditaţii asupra revoluţiilor imperiilor*. Bernardin de Saint-Pierre – *Coliba indiană*.

XLIII

XLII

1792 Romanele gotice ale lui T. Wilkâns, *Emily*; *or, the Fatal Promise, a Northern Tale* (*Emily sau promisiunea fatală, poveste nordică*) şi George Walker, *The Romance of the Cavern*; *or, the History of Fitz-Henry and James* (*Romanţul din peşteră sau istoria lui Fitz Henry şi James*).

Se publică *Fabulele* lui Florian. Alessandro Verri tipăreşte *Nopţile romane la mormântul Scipionilor*.

1793 The Old Manor House (*Vechea casă seniorială*) de Charlotte Smith şi *The Castle of Wolfembach* (*Castelul din Wolfembach*) de Mrs. Parson, romane gotice.

William Blake – *America* şi *Viziunile fiicelor Albionului*. Ludovic al XVI-lea este executat. Se formează prima coaliţie a Austriei, Prusiei, Spaniei, a Piemontului şi a Angliei împotriva revoluţiei franceze. Are tot a doua împărţire a Poloniei.

1794 Câteva din romanele gotice publicate în acest an: *The Mysteries of Udolpho* (*Misterele din Udolpho*) de Ann Radcliffe; *The Haunted Castle, a Norman Românce* (*Castelul bântuit, romanţ normand*) de George Walker; *Herman of Unna, a Series of Adventures of the Fifteenth Century, in which the Proceedings of the Secret Tribunal under Emperors Winceslaus and Sigismund are Delineated* (*Herman de Unna, o serie de aventuii din secolul al XV-lea, în care sunt zugrăvite procedurile tribunalului secret sub împăraţii Winceslav şi Sigismund*) de Prof. Kramer (Christiane B, Naubert); *Caleb Williams, or Things as ihey are* (*Caleb Williams sau aşa cum stau lucrurile*) *de William Godwin*.

Blake – *Cântecele experienţei*.

J. G. Fichte – *Teoria ştiinţei*.

1975 Amintim câteva romane gotice publicate în acest an *The Castle of Hardayne* (*Castelul din Hardayne*) de John Bird, *Mysteries Elucidated* (*Misterele lămurite*) de Anna-Maria Mackenzie. *Cecily*; *or The Rose of*

Raby, an Historical Novei (*Cecily sau trandafirul din Raby, roman istoric*) de Agnès Musgrave.

Începe perioada Directoratului în Franţa, care va dura până în 1799.

1796 Se publică romanul gotic *Ambrosio*; *or The Monk* (*Ambrosio sau Călugărul*) de Matthew Gregory Lewis. Alte romane gotice: *The Children of the Abbey* (*Copiii de la Mănăstire*) de Regina Maria Roche; *Hubert de Sevrac, a Românce of the eighteenth Century* (*Hubert de Sevrac, romanţ din sqcolul al XVIII-lea*) de Mary Robinson; *The Haunted Cavern, a Caledonian Tale* (*Peştera bântuită, poveste caledoniană*) de John Palmer Jun.: *The Mysterious Warning*. Prevenirea *misterioasă*) de Eliza Parsons; *The Ruins of Avondale Priory* (*Ruinele Mănăstirii Avondale*) de

Mrs. Kelly; *The Sorrows of Edith*; *or, the Hermitage of the Cliffs, a Descriptive Tale* (*Durerile lui Edith sau sihăstria de pe stânci, poveste descriptivă*) de Mrs. Burke.

Goethe încheie romanul autobiografic *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* şi scrie idila *Hermann şi Dorothea*. Schiiler publică eseul *Despre poezia naivă şi sentimentală*. Doamna de Staël scrie *Despre pasiuni*. Începe campania lui Bonaparte în Italia.

1797 Surorile Harriet şi Sophia Lee publică o culegere de povestiri 111 maniera gotică intitulate *The Canterbury Tales* (*Poveştile din Canterbury*). Apare romanul Annei Radcliffe, *The Italian*; *or, The Confessional of the Black Penitents* (*Italianul sau confesionalul pocăiţilor negri*).

Friedrich Schlegel scrie *Despre studiul poeziei greceşti*. BSJ* derlin – *Hiperion sau Eremitul din Grecia*.

1798 Câteva romane gotice publicate în acest an: *The Castle on the Rock*; *or, Memoirs of the elderland Family* (*Castelul de pe stâncă sau memoriile familiei Elderland*) de A. Kendall; *Clermont, a Tale* (*Clermont, o poveste*) de Regina Maria Roche; *The Midnight Bell, a German Story* (*Clopotul de la miezul nopţii, poveste germană*) de Francis Lathom; *Phedora*; *or, the Forest of Miński* (*Phedora sau pădurea din Miński*) de Mary Charlton; *The Solemn înjunction* (*Solemna poruncă*) de Agnes Musgrave; *The Subterranean Cavern*; *or, Memoirs of Antoinette de Monflorence* (*Peştera subterană sau memoriile Antoinetei de Monflorence*) de Miss Pilkington; *The Castle Spectre* (*Spectrul castelului*) de M.G. Lewis.

Apare prima ediţia a culegerii de *Balade lirice* de Wordsworth şi Coleridge, îmbogăţită în 1800 şi 1802 cu o prefaţă şi cu un apendice.

Goethe – *Faust*. Schiiler – trilogia *Wallenstein*. Apare

romanul scriitorului romantic american Charles Brockden Brown, intitulat *Wieland*. Pixerecourt scrie melodrama *Victor sau copilul pădurii*.

Flota engleză comandată de amiralul Nelson învinge la Abukir, pe Nil, flota lui Napoleon Bonaparte. Are loc cea de a doua coaliţie a Rusiei şi a Austriei împotriva Franţei.

1799 în acest an apar, printre altele, următoarele romane gotice: *The Abbess, a Românce* (*Stareţa, romanţ*) de W.H. Ireland; *Ethelwina; or, the House of Fitz-Auburne, a Românce of Former Times* (*Ethelwina sau casa de Fitz-Auburne, romanţ din vremurile de altă dată*) de T.J. Horsley; *The Heiress di Montalde; or the Castle of Bezanto* (*Moştenitoarea din Montalde sau castelul din Bezanto*) de Ann Kerr; *The Mysterious Seal, a Românce* (*Pecetea misterioasă, romanţ*) de W.C. Proby; *Reginald; or, the House of Mirandola* (*Reginald sau Cusa de Mirandola*) de Mrs. Martin; *St. Leon, a Tale of the Sixteenth Century* (*St. Leon, o poveste din secolul al XVI-lea*).

Încep să apară parodiile la adresa prozei gotice: *Rosetta sau întâmplări moderne* de Mary Charlton, *Piraţii sau îndoitul aranjament,* publicat anonim în revista *Anti-Jacobean, Noaptea engleză* de Bellin La Liberliere etc.

Schelling – *Prima schiţă a unui sistemi de filosofie a naturii*. *18 Brumar* se instaurează consulatul lui Napoleon Bonaparte.

1800 Romane gotice publicate în acest an: *Adeline St. Julian; or the Midnight Hour* (*Adeline St. Julian sau Ceasul de la miezul nopţii*) de Ann Kerr; *Henry of Northumberland; Or the Hermit's Cell, a Tale of the Fitfteenth Century* (*Henry de Northumberland sau chilia sihastrului, poveste din secolul al XV-lea*) de Helen Craik; *The Nocturnul Visit* (*Vizita nocturnă*) de Maria Regina Roche; *The Spirit of the Castle, a Românce* (*Spiritul

castelului, romanţ) de W. Ch. Proby; *Tales of the Abbey* (*Povestiri de la Mănăstire*) de A. Kendall; *The Three Spaniards, a Rom, ance* (*Cei trei spanioli, romanţ*), de George Walker.

Novalis – *Imnuri către noapte*. Schiiler – *Maria Stuart*. Doamna de Staël – *Despre literatură*. Schelling – *Sistemul idealismului transcendental*.

Ion Budai-Deleanu încheie prima variantă a poemului eroicomic *Ţiganiada*.

Napoleon Bonaparte învinge la Marengo cca. De a doua coaliţie europeană încheiată împotriva Franţei.

1801 Văd lumina tiparului alte romane gotice, printre care: *Ancient Records*; *or the Abbey of St. Oswythe, a Românce* (*Vechi registre sau Mănăstirea St. Oswythe, romanţ*) de T.J. Horsley; *The Fatal Secret*; *or the Unknown Warrior, a Românce of the Twelfth Century with Legendary Poems* (*Taina fatală sau războinicul necunoscut, romanţ din veacul al XII-lea cu poeme legendare*) de Sophia King; *Koenigsmark the Robber*; *or the Terror of Bohemia* (*Koenigsmark hoţul sau spaima Boemiei*) de J.H. Sarratt; *Martyn of Fenrose*; *or the Wizard and the Sword* (*Martyn de Fenrose sau vrăjitorul şi sabia*) de Henry Summersett; *Ruthiglenne*; *or the Criticai Moment* (*Ruthiglenne sau momentul critic*) de Isabella Kelly; *Angelina*; *or l'Amie inconnue, One of Moral Tales* (*Angelina sau prietena necunoscută, povestire morală*) de Maria Edgeworth.

Kobert Southey scrie poemul *Thalaba, distrugătorul*. Apare culegerea de proze scurte *Povestiri uimitoare,* la care au colaborat Walter Scott, Robert Southey şi M.G. Lewis. În Franţa se publică romanul *Atala* de Chateaubriand şi melodrama *Coelina* de Fixerecourt. În Germania apar *Prelegerile despre literatură frumoasă şi*

despre artă ale lui August Wilhelm Schlegel şi tragedia *Fecioara din Orléans* de Schiiler.

1802 Din romanele gotice ale anului: *The Accusing Spirit; or de Courcy and Eglantine, a Românce* (*Spiritul care acuză sau* de *Courcy şi Eglantine,* romanţ) de Miss Pilkington; *Astonishment*!!! *a Românce of a Century ago* (*Uimire*!!! *romanţ de acum un veac*) de Francis Lathom; *The Baron's Daughter, a Gothie Românce* (*Fiica baronului, roman*ţ *gotic*) de Isabella Kelly; *The Scottish Legend; or the Isle of Clothair, a Românce* (*Legenda scoţiană sau insula Clothair, romanţ*) de T.J. Horsley Curties; *Theodosius de Zulevin. The Monk of Madrid; a Spanish Tale delineatiny*

Various Traits of the Human Mână (*Teodosius de Zalevin, călugărul din Madrid; poveste spaniolă care zugrăveşte diferite trăsături ale spiritului omenesc*) de George Moore; *Who's the Murderer? or, the Mystery of the Forest, a Novei* (*Cine-i ucigaşul sau misterul din pădure, roman*) de Eleanor Sleath. Arm... Radcliffe scrie romanul *Gaston de Blondeville; or the Court of Henry III Keeping Festival în Ardenne and St, Alban's Abbey* (*Gaston de Blondeville sau curtea lui Henric al III-lea care ţine serbare la Ardenne şi la Mănăstirea St. Alban*) care va fi publicat postum.

Chateaubriand – *Geniul creştinismului*. Novajis – *Heinrich von Ofterdingen*.

1803 Alte romane gotice: The *Château of Montville* (*Castelul din Montville*) de Sarah Wilkinson; *Don Raphael, a Românce* (*Don Raphael,* romanţ) de George Walker; *Mosscliff Abbey; or, the Sepulchral Harmonist, a Misterious, Tale* (*Mănăstirea Mosscliff sau muzicianul sepulcral, poveste de mistere*) şi *Righi and Wrong; or, the Kinsman of Naples, a Romantic Story* (*Bine şi rău sau ruda*

din Neapole, poveste romantică) de Mary Julia Young; *Thaddeus of Warsaio* (*Tadeus din Varşovia*) de Jane Porter.

Jean Paul publică romanul *Titan*, Henrich von K.teist scrie *Ulciorul sfărâmat*.

1804 Amazement, a Novei (*Uimire, roman*) de Mrs. Meeke \ *The Ruins of Tivoli* (*Ruinele de la Tivoli*) de Francis *Clifford*; *The Watch-Tower*; *ar, the Sons ol Ulthona, an Historic Românce* (*Turnul de veghe sau fiii Ulthonei, romanţ istoric*) de T.J. Horsley.

Chateaubriand – *René*. Schiiler – Wilhelrn Tel! în Franţa este instaurat Imperiul sub Napoleon I.

1805 Alte romane gotice: *The Castle of Roviego*, or, *Retribution, a Românce* (*Castelul din Rovieyu au răsplata, romanţ*) de Mary Picker; *Danaida*; *or, tiw Witches of Glenshiel, a Caledonian Legend* (*Donalda sau vrăjitoarele din Glenshiel, legendă caledoniană*) de Mary Julia Young; *Gondez, the Monk, a Românce of the Thirteenth Century* (*Gondez, călugărul, romanţ din secolul al XIII-lea*) de W.H. Ireland; *The Impenetrable Secret*. *Fiind It Out*! *A Novei* (*Secretul de nepătruns*. *Dezleagă-l*! *Roman*) de Francis Lathorn etc.

Wordsworth încheie poemul *Preludiul*. Scott publică *Balada ultimului menestrel*. Apare poemul *Madoc* de Southey, se publică eseul critic al lui Hugh Murray, *Moralitatea prozei sau o cercetare a tendinţei naraţiunilor fictive, cu observaţii asupra celor mai importante dintre acestea*.

Heinrich von Kleist scrie drama *Penthesilea*.

Se formează cea de a treia coaliţie a Angliei, Rusiei şi Austriei împotriva Franţei. Napoleon învinge armatele austriece şi ruseşti în bătălia de la Austerlitz. Flota engleză de sub comanda lui Nelson învinge la Trafalgar flota franceză.

1806 Din romanele gotice publicate în acest an semnalăm *The Anglo-Saxons*; *or, the Court of Ethelwulf, a*

Romånce (*Anglo-saxonii sau curtea lui Ethelwulf, romanţ*) de Leslie Amistrong; *The Invisible Enemy*; *or, the Mines of Wielitsko, a Polish Legendary Romană* (*Duşmanul invizibil sau minele de la Wielitsko, romanţ legendar polonez*) de Thomas Pike Lathy; *The Mynt-rious Freebooter*; *or, the Days of Queen Bess, a romånce* (*Corsarul misterios sau zilele reginei Bess, romanţ*) de Francis Lathom; *Zofloya*; *or, the Moor, a Romånce* (*Corsarul misterios sau zilele reginei Bess, tul, romanţ din veacul al XV-lea*) de Charlotte Dacre; *St. Botolph's Priory*; *or, the Sabie Mask, an Historical Romånce* (*Mănăstirea St. Botolph sau masca neagră*) de T.J. Horsley.

Apare prima parte din *Faust* de Goethe.

După moartea lui Pitt, Anglia este guvernată de primul ministru Castlereagh. Are loc dizolvarea oficială a Sfântului Imperiu Roman de naţiune germană. Începe blocada economică continentală a lui Napoleon împotriva Angliei.

j *'107 The Benevolent Monk*; *or, the Castle of Olalla* (*Călugărul binevoitor sau castelul din Olalla*) de Theodore Melvilje; *The Catholic*; *or, Arts and Deeds of the Popish Church, a Tale of English History* (*Catolicii sau vicleniile şi faptele bisicii papistaşe, o poveste din istoria Angliei*) de W.H. Ireland; *The Demon of Sicily, a Romånce* (*Demonul din Sicilia, romanţ*) şi *Friar Hidalgo, a Romånce* (*Fratele Hidalgo, romanţ*) de E. Montague; *The Fatal Vow*; *or, Michael's Monastery, a Romånce* (*Jurământul fatal sau Mănăstirea lui Michael, romanţ*) de Francis Lathom; *The Monk of Udolpho, a Romånce* (*Călugărul din Udolpho, romanţ*) de T.J. Horsley Curtius; *The Mysterious Wanderer, a Novei* (*Călătorul misterios, roman*) de Sophia Reeve sunt

câteva titluri de romane gotice publicate în acest an. Tot acum apare şi primul roman gotic al lui Maturin, publicat însă sub pseudonimul Dennis Jasper Murphy, *The Fatal Revenge*; *or, thî Family of Montario* (*Războu*narea *fatală sau familia de Montario*).

Apar culegerile de versuri *Ceasuri de răgaz* de Byron şi *Melodii irlandeze* de Thomas Moore. În Italia, Uger Foscolo publică *Poezia mormintelor*.

I. Cantacuzino traduce fragmente din poemul lui Pope. *Eseu asupra omului*, fragmente rămase în manuscris.

Goethe începe romanul *Anii de peregrinări ai lui Wilhelm Meister*. Hegel – *Fenomenologia spiritului*.

Se încheie, la Tilsit, Tratatul între Napoleon şi ţarul Alexandru al Rusiei, La Jena, Napoleon învinge armatele prusiene.

1808 Alte romane gotice: *Margiana*; *or, Widdrington Tower, a, Tale of the Fifteenth Century* (*Margiana sau Turnul Widdrington, poveste din veacul al XV-lea*) de Mrs. S. Sykes; *Mountville Castle, a Village Story* (*Castelul Mountville, poveste de la ţară*) de J.N. Brewer; *The Unknown*; *or, the Northern Gallery* (*Necunoscutul sau galeria nordică*) de Francis Lathom; *Willliam de Montfort*; *or, the Sicilian Heiress* (*William de Montfort sau galeria siciliană*) de Ag nes Musgrave; M.G. Lewis publică culegerea *Romantic Tales* (*Povestrj romantice*).

Apare parodia *Florentinele*, în stil „gotic" de Benjamin Thompson.

Se încheie publicarea culegerii lui Clemens Brentano şi Achim von Arnim, *Cornul fermecat al băiatului*. Kleist – *Ulciorul sfărâmat*. Krîlov – *Fabule*.

Începe războiul peninsular al. Trupelor franceze împotriva trupelor engleze, spaniole şi portugheze.

1809 Din romanele gotice publicate în acest an:

Angelo Guicciardini; *or, the Alpine Bandit* (*Angelo Guicciardini sau banditul alpin*) de Sophia L. Francis; *The Irish Chieftain and His Family* (*Căpetenia de oşti irlandeză şi familia sa*) de Th. Melville; *Osrick*; *or, Modern Horrors, a Românce* (*Osrick sau grozăvii moderne, romanţ*) *de* Richard Sicklemore; *The Romance of the Hebrides*; *or, Wonders Never Cease*! (*Romanţul Hebridelor sau minunile nu se termină niciodată*) de Francis Lathom. Ann Radcliffe scrie *Manfrone*; *or, the One-Handed Monk, a Românce* (*Manfrone sau călugărul cu o singură mână, romanţ*) care se va publica în 1819.

Goethe serie romanul *Afinităţi elective*. În Franţa Chateaubriand publică *Martirii*, iar doamna de Staël eseul *Germania*.

1810 The Castle of Arragon; *or, the Banditti of the Forest, a Românce* (*Castelul de Aragon sau bandiţii din pădure, romanţ*) de Miss Smith; *Elen Heiress of the Castle* (*Ellen, moştenirea de la castel*) de Mrs. Pilkington; *The Festival of St. Jago, a Spanish Românce* (*Serbarea sfântului Iacob, romanţ spaniol*, de Sarah Green; *The Houses of Osma and Almeria*; *or, the Convent of Sf. Ildefonso, a Tale* (*Casele de Osma şi Almeria, sau mănăstirea sfântului Ildefonso, poveste*) de Regina Maria Roche; *Love, Mystery and Misery*! (*Dragoste, mister şi nenorocire*!) de Anthony Frederic Holstein; *Minstrel of the North*; *or, Cambrian Legends, being a Practical Miscellany of Legendary, Gothie and Romantic Tales* (*Trubadurul nordului sau legendele cambriene, fiind un miscelaneu practic de povestiri legendare, gotice şi romantice*) de J. Stray; *Zastrozzi, a Românce* (*Zastrozzi, romanţ*) de Percy Bysshe Shelley.

Sarah Green publică romanul satiric *Cititorii de romanţuri şi scriitori de romanţuri*. Robert Southey scrie

poemul *Blestemul lui Kehama*.

1811 Elfrida, Heiress of Belgrave, a Novei (*Elfrida, moştenitoarea din Belgrave, roman*) de Emrna Parker; *Pyrenean Banditti* (*Bandiţii pireneeni*) de Eleanor Sleath; *Sebastian and Isabel; or, the Invisible Sword* (*Sebastian şi Izabela sau sabia invizibilă*) de T.C. Leney şi St. Irvyne; *or the Rosicrucian, a Românce* (*St. Irvyne sau rozicrucianul, romanţ*) de P.B. Shelley sunt câteva titluri de romane gotice apărute în acest an.

UI;

Se publică românul *Raţiune şi sensibilitate* de Jane Austen. Goethe începe lucrarea autobiografică *Poezie şi adevăr*. Chateaubriand publică *Itinerar de la Paris la Ierusalim*, Gheorghe Şincai încheie *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*.

1812 Romane gotice publicate în acest an': *The Castles of Wolfnorth and Monteagle* (*Castelele din Wolf north şi Monteagle*) de Ann Doherty; *The Cave of Toledo*; *or* the *Gothie Princess, an Historical Românce* (Pivniţa *din Toledo sau prinţesa gotică, romanţ istoric*) *de* Augusta Amelia Stuart; *Sicilian Mysteries*; *or, the Fortress del Vechii* (*Misterele siciliene sau fortăreaţa del Vechii*) de Ann Julia Halton; *The Milezian Chief, a Românce* (*Căpetenia mileziană, romanţ*) de C.R. Maturin.

Byron publică primele două cânturi din *Pelerinajul lui Childe Harold*.

Ludwig Tieck scrie *Phantasus*, prelucrare de basme şi legende medievale, lucrare care va fi încheiată în 1817. Fraţii Grimrn încep publicarea *Poveştilor*. Hegel – *Ştiinţa logicii*. Petru Maior scrie *Istorm pentru începutul românilor în Dacia*, iar I, Budai-Deleanu încheie versiunea definitivă a poemului eroi-comic Ţiganiada.

Are loc retragerea trupelor franceze din Rusia, după

înfrângerile suferite.

1813 Regina Maria Roche scrie romanul gotic *The Monastery of St. Columb*; *or, the Atonement, a Novei* (*Mănăstirea sf. Columb sau ispăşirea, roman*).

Eaton Stannard Barrett publică parodia de roman gotic, intitulată *Eroina sau Aventurile Cherubinei*.

Jane Austen – *Mândrie şi prejudecată*.

Apar primele poeme romantice ale lui Byron, care inaugurează seria poveştilor orientale, *Ghiaurul* şi *Mireasa din Aby dos*.

Llfr”.

E.T.A. Hoffaiann începe seria *Fanteziilor în maniera lut Callot*.

La Leipzig oştile naţiunilor europene înving armata lui Napoleon.

1814 Alte romane gotice: *The Castle of Strathmay, a Tale Castelul din Strathmay, poveste*) de Honoria Scott; The Novice; or, the Heir of Montgomery Castle, a Novei (*Novicea sau moştenitoarea castelului Montgomery, roman*) *de* Mrs. Pilkington; *The Towers of Ravenshold*; *or, the Days of Ironsidea Românce* (*Turnurile din Ravenshold sau zilele lui Ironside, romanţ*) de W.H. Hitchener; *Trecothick Bower* (*Alcovul din Trecothick*) de Regina Maria Roche.

În Anglia se publică în acest an: romanul istorie *Waverley* de Scott, poemele *Corsarul* şi *Lara* de Byron, romnul lui Jane Austen, *Mansfield Park*, poemele *Roderick, ultimul dintre goţi* de Southey şi *Excursia* de Wordsworth.

Adalbert von Chamisso scrie *Istoria stranie a lui Peter Schlemihl*.

Are loc intrarea forţelor aliate în Paris, restaurarea Bourbonilor şi exilarea lui Napoleon pe insula Elba.

1815 Se publică şi în acest an câteva romane gotice:

Barozzi; *or, the Venitian Sorceress, a Românce of the Sixteenth Century* (*Barozzi sau vrăjitoarea veneţiană, romanţ din veacul al XVI-lea*) de Mrs. Smith; *The Secret Avengers*; *or, the Rock of Glotzden, a Românce* (*Răzbunătorii secreţi sau stânca din Glotzden, romanţ*) de Ann Curtis.

W. H. Ireland publică *Scribbleromania sau Policroniconu*! *diavolului tipografului, o* parodie la romanul gotic. Apare romanul *Guy Mannering* de Scott. Jane Austen – *Emma*.

Se publică prima ediţie a *Autobiografiei* lui Franklin, Beranger scrie *Prime cântece*.

În Anglia se instituie *Legea cerealelor* (*The Corn Law*) care fixează preţuri ridicate pentru grâne.

Are loc Congresul de la Viena, în urma căruia se instituie Sfânta Alianţă.

După domnia celor 100 de zile, Napoleon este înfrânt la Witerioo.

1816 Câteva din romanele gotice ale anului: *Brougham Castle* (Castelul Brougham) de Jane Havey; *The Orphan of Ţintern Abbey, a Novei* (*Orfanul de la Ţintern Abbey, roman*) de Sophia F. Ziegenhirt; *Owen Castle*; *or, Which Is the Heroine*? *A Novei* (*Castelul Owen sau care este eroina*? *roman*) de Ann Sullivan; *Glenarvon* de Lady Caroline Lamb; *The Mysteries of Hungary, a Romantic History of the Fifteenth Century* (*Misterele Ungariei, o poveste romantică din veacul al cincisprezecelea*) de Edward Moore.

Scott scrie romanul *Anticarul, Piticul negru* şi *Old Mohality*. Se publică poemele *Asediul Corintului şi Pelerinajul lui Childe Harold* (cântul III) de Byron şi *Alastor* de Shelley. E.T.A. Hoffmann – *Elixirul diavolului*. Benjamin Constant – *Adolphe*. Apare versiunea definitivă a

Ultimelor scrisori ale lui Iacopo Ortis de Ugo Foscolo.

În Anglia au loc mişcările Iudditţilor.

1817 Alte romane gotice: *Edric the Forester*; *or, the Mysteries of the Haunted Chamber, an Historical Românce* (*Edric pădurarul, sau misterele camerei bântuite, romanţ istoric*) de Ann Kerr; *Gonzale de Baldivia*; *or, a Widow's Vow, a Romantic Legend* (*Gonzale de Baldivia sau jurământul unei văduve, legendă romantică*) de Ann of Swansea; *Mandeville, a Tale of the Seventeenth Century* (*Mandeville, povestire din secolul al XVII-lea*) *de William Godwin*.

Byron scrie *Lamentaţia lui Tasso* şi poemul dramatic *Manired*. Scott publică romanul *Rob Roy*. Apar eseurile critice *Biographia Literaria* de S.T. Coleridge şi *Personajele teatrului shakespearean* de W. Hazlitt.

Hegel începe *Prelegerile de estetică* ce vor fi editate postum.

1818 Apare romanul gotic *The Nun of Santa Maria di Tindaro, a Tale* (*Santa Maria di Tindaro, peiestire*) de Louisa Sidney Stanhope. Mary Shelley scrie *Frankenstein*; *or, the Modern Prometheus* (*Frankenstein sau Prometeul modern*).

Mănăstirea coşmarurilor de Th. L. Peacock şi *Mănăstirea Northanger* de Jane Austen sunt două parodii la adresa povestirilor gotice la modă. Scott publică romanul *Temniţa din Midlothian*. Byron încheie ultimul cânt din *Pelerinajul lui Childe Harold*, scrie farsa *Beppo* şi începe poemul eroi-corme *Don Juan*. Se publică poemul *Revolta Islamului* de Shelley, Keats scrie poemul *Endymion* şi începe lucrul la *Hyperion*. Victor Hugo – *Bug-Jargal*. Charles Nodier publică romanul gotic *Jean Zbogar*.

1819 Din romanele gotice ale anului: *Cesario Rosalba*; *or, the Oath of Vengeance, a Românce* (*Cesario

Rosalba sau jurământul de răzbunare, romanţ) de Ann of Swansea; *The Reduse of Albyn Hall* (*Pustnicul de la Albyn Hall*) de Zara Wentworth; *The Vampire* (*Vampirul*) şi *Ernestus Berchtold*; *or, the Modern Oedipus, a Tale* (*Ernestus Berchtold sau Oedipul modern, povestire*) de J.W. Polidori.

Alte romane de Scott: *Mireasa din Lamermoor*, *Legenda lui Montrose* şi *Ivanhoe*. *Shelley* scrie poemul satiric Masca *Anarhiei* şi drama *Cenci*. Thomas Hope publică romanul *Anastasius sau memoriile unui grec*. Washington Irving tipăreşte sub pseudonim *Cartea Schiţelor* în foileton. Schopenhauer – *Lumea ca voinţă şi reprezentare*.

Lazăr Asachi traduce *Nopţile* de Edward Young, tălmăcire rămasă în manuscris.

Masacrul de la Peterloo (St. Peter's Fields, lângă Manchester, în timpul unei întruniri a radicalilor).

1820 Alături de romanul *Melm, oth the Wanăerer, a Tale* (*Melmoth rătăcitorul, poveste*) de Ch. R Maturin, se publică în acest an şi alte romane gotice: *Italian Mysteries*; *or More Secrets than One, a Românce* (*Mistere italiene sau mai multe secrete, romanţ*) de Francis Lathom; *Mystery*; *or, Forty Years Ago, a Novei* (*Mister sau acum patruzeci de ani, roman*) de Thomas Gaspey; *The Spectre of Laumere Abbey*; *or, the Mystery of the Blue and Silver Bag, a Românce* (*Spectrul de la Mănăstirea Laumere sau misterul sacului albastru şi argintiu, romanţ*) de Sarah Wilkinson.

Se publică romanele *Mănăstirea* şi *Stareţul* de Scott.

Shelley scrie poemul dramatic *Prometeu descătuşat* şi Keats publică culegerea *Lamia şi alte poeme*. Apar *Prelegerile despre drama din perioada elisabetană* de W. Hazlitt Lamartine – *Meditaţii*.

*

Cronologia înfăţişată în acest tabel are ca punct de pornire anul 1764, când a fost publicat ceea ce istoricii literari consideră a fi primul roman gotic englez, *Castelul din Otranto* de Horace Walpole, şi ca punct de încheiere anul 1820, dud a apărut romanul lui Charles Robert Maturin, *Melmeth, rătăcitorul*, socotit de cei mai mulţi exegeţi ai genului ultimul din seria romanelor gotice care justifică condiţia de operă artistică. Pletora romanelor gotice publicate în continuare iese, desigur, cu unele excepţii, din sfera literaturii. Titlurile de romanţuri şi romane gotice amintite mai sus au fost selectate din**tr-**o mult mai amplă bibliografie, care numără peste

3 400, elaborată de Montague Summers,(a) *Gothie Bibliociraphy*, London 1917?, pp. 220 – 568, O utilă listă bibliografică se poate afla şi la Maurice Levy. *Le Roman „Gothique” anglals*, Toulouse, 1963, pp. 684-TOS

r. V.

HORACE WALPOLE – UN GENTLEMAN EPICUREU ÎN ARMURA. MEDIEVALĂ

„La drept vorbind, nu am avut intenţia să-mi fac casa până **într-**atât de gotică încât să excludă confortul şi rafinamentul modern al luxului… A fost construită pentru a-mi satisface propriul gust şi, în oarecare măsură, pentru a-mi realiza propriile viziuni”.

(Horace Walpole, *Prefaţă* la *Descrierea vilei lui Horace Walpole de la Strawberry HUI*)

Fiul acelui abil politician „whig” a cărui îndelungată carieră de prim-ministru a asigurat Angliei hanoveriene pace şi stabilitate internă – „odihnă după trei generaţii de conflicte a fost darul pe care sir Robert l-a oferit Angliei”[12]

12 G. M. TreveLyan, op, cit., p. 606.

– Horace Walpole nu a avut gustul cârmuirii politicii, ocupâ**ndu-**se îndeosebi de aspectele teoretice ale politicii şi guvernării. A fost, totuşi, el însuşi membru în parlament şi **s-**a lăsat angajat în dispute de cameră, dintre care campania dusă în favoarea lui Henry Comvay i**-**a lăsat un gust amar. Liberal şi tolerant în opinii, deschis în spirit neconservator înnoirilox, deşi, ca**-**Edmund Burke, speriat de implicaţiile revoluţiei franceze, Horace Walpole este un personaj complex, atrăgător prin preocupările sale intelectuale de mare. Diversitate, prozator, dramaturg şi poet, memorialist şi biograf, comentator de artă, istorie şi politică, gazetar eseist şi pamfletar satiric, pasionat epistolar, un exemplar reprezentativ al acelei categorii destul de largi a vremii, de literat gentleman, pe care Alexander Pope, cel fără descendenţă nobiliară, cu nedisimulat sarcasm o numea „tagma gentlemanilor care scriu cu uşurinţă”. Contemporaneitatea şi secolul al XIX-lea nu i**-**au făcut întotdeauna justiţie critică, cu toată popularitatea de care nu a fost lipsit la timpul său. Maliţios, necruţător **s-**a arătat cu deosebire Thomas Babington Macaulay care, poate şi pentru plăcerea unei savuroase comparaţii, i**-**a atribuit o serie de superlative puţin măgulitoare: cel mai excentric, cel mai artificial, cel mai fastidios, cel mai capricios dintre oameni. „Scrie –,rile lui, este adevărat, sunt tot atât demult preţuite pentra**-** delicatesele epicureilor intelectuali ca şi pateurile de Strasbourg printre felurile de mâncare descrise în *Almanaeh des Goumwnds*. Dar, aşa cum *pâte***-***de***-***foie***-***gras* **–** îşi datorează excelenta calitate bolilor bietului animal care îl procură şi nu ar fi bun de nimic dacă nu ar fi făcut din ficatul anormal de umflat, numai o minte nesănătoasă şi dezorganizată ar fi putut produce asemenea obiecte literare de Jux cum sunt operele lui Walpole”. 3 Dar,

menţi**nându-**ne în domeniul culinaristic, lui Walpole i se poate aplica mai curând calitatea de „*gourmet*”, căci în tot ceea ce a încurajat prin scris şi prin mod de viaţă a dovedit o rafinată, şi nicidecum lacomă dragoste şi cunoaştere a frumosului şi a plăcerii.

După cum cereau cutumele sociale ale epocii, un nobil nu scria (nici nu avea nevoie) pentru a subzista. *Meseria* de scriitor, care

Începea să-şi asigure, totuşi, un statut onorabil printre profesiuni, o practicau numai cei care nu aveau alte mijloace de existenţă şi care alcătuiau încă de multă vreme acel „*Grub-street*” cu însuşiri metaforice. Ca aristocrat, Walpole era astfel un scriitor amator, autor de plăcere, nu de necesitate. Amatorismul lui nu este însă simplu diletantism, căci Walpole are vocaţia creatorului şi a cunoscătorului de frumos, iar opera lui este rod al pasiunii, nu al unei elegant neglijente petreceri a ceasurilor de răgaz.

Chiar dacă reputaţia literară i-a asigurat-o în primul rând povestirea *Castelul din Otranto*, Walpole nu poate fi socotit omul unei singure opere. Comentariile sale la artele frumoase – *Aedes Walpolianae*, care ne duc, fireşte, cu gândul la descrierea celebrelor colecţii italiene *Aedes Barbarinae* şi *Giustinianae*, sau compendiul arheologic din *Anecdotele despre pictură* –, preocupările sale istorice – interesul pentru crudul monarh care încheie în sânge războiul celor două roze, Richard al III-lea – şi, mai ales, fervoarea cu care şi-a construit micul castel de la Strawberry Hill ca străveche aşezare seniorială, mărturisesc toate existenţa unei pasiuni majore: a istoriei medievale în general, a goticului în special. Iar corespondenţa stă ca netăgăduită mărturie.

Este vorba de un gotic istoric, deşi la Walpole, în

măsură mai mare decât la alţi autori din aceeaşi serie, goticul este în primul rând categorie psihoestetică cu lara A capacitate sugestiv evocatoare, în care se topesc, cum am văzut, misterul, spaima, melancolia. Fără să facă abstracţie de existenţa lui istorica, goticul are pentru scriitor o conotaţie emoţională care îi dă o tentă estetizantă, decadentistă *avant la lettre*, denaturâ**ndu-**i nu o dată autenticitatea strictă. „Walpole nu era deloc interesat de construcţia gotică perfect autentică. Căci ceea ce dorea el în primul rând să surprindă era spiritul pictural şi romantic al goticului, «tristeţea», «magia» şi farmecul atmosferei gotice, o combinaţie de intimitate şi feerie, de eleganţă şi surpriză" încă din *Aedes Walpolianae* remarcăm cuvinte de laudă la adresa lui Salvator Rosa, ale cărui pânze aveau să devină surs»; de inspiraţie pentru descrierile din romanele „gotice" ce vor urma, artist cf.re, după părerea lui Walpole, „gândurile, expresia, peisajele, cunoaşterea forţei umbrelor şi magistrala plasare a spaimei şi durerii l-au ridicat în prima clasă a pictorilor", în care îl situează mai târziu şi pe Piranesi, cu „sublima lui sălbăticie", şi pe Claude Lorrain, pe Gaspar şi Nicolas Poussin. *Anecdotele despre pictură*, deşi menţin o balanţă între gustul pentru puritatea palladiană de inspiraţie clasică greacă şi între atracţia pentru îndrăzneţul peisaj arhitectonic gotic – „trebuie să ai gust pentru a fi sensibil la frumuseţile arhitecturii gotice şi să ai nevoie de pasiuni pentru a simţi goticul" – contemporane în oarecare măsură cu povestirea sa, revelă un gentleman învăţat, educat la canoanele secolului al XVIII-lea, dar fermecat de arta gotică ce îi stârneşte imaginaţia prin pitorescul tulburător şi tainic. „Arcul ascuţit, acea trăsătură specifică arhitecturii gotice, a fost cu siguranţă menită ca o înfrumuseţare a circularului; şi cei care nu au avut

fericirea de a se ilumina de simplitatea şi proporţia ordinelor greceşti au fost totuşi atât de norocoşi de a scăpăra

LXI U

LXII

O mie de haruri şi efecte magnifice, dar blânde, vaste, dar uşoare, venerabile şi pitoreşti. Este dificil ca un templu grec dintre cele mai nobile să transmită minţii fie şi jumătate din atât de numeroasele impresii produse de o catedrală în cel mai bun stil gotic – dovadă a iscusinţei arhitecţilor şi a dibăciei preoţilor care le-au înălţat… Desigur, nu am intenţia de a face nicio comparaţie între frumuseţile raţionale ale arhitecturii regulate şi licenţa neţărmurită a ceea ce se numeşte gotic… Mi se pare cu toate acestea limpede că persoanele care le-au executat pe acestea din urmă au avut mai multă ştiinţă despre arta lor, mai mult geniu şi mai multă individualitate decât ne place să credem. Există o cutezanţă magică în execuţia unora din operele lor care le-ar fi susţinui dacă ar fi fost dictate de un simplu capriciu”, argumentează scriitorul în *Anecdote*.

Fascinaţia lui Walpole pentru gotic, care datează din anii studenţiei, se prelungeşte nu numai în livresc, ea îi marchează modul de existenţă. Cel care glorifica în versuri capela de Ui King’s College, Cambridge („Şi arta şi Palladio în ţară necunoscuţi erau / Şi-a meşterului vandal mână n-o disciplinau / Minuni, de reguli neştiute, construcţiile descopereau / Şi zidurile ca din**tr-**o inspiraţie, spre cer se înălţau”), care îşi mărturisea în scrisori ar dorea pentru acest stil, care colecţiona obiecte de anticărie medievală şi documente de familie şi care pornea adesea în excursii arheologice, şi-a amenajat propria locuinţă în stilul şi maniera reşedinţelor senioriale de

odinioară. Gândul de a reconstitui un mic castel feudal îl urmărea încă de la sfârşitul anilor ’40, când îşi comunica intenţia prietenului său Horace Mann, trimis englez la curtea toscană. Deşi considerată de unii comentatoi-i ca un prim conac englezesc modelat pe tipar nu clasic, ci naţional tradiţional, mai mult din imaginaţie decât prin imitaţie, vila-castel de la Twickenham nu constituia o premieră absolută. După cum am văzut, gustul pentru gotic în arhitectură, în decoraţia interioară şi în grădinărit se răspândise cu viteză şi în amploare, atrăgând reacţia spiritelor prudente deprinse cu normele clasice. Însuşi Horace Mann răspundea la 13 februarie 1750 unei scrisori entuziaste a lui Walpole în termeni meniţi a-i mai domoli febra gotică de care se molipsise. „De ce **s-**o faci casa gotică? Ştiu că aşa e gustul de astăzi, dar, regret, plate mă înşel **–** Ba*s la*. *Mi sembra perb un ffusto gotico*”[13].

Paul Yvon2 distinge trei faze în istoria castelului: proiectul din scrisoarea către Mann, construcţia bibliotecii şi a refectoriului, în sfârşit, înălţarea turnului rotund. Procesul, de prin 1747, când a închiriat casa „până în 1763, când **s-**au încheiat luci ar. le, îndelungat şi migălos, s-a Desfăşurat sub supravegherea artistică

1 Destul, mi se pare însă un gust gotic (citeşte: barbar), (it).

2 Paul Yvon, *La vie d’un Dilettante*: *Horace Walpole 1717*

1797. *Essai de Biographie psychologique et littéraire*, Caen, 1924, a „comitetului de gust”, constituit, alăturde proprietar, din John Chute şi Richard Bentley. În construcţie şi în decorare a procedat cu minuţia şi pasiunea unui connoisseur, chiar dacă rezultatul a fost un

13 Martin Kallich, Horace Walpole, New York. 1971, p. 78,

hibrid, o operă eelectică ce combina nu numai elemente de arhitectură laică (foişoare, parapete) şi religioasă (vitralii, galerii cu boltă), ci şi stiluri: variaţiuni graţioase pe tema goticului autentic **într-**o prefigurare a înfloritului neogotic englez, care l-au făcut pe Kenneth Clark să descrie edificiul ca întruchipând un *gotic* rococo. Waipoie însuşi recunoştea originalitatea întreprinderii în sensul domesticirii «oticului, a coborârii lui în cadrele familiarului şi al funcţionalului. Scopul construirii casei, arată în prefaţa la propria sa *Descriere* a ei, a fost de a arăta „specimene de Arhitectură gotică adunate din catedrale şi monumente funerare din capele 1 şi „cum. Pot fi de aplicate la coşuri, plafoane; ferestre, *loggia* eu balustrade etc”. Adică un mic muzeu viu, *o* colecţie de Antichităţi şi disparate obiecte de *virtu*, un fel de *Schatzkammer* care nu a întârziat să atragă vizitatori încă din vremea construirii lui. Un xnedievalism adaptat cerinţelor unui aristocrat cultivat şi rafinat, dar care, fascinat de epoci revolute, rămânea omul elegant şi doritor de confort şi lux ai anilor săi. Goticul de la Ştrawberry Hill, exuberant şi modern, „fermecător şi venerabil” „pe fondul unei peluze bine tunse, este emblema autorului, acest personaj de tranziţie între tipologii: nobilul estet şi excentricul, sentimentalist, epicureul secolului al XVIII-lea şi romanticul din zorii noului veac”.

Ironic, Macaulay remarca aspectul de colecţie de curiozităţi al castelului. Scrierile lui Walpole, spune eseistul, reprezintă” faţa de operele marilor istorici şi poeţi ceea ce reprezintă Ştrawberry Hill faţă de Muzeul lui Sir Hams Şicane sau faţă de Galenade-la, Florenţa”. Nici contemporanii nu se arătaseră K, ai îngăduitori, William Beekford îl numea „o capcană de şoareci gotică”. Călătorul Louis Simond îl vedea ca pe un „castel de cărţi, gotic”,

traducătorul. Francez al romanticilor englezi, Ambdbe Pichot „jţnai generos, îl considera doar o „miniatură gotică”, iar Walter Scott afirma că adevărata măsură a artei şi-a dat-o Walpole, numai în Gasteliil *din Otranto*. Dezamăgit, peste ani, Walpole însuşi avea să recunoască artificialitatea micii sale reşedinţe căreia i-a închinat ani de căutări şi elan: „Dar, vai! Nu sunt poet, iar castelul meu e din hârtie şi tot ce” m-a legat de ei va pieri împreună cu mine în cuâind şi vom fi cu totul daţi uitării!” îl scrie eu amărăciune unei prietene, Lady Ossory, la îl august 1778.

Şi, totuşi, originală, şi prin aceasta inimitabilă, resurecţia goticului la Strawberry Hill este un punct de întâlnire.: duce la apogeu moda gotică în arhitectura civilă şi oferă un decor posibil pentru moda „gotică” ce va înflori în proza de ficţiune. Căci, incontestabil, această pasiune a imaginaţiei materializată **într-**o formă pe cât de stranie pe atât de interesantă, această artificială manieră de a re-trăi un trecut rămâne im moment în evoluţia mentalităţii spre explozia romantică de la sfârşit de veac.

Străjuit de turnuri crenelate şi populat de obiecte cu valoare istorică achiziţionate sau descoperite în excursiile, arheologice, dar ţi înnobilat de comode divanuri luxoase, decorat cu basoreliefuri şi înzestrat cu biblioteci, castelul de la Twickenham **s-**a dovedit locul adecvat scrierii acelei povestiri care a eliberat resursele imaginaţiei şi ale fanteziei, a acelei povestiri al cărei adevărat personaj este castelul şi nu eroii-marionete manipulaţi de autor.

Scris cu frenezie doar în câteva luni, din iunie până în august 1764, (în alte părţi autorul arată că a scris micul roman „în opt zile, mai curând în opt nopţi: căci, în general, ceasurile mele de compoziţie sunt de la ora zece seara până la două dimineaţa”), *Castelul din Otranto*. Aşa cum mărturiseşte Walpole în scrisori, – ste transcrierea

epică a unui vis: „Am avut un vis, despre care lot ce am putut reconstitui era că îmi închipuiam că mă aflu în **Tr-**un vechi castel (un vis foarte firesc pentru un cap plin cum este al meu de istorie gotică) şi că pe balustrada de sus a unei scări mari am văzut o mână gigantică în armură. Seara m-am aşeit şi am început să scriu, fără să ştiu câtuşi de puţin ceea ce aveam de gând să spun sau să povestesc” (Scrisoare către reverendul William Cole, 9 martie 1765).

Romanul este produsul unei sensibilităţi imaginative care a avut şi posibilitatea materializării fanteziei în dimensiuni concrete. Influenţat de întregul reviriment din epocă al medievalismului cu

Cortegiul său de conotaţii emoţionale, pasionat de istorie şi de cultură veche, preocupat până la obsesie de multă vreme de amenajarea în stil gotic a reşedinţei, era natural ca Horace Walpole să trăiască infens, la toate nivelurile conştiinţei, febra goticului. Lecturile freudiene nu au întârziat să apară, psihanalizând visul lui Walpole ca o defulare a temerilor şi speranţelor nerostite. Criticii oferă chiar dezlegarea şaradei, revelând prototipurile personajelor cu cheie. Atmosfera sălbatică a povestirii „poate fi pur şi simplu o reacţie subliminală sau de *stress* la unele evenimente politice extrem de iritante care se petrecuseră în zilele care precedaseră cu puţin visul. Faptele referitoare la tensiunea şi teama sa din timpul acestor zile le redă Walpole în *Memoriile* sale despre George al III-lea, în special în acele amintiri în care vorbeşte în detaliu despre preocuparea sa faţă de apropiatul lui prieten, Henry Conway.111 Şi Maurice Levy2 descifrează în roman o întreagă logică onirică ce anticipează cu aproape două secole erupţia fantasticului în real a suprarealiştilor.

În descrierea cadrului castelan în care îşi plasează

personajele şi întâmplările povestirii, autorul a fost, fără îndoială, înrâurit de construcţia propriei sale vile, de amintirile latente ale unor edificii gotice care l-au impresionat şi de imagini onirice. Între casa de la Strawberry Hill, castelul din Otranto şi capela de la Trinity College, Cambridge, există explicabile asemănări. „Intrând **într-**unul din colegiile pe care le uitaserăm cu desăvârşire, mă aflam exact în curtea castelului meu. Turnurile, porţile, capela, sala cea mare, totul îi dădea replica cu cea mai mare precizie. În sfârşit, ideea acestui colegiu îmi rămăsese în minte fără să mai mă gândesc şi mă folosiserăm de el. Pentru planul castelului meu, fără să-mi fi dat seama; astfel încât credeam că intram de-a dreptul în castelul din Otrantol1 (Scrisoare către doamna du Deffand, 27 ianuarie 1775). Tentaţia de a juxtapune descrierea castelului de la Twickenham cu cea a castelului din Otranto, care poate duce la similitudini revelatoare, a fost – încercată de mulţi exegeţi. Autorul însuşi, primind în dar de.la Lady Craven un desen al castelului din Otranto, se arată, peste ani. Surprins: „Este curios, scrie el în ţioiembrie 1786, că acea fereastră din spate corespunde descriei în din romanţul meu. Atunci când l-am scris, nici nu ştiam măcar că există un castel la Otranto. Aveam nevoie de un nume de localitate din sudul Italiei şi, pe hartă, m-a frapat Otranto”.

Mult mai târziu, Paul Yvon[14] oferă în eseul dedicat literatului englez utile prin minuţia lor descrieri ale aşezării, construcţiei şi interioarelor castelului de la Strawberry Hill, făcă. Nd, totodată, trimiteri la decorul din povestire. Iată, de pildă, cum se prezintă vila lui Walpole vizitatorului cu simţ de observaţie: „Atunci când, cu

14 Marian Kallich, op. cit., pp, 102—103,

spatele la nord-vest, călătorul sosit pe vasta peluză îmbrăţişa cea mai cuprinzătoare vedere de ansamblu a acestei construcţii ta, modă pe care o poate contempla, el observa un ciudat ansamblu de edificii. La parter, la nivelul solului, şapte ferestre «gotice», apoi, în clădirea din mijloc, se deschideau două ferestre în relief, suprapuse. La primul etaj al acestui corp de locuinţă domneau alte ferestre tot «gotice», totul se termina în dantelură şi crenelul!; şase turnuri ascuţite împodobite îşi îndreptau spre cer conurile pline de colţuri; o cruce de Malta se afla deasupra unui fronton cu dantelură în seară.

Aceasta era Veche reşedinţă restaurată şi mărită; cea din prima şi a doua perioadă. Întorcâ**ndu-**şi privirile mai spre stânga, vizitatorul vedea apoi o altă parte a edificiului a cărui aparenţă, puţin mai severă şi nu atât de împodobită, contrasta în oarecare măsură cu ornamentele sau curbele quasi-veneţiene ale ferestrelor pe care le văzuserăm cu o clipă mai înainte. Clădirile de acum, cel puţin la exterior, căutau să dea impresia unei sobrietăţi şi a linei forţe relative. Sunt contraforţi, arcade gotice sub care se prelungesc o galerie mănăstirească, cât trebuie de tenebroasă, apoi un turn rotund, larg şi scund, încununat de creneluri şi de un acoperiş conic foarte plat. Acolo, alături de gotic, elegant şi graţios, vizitatorul impresionabil sau mai uşor de convins putea evoca cu oarecare bunăvoinţă grandoarea şi groaza evului mediu”. 8

1 Paul Yvon, op. cit., pp. 539 – 549 şi *passim*.

2 Idem. *Ibid*., pp. 539 – 540.

Apropierile de descrierea castelului din micul roman care urmează sunt la îndemâna cititorului amator de detalii arhivistice.

Tipărit **într-**o sută de exemplare la sfârşitul anului 1764 (deşi poartă anul 1765), *Castelul din Otranto* este

prezentat drept o traducere a unui nobil englez, William Marshall, după originalul italienesc al canonicului Onuphrio Muralto de la biserică. Sfântul Nicolae din Otranto. Însoţi**ndu-**şi povestirea de o prefaţă scrisă... Pasămite, de cel care a avut şansa descoperirii ediţiei originale, autorul îşi ia o dublă măsură de siguranţă, dovedită ulterior a fi fost inutilă: traducerea engleză a fost făcută după originalul aflat la o veche familie catolică din Anglia, datând din secolul al XVI-lea de la Neapole, iar evenimentele relatate se petrecuseră **într-**o perioadă aproximată între secolele al XI-lea şi al XIII-lea. Îndepărtarea în timp era menită pe de o parte să accentueze situarea acţiunii în evul mediu, epocă ce pentru Walpole nu avea limite precise, prelungi**ndu-**se până la Henric al VIII-lea sau chiar, până la regina Elisabeta... Fără a pretinde că scrie roman istoric, scrupulos în reconstituirea culorii locale, aşa cum arată mai cu seamă descrierile procesiunii cavalereşti a intrării lu' Frederic în caste!

— Episod remarcat de Walter Scott – Autorul păstra, pe de altă parte, distanţa istorică pentru a-i transfera răspunderea pentru caracterul supranatural şi iraţional al întâmplărilor (viziuni, necromanţie, superstiţii) şi pentru imoralitatea unor personaje, lucruri pe care secolul al XVIII-lea nu le mai putea tolera. Deşi la începutul veacului mai apărase un Tratat *istoric, fiziologic şi teologic* despre *spirite, fantome, vrăjitorie* şi *alte practici magice* al lui Beaumont, dominaţia raţiunii renega ca pe ceva ridicol, învechit şi pernicios orice operă ocultă sau poveste cu strigoi. Tocmai această atitudine empiric şi. Moralist sceptică cu privire la supranatural avea să facă posibilă transformarea lui, prin distanţare, în emoţia estetică, deci în subiect artistic. „Dacă ar trebui cu orice preţ să riscăm

o explicaţie istorică a romanului” gotic», am spune, fără prea multe ezitări, că el **s-**a născut din**tr-**o revoluţie nu atât socială cât *culturală*, din**tr-**o transformare profundă a deprinderilor mentale ale naţiunii după descoperirea. Lui Loeke şi Newton. Fantasticul nu se putea manifesta dincolo de Canalul Mânecii decât după ce societatea engleză trecuse de la epoca magică la epoca ştiinţifică. Trebuia ca ea să încerce nostalgia miraculosului evacuai de raţiune pentru a-i da drept de cetate în singurul cadru în care putea deveni neliniştitor, cel al realităţii cotidiene. ÎI I

Precauţiunea pentru această explozie romantică în faţa unei presupuse cenzuri a spiritului luminilor era luată de un scriitor vrăjit de fantezie şi în acelaşi timp om al vremii sale, călăuzit de raţiune şi virtute. Justificările menite să amortizeze şocul pun în lumină caracterul contradictoriu al personalităţii scriitorului. Creaţia sa romantică imaginară este controlată de un conservatorism neoclasic, **într-**un paradox explicabil prin condiţia sa de literat între două lumi. Atracţia pentru miraculos şi magie este astfel supusă disciplinei normative a vremii. În intimitatea sa, Walpole rămânea însă un iremediabil pătimaş al imaginaţiei. Căci iată ce îi scria lui George Montagu în ianuarie 1766, la numai un an de la precizările prudente din prima ediţie a povestirii: „Viziunile, ştii, mi-au fost întotdeauna hrana; şi, departe de a fi îmbătrânit destul pentru a mă certa cu deşertăciunea lor, sunt aproape convins că nu există o înţelepciune comparabilă cu cea de a schimba ceea ce se cheamă realităţile vieţii pe vise. Vechi castele, vechi pânze, vechi istorii şi murmurul bătrânilor te fac să trăieşti cu secole în urmă, lucru ce nu poate fi pentru nimeni nicio dezamăgire. Păstrezi bine strâns şi sigur ceea ce a trecut. Morţii şi-au pierdut

capacitatea de a ne induce în eroare – acum putem avea încredere în Caterina de Medieis”. O profesiune de credinţă statornică, cum putem citi şi în scrisorile de mai târziu adresate doamnei du Defland, pe care însă nu cuteza să o ridice la rangul unei oficiale arte poetice.

Reacţia publicului a fost împărţită. Cititori care formau un Iii de elită educată la litere clasice şi crescuţi în spirit iluminist

O socoteau un capriciu, o excentricitate a unui nobil care încerca să-şi ocupe timpul liber. „Cum creezi că şi-a petrecut Horry Wal

1 Maurice Levy, op. cit., p. 619

pole răgazul pe care i l-a îngăduit frenezia lui politică? Scriind un roman şi încă un asemenea roman din care nicio domnişoară de pension nu ar putea citi mai mult de jumătate fără să o apuce căscatul”, îi scrie Giuy Williams lui George Selwyn la 19 martie 1765, când nu se publicase încă ediţia a doua. Deşi căzuseră în mreaja artificiului primei ediţii, lăudând povestirea, cronicarii de la *Critical Review* o reneagă ulterior ca pe o născocire absurdă, monstruoasă, de neiertat. „Dispuşi de a găsi o scuză pentru invenţiile absurde şi monstruoase pe care le conţine, acceptam din declaraţia de pe pagina de titlu faptul că este într-adevăr vorba de o traducere din**tr-**un scriitor vechi. Considerâ**nd-**o ca atare, cu dragă inimă îi scuzam fenomenele absurde şi le consideram drept sacrificii făcute unei epoci grosolane şi neluminate. Dar atunci când în ediţia aceasta se declară că povestirea *Castelul din Otranto* este o operă modernă, indulgenţa manifestată faţă de slăbiciunile unei presupuse antichităţi nu o mai putem în niciun chip acorda acestui caz singular de gust fals **într-**o perioadă de învăţătură cultivată. Este însă, pe drept cuvânt, mai mult decât bizar faptul că un

autor de geniu rafinat şi şlefuit poate fi partizanul reinstaurării superstiţiilor barbare ale demonismului gotic! *Incredulus odi* este sau ar trebui să fie un talisman împotriva tuturor acestor orbiri. I

Cei care însă, obosiţi de rigorile neoclasice, îşi întorceau privirile spre trezirea sensibilităţii care să-i elibereze de coerciţia normelor prin**tr-**o evadare în alte vremuri şi în alte lumi, găseau în lectura cărţii un compensator refugiu. „E foarte bun în genul lui, are toată costumaţia gotică11, o lăuda sobru doamna du Deffand **într-**o scrisoare din 1767. Chiar şi unul din adversarii politici ai autorului, episcopul Warburton, o socotea o capodoperă în care imaginaţia şi forţa raţiunii i-au permis scriitorului să depăşească subiectul, având acelaşi efect cu tragediile antice care purifică pasiunile prin milă şi groază. „Oare cel care vede *penajul* negru care flutură pe enormul coif din castelul din Otranto şi *braţul* gigantic la capul *marii scări* nu este mai impresionat decât de paginile lui Ovidiu şi Apuleius?” întreabă retoric Joseph Warton.

Atitudinea ostilă a unor critici nu îl dezarmează pe scriitorul care în martie 1767, anunţâ**nd-**o pe doamna du Deffand că pregăteşte o a treia ediţie, îşi destăinuie încă o dată irezistibila atracţie pentru imaginaţie: „Lasă-i pe critici să-şi spună părerea: nu voi fi jignit: nu a fost scris pentru această epocă, ce nu vrea altceva decât raţiune rece. I îţi mărturisesc, şi mă vei socoti mai nebun decât oricând, că dintre toate operele mele este singura care mă mulţumeşte: mi-am lăsat imaginaţia să alerge: m-au înflăcărat viziunile şi pasiunile. Am scris-o sfidând reguli, critici şi filosofi şi mi se pare cu atât mai bună din cauza aceasta. Sunt chiar convins că mai târziu, cândva, atunci când gustul îşi va redobândi tronul. De pe care l-au alungat filosofii, bietul meu castel îşi va afla admiratori; ei

se anunţă chiar de astăzi; tocmai am publicat ediţia a treia. II Numai până în 1770 au apărut patru ediţii, iar din 1790 până în 1815 au mai apărut încă treisprezece ediţii. Succesul de cititori **s-**a prelungit până în secolul următor, când Macaulay, rezervat în aprecieri, îl citea în 1833 cu plăcere, iar Byron, în 1820, în prefaţa la *Marino Falieri* îi închina un mic medalion: „Este la modă să**-**l subestimăm pe Horace Walpole; întâi, pentru că era nobil şi, în al doilea rând, pentru că era gentleman; dar, lăsând la o parte compoziţia din incomparabililele sale scrisori şi cea din *Castelul din Otranto*, el este «Ultimus Romanorum», autorul *Mamei misterioase*, o tragedie de cea mai înaltă claisă şi nicidecum o smiorcăită piesă de dragoste. El este părintele primului romanţ şi al ultimei tragedii din limba noastră şi este demn desigur de un loc mai înalt decât orice alt scriitor în viaţă, oricare ar fi acesta. Îl

Bineînţeles însă, tot pentru a menaja susceptibilităţile critice «le contemporanilor, Walpole continuă şi în prefaţa la cea de a doua ediţie compromisul explicării povestirii sale romantice prin criterii neoclasice. Numai că în Anglia neoclasicismul fusese scutit de tirania codului de norme al neoclasicismului francez. Faptul că admiraţia şi respectul criticilor pentru Shakespeare fuseseră constante, feri**ndu-**i de excese şi de absolutizări rigide, explică şi disputa de principii a lui Walpole cu Voltaire în legătură cu limbajul personajelor din tragedie. Luâ**ndu-**şi ca model pe marele dramaturg care întrerupea tensiunea tragică prin *intermezzo***-**uri vesele, a căror menire era să sporească prin contrast fiorul dramatic, alternând vorbirea solemnă cu bufoneria, Walpole recurgela folosirea discontinuă a modului grav, sublim sau patetic prin scene comiee **în**care slugile se comportă şi vorbesc în modul cel mai firesc cu putinţă.

— *Castelul din Otranto* este prezentat ca experiment, o încercare de a îmbina două tipuri de naraţiune: tipul vechi, bazat pe imaginaţie şi împrdbabilitate (povestirea romanţată a cărei vechime nu depăşeşte perioada cavalerească) şi tipul modern, în care inspiraţia după natură şi viaţă supune” fantezia şi imaginaţia (adică povestirea realistă, de observaţie, care se recomandă tot mai mult prin operele romancierilor englezi ai vremii). Iar purtarea şi limbajul diferenţiat al personajelor, care nu îşi pierd deloc omenescul, sunt argumente ale folosirii acestui al doilea tip de povestire „modernă”, cu alte cuvinte circumstanţele atenuante care acordă permis de liberă trecere povestirii „vechr romantice. Tot astfel avea să gândească şi mai târziu Clara Reeve, romancieră şi eseistă, care stabilea în 177: 8, în prefaţa unicului său roman păstrat, trei condiţii pentru succesul artistic şi moral al unui romanţ. „Pentru a atinge acest scop, este necesară o cantitate suficientă de miraculos pentru a stârni atenţia; în Măsură îndestulătoare moravuri ale vieţii reale pentru a da o atmosferă de probabilitate operei şi în măsură îndestulătoare patetic pentru a antrena inima în favoarea lui”. După aprecierea ei, povestirea lui Walpole întruneşte ultimele două condiţii, supralicitând însă folosirea supranaturalului, „începutul suscită foarte puternic atenţia; desfăşurarea povestirii este făcută cu măiestrie şi cu judecată; personajele sunt admirabil zugrăvite şi sprijinite; dicţiunea finisată şi elegantă; totuşi, cu toate aceste strălucitoare avantaje, cade greu spiritului (deşi nu şi urechii); iar motivul este evident, mecanismul este atât de violent încât distruge efectul pe care este menit, să-l provoace. Dacă povestirea ar fi fost ţinută în *limitele* superioare ale Probabilităţi; efecţul ar fi fost păstrat fără a pierde câtuşi de puţin circumstanţa care

produce sau reţine atenţia”. Tot prin**tr-**o optică clasică explică Walpole şi respectarea unităţilor ca **într-**o lucrare dramatică. Şi tot din tragedie împrumută el intenţia moral regeneratoare a catharsisului.

Re**prezentându-**l astfel în dubla lui natură – clasic şi, romantic cu anticipaţie – se pune în continuare întrebarea: ce. Precumpăneşte în opera lui Walpole, spiritul moderat ar raţiunii luminilor sau pasiunea înnoitoare, fie, şi prin renaşterea unui timp trecut. Dacă predominantă nu ar fi aceasta din urmă, mica povestire ar fi rămas, alături de multe alte scrieri minore, documentar înregistrată de istoria literară.

— *Castelul din Otranto* poartă însă; germenii unei reacţii de revulsie de la norma în Vigoare, de la: povestirea cuminte, de la copia fidelă după natură. Împreună cu poezia ruinelor, a mormintelor, a naturii, a stărilor sufleteşti tulburi care începea să fie scrisă, împreună cu istoria legendară care începea să fie descoperită, povestirea deschide calea romantică.

Ceea ce interesează în primul rând în micul. Roman al lui Walpole este atmosfera pe care o surprinde şi stările de spirit pe care aceasta le provoacă. Elemente împrumutate din romanele cavalereşti ale mesei rotunde, din baladele şi legendele: culese de Percy concură la crearea atmosferei de tainică vechime. Calitatea unei opere o măsura Walpole prin emoţia pe care o stârneşte. Efectete urmărite de autor sunt nu atât compasiunea şi frica, cum consemnează în prima prefaţă, ci spaima „neliniştea şi melancolia, uimirea şi şocul – „cel mai frumos portret al melancoliei desenat vreodată”, spunea în 1777 fratele autorului – pe care va încerca să le substanţializeze în câteva versuri din tragedia: Mama *misterioasă*. Scrisă sub influenţa unor tragedii ale vremii,

Descoperirea *fatală* şi Penitenţii *regali*, tragedia este „gotică" prin atmosfera de groază, mister şi superstiţie. Şi nu prin epoca în care este plasată acţiunea. „Ce linişte. Îngrozitoare! Cum îţi îngheaţă sufletul suspendat / Aceste turnuri vechi şi curţi pustii, /. Până când aşteptarea poartă chipul spaimei; / Şi spaima, pe jumătate gata să se transforme-n devoţiune, / ibolboroseşte-un fel de rugă-n minte / Fără să ştie pentru ce..."

Noutatea efectului psihic al atmosferei asupra cititorului este susţinută şi de construirea cadrului, de concentrarea dramatică a naraţiunii intensive şi de linearitatea personajelor. Decorul, compus cu patimă de colecţionar de antichităţi (castel în ruine, încăperi dezolante, portre e şi statui ameninţătoare, coridoare oarbe, tainiţe, biserici cu bolţi înnegrite, curţi acoperite de iederă) este pus în valoare de fundalul vremii (noapte, furtună, ţipete rău prevestitoare). Acţiunea condusă de o mână fermă se desfăşoară după cele ce vor deveni normele naraţiunii de *suspense*: epică, dinamism neanalitic, nedigresiv, nediscursiv, trepidaţie. Romanescului i se asigură câmp liber de acţiune. Cortegiul de crime, răpiri, uzurpări, tentative şi incesturi, comploturi, întâlniri secrete, regăsiri, descoperiri, şi revelaţii, bruşte transformări ale sentimentelor, iubire la prima vedere, totul conlucrează la textura epic compactă a povestirii. Accentul pus pe romanescul imaginativ trimite cu totul în subsidiar aluziile satirice la adresa bisericii catolice, care aveau să iasă în prim plan în tragedia *Mama misterioasă*. În *Castelul din Otranto* religia poartă de asemenea amprenta medievalismului legendar, slujită de preoţi care „îşi epuizau cunoştinţele despre pasiuni ridicând edificii a căror pompă, mecanisme şi bolţi, morminte, vitralii, beznă şi perspective infuzau asemenea senzaţii de devoţiune

romantică”, după cum autorul însuşi notează în *Anecdote despre pictură*. Intriga complicată, nu însă **într-**atât încât să întrerupă tensiunea firului principal, reînvie un episod de istorie feudală, învăluit în obscuritatea care nu se spulberă nici la sfârşit pentru a permite explicaţiei raţionale să facă lumină. Revelarea misterelor nu echivalează cu explicarea miraculosului, aluzia fiind în permanenţă folosită ca instrument de suspense.

Neexplicarea supranaturalului – cu amendamentele de rigoare din punctul său de vedere – are, după Walter Scott, calităţi artistice şi morale. Precauţiuni de acest fel **într-**o operă de ficţiune, spune el în prefaţa la ediţia sa din *Castelul din Otranto*, sunt tot atât de ridicole ca şi ideea lui Bottom din *Visul unei nopţi de vară* de Shakespeare de a-l pune pe cel care interpreta rolul leului să-şi scoată masca pentru a nu speria cumva publicul. Şi, în plus, cititorul nu se simte la sfârşitul lecturii insultat de explicaţiile unor situaţii pe care el le primise ca atare. Observaţiile lui Scott sunt, desigur, discutabile, dar ceea ce surprind de este tocmai necesitatea autonomiei esteticului. Deşi prin intervenţia iraţionalului se depăşesc graniţele plauzibilului, iar agenţia supranaturală este preşypusă ca acceptată, registrul natural este tratat după legile echilibrului dintre niveluri, astfel încât, ca şi în poezie, supranaturalul îşi are logica sa, care poate contrazice logica realului, fără ca prin aceasta să-şi interzică existenţa. Convieţuirea dintre registre este unul din succesele artistice ale romanului, care, spre deosebire de cea mai mare parte a prozei de gen care va urma, păstrează integritatea tratamentului unitar al planurilor, fără să facă niciun fel de concesii nevoii de totală elucidare a cititorilor. Miraculosul, supranaturalul, fantasticul îşi păstrează în cartea lui Walpole universul specific, fără

breşe facile în lumea obiectualităţii.

În schimb, ca în orice romanţ în primul rând narativ, personajele sunt doar purtătoare unor însemne caracterologice şi temperamentale. „Există foarte puţină dibăcie în zugrăvirea personajelor. Manfred este un tiran banal, Jérôme este un confesor banal, Theodore este un tânăr nobil banal, Isabella şi Matilda sunt două tinere doamne banale; pe toţi îi poţi găsi în oricare din miile de castele italiene în care au benchetuit condottieri sau în care **s-**au ofilit ducese întemniţate. Nu putem spune că admirăm foarte mult nici pe bărbatul cel mare a cărui sabie este dezgropată din**tr-**un sfert de globul pământesc, al cărui coif cade din nori pe alt sfert din globul pământesc şi care, după ce zăngăne şi foşneşte timp de mai multe zile, sfârşeşte prin a face casa una cu pământul. Dar povestea, oricare ar fi valoarea ei, nu şovăie nici o singură clipă. [15] Şi aici simţul critic al lui Macaulay se dovedeşte ireproşabil de modern. Concepute în perechi antinomice, ca în producţiile romantice de serie de peste câţiva zeci de ani, personajele principale polarizează virtuţi sau defecte după clişeul victimă-tiran, îngerdemon, fiind foarte puţin convingătoare din punct de vedere psihologic. Frumuseţea morală (credinţă, loialitate, generozitate, spirit de sacrificiu) a unora contrastează cu atitudinea de-a dreptul imorală a celorlalţi (Manfred o urmăreşte cu asiduitate pe Isabella pentru a-şi perpetua spiţa, dejucând în felul acesta cumplita profeţie „Fredsric. Este gatasă vândă onoarea fiicei sale, uitând de jurămâatul: de credinţă, pentru a o dobândipe Matilda). Personajele sunt; manipulate de un? autor-regizor, acţionând după resorturi: previzibile; aducând aminte de prototipurile din teatrul medieval sau

15T h. B. Macaulay, op. cit., p. 194.

din Romanele cavalereşti. Personajele secundare, în cea mai mare parte slugi, desemnate a introduce în povestire un suflu realist)... După natură? – nu fac decât să învioreze prin**tr-**un dialog comic ţesătura sumbră a intrigii.

1 Th. B. Macaulay, op. cit., p. 192.

Stilul povestirii; eu care autorul se mândrea sub pavăza unui nume de împrumut în prima prefaţă, pe care îl explica în polemică cu Voltaire în Cea de a doua prefaţă, precis şi sobru, pur şi corect, de o eleganţă frustă, neînflorită şi neîmpovărată de arhaisme, se dovedeşte artificial în lipsa lui de spontaneitate chiar şi în mult comentatele intervenţii... Fireşti" ale cameristei şi ale celorlalţi slujitori. Lustrul stilistic este atât de imaculat, atât de cast în sclipirea lui încât întreaga povestire pare uneori scrisă detaşat, de către un, fin umorist care se lasă antrenat **într-**un amuzant şi inventiv joc al spiritului. Finalul melodramatic al. Romanţului, cu convenţionala revenire a apelor în matcă prin pedepsirea criminalilor şi salvarea îndrăgostiţilor îşi găseşte astfel o posibilă justificare. Face şi acest lucru-parte din dubla natură a scriitorului, a cărui privire atrasă de evul de mijloc nu respingea nici cultura rafinată a saloanelor franceze, în care se vehiculau „nimicurile politicoase ale Europei". Dualitate care nu va întârzia să devină evidentă. În culegerea de *Povestiri hieroglifice*, socotite de autor „scrieri în care imaginaţia nu este încătuşată de nicio regulă şi de nicio obligaţie de a spune adevărul", „simple fleacuri, capricii, scrise în cea: mai mare parte pentru amuzamentul personal". Mai mult decât alte opere, povestirile în care stau alături comicul, fantezia, aluzia satirică politică, absurdul şi uneori gluma licenţioasă, care juxtapune pe ton. De badinerie scene disparate **într-**o înseriere pe care astăzi am numi-o suprarealistă şi care

aveasăderuteze până şi pe foarte mondena şi experimentata doamnă du Deffand, pun în Valoare ceea ce, cu obiectivitate de data aceasta, remarcase Macaulay: înrudirea spirituală a. Lui Walpole cu Abraham Cowley şi John Donne, înlocuind însă gravitatea lor cu un aer de club şi de salon.

„*Ca* şi în cazul lor, spiritul lui – consta din**tr-**o rafinată percepere a punctelor de analogie şi a punctelor de contrast prea subtile pentru observaţia obişnuită. Ca şi ei, Walpole ne surprinde mereu prin dezinvoltura cu care îmbină idei între care, la prima vedere, ar părea că nu există nicio legătură. ÎI I

Mai putem citi astăzi *Castelul din Otranto*? Desigur, însă fără să ne mai facă să vărsăm lacrimi sau să ne temem să mergem seara la culcare, cum declarase la vremea publicării povestirii Thomas Gray. Căci nu în intriga misterioasă şi neagră, în care se estompează hotarul dintre raţiune şi supranatural, nici în povestea sentimentală cu final împăcat stă interesul acestui mic roman. Două raţiuni asigură şi acum valoarea acestei opere şi, prin urmare, îi dă drept de circulaţie: pe de o parte, funcţia lui istorică; pe de altă parte, calitatea artistică ce îi garantează independenţa de orice circumstanţe.

Castelul din Otranto al lui Horace Walpole a marcat cel puţin o discontinuitate în cursul luminilor raţionale ale secolului al XVIII-lea, vestind, pe jumătate în serios, pe jumătate în glumă, o nelinişte spirituală latentă care va ieşi la suprafaţă în pragul secolului care va urma, o nevoie de schimbare, de înnoire pe care, în mod paradoxal, curentul sensibilităţii şi preromantismului o căuta în trecut... Atunci când nu i-a deranjat în viziunea lor echilibrată asupra existenţei şi a culturii ca reflex al unei perfecte armonii, pe contemporani i-a fascinat sau, cel

puţin, i-a frapat prin inedit şi temeritate. Romanticii şi-au aflat în opusculul lui Walpole inspiraţie şi temei. Noutatea decorului şi a atmosferei, îndrăzneala suprapunerii de planuri, schiţarea eroului romantic damnat şi a eroinei fragil angelice, – dar în special spaţiul amplu acordat fanteziei imaginative au deschis considerabil orizontul prozei romaneşti, îmbogăţi**nd-**o cu dimensiunea ficţiunii fantastice.

Dacă însă nu ar fi fost în sine un mic juvaier al naraţiunii fantastice, în care regulile jocului inventivităţii să nu funcţioneze ireproşabil, în care logica supranaturalului să nu se substituie fără ostentaţie legităţii naturalului, care să nu fie produsul exclusiv al unei imaginaţii alimentate de livresc, *Castelul din Otranto* **s-**ar citi numai de curiozitate, aşa cum se vizitează castelul de la Twickenham. Dar proporţiile sale bine cumpănite, fermitatea conduitei epice şi stilul şlefuit al sobrietăţii elegante. Conferă operei un caracter compact de unitate estetică. În felul acesta, şi scoasă din contextul epocii, cartea rezistă. Fie expresia unei stări de spirit ce avea să se generalizeze, fie (puţin probabil, însă) doar un exerciţiu narativ, un „curios capriciu al fanteziei” cum îl numeşte

E. A. Baker, *Castelul din Otranto* oferă mereu un spaţiu de delectare. Suprarealiştii descopereau cu delicii în Walpole un glorios înaintaş. „Cartea Invizibilului. Epocii de aur opu**nându-**i-se epoca morţii, ceaţa misterului cărnii soarelui, suspinul îngheţat cântecului prismei**, notează Paul Éluard. Noi îl citim cu respectul cuvenit funcţiei sale inovatoare, dar cu bucuria accesului la regi – mul fascinant al imaginarului.

ILEANA VERZEA

TABEL CRONOLOGIC (Horace Walpole)

17 7 24 septembrie se naşte la Londra Horace

Walpole, al patrulea conte de Orford, cel de al patrulea fiu al omului politic Sir Robert Walpole, şeful partidului whig, de două ori prim-ministru, între 1715 şi 1717 şi între 1721 şi 1742.

Alexander Pope publică *Eloisa către Abélard*.

Apare cea de a doua ediţie a traducerii Galland a basmelor din *1001 de nopţi*.

Dimitrie Cantemir începe redactarea *Hronicului vechimii a romano-moldo-vlahilor*, pe care îl va încheia în 1722.

Se semnează tratatul de pace de la Passarowitz între Germania, Turcia şi Veneţia.

1719 Daniel Defoe publică *Viaţa şi straniile şi surprinzătoarele aventuri ale lui Robinson Crusoe*.

1720 Alt roman publicat de Defoe în acest an: *Aventurile căpitanului Singleton*.

1721 Montesquieu – *Scrieri persane*.

Se încheie pacea de la Nystad care pune capăt războiului ruso-suedez.

1722 Alte două opere de Daniel Defoe: *Jurnal din anul ciumei* şi *întâmplările şi necazurile faimoasei Moll Flanders*

1723 David Mallet publică balada *William şi Margaret*. Giambattista Vico scrie *La Scienza Nova*, lucrare ce va vedea lumina tiparului în 1725.

1725 Apare prima ediţie a *Scrisorilor* doamnei de Sevignă.

1726 Jonathan Swilt – *Călătoriile lui Gulliver*, John Dyer scrie poemul *Dealul Grongar* „iar James Thomson începe amplul poem Anotimpurile, care se va încheia în 1730, opere care marchează începuturile poeziei descriptive engleze.

1727 Horace Walpole frecventează colegiul din Eton.

George al II-lea de Hanovra la tronul Angliei.

1728 Pope publică anomim poemul satiric *Dunciada* (*Epopeea proştilor*)

John Gay – *Opera Cerşetorului*.

Radu Popescu încheie alcătuirea cronicii intitulate *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*.

1729 Swift publică pamfletul *Modestă propunere pentru a-i împiedica pe copiii săracilor de a fi o povară pentru părinţi sau pentru ţară*.

Albrecht Haller scrie poemul epic didactic *Alpii*.

1730 Marivaux scrie *Jocul dragostei şi al întâmplării*.

1731 Se tipăreşte *Istoria lui Carol al XII-lea* de Voltaire. Apare romanul *Istoria cavalerului Des Grieux şi a lui Manon Lescaut* de abatele Prévost. Marivaux începe să scrie romanul *Marianne*.

1732 Din acest an datează primele scrisori ale lui Horace Walpole, autorul, unei bogate corespondenţe, (care însumează peste 6.000 de scrisori, dintre care 4.000

Îi aparţin) menţinute până în anul încetării sale din viaţă, care avea să fie publicată de mai multe ori în 1820, 1840, 1857 – 1859, 1903 – 1905, 1918 etc.

Voltaire – tragedia *Zaira*.

Franklin – *Almanahul sărmanului Richard*.

1733 – 1734 Pope scrie *Eseul asupra omului*.

Începe războiul pentru succesiune la tronul Poloniei.

1734 în Franţa văd lumina tiparului lucrările: *Scrisori filosofice* sau *Scrisori despre englezi* de Voltaire şi *Consideraţii asupra cauzelor măririi şi decadenţei romanilor* de Montesquieu.

Apare la Londra *Istoria creşterilor şi descreşterilor Porţii Otomane* de Dimitrie Cantemir, în versiunea engleză a lui Tyndall, vicar de Essex, după originalul în limba latină.

35 Horace Walpole studiază la King's College din Cambridge.

Pope încheie seria celor patru *Eseuri Morale* începute? n

1731 şi publică totodată *Epistola către Doctorul Arbuthuot*.

9 – 1741 În compania poetului Thomas Gray, Horace Walpole face o mare călătorie în Franţa, Elveţia şi Italia.

1739 Hume – *Tratat despre natura umană*.

1740 Apare romanul *Pamela sau Virtutea răsplătită* de Samuel Richardson. Saint-Simon începe redactarea *Memoriilor*. Are loc războiul de succesiune la tronul Austriei, încheiat în

1748 prin pacea de la Aix-la-Chapelle.

11 Începând cu acest an şi până în 1767, Horace. Walpole deţine calitatea de membru în parlament.

David Hume – *Eseuri morale şi politice*. Se publică cel dintâi roman al lui Fielding, *Istoria aventurilor lui Joseph Andrews şi ale prietenului său, d. Abraham Adams*.

1742 Robert Walpole îşi încheie cariera de prim-ministru. Începe publicarea amplului poem *Jeluirea sau cugetări nocturne asupra vieţii, morţii şi nemuririi* de Edward Young, poem care va fi încheiat în 1745. Se traduce în limba englezii tratatul lui Longinus despre sublim. F. Hutcheson – *Sistem de filosofie morală*.

1743 Fielding – *Istoria vieţii răposatului domn Jemathan Wild cel Mare*. Robert Blair – poemul *Mormântul*.

Ioan Neculce încheie *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Dabija-vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat*, precedat de *o seamă de cuvinte*.

La Paris se publică traducerea franceză a lucrării lui Dimitrie Cantemir, *Istoria Imperiului Otoman*, în versiunea

lui Jonquieres.

1744 Poemul didactic *Plăcerile imaginaţiei* de Mark Akenside.

1745 Apare la Hamburg *Istoria Imperiului Otoman* de Dimitrie Cantemir, în tălmăcirea germană a lui Schmidt.

1746 James Hervey scrie *Meditaţii printre morminte* şi *Contemplări despre noapte*, iar William Collins *Ode pe diverse teme descriptive* şi *alegorice*.

Diderot – *Cugetări filosofice*. Vauvenargues – *Reflecţii* şi *maxime*.

1747 Horace Walpole scrie *Aedes Walpolianae*: *or a Descri*ption *of the Collection of Pictures at Houghton Hall în Norfolk* (*Aedes Walpolianae sau o descriere a colecţiei de picturi de la Houghton Hall, Norfolk*). Bogata colecţie avea să fie vândută în 1779 de nepotul familiei, George Walpole, împărătesei Ecaterina a II-a a Rusiei. În 1747 închiriază casa de la Strawberry Hill, lângă Twickenham, care avea să fie transformată în celebra vilă-palat gotică. Walpole va deveni proprietarul clădirii în iunie 1749.

Richardson scrie romanul epistolar *Clarissa Harlowe sau povestea unei domnişoare*, pe care îl va încheia anul următor, iar James Thomson scrie poemul *Castelul indolenţei*, care va fi publicat tot în 1748.

Voltaire – *Zadig sau destinul*. Goldoni – *Slugă la doi stăpâni*.

1748 T.G. Smollett publică romanul *Aventurile lui Roderick Random*.

David Hume – *Eseuri filosofice cu privire la intelectul uman*. Montesquieu – *Spiritul legilor*.

Klopstock începe elaborarea epopeii *Messiada*.

Lomonosov – *Retorica*.

1749 Apare romanul lui Fielding, *Tom Jones, istoria unui copil găsit*.

Buffon tipăreşte primul volum din *Istoria naturală,* iar Diderot *Scrisoare către orbi, spre folosinţa celor care văd*.

1750 J.J. Rousseau, *Discurs asupra ştiinţelor şi artelor,* Alexander Gottlieb Baumgarten publică *Estetica*.

1751 Horace Walpole începe redactarea *Memoriilor* politice.

În Anglia apar romanele *Amelia* de Fielding şi *Aventurile lui Peregrine Pickle* de T.G. Smollett. Thomas Gray publică *Elegia scrisă* **într-***un cimitir de ţară*.

În Franţa se publică primul din cele 17 volume ale *Enciclopediei* cu *Discursul preliminar* al lui D'Alembert. Lucrarea se va încheia în 1772. Voltaire scrie *Secolul lui Ludovic al XIV***-***lea*.

Franklin **–** *Experienţe şi observaţii de electricitate*.

Se publică *Odele* lui Lomonosov.

1152 Voltaire scrie povestirea filosofică *Micromegas*.

1753 începând din acest an şi până în 1756 colaborează cu nouă articole la publicaţia *The World,* care apare între aceşti ani sub direcţia lui Edward Moore, publicaţie la care mai colaborează, între alţii, şi Chesterfield.

Se publică în Anglia romanele *Istoria lui Sir Charles Grandison* de Richardson şi *Ferdinand, conte Fathom* de Smollett, cel din urmă fiind considerat printre primele povestiri de groază şi mister din literatura engleză.

Buffon **–** *Discurs despre stil*.

Friedrich Melchior Grimm fondează publicaţia *Corespondenţe literare, filosofice şi critice* pe care o va continua până în 1773.

Goldoni **–** *Hangiţa*.

1754 David Hume începe *Istoria Marii Britanii*. Thomas Gray serie *Architectura Gothica,* ce va vedea

lumina tiparului abia în 1814. Thomas Warton publică *Observaţii asupra poemului „Crăiasa zânelor” de Spenser*.

J. J. Rousseau – *Discurs asupiu inegalităţii*.

1755 Apare *Dicţionarul* de Dr. S. Johnson.

Joachim Wincke. Lmann – *Gânduri cu privire la imitarea operelor greceşti în pictură şi sculptură*.

1756 În Anglia se publică lucrarea lui Edmund Burke o *cercetare filosofică asupra originii ideilor noastre despre sublim şi frumos* şi *Eseul asupra geniului lui Pope* de Joseph Warton.

Voltaire, *încercare asupra istoriei generale şi asupra moravurilor şi spiritului naţiunilor de la Carol cel Mare până în zilele noastre*. Gessner, *Idile*.

Începe războiul de şapte ani încheiat prin Tratatul de la Paris.

1757 Diderot scrie *Fiul natural sau încercările vieţii*.

1758 La tiparniţa pe care a instalat-o la micul său castel de la Strawberry Hill, scriitorul îşi tipăreşte *A Catalogue of the Royal and Noble Authors. With Lists of Their Works* (*Catalog de autori regali şi nobili. Cu liste ale operelor lor*) şi *Fugitive Pieces în* Verse *and Prose* (*Piese fugitive în versuri şi în proză*).

În Franţa se publică *Scrisoare către d'Alemberl asupra spectacolelor* de J.J. Rousseau, *Discurs asupra poeziei dramatice* şi *Tatăl de familie* de Diderot şi *Despre spirit* de Heâvetius. Gessner scrie poemul eroic *Moartea lui Abel*.

1759 în Anglia apar lucrările: *Speculaţii asupra compoziţiei originale* de Edward Young, *Teoria sentimentelor morale* de Adam Smith şi povestirea filosofică *Istoria lui Rasselas, prinţul Abisiniei*, de Dr. Johnson.

La publicaţia *Corespondenţe literare, filosofice şi*

critice a lui

F. M. Grimm, Diderot colaborează cu cronici de artă, cunoscute sub numele de *Saloane*.

Voltaire – *Candide sau optimismul*.

1760 Laurence Sterne începe romanul *Viaţa şi opiniunile lui Tristram Shandy, Gentleman*.

Apare prima parte a poemelor ossianice: Fingal, poem epic străvechi în şase cărţi, scris de James Macpherson care l-a atribuit bardului gaelic Ossian.

Goldoni, comedia *Bădăranii*.

La tronul Angliei, George al III-lea de Hanovra care va domni până în anul 1820.

1761 în Franţa apar *Julie sau Noua Eloisă* de J.J. Rousseau şi *Povestiri morale* de Marmontel.

1762 Horace Walpole scrie *Anecdotes of Painting în England* (*Anecdote despre pictură în Anglia*), lucrare pe care o va încheia în 1780 şi din care vor apărea antum mai multe ediţii. Opera, o istorie a artei engleze de la începuri până la venirea pe tron a monarhului George al III-lea, îi stabileşte reputaţia de gentleman cultivat.

Publicarea în volum a eseurilor lui Goldsmith care vor alcătui *Cetăţeanul lumii sau scrisori ale unui filosof englez cari locuieşte la Londra către prietenii săi din răsărit*. În acelaşi an apare romanul lui Thomas Leland, *Longsword, conte de Salisbury* şi lucrarea lui Hurd *Scrisori despre cavalerie*. I *romanţ*.

Se publică două lucrări ale lui J.J. Rousseau: *Despre Contractul Social sau principii de drept politic* şi *Emil sau despre educaţie*.

1763 Hugh Blair scrie o *dizertaţie critică despre poemele lui Ossian*.

Două lucrări de Voltaire: *Tratat despre toleranţă* şi *Istoria Rusiei sub Petru cel Mare*. Diderot – *Nepotul lui*

Rameau. Ia sfârşit războiul de şapte ani dintre Anglia şi Franţa pentru supremaţie colonială.

1764 decembrie Walpole tipăreşte la presa de la Strawberry Hill povestirea gotică intitulată *The Castle of Otranto, a Gothie Story*, (*Castelul din Otranto*) scrisă în perioada iunie-august a aceluiaşi an.

Voltaire – *Dicţionar filosofic*.

Winckelmann – *Istoria artei antichităţii*, lucrare scrisă cu doi ani mai devreme.

Kant – *Observaţii asupra sentimentului frumosului şi al sublimului*.

1765 aprilie Apare cea de a doua ediţie a povestirii gotice *Castelul din Otranto*, în care autorul nu-şi mai păstrează anonimatul. În acelaşi an publică *Catalogue of Engravers în England* (*Catalogul gravorilor din Anglia*). Aflat la Paris, este prezentat în salonul doamnei du Deffand, de care îl va lega o afectuoasă prietenie, mărturia căreia stau scrisorile, dintre care cele ale doamnei de Deffand au fost publicate în 1912, iar ale lui Walpole au fost distruse la cererea acestuia.

Thomas Percy publică culegerea *Relicve ale vechii poezii engleze*. Goldsmith – *Vicarul din Wakefield*.

1766 Lessing – *Laocoon* sau *despre limitele picturii şi ale poeziei*.

1767 Romanul filosofic *Belisarie* de Marmontel şi povestirea *Naivul* de Voltaire.

Lessing scrie *Dramaturgia de la Hamburg*. Şi comedia *Minna von Barnhelm sau Noroc de ostaş*.

1768 Walpole scrie tragedia *The Mysterious Mother* şi lucrarea istorică polemică *Historic Doubts of the Life and Reign of King Richard the Third* (*Dubii istorice în legătură cu viaţa şi domnia regelui Rechard al treilea*), în care pune sub semnul îndoielii, în lumina unor documente

recent descoperite, crimele monarhului.

Voltaire scrie povestirea *Prinţesa din Babilon*.

1769 Herder – *Păduri critice sau Consideraţii referitoare la ştiinţă şi la arta frumosului*.

1770 D'Holbach publică *Eseu asupra prejudecăţilor* şi *Sistemul naturii*. Încetează din viaţă poetul Thomas Chatterton, a cărui operă, *Poeme scrise, probabil, la Bristol de Thomas Rowley şi alţii în veacul al XV-lea*, va fi publicată postum, în 1777. Pentru că nu a primit întreg sprijinul moral şi material scontat de la Horace Walpole, Chatterton a stârnit un scandal în care opinia publică engleză **s-**a împărţit între apărători şi acuzatori ai cauzei lui.

1771 Walpole scrie eseul estetic *The History of the Moden Taste în Gardening* (*Istoria gustului modern în grădinărit*).

În Anglia apar romanele *Expediţia lui Humphrey Clinkei de* T.G. Smollett şi *Omul sentimental* de Henry Macken/în precum, şi poemul *Menestrelul* de James Beattie.

Benjamin Franklin începe să-şi scrie *Autobiografia*.

1772 William Hutchinson publică poemul *Ermitajul*.

Herder – *Despre originea limbii*.

1773 Apare lucrarea Annei Laetitia Aikin (Mrs, Barbauid)! *Despre instituţiile monastice*.

Goethe – *Goetz von Berlichingen*. Se publică lucrarea iifl Herder *Despre firea şi arta germană*, care cuprinde şi un *Extras din***tr-***o corespondenţă despre Ossian şi cântecele* re *chilot popoare*. Klopstock încheie epopeea *Messiada*.

1774 Prima ediţie a lucrării *A Description of the Villa o Horace Walpole at Strawberry Hill* (*Descrierea vilei lui Horace Walpole de la Strawberry Hill*), *republicată*. În

1784 şi 1786.

Romanul *Suferinţele tânărului Werther de Goethe*. Balada *Lenore* de Bürger.

Tratatul de la Kuciuk-Kainargi încheie războiul ruso-turc.

1775 W. Hutchinson, poemul *o săptămână la căsuţa de ţară*, Beaumarchais, comedia *Bărbierul din Sevilla*.

1776 Proclamarea independenţei Statelor Unite ale Americii.

1777 în Anglia apar romanele *Campionul virtuţii* (care va deveni *Bătrânul baron englez*) de Clara Reeve şi *Julia de Houbigne* de Henry Mackenzie.

1782 Laclos – *Legăturile primejdioase*.

1783 Sophia Lee publică romanul gotic *Tainiţa sau* o 1 seste *din alte vremuri*.

T! *84* Herder – *Filasofia istoriei*. Schiiler – *Intrigă şi iubire*. Beaumarchais scrie comedia *Nunta lui Figaro*.

1785 La presa de la Strawberry Hill se tipăresc *Hieroglyphic Tales* (*Poveşti hieroglifice*), pe care Walpole le-a scris pentru tinerele sale prietene.

Clara Reeve scrie eseul *Evoluţia romanţului de-a lungul timpurilor, secolelor şi moravurilor*.

1785 încep să apară *Idile, elegii, egloge* de Andre Chenier.

1786 Burns, *Poezii*. *Beckford* – romanul fantastic *Vathek*.

1789 William Blake, *Cântecele inocenţei*. Începe revoluţia franceză.

1790 Blake, *Căsătoria cerului cu iadul*. Edmund Burke – *Cugetări asupra revoluţiei franceze*.

Arehibald Alison publică *Eseuri despre natura şi principiile gustului*.

1791 Apare romanul Annei Radcliffe, *Romanţul din*

pădure. În Franţa se publică poemul *Ruinele sau meditaţii* **–** *asupra revoluţiilor imperiilor* de Volney şi se joacă drama lui Boutet de Moravei, *Victimele dinăuntrul mănăstirilor*.

Thomas Paine publică în replică la *Cugetările asupra revoluţiei franceze* ale lui Blake prima parte a lucrării sale, *Drepturile omului*, cea de a doua parte văzând lumina tiparului în 1792.

1793 Blake **–** *America* şi *Viziunile fiicelor Albionului*.

Se formează prima coaliţie împotriva revoluţiei franceze. Apar *Scrisorile unui tată către fiul său* de Dr. John Aikin…

1794 Ann Radcliffe publică romanul gotic *Misterele din Udolpho*. Blake scrie *Cântecele experienţei*.

1795 Apare romanul gotic *Ambrosio sau Călugărul* de Matthew Gregory Lewis.

CASTELUL DIN OTRANTO

1796 William Beckford publică *Scrierea romanelor moderne sau entuziastul elegant şi interesantele emoţii ale Arabellei Bloom, viile, romanţ rapsodic presărat cu versuri*.

Goethe **–** *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister, Hermann şi Dorothea*. Schiiler **–** *Despre poezia naivă şi sentimentală*.

1797 2 martie. Încetează din viaţă, la Houghton, Norfolk.

O selecţie din opera lui Horace Walpole este publicată în anul următor.

I. V.

Lucrarea de faţă a fost găsită în biblioteca unei străvechi familii catolice din nordul Angliei. A văzut lumina tiparului la Neapole, ca incunabul, în anul 152, 9. *Nu reiese se nicăieri când a fost conceput manuscrisul. Principalele peripeţii oglindesc mentalitatea celei mai sumbre perioade a creştinismului; dar limbajul şi*

comportamentul personajelor nu amintesc cu nimic de primitivismul acelei epoci. Cartea e scrisă în cel mai pur stil italian. Dacă povestirea

I Prima ediţie a povestirii gotice *Castelul din Otranto* a fost publicată în decembrie 1764, Autorul a recurs, probabil şi după exemplul lui James Macpherson care îşi prezentase propria operă ca o traducere a poemelor aparţinând aşa-zisului bard gaelic Ossian, la artificiul arhaizării, adică al antedatării textului şi al atribuirii lui unui alt autor. Practica părea să se încetăţenească în epocă, când nu numai autori de romane de duzină, ei şi poeţi de real talent (cazul lui Thomas Chatterton este elocvent) îşi prezentau opera drept o relicvă descoperită din întâmplare de persoana care o reda astfel circuitului public.

— Dincolo de raţiunile unei modestii de autor debutant, aşa cum Walpole însuşi explică la începutul prefeţei la a doua ediţie, trebuie înţeles acest artificiu şi ca o consecinţă imediată a interesului timpului pentru medieval, descoperit cu reverenţă şi fascinaţie.

a fost creată cam în vremea când se petrece acţiunea, ar trebui **s-***o situăm între. 1095, epoca primei cruciade, şi 1243, data celei din urmă, sau, în orice caz, nu mult după aceea.*[16] *Nu există alte evenimente în lucrare care să ne ofere un fir conducător cu privire la perioada desfăşurării acţiunii; numele eroilor sunt, bineînţeles, fictive, iar identitatea lor e ascunsă, probabil, în mod*

16 Se pare că subiectul este inspirat din istoria legendară a lui Manfred (1232—1266), regele Siciliei, fiul natural al împăratului Frederic al II-lea. Personajul este întîlnit şi îi Purgatoriul lua Dante. Se spune că el şi-a ucis fratele mai mare şi a uzurpat drepturile nepotului său, Conrad. Şi apariţia personajului Frederic în cadrul povestirii confirmă posibilitatea folosirii acestei legende.

intenţionat; totuşi, denumirile spaniole ale unor oameni de serviciu par să indice că lucrarea nu a fost compusă înainte de stabilirea regilor aragonezi în ţinutul Neapole, când asemenea nume au devenit curente pe acele meleaguri. Exprimarea aleasă şi zelul evlavios al autorului (temperat, totuşi, de o neobişnuit de clară judecată critică) mă fac să cred că data redactării a fost doar cu puţin anterioară datei tipăririi. Literele se aflau atunci **într-***o mare înflorire în Italia şi contribuiau la înlăturarea domniei superstiţiei, cu înverşunare atacată pe vremea aceea de către reformatori. Nu pare deloc neverosimil ca un preot abil să se fi străduit să întoarcă împotriva reformatorilor propriile lor arme, şi să se fi folosit de talentul său literar pentru a întări în rândurile poporului vechile superstiţii şi credinţe greşite. Dacă acesta i-a fost scopul, a acţionat fără doar şi poate cu remarcabilă iscusinţă. O asemenea operă cum este cea de faţă ar avea puterea să încătuşeze minţile neştiutoare.*

mai mult decât toate cărţile de controversă care **s-***au scris din zilele lui Luther şi până azi.*

Asupra intenţiilor reale ale autorului nu putem face, totuşi, decât *simple presupuneri. Oricare vor fi fost scopurile sale, sau orice influenţă va fi exercitat el prin exprimarea lor sub formă literară, în momentul de faţă opera sa nu poate oferi publicului cititor decât o desfătare estetică. Chiar din acest punct de vedere, trebuie* **s-***o privim cu o anumită îngăduinţă. Miracolele, vedeniile, necromanţia, visele premonitorii sau alte fenomene supranaturale apar astăzi perimate chiar şi în romanele cavalereşti. Nu aceasta era situaţia în momentul când a scris autorul; cu atât mai puţin în epoca istorică în care este localizată acţiunea. Credinţa în tot soiul de minuni era atât de înrădăcinată în vremurile acelea întunecate, încât,*

*omiţâ***nd-***o cu desăvârşire, un scriitor n-ar fi fost fidel* moravurilor *epocii. Fără a fi obligat să nutrească el însuşi asemenea convingeri, autorul a fost nevoit să-şi înfăţişeze eroii ca nişte fiinţe pătrunse de autenticitatea lor.*

Dacă acest aspect al miraculosului *este acceptat, cititorul nu va găsi nimic altceva nedemn de o lectură atentă. Admiţând verosimilitatea faptelor, constatăm că personajele se comportă întru totul ca orice indivizi aflaţi în situaţii similare. Nu există niciun fel de exagerări, comparaţii, înflorituri, digresiuni sau descrieri de prisos. Totul Unde de-a dreptul către deznodământ. Atenţia cititorului nu slăbeşte nicio clipă. Regulile dramatice sunt respectate aproape de la un capăt la altul în desfăşurarea naraiunii. Personajele sunt bine conturate, şi mai bine încă urmărite pe parcurs. Groaza, principalul mijloc literar al autorului, nu îngăduie niciun fel de Uncezire a povestirii; şi este atât de des pusă în contrast cu mila, încât interesul cititorului e menţinut veşnic treaz prin varietatea stimulatoare a pasiunilor.*

Unii vor socoti, poate, că personajele întruchipând oameni de serviciu nu păstrează gravitatea tonului general al naraţiunii dar, pe lângă faptul că ei constituie o antiteză faţă de protagonişti, măiestria autorului se desprinde limpede din felul cum îi pune în mişcare pe aceşti slujitori. Ei dezvăluie multe episoade esenţiale pentru desfăşurarea acţiunii, şi care nu puteau fi puse în lumină decât cu ajutorul naivităţii şi judecăţii lor simple: cu deosebire teroarea şi slăbiciunile de care e stăpânită Bianca, în ultimul capitol, contribuie în mod substanţial la înaintarea spre deznodământ...

E firesc ca un tălmăcitor să încerce un sentiment de părtinire faţă de opera căreia i se consacră. Alţi cititori, mai imparţiali, vor fi, poate, mai puţin impresionaţi decât

mine de frumuseţile acestei creaţii literare. Sunt conştient, totuşi, de scăderile autorului meu. Aş fi preferat să-şi întemeieze intriga pe o morală mai utilă decât aceasta: anume că păcatele părinţilor se răzbună asupra copiilor până la a treia şi a patra generaţie. *Mă îndoiesc că, pe vremea sa, mai vinii decât în zilele noastre, ambiţia îşi înfrâna pofta de dominaţie de teama unei pedepse atât de îndepărtate. Şi totuşi această morală a fabulei e atenuată prin ideea, strecurată mai puţin direct, că până* şi un *astfel de blestem poate fi înlăturat prin devoţiunea faţă de un sfânt, ca sfântul Nicolae, de pildă. Aici, scoptd urmărit de către cleric trece în mod vădit pe primul plan faţă de forţa de pătrundere a scriitorului. Dar, cu toate defectele ei, sunt încredinţat că cititorul englez va fi atras de această realizare artistică. Pietatea şi lecţiile de virtute care se desprind din ea, ca şi puritatea intransigentă a sentimentelor, scutesc opera de faţă de critica severă la care se expun, de de obicei, din belşug romanele cavalereşti. În eventualitatea că volumul* **s-***ar bucura de succesul pe care-l nădăjduiesc, aş fi încurajat să retipăreasc originalul italian, deşi ar însemna să scad valoarea propriei mele osteneli. Limba noastră rămâne mult în urma rafinamentului limbii italiene, atât în ceea ce priveşte varietatea cât şi armonia exprimării. Această din urmă calitate e cât se poate de binevenită în naraţiunea comună. Este greu să* istoriseşti *în limba engleză fără să aluneci în tonul familiar sau să adopţi pe cel emfatic; o scădere în mod vădit prilejuită de prea puţina noastră preocupare de a folosi un limbaj ales în conversaţia curentă. Orice italian sau francez, din orice pătură socială, se mândreşte cu faptul că e în stare să-şi vorbească propria limbă corect şi îngrijit. Nu mă pot mângâia cu gândul că i-am făcut dreptate autorului meu în această*

privinţă; supleţea stilului său rivalizează cu măiestria de care dă dovadă în zugrăvirea pasiunilor. E regretabil că nu şi-a folosit talentul în genul literar pentru care avea o vădită afinitate, şi anume teatrul.

Nu-l voi mai reţine pe cititor decât pentru a face o singură şi rapidă observaţie. Deşi intriga e fictivă, iar numele personajelor sunt imaginare, nu mă pot împiedica să cred că fundalul istorisirii se bazează pe o realitate. Acţiunea se petrece fără putinţă de tăgadă într-un castel real. Fără voie, autorul pare să descrie adeseori anumite părţi de care-*şi aminteşte*. Camera de pe mâna dreaptă, uşa de pe mâna stângă, distanţa de la capelă la apartamentul lui Conrad*, aceste amănunte, ca şi altele, îndreptăţesc presupunerea că autorul vedea, în amintire, un anumit edificiu*. I

Cercetători meticuloşi, care ar avea răgazul necesar, ar putea descoperi în opera altor scriitori italieni temelia pe care a clădit autorul nostru. Dacă presupunem că o catastrofă reală, mai mult sau mai puţin asemănătoare cu cutremurul de pământ descris în carte, a constituit resortul intrigii în lucrarea de faţă, acest fapt va spori interesul cititorului şi va face din Castelul din Otranto *o istorie cu atât mai emoţionantă*.

wii Al™ăştia coroborată cu scrisorile adresate reverendului William Cole la 9 martie 1765 şi doamnei du Deffand la 27 ianuarie I/75, devine argument al originii onirice a ronumului.

PREFAŢA LA EDIŢIA A DOUA

Primirea favorabilă de care **s-***a bucurat acest opuscul în rândurile marelui public impune autorului obligaţia de a explica mobilurile ce au stat la baza compunerii lui. Dar înainte de a-şi dezvălui scopul urmărit, se cuvine să ceară iertare cititorilor pentru că le-a dăruit cartea sub chipul de*

împrumut al unui traducător. Cum unicele motive care l-*au determinai să*-*şi ascundă identitatea au fost neîncrederea în propriul talent şi noutatea tentativei, autorul se mângâie cu gândul că va fi socotit scuzabil. Şi*-*a supus realizarea judecăţii nepărtinitoare a publicului*; **s-***a hotărât* **s-**o *lase să dispară în obscuritate, în cazul când ar întâmpină dezaprobare, având intenţia să nu mărturisească paternitatea unei asemenea creaţii mărunte* decât *atunci când cei în drept să judece ar emite sentinţa că o poate recunoaşte fără a roşi.*

A fost o încercare de a îmbina cele două genuri de romane \ *cel vechi şi cel modern. Primul era făurit în*

Termenul folosit în original este *românce*. Vezi discuţia terr imnologică din studiul introductiv, p.

Întregime din imaginaţie şi neverosimil, cel de-*al doilea urmăreşte întotdeauna, şi uneori izbuteşte, să imite realitatea. Inventivitatea nu e absentă nici aici, dar marile, resurse ale fanteziei au fost stăvilite, prin***tr-***o foarte riguroasă fidelitate faţă de viaţa cotidiană. Dar dacă în romanul modern fluxul imaginaţiei e paralizat de realitate, aceasta din urmă n*-*a făcut decât să se răzbune pentru că fu*sese *îndepărtată cu desăvârşire din vechile romane cavalereşti. Acţiunile, sentimentale şi conversaţiile eroilor şi eroinelor de altă dată erau tot atât de lipsite de firesc ca şi procedeele folosite pentru a le pune în mişcare.*

U

Autorul paginilor ce urmează a considerat că este cu putinţă o reconciliere a celor două genuri. Dornic să dea frâu liber forţelor fanteziei pentru a vagabonda în voie pe tărâmul neîngrădit al născocirii, şi astfel să creeze situaţii mai interesante, el a voit să-*şi dirijeze personajele acestei intrigi dramatice în concordanţă cu legile verosimilului, pe scurt, să*-*i facă să cugete, să vorbească şi să acţioneze aşa*

cum ar face orice bărbat sau femeie de rând **într-***o situaţie neobişnuită. După cum observase, în toate creaţiile izbutite, personajele supuse unor încercări miraculoase, ca şi martorii celor mai ului*toare *fenomene, nu-şi pierd niciodată caracterul omenesc; în timp ce, în scrierile romaneşti, un eveniment neverosimil e totdeauna însoţit de un dialog absurd. Eroii parcă îşi pierd minţile din clipa în care legile naturii părăsesc făgaşul obişnuit. Întrucât publicul i-a adus laude, autorul nu poate spune că n-a fost la înălţimea sarcinii pe care şi-a impus-o; dar dacă noua cale pe care a concep***ut-***o va deschide drum unor talente superioare, va recunoaşte cu plăcere şi cu modestie că a fost conştient de posibilitatea unor realizări şi mai frumoase a intenţiilor sale decât a izbutit el însuşi prin propria-i imaginaţie şi prin conducerea jocului de pasiuni.*

Cu privire la comportamentul oamenilor de serviciu, problemă pe care am atins-o şi în prefaţa precedentă, cer îngăduinţa să adaug câteva cuvinte. Simplitatea manierelor lor, aproape stârnind zâmbetul, şi care, la prima vedere, n-ar părea în armonie cu tonul grav al cărţii, nu numai că nu mi-a apărut nepotrivită, ci am accentuat-o în mod intenţionat. Am luat drept normă realitatea. Oricât de Iserioase, *însemnate sau chiar triste ar fi sentimentele prinţeipilor şi eroilor, de nu se întipăresc în afectivitatea slujitorilor lor; în orice caz, aceştia din urmă nu exprimă, sau n-ar trebui să exprime, sentimentele puternice pe acelaşi ton demn. După umila mea părere, contrastul dintre sublimul unora şi naivitatea celorlalţi scoate în lumină patetismul celor dintâi. Însăşi nerăbdarea pe care o resimte cititorul, atunci când glumele neşlefuite ale personajelor de rând îl împiedică să afle mai repede catastrofa la care se aşteaptă, poate că intensifică evenimentul lăsat în suspensie, şi, cu siguranţă, dovedeşte*

că interesul său a fost trezit în mod. Abil. Dar în această privinţă există o autoritate superioară opiniei mele. Marele maestru al naturii umane, Shakeaspeare, a fost modelul pe care l-am urmat. Aş pune întrebarea: oare tragediile sale Hamlet şi Iuliu Cezar *nu şi-ar pierde o însemnată parte din semnificaţia*ţi: *i din neîntrecutele lor frumuseţi, dacă umorul groparilor, neghiobiile lui Polonius şi glumele stângace ale cetăţenilor romani ar lipsi sau dacă ar îmbrăca un caracter grandilocvent? Nu e oare sporită în chip ingenios elocinţa lui Marc*

Antoniu sau oratoria impunătoare, dar prefăcut sinceră, a lui Brutus, prin izbucnirile fruste ce ies din gura ascultătorilor lor? Aceste trăsături amintesc de sculptorul grec care, spre a sugera ideea de colos în cadrul dimensiunilor unui sigiliu, a înscris acolo imaginea unui băieţel măsurând cât degetul său cel mare.

Nu – spune Voltaire în ediţia operei lui Corneilleapărută sub îngrijirea sa – acest amestec de bufonerie şi solemnitate este inadmisibil. Voltaire este un geniu – dar nu de importanţa lui Shakespeare. Fără să mai recurg la alte autorităţi discutabile, voi face apel la însuşi Voltaire. Nu mă voi prevala de elogiile aduse mai înainte *marelui nostru poet; deşi criticul francez a tradus de două ori acelaşi monolog din* Hamlet[17], *acum câţiva ani pătruns de admiraţie, iar de curând în derâdere; şi mă cuprinde mâhnirea să constat că judecata sa pierde din putere când ar trebui, dimpotrivă, să se maturizeze. Mă voi folosi însă, de propriile-i cuvinte, exprimate cu privire la tema gene*

Monologul a fost tradus întâi în Scrisoarea a XVIII-a din Scrisori filosofice sau *scrisori despre englezi* (1734) şi a doua oară în pamfletul *Apel către popor pentru cinstirea*

17* [Frate al lui Pierre Corneille, Thomas Corneille <1625—1709),

lui Corneille şi IIacii) *e împotriva lui Shakespeare* (1761). Dacă la început Voltaire a manifestat simpatie şi preţuire pentru opera lui Shakespeare, în perioada 1750 – 1760 optica lui **s-**a modificat în defavoarea scriitorului englez. Paginile care urmează, prin trimiterile polemice la adresa lui Voltaire, constituie punctul de pornire al disputei epistolare dintre Walpole şi scriitorul francez. În 1768, răspunzând unei scrisori primite de la Voltaire, Walpole îi trimite următoarele rânduri, făcând amendă onorabilă pentru cele scrise în prefaţă. „Acum câtva timp, mi-am îngăduit să vă reproşez **într-**o pagină tipărită critica făcută la adresa lui Shakespeare al nostru. Această îndrăzneală, şi nici nu e de mirare, nu va ajuns niciodată la cunoştinţă. Am scris-o în prefaţa la un romanţ, cu totul nevrednic de consideraţia dumneavoastră, dar pe care vi-l voi trimite, deoarece nu pot accepta nici măcar cinstea corespondenţei dumneavoastră fără a vă lăsa să judecaţi dacă o merit. Aş putea retracta, mi-aş putea cere iertare, dar, nespunând altceva decât ceea ce credeam, nimic care să nu fie neîngăduit sau să nu i se cuvină unui gentleman, un însemna să vă tratez cu ingratitudine şi impertinenţă dacă aş presupune sau că veţi fi ofensat de observaţiile mele sau că veţi fi mulţumit de retractările mele. Sunteţi tot atât de puţin dornic de măguliri pe cât sunt şi eu de a vi le oferi. M-aţi dispreţui şi m-aş dispreţul eu însumi – un sacrificiu pe care nu-l pot face nici măcar pentru dumneavoastră”. Mâniat, Voltaire se arată pregătit să susţină disputa în scris, dar Walpole refuză, elegant. Acest diferend care a stârnit mare vâlvă în Franţa se va aplana în 1770 graţie intervenţiei amicale a doamnei du Deffand.

rolă a teatrului, pe vremea când nu se gânăea nici să vorbească în favoarea lui Shakespeare, nici să-l denigreze, prin urmare **într-***un moment când Voltaire era imparţial,*

în prefaţa la Fiul risipitor acea minunată piesă pe care o admir şi, dacă aş mai trăi douăzeci de ani, tot n-*aş încerca vreodată* **s-***o ridiculizez, spune următoarele fraze, vorbind despre comedie* (*de aplicâ***ndu-***se, totuşi, şi tragediei, dacă tragedia reprezintă, cum e firesc un tablou al vieţii omeneşti*; *şi nu pot înţelege de ce gluma sporadică trebuie îndepărtată din***tr-***o scenă tragică mai mult decât gravitatea patetică din***tr-***una comică*): „On y voit un mélange de sérieux et de plaisanterie, de comique et de touchant; sonrent meme une seule avan ture produit tous. Ces contrastes. Rien n'est şi commun qu'une maison dans laquelle un pere gronde, une fille oceupee, de să passion pleure; le fils se moque des deux, et quelques parens prennent part differemment à la scene, e. Nous n inferons pas de la que toute comedie doive avo în des scenes de bonflonnerie et des scenes attendrissantes: il y a beaucoup de très bonnes pieces cu il ne regne que de la gayete; d'autres toutes sérieuses; d'autres melangees: d'au tres cu l'attendrissement va jusques aux larmes; il ne faut donner l'exclusiofo a aucun genre; et şi l'on me demandoit, quel genre est le meilleur, je reprondrois, celui qui este le mieux trăite". *Cu siguranţă că, dacă o comedie poate fi „exclusiv serioasă"*, *tragedia îşi poate îngădui, uneori, cu discreţie, un zâmbet*. *Cine îl va interzice*? *Oare criticul care, în spirit de autoapărare, declară că* niciun gen *nu trebuie* să *fie exclus din comedie, va impune reguli lui Shakespeare*?

Bag de seamă că prefaţa din care am citat acest fragment nu e semnată de către domnul de Voltaire, ci de editor; *totuşi, cine va pune la îndoială că editorul* şi *autorul erau una* şi *aceeaşi persoană*? *Sau care e acel editor care şi*-*a însuşit în chip atât de fericit stilul autorului şi strălucita sa uşurinţă de argumentare*?

Fragmentul exprimă în mod neîndoielnic, sentimentele autentice ale marelui scriitor. În epistola sa către Maffei servind drept prefaţă la tragedia sau Meropa, *susţine aproape acelaşi lucru, deşi, bănuiesc, cu oarecare ironie, îi voi transcrie cuvintele, pentru a explica apoi de ce le-am citat. După ce traduce un pasaj din* Meropa *lui Maffei, domnul de Voltaire adaugă*: „Tous ces traits sont naifs: tout y est convenable a ceux que vous introduisez robită de patima ei, plânge, fiul îi ia în râs pe amândoi. Şi alte câteva rude participă în mod diferit la această scenă. Nu tragem de aici concluzia că orice comedie trebuie să aibă şi scene de bufonerie şi scene înduioşătoare: există multe piese foarte bune în care nu domneşte decât veselia; unele comedii sunt exclusiv serioase, altele sunt alcătuite din**tr-**un amestec; **într-**unele, în sfârşit, înduioşarea merge până la lacrima; nu trebuie proclamată excluderea nici unui gen; iar dacă aş fi întrebat care e genul superior celorlalte, aş răspunde: acela în care subiectul e tratat cel mai bine” (fir.).

I Marchizul Scipione Maffei (16, 75 – 1755), erudit literat italian, autor al unei tragedii clasice *Meropa* (1713), temă reluată şi de Voltaire în tragedia cu aceiaşi titlu din 1743.

sur la scene, et aux moeurs que vous leur donnez. Ces familiarites naturelles eussent ete, a ce que crois, bien recues dans Athènes; mais Paris et notre parterre veulent unei autre espece de simplicite”.;!

Bănuiesc, repet, că există un grăunte de sarcasm aici ca şi în alte pasaje din epistolă; dar forţa adevărului nu suferă întru nimic dacă are o nuanţă satirică. Maffei urma să reprezinte un subiect elin: e neîndoios că atenienii erau nişte arbitri ai moravurilor greceşti şi ai oportunităţii de a le introduce, la fel de competenţi ca şi publicul parizian.

Dimpotrivă, spune Voltaire (şi eu nu pot decât să-i admir raţionamentul), în Atena antică nu se aflau decât zece mii de cetăţeni, pe când Parisul are aproape opt sute de mii de locuitori, printre care se pot număra, treizeci de mii de critici ai operelor dramatice.

— Chiar aşa să fie?

— Dar admiţând existenţa unui tribunal atât de numeros, sunt încredinţat că e singurul caz când **s-***a pretins vreodată că treizeci de mii de persoane, trăind aproape două mii de ani după perioada istorică în cauză, pot fi declaraţi, prin simplul criteriu al numărului de votanţi, critici mai buni decât grecii înşişi cu privire la ceea ce trebuie să fie moravurile* **într-***o tragedie scrisă pe o temă din vechea Eladă.*

Nu voi intra **într-***o dezbatere asupra „felului de simplitate" pe care îl cere publicul parizian, nici asupra convenţiilor cu care cei treizeci de mii de critici şi-au încătu*

1 „Toate aceste trăsături sunt lipsite de artificial: totul e în concordanţă cu cei pe care-i introduceţi în scenă şi cu moravurile pe care le împrumutaţi. Acest ton familiar şi natural ar fi fost, cred eu, bine primit în Atena antică; dar publicul parterelor din teatrele Parisului doreşte un altfel de simplitate" (fir.).

şat poezia, al cărei merit suprem, după cum înţeleg din repetate pasaje ale Noului Comentariu despre Corneille, constă în a executa salturi în ciuda acelor cătuşe; merit care, dacă se adevereşe, ar reduce poezia de la un zbor înalt al imaginaţiei la o trudă puerilă şi *vrednică de tot dispreţul* – dificiles nugae *în ochii spectatorului*! *Nu mă pot opri, însă, de a menţiona două versuri care, pentru urechile mele engleze au sunat totdeauna ca exemplul cel mai searbăd şi mai neînsemnat de recuzită teatrală, dar pe*

care Voltaire, atât de sever cu nouă zecimi din opera lui Corneille, le-a desprins din Racine ca să le apere:

De son appartement cette porte est prochaine.

Et cette autre conduit dans celui de la reine[18].

Nenorocosule Shakespeare! *dacă l-ai fi pus pe Rosencrantz să-l informeze pe confratele său Guildenstern despre topografia palatului Elsinor, în loc să ne dăruieşti dialogul filosofic dintre prinţul de Danemarca şi gropar, iluminatul public ol parterelor din teatrele pariziene ar fi fost instruit* a doua oară *să-ţi slăvească talentul*.

Rezultatul celor ce-am spus este acela de a afla adăpost cutezanţei mele sub egida operelor celui mai strălucit geniu al acestei ţări. Aş *fi putut argumenta că, întrucât am creai o nouă specie de roman, eram liber să stabilesc regulile pe care le socoteam potrivite ca să-l compun*; *dar aş fi mai mândru să fi izbutit a imita, oricât de palid, de şters şi de îndepărtat, un model atât de neîntrecut, decât să mă bucur de meritul deplin al inovaţiei, afară doar de cazul când aş fi fost în stare să imprim operei mele geniu, ca şi originalitate*. *Aşa cum stau lucrurile, cititorii mi-au cinstit îndeajuns strădania, oricare ar fi locul pe care sufragiile lor mi l-au destinat*.

CAPITOLUL I

Manfred. Prinţul de Otranto, avea, ca odrasle, numai un fiu şi o fiică; aceasta din urmă, o făptură negrăit de frumoasă, în vârstă de optsprezece ani, se numea Matilda. Conrad, fiul, cu trei ani mai tânăr, era slut la chip, bolnăvicios şi câtuşi de puţin înzestrat cu daruri înnăscute; cu toate acestea, pe el îl socotea tatăl său drept copilul preferat, în timp ce Matildei nu-i arăta niciun semn de afecţiune. Pentru fiul său, Manfred încheiase un contract

18 Cu camerele sale o uşă e vecină, / Iar cealaltă conduce de-a dreptul la regină (Racine, Berenice, actul I, scena I).

matrimonial cu fiica marchizului de Vicenţa, Isabella, iar epitropii fetei o şsi încredinţaseră prinţului de Otranto, pentru ca nunta că se poate celebra de îndată ce şubreda sănătate a lui Conrad avea **s-**o îngăduie. Nerăbdarea cu care Manfred aştepta ceremonia nupţială sărea în ochii tuturor membrilor familiei, ca şi ai întregii vecinătăţi. Dar temâ**ndu-**se de severitatea prinţului, nimeni din jurul său nu îndrăznea, să**-**şi exprime vreo părere în legătură cu acea neobişnuită grabă. Hippolita, soţia sa, femeie bună la suflet, se încumeta uneori să**-**i înfăţişeze primejdia de a**-**l căsători atât de curând pe unicul lor fiu, având în vedere vârsta necoaptă şi slăbiciunile trupeşti; nu primea însă alt răspuns decât împunsături la adresa propriei ei sterilităţi, deoarece nu-i dăruise decât un singur moştenitor. Arendaşii şi supuşii nu se sfiau atâta când vorbeau între ei: puneau zorul cununiei pe seama temerilor prinţului de a vedea împlinită o veche prorocire care, zice**-**se, grăia astfel: *Castelul şi titlul de principe de Otranto vor fi luate din mâinile familiei domni*toare *atunci când adevăratul posesor va deveni prea mare ca să***-***l poată locui*. Era greu de desprins vreun înţeles din această profeţie; şi cu atât mai anevoios de închipuit ce legătură avea cu căsătoria proiectată. Totuşi, aceste taine, sau nepotriviri, nu împiedicau nicidecum norodul să ţină morţiş la părerea lui.

Cununia a fost fixată pentru ziua de naştere a tânărului Conrad. Nuntaşii se adunaseră în capela castelului, şi totul era pregătit pentru a se începe oficierea slujbei, când băgară de seamă că lipsea tocmai mirele. Nerăbdător în faţa celei mai mici întârzieri, Manfred, care nu observase dispariţia fiului său, trimise un slujitor să**-**l cheme pe tânărul prinţ. Nu trecuse timpul necesar pentru străbaterea curţii interioare până la apartamentul lui Conrad, când slujitorul se întoarse alergând **într-**un suflet,

cu înfăţişarea răvăşită, cu ochii ieşiţi din orbite şi făcând spume la gură. Nu rostea un cuvânt, ci numai arăta spre curte. Adunarea fremăta de spaimă şi uluire. Prinţesa Hippolita, fără să ştie despre ce era vorba, dar neliniştită pentru fiul ei, îşi pierdu cunoştinţa. Manfred, mai puţin speriat decât furios din cauza amânării ceremoniei, şi scos din sărite de sminteala omului de casă, întrebă cu glas poruncitor ce se întâmplase. Omul nu răspundea nimic, ci arăta mereu spre curtea interioară; în cele din urmă, încolţit de întrebări, ţipă cât îl ţinea gura:

— Aaah! coiful! coiful!

Între timp, unii dintre nuntaşi se repeziseră afară, în curtea castelului, de unde se auzea zgomotul învălmăşit al unor ţipete de groază şi de tulburată uimire. Manfred, care începea să fie alarmat că nu-şi vede fiul, ieşi el însuşi să afle ce anume prilejuise acea zarvă ciudată. Matilda rămase locului, strădui**ndu-**se să-i dea îngrijiri mamei sale; Isabella nu se clinti din aceeaşi pricină, dar şi pentru a fi scutită să dea dovadă de nerăbdarea afectuoasă pe care, în realitate, n-o resimţea pentru mire.

Primul lucru care-i izbi privirea lui. Manfred fu un grup de slujitori de-ai să-i care se trudeau să iidi. Ce ceva ce-i apărea ca un morman de pene negre. Se uita lung, fără să-şi creadă ochilor.

— Ce faceţi acolo? strigă cu mânie. Unde mi-e fiul?

Mai multe glasuri, deodată răspunseră:

— Vai! stăpâne! prinţul! prinţul! coiful! coiful!

Zguduit de sunetul jalnic al vocilor şi cuprins de o teamă necunoscută, grăbi pasul; dar ce privelişte pentru ochii unui tată! îşi văzu fiul zdrobit în bucăţi şi aproape îngropat sub un coif enorm, de o sută de ori mai mare decât orice cască purtată de vreo fiinţă omenească, şi împodobit cu un panaş negru de aceleaşi proporţii.

Grozăvia scenei, neştiinţa celor din jur cu privire la felul cum se petrecuse nenorocirea, şi mai ales înfricoşătorul fenomen ce-i apărea înainte, îl lăsară încremenit, de parcă-i pierise glasul. Dar tăcerea sa se prelungi mai mult decât l-ar fi îndreptăţit durerea. Îşi aţintea ochii asupra acelui lucru pe care ar fi dorit zadarnic să-l creadă o vedenie, şi părea că nu resimte atât pierderea fiului, cât mai degrabă că e cufundat în gânduri despre nemaipomenitul obiect care o pricinuise. Atinse cu mâna şi cercetă casca fatală; şi nici chiar rămăşiţele sfârtecate şi sângerânde ale tânărului vlăstar pierdut nu-i puteau abate privirea de la nefastul semn. Toţi cei care cunoscuseră părtinitoarea slăbiciune a lui Manfred faţă de Conrad erau pe atât de miraţi de indiferenţa prinţului pe cât de înmărmuriţi erau ei înşişi de miracolul coifului. Transportară cadavrul mutilat înăuntrul castelului fără ca Manfred să fi dat cea mai mică dispoziţie. Aceeaşi rece nepăsare o manifestă şi faţă de nefericitele prinţese rămase în capelă; ba mai mult, în timp ce despre soţia şi fiica sa nu pomeni nimic, primele cuvinte ce-i ieşiră de pe buze au fost:

— Aveţi grijă de donna Isabella.

Slujitorii, fără a lua în seamă ciudăţenia poruncii, se lăsară călăuziţi de dragostea pe care o purtau stăpânei lor şi, socotind că, **într-**o exprimare curioasă, era vorba de starea în care se găsea prinţesa Hippolita, alergară în ajutorul ei. O duseră pe braţe la ea în iatac, mai mult moartă decât vie şi insensibilă la toate împrejurările ciudate despre care auzea, afară de moartea fiului ei. Matilda, care îşi adora mama, căuta să-şi înăbuşe propria durere şi stupoare, cu unicul gând de a o face să-şi revină în fire şi a-i alina suferinţa, Isabella, care fusese primită de Hippolita ca o adevărată fiică, şi-i răspundea cu egal

devotament şi nu mai puţină tandreţe, se arăta la fel de neobosită pe lângă prinţesă; în acelaşi timp se străduia **s-**o mângâie pe Matilda, văzâ**nd-**o cum încearcă să**-**şi stăpânească durerea; deoarece nutrea calde sentimente de simpatie şi prietenie faţă de ea. Totuşi nu se putea împiedica să nu se ducă cu gândul la propria ei situaţie. Moartea tânărului Conrad nu-i

— Trezea nicio întristare în suflet, ci numai compătimire; şi nu regreta că se vede eliberată de obligaţia unei căsătorii care nu lăsase să se întrevadă prea multă fericire, nici din partea mirelui, nici de pe urma severităţii lui Manfred; acesta, deşi îi făcuse hatârul de a o trata cu multă îngăduiţă, îi inspira teamă din cauza neîntemeiatei sale asprimi faţă de nişte fiinţe atât de blânde cum erau Hippolita şi Matilda. I. În timp ce tinerele prinţese o însoţeau pe nefericita mamă la culcuşul ei, Manfred rămăsese în curte, nedezlipi**ndu-**şi ochii de la sinistra cască, şi neatent la mulţimea pe care strania întâmplare o adunase în jurul lui. Puţinele cuvinte pe care le articula aveau drept scop numai să cerceteze dacă ştia cineva de unde venise obiectul. Nimeni nu-i putea da nici cea mai mică lămurire. Dar, de vreme ce părea a fi unica ţintă a curiozităţii sale, ceilalţi îşi pironiră şi ei privirile asupra coifului, dând glas unor presupuneri pe atât de absurde şi neverosimile pe cât era de incredibil însuşi tragicul eveniment. În mijlocul acelor vorbe îndrugate fără noimă, un tânăr ţăran, pe care zvonul îl adusese acolo din**tr-**un sat vecin, făcu observaţia că miraculosul coif semăna aidoma cu cel de la statuia de marmură neagră a lui Alfonso cel Bun, unul dintre foştii stăpânitori ai ţinutului, statuie care se înălţa în biserica Sfântul Nicolae.

— Nemernicule! ce**-**ai spus? strigă Manfred, trezi**ndu-**se din starea de transă **într-**o furie vijelioasă şi

apucâ**ndu-**l pe tânăr de guler; cum cutezi să rosteşti asemenea cuvinte de trădare? ai să plăteşti cu viaţa.

Privitorii, care înţelegeau la fel de puţin pricina furiei prinţului ca şi tot ceea ce văzuseră până atunci, nu mai ştiau cum să descurce această nouă enigmă. Tânărul ţăran era şi mai mirat, nepricepând ce jignire îi adusese prinţului; dar, reveni**ndu-**şi din uimire, se smulse din strânsoarea lui Manfred cu un amestec de graţie şi supunere, iar apoi, cu o plecăciune ce dovedea mai mult zelul de a-şi apăra nevinovăţia decât panica, întrebă respectuos cu ce anume se făcuse vinovat. Manfred, mai curând mânios de vigoarea, oricât de cuviincios folosită, cu care tânărul se smucise din mâna lui, decât împăcat de atitudinea lui supusă, porunci slujitorilor să-l înşface; şi, dacă nu l-ar fi reţinut prietenii invitaţi la nuntă, l-ar fi înjunghiat pe ţăran în braţele lor.

În timpul acestei altercaţii, unii dintre privitorii de rând dăduseră o fugă până la marea biserică din apropierea castelului şi se înapoiaseră cu gura căscată, declarând că lipsea coiful de la statuia lui Alfonso. La ştirea aceasta, Manfred turbă de-a binelea; şi, cum căuta un pretext ca să-şi reverse uraganul din el, se repezi din nou la tânărul ţăran, răcnind:

— Ticălosule! monstrule! vrăjitorule! tu ai făcut asta S tu mi-ai ucis fiul!

Gloata, căreia îi trebuia o ţintă pe măsura înţelegerii ei, asupra căreia să-şi poată uşura judecata rătăcită, prinse ca un ecou cuvintele din gura stăpânului şi repetă:

— Da, da, el a făcut asta! A furat coiful de la mormântul lui Alfonso cel Bun şi a spart cu el capul tânăr ului

I nostru prinţ! – fără a se gândi o clipă ce disproporţie imensă era între coiful de marmură care se

aflase în bif serică şi coiful de oţel dinaintea lor; nici că i-ar fi fost cu! neputinţă unui tânăr ce nu părea să aibă douăzeci de ani’s împliniţi să mânuiască o piesă de armură de o greutate atât de prodigioasă.

Nerozia acestor exclamaţii îl făcu pe Manfred să-şi vină în fire; dar, fie că simţea o provocare în observaţia ţăranului cu privire la asemănarea dintre cele două coifuri, ceea ce dusese la descoperirea absenţei celui din biserică; fie că dorea să îngroape orice noi zvonuri sub această preţ supunere atât de străină de subiect, el declară cu gravitate că tânărul era neîndoios un necrornant, şi că, până când bi-l serică va lua cunoştinţă de acest fapt, îl va ţine pe magi cianul astfel descoperit de ei prizonier chiar sub coif; porunci, deci slujitorilor să ridice masiva greutate şi să-l vi repetânăr dedesubt, hotărând să fie ţinut acolo, fără i altă hrană decât aceea pe care şi-o va procura singur prin arta sa infernală.

Zadarnice au fost protestele tânărului împotriva acestei sentinţe absurde; zadarnic au încercat prietenii lui Manfred să-i schimbe cruda şi neîntemeiata hotărâre. Cei mai mulţi erau încântaţi de verdictul stăpânului, socotind, după mintea lor, că avea toate aparenţele unei judecăţi drepte, întrucât magicianul trebuia să fie pedepsit prin însuşi instrumentul fărădelegii sale; şi nu-i mustra câtuşi de puţin cugetul la perspectiva morţii acelui tânăr prin înfometare, căci erau ferm convinşi că va izbuti, prin meşteşugul său diabolic, să-şi procure hrană cu uşurinţă.

L25

Manfred veghe, aşadar, ca poruncile să-i fie îndeplinite, părând chiar voios; şi, după ce lăsă un paznic, cu ordinul strict să nu i se aducă nimic de mâncare prizonierului, îşi îndepărtă oamenii din suită şi se retrase în apartamentele sale, asigurâ**ndu-**se mai întâi că porţile

cele mari au fost încuiate şi că nu au mai rămas în castel decât slujitorii săi.

Între timp, îngrijirile şi” zelul tinerelor fete o ajutaseră pe prinţesa Hippolita să-şi revină în simţiri; printre tânguiri şi bocete, ea întreba mereu de soţul ei; voia să se lipsească de însoţitoaie spre a le trimite să aibă grijă de Manfred, şi, în cele din urmă, o rugă pe Matilda să se ducă la tatăl ei ca să-l consoleze. Matilda, căreia nu-i lipsea devotamentul afectuos faţă de Manfred, deşi tremura în faţa severităţii sale, se înduplecă la rugăminţile Hippolitei, pe care o lăsă în seama îsabellei; dar, interesâ**ndu-**se printre valeţii prinţului, află că tatăl ei se retrăsese la el în cameră, dând ordin să nu fie nimeni lăsat să intre. Deducând de aici că era copleşit de durere din pricina fiului pierdut, şi temâ**ndu-**se ea vederea unicului copil rămas să nu-i smulgă alte lacrimi, şovăia dacă să-l tulbure sau nu prin prezenţa ei; totuşi îngrijorarea pentru starea lui, întărită de îndemnurile maică-sii, o încuraja să rişte nesupunerea la ordinele date – o greşeală de care nu se mai făcuse vinovată până atunci. Delicateţea şi sfiala ce-i erau fireşti o făcură să se oprească la uşă câteva clipe. Îl auzi străbătând încăperea în lung şi-n lat, cu paşi agitaţi, şi temerile ei sporiră. Era însă tocmai pe punctul de a cere voie să intre, când Manfred deschise uşa brusc; cum se lăsase amurgul, şi, pe de altă parte, mintea îi era chinuită de nelinişti, el nu văzu limpede persoana din umbră şi întrebă cu glas mânios cine se afla acolo. Matilda răspunse tremurând:

— Eu sunt, tată dragă, fiica ta.

Dâ**ndu-**se înapoi ca ars, el strigă:

— Pleacă de-aici! nu-mi trebuie fiică! şi retrăgâ**ndu-**se cu o mişcare violentă, închise uşa în faţa înspăimânl” tatii copile.

(Matilda cunoştea prea bine impulsivitatea tatălui ei pentru a mai îndrăzni să intre nepoftită a doua oară. După ce-şi reveni puţin din emoţia unei primiri atât de aspre, îşi şterse lacrimile pentru a o scuti pe Hippolita de o lovitură morală în plus. Când mama ei o întrebă, pe tonul cel mai îngrijorat, despre sănătatea lui Manfred şi despre felul cum îndura pierderea fiului, Matilda o asigură că nu era suferind şi că ţinea piept nenorocirii cu tărie bărbătească.

Dar nu mă lasă să-l văd? stărui Hippolita, jeluindu-se nu-mi îngăduie să-mi amestec lacrimile cu ale lui, să-mi plâng durerea de mamă la pieptul lui? nu cumva mă amăgeşti, Matilda! Ştiu cât demult îşi iubea Manfred fiul: nu e o lovitură prea nemiloasă? nu l-a doborât? Nu-mi răspunzi; vai! mă tem de tot ce-i mai rău! Ridicaţi-mă, fetelor; trebuie, trebuie să-mi văd soţul. Duceţi-mă la el degrabă: îmi e mai drag decât propriii mei copii!

Matilda îi făcu semn îsabellei **s**-o împiedice pe Hippolita să se ridice, şi împreună, acele gingaşe tinere îşi folosiră blinda lor vigoare pentru a o opri şi a. O calma pe prin ţesă, când un smjitor veni să-i comunice îsabellei din partea lui Manfred că stăpânul său voia să-i vorbească.

— Mie! exclamă Isabella.

— Du-te, spuse Hippolita, cu inima uşurată fiindcă primise un mesaj, oricare ar fi fost, din partea soţului ei. Manfred nu poate îndura să-şi vadă propria familie, Te socoteşte mai puţin zbuciumată decât noi, şi-i e teamă de zdruncinarea sufletească pe care i-ar pricinui-o durerea mea. Consolează-l tu, Isabella dragă; şi spune-i că-mi voi înăbuşi propria mea suferinţă mai curând decât să i-o sporesc pe a lui.

Deoarece se întunecase, slujitorul care o conducea pe Isabella mergea purtând o torţă înaintea ei. Când ajunseră la Manfred, care umbla nerăbdător prin galerie, acesta

tresări şi-i spuse omului pe un ton repezit:

— Ia lumina şi du-te!

Apoi, închizând uşa impetuos, se azvârli pe o bancă de lângă perete şi o pofti pe Isabella să şadă alături de el. Ea se supuse, tremurând.

Am trimis după domnia ta, prinţesă, spuse el, apoi se opri, părând **într-**o mare încurcătură.

— Da, prinţe!

— Am trimis după domnia ta **într-**o chestiune deprimă importanţă, reluă el; şterge-ţi ochii, tânără domniţă. Ţi-ai pierdut mirele – da, e o soartă crudă! iar eu mi-am pierdut speranţele neamului meu! dar Conrad nu era vrednic de frumuseţea ta.

I

— Cum aşa, prinţe! exclamă Isabella, doar nu mă bănuiţi că nu am sentimentele cuvenite! datoria şi afecţiunea mea ar fi fost mereu…

— Nu te mai gândi la el, o întrerupse Manfred, era un copil plăpând şi bolnăvicios, şi cerul poate că mi l-a luat ca să nu încredinţez faima casei mele unei temelii atât de şubrede. Spiţa lui Manfred cere susţinători numeroşi. Nechibzuita mea slăbiciune pentru băiatul acela orbea ochii înţelepciunii mele; dar e mai bine aşa cum **s-**au întors lucrurile. Nădăjduiesc ca, în câţiva ani, să am motive să mă bucur de moartea lui Conrad.

Cuvintele nu pot zugrăvi mirarea îsabellei. La început îşi închipui că durerea îi luase minţile – lui Manfracl. Pe urmă îi trecu prin gând că ciudata vorbire era menită să-i întindă o capcană: se temu ca nu cumva Manfred să-i fi observat indiferenţa faţă de fiul său; şi. Urmând firul acestei idei, răspunse:

— Pentru Dumnezeu, prinţe, nu vă îndoiţi de sentimentele mele! odată cu mâna mi-aş fi dat şi inima.

Conrad rai-ar fi absorbit toată dragostea; şi orice destin îmi va fi hărăzit, îi voi păstra totdeauna amintirea, şi vă voi considera, pe Înălţimea Voastră şi pe virtuoasa Hippolita. Ca pe părinţii mei.

— Blestemată să fie Hippolita! strigă Manfred. Uite-o din clipa asta, cum iac şi eu. Pe scurt, prinţesă, ai pierdut un soţ care nu-ţi merita calităţile: se vor lua hotărâri mai bune în privinţa lor. În locul unui băiat firav, vei avea un soţ în floarea vârstei, care va şti. Să-ţi preţuiască frumuseţea, şi care să poată pretinde numeroşi urmaşi.

— Vai! prinţe, vorbi Isabella, cugetul mi-e prea întristat de recenta nenorocire din familia domniei voastre, ca să mă gândesc la o altă căsătorie. Dacă tatăl meu se întoarce, şi astfel va fi plăcerea lui, mă voi supune, cum am făcut când am consimţit să-l iau de soţ pe Conrad – dar până la sosirea lui, îngăduiţi-mi să rămân sub acest acoperiş ospitalier, şi să-mi folosesc tristele ceasuri alinând durerea domniei voastre, a Hippolitei şi a frumoasei Matilda.

— Mi-am exprimat o dată dorinţa, spuse Manfred mânios, să n-o mai numeşti pe această femeie: din clipa asta trebuie să-ţi fie o străină, cum îmi este şi mie; **într-**un cuvânt, Isabella, devreme ce nu ţi-l pot da pe fiul meu, mă ofer pe mine însumi.

— Cerule! strigă Isabella, trezi**ndu-**se din amăgirea ei, ce-am auzit! domnia ta, prinţe! domnia ta, socrul meu! tatăl lui Conrad! soţul Hippolitei cea duioasă şi plină de virtuţi!

— Îţi declar, rosti Manfred pe un ton imperios, că Hippolita nu-mi mai este soţie; divorţez de ea fără să mai întârzii o clipă. Prea multă vreme mi-a adus năpasta nerodniciei ei. Destinul meu atârnă de fiii pe care-i voi avea; şi noaptea asta mă bizui că va însemna o dată nouă

pentru speranţele mele.

Cu aceste cuvinte apucă mâna rece a îsabellei, care era pe jumătate moartă de frică şi de dezgust. Ea scoase un ţipăt şi se sculă brusc de lângă el. Manfred se ridică **s-**o urmărească; chiar atunci luna, care apăruse pe bolta cerului şi lumina fereastra opusă, îi înfăţişă privirii panaşul fatalului coif, săltat până la înălţimea cercevelelor şi fâlfâind vijelios înainte şi înapoi, însoţit de un foşnet şi un sunet sepulcral. Isabella, prinzând curaj din însuşi caracterul extraordinar al situaţiei, şi netemâ**ndu-**se de nimic mai mult decât că Manfred va căuta să**-**şi aducă la îndeplinire declaraţia, strigă:

— Priveşte, prinţe! vezi? Cerul însuşi se pronunţă împotriva intenţiilor dumitale nelegiuite!

— Nici cerul, nici iadul nu**-**mi vor opri intenţiile! zise Manfred, sărind din nou **s-**o apuce pe prinţesă.

În acel moment, portretul bunicului său, care atârna deasupra băncii unde şezuseră, scoase un oftat adânc, umflâ**ndu-**şi pieptul. Isabella, care se găsea cu spatele la tablou, nu văzu mişcarea, nici de unde venea sunetul, dar tresări şi spuse:

— Ascultă, prinţe! ce zgomot a fost? şi, în acelaşi timp, se îndreptă spre uşă.

Manfred. Înnebunit de fuga îsabellei, care ajunsese acum la seară, dar incapabil să**-**şi ia ochii de la tabloul care începuse să se mişte, făcuse totuşi câţiva paşi în urmărirea ei, când văzu că personajul părăseşte panoul şi *r* coboară pe podea cu un aer grav şi melancolic.

— Oare visez? îşi zise Manfred, întorcâ**ndu-**se, sau toţi diavolii **s-**au aliat împotriva mea? vorbeşte, spectru infernal! sau, dacă eşti bunicul meu, de ce conspiri şi tu în contra nenorocitului tău urmaş, care plăteşte prea scump pentru…

Dar înainte de a-şi sfârşi fraza, năluca oftă din nou şi-i făcu semn lui Manfred să-l urmeze.

— Mergi înainte! îi strigă Manfred, te voi urma şi până-n prăpastia pierzaniei!

Spectrul porni liniştit şi demn, dar abătut, spre capătul galeriei, apoi coti la dreapta, intrând **într-**o sală mare de (recepţie. Manfred îl urma la oarecare distanţă, pătruns

I

de nelinişte şi înfiorare, dar hotărât. În clipa când voia să intre şi el în acea încăpere, uşa fu închisă cu violenţă de o mână nevăzută. Prinţul, adu**nându-**şi curajul în faţa acestui obstacol, încercă să forţeze canaturile cu piciorul, dar constată că rezistau la toate eforturile sale, „Dacă iadul nu-mi satisface curiozitatea, îşi zise Manfred, voi folosi mijloacele omeneşti ce-mi stau în putere pentru a-mi salva neamul de la pieire. Isabella nu-mi va scăpa”.

Fata, a cărei hotărâre slăbise, cedând locul spaimei, din clipa în care-l părăsise pe Manfred. Coborî în fugă treptele scării principale. În josul scării se opri, neştiind încotro **să-**şi îndrepte paşii, sau cum să se ferească de impetuozitatea prinţului. Ştia că porţile castelului erau încuiate. Şi ciulea plină de paznici. Trebuia oare, aşa cum o îndemna inima, să se ducă **s-**o pregătească pe Hippolita pentru destinul crud ce-o aştepta? – nu încăpea îndoială că Manfred o va căuta acolo, şi că firea lui violentă va face de două ori mai crunt ultragiul la care se gândea, nemailăsâ**ndu-**le prilej să-i preîntâmpine izbucnirile. O amânare i-ar da timp lui Manfred să reflecteze, poate, asupra respingătoarelor planuri ce-i încolţiseră în minte, sau ar putea da naştere vreunei împrejurări favorabile pentru ea, dacă. Măcar în noaptea aceea, izbutea să se sustragă odioaselor sale intenţii. Dar unde să se ascundă?

Cum să se ferească de hăituiala pe care o va pune la cale, negreşit, prin tot castelul? în timp ce asemenea gânduri îi fulgerau prin minte, îşi aminti de pasajul subteran ce ducea de la criptele castelului la biserica Sfântul Nicolae. Dacă se refugia în altar înainte de a fi ajunsă din urmă, ştia că nici chiar violenţa lui Manfred n**-**ar cuteza să profaneze caracterul sacru al locului; şi se hotărî, în cazul când nu i se oferea alt mijloc de scăpare, să se închidă pentru tot restul vieţii printre călugăriţele a căror mănăstire se afla alături de catedrală. Cu această hotărâre, apucă o lampă ce ardea la capătul de jos al scării şi se repezi spre pasajul secret.

I Sub bolta subterană a castelului erau zidite mai multe peristiluri, **într-**o încâlceală labirintică; şi, în starea aceea de agitaţie, nu era lesne de găsit uşa care dădea în cavou.

O tăcere de moarte domnea prin acele zone subpământene; doar, în răstimpuri, răbufniri de vânt zguduiau uşile pe unde trecuse şi, făcând să scrâşnească balamalele ruginite, trimiteau ecouri în lungul dedal de întuneric. Fiecare şoaptă îi insufla o nouă înfiorare; dar mai presus de toate se temea să nu audă glasul lui Manfred sili**ndu-**şi slujitorii **s-**o fugărească. Păşea pe cât de uşor îi îngăduia neliniştea; totuşi se oprea adeseori, ascultând dacă nu era urmărită. **Într-**unul din acele momente i se păru că aude un oftat. Se cutremură de frică, dâ**ndu-**se înapoi cu câţiva paşi. Altă dată avu impresia că aude pe cineva umblând. Sângele îi îngheţă în vine; ajunse la concluzia că era Manfred. Toate presimţirile pe care le putea inspira groaza o năpădiră. Se acuză singură pentru fuga pripită care o expunea astfel furiei lui, **într-**un loc unde ţipetele ei n**-**aveau cum să**-**i aducă pe cineva în ajutor. Totuşi zgomotul nu părea să vină dindărăt; dacă

Manfred ştia unde se află, ar fi trebuit **s-**o urmeze: ea se găsea încă **într-**unul din peristiluri, iar paşii pe care-i auzise erau prea desluşiţi ca să răsune din partea de unde venise ea. Îmbărbătată de acest gând, şi nădăjduind să descopere un prieten în orice om care nu era prinţul, tocmai avea de gând să meargă înainte, când văzu o uşă, ce se afla întredeschisă la oarecare distanţă în stânga ei, uşor împinsă de cineva; dar mai înainte ca, ridicând lampa în sus, să fi putut distinge limpede cine deschisese uşa, persoana se retrase în grabă, la vederea luminii.

Isabella, pe care cel mai mic incident era de-ajuns ca **s-**o înspăimânte, şovăia, neştiind dacă trebuia să mai înainteze. Frica de Manfred, trase repede mai greu în balanţă decât oricare alta, însuşi faptul că acea persoană se ferea de ea îi dădu oarecare curai. Nu putea fi, cântări ea în gând, decât vreun slujitor de-al castelului. Blândeţea ei nu prilejuise duşmănia nimănui, iar conştiinţa nevinovăţiei o făcu să spere că, dacă nu erau trimişi din porunca prinţului ca **s-**o prindă, slujitorii **ar ajuta-**o, mai degrabă, decât. I-ar împiedica fuga. Întări**ndu-**şi sufletul cu asemenea gânduri, şi în convingerea că, după cât observa, se afla lângă gura cavoului subteran, se apropie de uşa ce fusese deschisă; dar o neaşteptată rafală de vânt, care o întâmpină în cadrul uşii, îi stinse lampa, lăsâ**nd-**o în deplină beznă.

Cuvintele nu pot descrie grozăvia situaţiei în care se găsea prinţesa. Singură, în acel loc lugubru, profund afectată de teribilele întâmplări ale zilei, nemaisperând să se poată salva, aşteptând în fiece clipă sosirea lui Manfred, şi departe de a fi liniştită la gândul că se afla în preajma cuiva, a unei fiinţe necunoscute, care pentru cine ştie ce motiv părea că se ascunde prin acele hrube; toate aceste gânduri se îngrămădiră în mintea ei înnebunită, şi era cât

pe-aci să se prăbuşească sub valul negrelor presimţiri. Invocă toţi sfinţii din cer şi, cu o rugăciune mută, le ceru ajutorul. Un lung răstimp stătu aşa, chinuită de disperare. În cele din urmă, cât mai fără zgomot îi fu cu putinţă, căută uşa pipăind; şi, găsi**nd-**o, intră tremurând ca varga în cavoul de unde auzise oftatul şi paşii. Avu un fel de bucurie când observă o rază slabă de lună pătrunzând prin acoperişul boltit, care părea prăbuşit **într-**un loc, unde atârna o bucată de pământ, sau de zidărie **–** nu-i putea da bine seama **–** zdrobită parcă prin**tr-**o apăsare. Dornică de lumină, se apropie de această spărtură, când desluşi în întuneric o formă omenească, stând în picioare, lipită de perete.

Scoase un ţipăt, închipui**ndu-**şi că e stafia logodnicului ei, Conrad. Omul, apropii**ndu-**se, spuse cu glas supus:

— Nu vă speriaţi, doamnă, nu vă fac niciun rău.

Isabella. Puţin mai încurajată de cuvintele şi tonul străinului, şi dâ**ndu-**şi seama că el trebuie să fie persoana care deschisese uşa, îşi veni îndeajuns în fire ca să poată răspunde:

— Domnule, oricine ai fi, ai milă de o prinţesă nefericită, care se află pe marginea pierzaniei! Ajută-mă să fug din acest fatal castel, altminteri în câteva clipe **s-**ar putea să fiu pe veci prada nenorocirii!

— Vai! exclamă străinul, dar ce ajutor vă pot da eu? Aş muri ca să vă apăr, dar castelul îmi e necunoscut, şi…

— O! îl întrerupse în grabă Isabella, ajută-mi doar să găsesc un chepeng, care trebuie să fie pe-aici, şi e cel mai mare serviciu pe care mi-l poţi face, căci n-am nicio clipă de pierdut.

Cu aceste cuvinte începu să caute cu degetele pe pardoseala de piatră, îndem**nându-**l pe străin să facă la

fel, o bucată netedă de alamă încastrată întruna dintre dale.

— Este încuietoarea, îl lămuri ea, ce se deschide cu un are, al cărui secret îl cunosc. Dacă o putem găsi, voi fi salvată; dacă nu, vai ţie, străinule curtenitor! mă-tem că te voi amesteca în nenorocirile mele: Manfred va bănui că-mi eşti complice în fuga asta, şi vei cădea victimă nemulţumirii sale.

— Nu pun niciun preţ pe viaţă, răspunse străinul, şi ar fi pentru mine o mângâiere **s-**o pierd încercând să vă eliberez de tirania lui.

— Tânăr generos! i se adresă cu elan Isabella, cum te voi răsplăti vreodată?

Dar pe când rostea aceste cuvinte, o rază de lună, furişâ**ndu-**se prin**tr-**o crăpătură a dărâmăturii, străluci drept peste încuietoarea pe care o căutau.

— O! ce fericire! izbucni Isabella, uite chepengul! şi, scoţând o cheie, apăsă arcul, care sări **într-**o parte şi dădu la iveală un inel de fier. Ridică chepengul, îi ceru prinţesa.

Străinul se supuse; şi dedesubt apărură câteva trepte de piatră coborând **într-**o hrubă cu desăvârşire sumbră.

— Trebuie să coborâm aici, spuse Isabella; urmează-mă; aşa întunecos şi sinistru cum e pasajul, nu ne putem rătăci; duce direct la biserica Sf. Nicolae. Dar, poate, adăugă prinţesa cu modestie, dumneata nu ai niciun motiv să părăseşti castelul, iar eu nu mai am nevoie de ajutorul dumitale; în câteva minute voi fi în siguranţă, ferită de furia lui Manfred; pot să ştiu cui am rămas îndatorată?

— Nu vă voi părăsi nicio clipă, răspunse străinul, plin de ardoare, până când nu vă voi pune la adăpost – şi să nu mă socotiţi, prinţesă, mai generos decât sunt; deşi mi-aţi devenit grija de căpetenie…

Aici, străinul fu întrerupt de o bruscă larmă de

glasuri ce păreau că se apropie, şi curând desluşiră aceste cuvinte:

— Să nu-mi vorbiţi mie de necromanţi! Vă spun că trebuie să fie în interiorul castelului; o voi găsi în ciuda vrăjilor.

— Dumnezeule mare! strigă Isabella, e glasul lui Manfred! grăbeşte-te, sau suntem pierduţi! şi închide chepengul după dumneata.

Astfel vorbind, coborî treptele la repezeală; în timp ce străinul se grăbea **s-**o urmeze, îi alunecă din mână inelul trapei, capacul căzu şi arcul se închise deasupra lui. Zadarnic încercă să deschidă încuietoarea, căci nu observase felul în care Isabella apăsase pe are, şi nici nu avu multă vreme să încerce.

Zgomotul căderii chepengului fusese auzit de Manfred, care, luâ**ndu-**se după sunet, se grăbea **într-**acolo, urmat de însoţitori cu torţe.

— Isabella trebuie să fie, strigă el, înainte de a pătrunde în cavou, încearcă să fugă prin pasajul subteran, dar nu cred că a ajuns prea departe.

Care nu i-a fost mirarea prinţului când, în locul Isabellei, lumina torţelor îi dădu la iveală pe tânărul ţăran, pe care-l credea închis sub coiful fatal!

— Trădătorule! răcni la el Manfred, cum ai ajuns aici? Te socoteam întemniţat sus, în curtea interioară.

— Nu sunt trădător, replică tânărul cu curaj, şi. Nu sunt eu răspunzător de gândurile domniei voastre.

— Pehlivan obraznic! se înfurie Manfred, îmi întăriţi mânia? ia spune, cum ai evadat de sus? mi-ai mituit paznicii, şi vor răspunde cu viaţa.

— Sărăcia în care mă aflu, răspunse netulburat ţăranul, îi va dezvinovăţi; deşi unelte ale mâniei unui tiran, vă sunt credincioşi, şi prea dronici să vă execute poruncile

la care-i siliţi în chip nedrept.

— Eşti oare atât de temerar încât să-mi sfidezi răzbunarea? îl fulgeră prinţul; dar caznele te vor sili să spui adevărul. Vorbeşte! Vreau să-ţi cunosc complicii.

— Iată complicele meu! spuse tânărul cu un zâmbet şi arătând spre boltă.

Manfred porunci să fie înălţate torţele, şi observă atunci că unul din obrăzarele coifului fermecat pătrunsese printre pietrele care pavau curtea, în clipa când slujitorii îl lăsaseră să cadă deasupra ţăranului, şi făcuse o spărtură în bolta cavoului, lăsând un spaţiu liber prin care ţăranul se strecurase cu câteva clipe mai înainte de a fi descoperit de Isabella.

— Prin locul acesta ai coborât? întrebă Manfred.

— Pe acolo, răspunse tânărul.

— Dar ce zgomot, stărui prinţul, a fost cel pe care l-am auzit când am intrat în peristil?

— **S**-a trântit o uşă, spuse ţăfanul, am auzit-o şi eu la fel de bine.

— Ce uşă? îl zori Manfred.

— Nu vă cunosc castelul, răspunse ţăranul, e prima ftfl oarăcând intru aici, şi acest cavou e singura parte din castel în care m-am aflat vreodată.

— Dar îţi repet, insistă Manfred (dorind să afle dacă. Tânărul descoperise chepengul), că din partea asta am au» zii zgomotul: l-au auzit şi slujitorii mei.

— Stăpâne, întrerupse unul dintre ei, zelos, cu siguranţă că a fost chepengul, pe unde voia să fugă.

…

— Taci, nătângule! izbucni prinţul, mânios; dacă voia să fugă, cum de se află de partea asta? Vreau să ştiu din gura lui *ce* zgomot am auzit. Spune drept! viaţa, la depinde de adevărul cuvintelor tale.

— Adevărul cuvintelor mi-e mai scump decât viaţa, răspunse ţăranul, şi nu ţin **s-**o păstrez pe aceasta din urxa A încălcându-i pe primul»

— Nu zău! filozofule I grăi dispreţuitor Manfred; spune-mi, atunci, ce zgomot – am auzit?

— Întrebaţi-mă astfel ca să vă pot răspunde, zise tânărul, şi trimiteţi-mă imediat la moarte dacă vă mint.

Manfred, pierzâ**ndu-**şi răbdarea în Faţa bravurii neclintite şi calmului nepăsător al ţăranului, îi strigă.

— Ei bine, – om al adevărului! răspunde: ceea ce am auzit a fost căderea chepengului?

— Da8 asta a fost, spuse tânărul

— Asta a fost! exclamă prinţul; atunci, cum ai ajuns să afli că există aici o trapă?

— Am Văzut placa de alamă în lucirea unei raze de lună, răspunse el**.**

— Dar cum ţi-ai dat seama că e o încuietoare I II. Încolţi Manfred cu întrebările: şi cum al descoperit secretul deschiderii ei? – /!

O

— Providenţa, care m-a eliberat de sub coif, **ra**a îndrumat la arcul încuietorii.

— Providenţa ar fi trebuit să meargă mai departe şi să te ducă dincolo de atingerea nemulţumirii mele, spuse Manfred; când Providenţa te-a învăţat cum să deschizi încuietoarea, te-a abandonat ca pe un nătărău care nu **s-**a priceput să se folosească de bunăvoinţa ei. De ce n-ai urmat calea ce ţi **s-**a arătat spre salvare? de ce ai închis chepengul înainte de a coborî treptele?

— Aş putea să vă întreb, mărite prinţ, îndrăzni ţăranul, cum era să ştiu eu, total necunoscător al castelului, că acele trepte duc spre o ieşire? dar găsesc nedemn să ocolesc întrebările domniei voastre. Oriunde ar

fi dus acele trepte, poate că aş fi cercetat calea – nu puteam să ajung **într-**o situaţie mai rea decât cea în care mă aflam. Dar adevărul este că mi-a scăpat chepengul din mâini: a urmat numaidecât sosirea domniei voastre. Dăduserăm alarma – ce mai însemna dacă eram prins cu un moment mai devreme sau mai târziu?

— Ai multă dârzenie pentru anii tăi, zise Manfred, dar, dacă stau şi chibzuiesc, tot am bănuiala că te joci cu mine: încă nu mi-ai răspuns cum ai deschis încuietoarea?

— Am să vă arăt cum, mărite prinţ, şi luând o bucată de piatră căzută prin spărtură, tânărul ţăran se aplecă deasupra trapei şi începu să bată peste bucata de alamă, cu intenţia de a câştiga timp pentru fuga prinţesei. Această prezenţă de spirit, unită cu francheţea tânărului, îl făcu pe Manfred să şovăie. Se simţi chiar înclinat să ierte un om care, de fapt, nu se făcuse vinovat de nicio crimă! Manfred nu era dintre acei tirani barbari care găsesc o plăcere în cruzime, când nu sunt provocaţi. Împrejurările vieţii îi aspriseră firea care, la origine, nu fusese lipsită de omenie; iar calităţile lui intrau în acţiune de îndată ce pasiunile nu-i întunecau judecata.

În timp ce prinţul stătea astfel la îndoială, un zgomot nelămurit de glasuri răsună îndepărtat pe sub bolţile cavoului. Pe măsură ce sunetele se apropiau, el desluşi vorbirea gălăgioasă a unora dintre slujitorii pe care îi împrăştiase prin castel în căutarea îsabellei, şi strigătele lor:

— Unde-i stăpânul nostru? Unde-i prinţul?

— Aici sunt, spuse Manfred când ajunseră mai aproape, aţi găsit-o pe prinţesă?

Primul sosit răspunse:

— O! stăpâne, sunt bucuros că v-am găsit!

— Că m-ai găsit pe mine? se miră Manfred, dar unde

e prinţesa?

— Am crezut că am găsit-o, stăpâne, zise omul, cu un aer îngrozit, dar...

— Dar ce?” zbieră prinţul la el; nu cumva a fugit?

— Jaquez şi cu mine, stăpâne...

— Da, eu şi cu Diego... îl întrerupse cel de-al doilea, sosind şi mai înlemnit de groază.

— Vorbiţi fiecare pe rând! le spuse Manfred; vă întreb unde este prinţesa?

— Nu ştim, răspunseră amândoi deodată, dar ne-am pierdut minţile de frică I

Aşa mi se pare şi mie, capete seci ce sunteţi, le spuse Manfred; ce va speriat aşa de tare?

— O! stăpâne, se lamenta Jaquez, ce i-au văzut ochii lui Diego (încuvimea voastră nu şi-ar crede ochilor dacă ar vedea...

— Ce lucruri fără noimă aud iar? le tăie vorba Manfred; nu mai răspundeţi pe ocolite, că de nu...

— Stăpâne, dacă Înălţimea Voastră binevoieşte să mi asculte, grăi bietul om, Diego şi cu mine...

— Da, eu şi cu Jaquez... se amestecă tovarăşul său»

— Nu v-am interzis să vorbiţi amândoi deodată? zise prinţul; răspunde tu, Jaquez, căci neghiobul celălalt pare şi mai zăpăcit decât tine. Ce **s-**a întâmplat?

— Mărite prinţ, începu Jaquez, dacă Înălţimea Voastră binevoieşte să mă asculte, Diego şi cu mine, după porunca înălţimii Voastre, ne-am dus **s-**o căutăm pe tânăr a domniţă; dar, temâ**ndu-**ne să nu întâlnim stafia tânărului prinţ, fiul înălţimii voastre, Dumnezeu să-l odihnească în pace, întrucât n-a fost îngropat creştineşte până acum...

— Dobitocule! turbă de furie Manfred, n-ai văzut prin urmare decât o stafie?

— «O! mai rău, mult mai rău! stăpâne, se jelui Diego,

Mai bine vedeam zece strigoi.

— Doamne, ajută-mă să-i rabd! exclamă Manfred* neghiobii ăştia mă înnebunesc. Piei din ochii mei, Diego! iar tu, Jaquez, spune-mi **într-**un cuvânt: eşti treaz? aiurezi? parcă aveai mai mult bun simţ; sau celălalt netot ş. Băgat frica şi-n tine? vorbeşte, ce-şi închipuie că a vă «zufe?

— Mărite prinţ, reluă Jaquez tremurând, tocmai începuserăm să vă spun că, de când cu groaznica nenorocire a tânărului nostru stăpân, Dumnezeu să-i odihnească sufletul nevinovat! niciunul dintre noi, slujitori credincioşi ai înălţimii voastre – e adevărul adevărat că suntem devotaţi, deşi bieţi oameni sărmani – niciunul, cum ziceam, n-a mai îndrăznit să pună piciorul în castel de unul singur, ci numai câte doi; încât, Diego şi cu mine, socotind că tânăra domniţă ar putea fi în galeria cea mare, am urcat **s-**o căutăm şi să-i spunem că Înălţimea Voastră doreşte să-i aducă ceva la cunoştinţă.

— Vai de capul vostru de netoţi! izbucni Manfred, şi între timp ea a reuşit să fugă, fiindcă vouă vă era frică de strigoi! Păi bine, nemernicule, tocmai din galerie a fugit; de acolo vin eu însumi.

— Cu toate astea, **s-**ar putea să fie tot acolo, după câte ştiu eu, zise Jaquez, dar să mă ia naiba dacă 6 mai caut prin partea aceea – bietul Diego! nu cred că-şi va mai veni în fire după una ca asta!

— După ce? întrebă Manfred; oare n-o să aflu niciodată ce i-a băgat în sperieţi pe ticăloşii ăştia? Dar îmi pierd vremea: urmează-mă, păcătosule; vreau să văd dacă prinţesa e tot în galerie.

— Pentru numele lui Dumnezeu, strigă Jaquez, nu vă duceţi în galerie! Cred că în sala cea mare de lângă galerie nu-i altul decât Satan!

Manfred, care până atunci luase spaima slujitorilor săi drept o panică deşartă, rămase ea trăsnit de acest nou amănunt, îşi aminti de năluca din portret, şi de brusca închidere a uşii de la capătul galeriei – începu să bâiguie, şi întrebă tulburat:

— Ce e în sala mare?

— Stăpâne, răspunse Jaquez, când Diego şi cu mine am ajuns în galerie – el a intrat primul, fiindcă zicea că are mai mult curaj – aşadar când am intrat în galerie* n-am găsit pe nimeni. Am căutat sub fiecare bancă, sub fiecare scaun; dar tot nu era nimeni.

— Tablourile se găseau toate la locul lor? întrebă Manfred.

— Da, stăpâne, răspunse Jaquez, dar nu ne-am gândit să ne uităm şi în dosul lor.

— Bine, bine, spuse Manfred, zi mai departe.

— Când am ajuns la uşa sălii celei mari, continuă Jaquez, am găsit-o închisă.

— Şi n-aţi putut **s**-o deschideţi?

— Ba da, stăpâne, mai bine n-o deschideam, răspunse omul. Ce zic; nu eu am deschis-o, ci Diego: îl apucase o îndrăzneală nesăbuită şi voia să meargă neapărat mai departe, cu toate că eu l-am sfătuit să se oprească să mă bată Dumnezeu dacă mai. Deschid în viaţa mea o uşă care e închisă!

— Lasă gluma, strigă Manfred, înfiorat, spune-mi ce-aţi văzut în sala cea mare, când aţi deschis uşa.

— Eu, stăpâne! se feri Jaquez, eu n-am văzut nimic; eram îndărătul lui Diego; dar am auzit zgomotul.

— Jaquez, grăi Manfred pe un ton solemn, te conjur pe sufletele strămoşilor mei, spune ce-ai văzut? ce-ai auzit?

— Diego a văzut, stăpâne, nu eu, răspunse Jaquez, eu

am auzit doar zgomotul. Nici n-a deschis bine uşa, că Diego a început să ţipe şi a fugit înapoi – am fugit şi eu, şi l-am întrebat: „E stafia?” „Stafia? nu, nu!” a zis Diego, şi i se zbârlise părul pe cap. „E un uriaş, mi se pare; poartă armură, fiindcă i-am văzut o parte din picior, mare cât coiful de jos, din curte”. Şi în timp ce vorbea, am auzit, stăpâne, o zguduire cumplită şi un zornăit de armură, ea şi cum uriaşul **s-**ar fi ridicat; căci mi-a spus Diego pe urmă că şedea culcat, crede el, fiindcă piciorul era întins pe podea. Nu ajunseserăm încă la capătul galeriei, când am auzit uşa de la sala mare trânti**ndu-**se în urma noastră, dar n-am avut curaj să întoarcem capul ca să vedem dacă uriaşul venea după noi – dar acum, g îndi**ndu-**mă bine, cred că l-am fi auzit dacă ne urmărea. Pentru Dumnezeu, stăpâne milostiv, trimiteţi după preot, ca să alunge duhurile rele din castel! căci, fără doar şi poate e sub puterea vrăjilor.

— Da, stăpâne, vă rugăm, chemaţi-l, strigară toţi slujitorii în cor, altminteri suntem nevoiţisă plecăm din slujba domniei voastre.

— Tăcere, gogomanilor! le porunci Manfred, şi veniţi după mine; vreau să ştiu ce înseamnă toate astea.

— Noi, stăpâne! ziseră ei **într-**un glas, noi nu ne-am urca în galerie nici pentru toată averea domniei voastre.

Tânărul ţăran, care rămăsese tăcut, vorbi şi el:

— Îmi îngăduie Înălţimea Voastră să încerc şi eu? viaţa mea n-are preţ pentru nimeni; nu mi-e teamă de îngerii răi, şi nu i-am supărat pe cei buni.

— Purtarea ţi-e deasupra înfăţişării, spuse Manfred, cercetâ**ndu-**l cu surprindere şi cu admiraţie, mai târziu îţi voi răsplăti bravura – dar acum… continuă el, cu un oftat, împrejurările sunt de aşa fel încât nu pot să mă încred în alţi ochi decât **într-**ai mei – totuşi, îţi îngădui să mă însoţeşti.

Când alergase prima oară după Isabella prin galerie, Manfred se dusese de-a dreptul la apartamentul soţiei sale, fiind sigur cu prinţesa se retrăsese acolo. Hippolita, care-i cunoştea pasul, se ridică atunci din culcuşul ei cu îngrijorată duioşie ca să-şi întâmpine soţul, pe care nu-l văzuse de la moartea fiului lor. **S-**ar fi aruncat la pieptul lui, **într-**un elan în care se îmbinau bucuria, şi durerea; dar el o împinse brutal în lături şi o întrebă:

— Unde e Isabella?

— Isabella, dragul meu soţ?! se miră Hippolita.

— Da, Isabella! repetă Manfred cu glas poruncitor; vreau **s-**o văd pe Isabella.

— Tată, răspunse Matilda, care îşi dădea seama cât de neplăcut o impresionase pe mama ei o asemenea comportare, n-a mai trecut pe la noi de când ai chemat-o în apartamentul tău.

„— Spune-mi unde se găseşte acum; n-am întrebat unde a fost.

— Dragul meu soţ, fiica ta îţi spune adevărul: Isabella ne-a părăsit la chemarea ta, şi nu **s-**a mai întors de-atunci; dar linişteşte-te, bunul meu soţ; caută să te odihneşti: ziua aceasta îngrozitoare te-a tulburat. Isabella va fi la ordinele tale mâine dimineaţă.

— Cum aşa, înseamnă că voi două ştiţi unde este? se înfurie Manfred. Spuneţi-mi imediat, căci nu vreau să pierd o clipă – iar tu, femeie, spune-i capelanului tău să se prezinte la mine de îndată.

— Isabella, răspunse Hippolita senină, **s-**a retras, bănuiesc, în camera ei; nu e obişnuită să vegheze la ora asta târzie. Soţul meu drag, continuă ea, îndură-te şi împărtăşeşte-mi şi mie ce te frământă. Ţi-a pricinuit Isabella vreun necaz?

— Nu mă mai plictisi cu întrebări, îi tăie vorba Mani

fred, ci spune-mi unde se află.

— Se va duce Matilda **s-**o cheme, zise prinţesa. Şezi jos, dragul meu soţ, şi regăseşte-ţi tăria sufletească obişnuită.

— Ce! eşti geloasă pe Isabella, îi aruncă el brutala acuzaţie, şi vrei să fii de faţă la întrevederea noastră?

— Dumnezeule mare! se indignă Hippolita, ce înţeles au aceste cuvinte?

— Vei afla **într-**un răstimp foarte scurt, replică prinţul cu cruzime. Trimite-mi-l pe capelan şi aşteaptă aici bunul meu plac.

Astfel vorbind, ieşi ea vântul din încăpere, în căutarea îsabellei, lăsâ**ndu-**le pe prinţese înmărmurite de felul său rătăcit de a vorbi şi a se comporta, şi chinuite de presu –, puneri vane asupra celor ce punea el la cale.

Acum, Manfred se întorcea din cavou, însoţit de tânărul ţăran şi de câţiva slujitori pe care îi silise să-l urmeze. Urcă seara principală fără a se opri, până când ajunse în galerie, la uşa căreia o găsi pe Hippolita împreună cu capelanul ei. Când Manfred îl izgonise pe Diego, acesta se dusese de-a dreptul la apartamentul prinţesei, pentru a da alarma despre cele văzute. Buna prinţesă, care, la fel ca şi Manfred, nu se îndoia de realitatea acelei vedenii, afectă totuşi calmul, prefăcâ**ndu-**se că o ia drept o nălucire a slujitorului. Dar, însufleţită de dorinţa de a-şi cruţa soţul de o nouă zdruncinare, şi călită de lanţul durerilor să nu se mai înfioare cu fiece prilej, se hotărî să se jertfească ea i cea dintâi, dacă soarta însemnase pe răboj ceasul acela spre stârpirea lor. Trimiţâ**nd-**o pe Matilda la culcare, în ciuda împotrivirilor ei, şi cu toate că implorase îngăduinţa de a-şi însoţi mama, Hippolita, întovărăşită numai de capelan, vizitase galeria şi sala cea mare de recepţie, iar acum, cu o seninătate

sufletească pe care n-o mai resimţise demult, îşi întâmpină soţul şi-l asigură că viziunea piciorului gigantic era curată născocire, fără îndoială o impresie produsă de spaimă, în întunericul şi mohorârea nopţii, asupra minţii slujitorilor. Împreună cu capelanul, ea cercetase întreaga sală şi găsise totul în ordine.

Manfred, deşi convins, ca şi soţia sa, că viziunea nu fusese un efect al imaginaţiei, îşi reveni oarecum în fire după furtuna ce-i pustiise sufletul prin atâtea evenimente stranii. Ruşinat, totodată, de purtarea lui neomenoasă faţă de o prinţesă care răspundea la fiecare ofensă cu noi mărturii de dragoste şi devotament, simţea, ca o forţă de neocolit, cum i se umplu ochii de priviri afectuoase; dar nu mai puţin ruşinat de remuşcările ce-l cuprindeau faţă de fiinţa împotriva căreia plănuia în ascuns un şi mai grav ultragiu, îşi struni năzuinţele inimii şi nu avu curajul să cedeze măcar sentimentului de compasiune. O clipă mai târziu se petrecu în sufletul său o trecere spre ticăloşie rafinată. Bizui**ndu-**se pe neabătuta supunere a Hippolitei, îşi măguli orgoliul cu gândul că soţia sa, nu numai că va accepta răbdătoare divorţul, dar îl va asculta, dacă aşa va fi bunul lui plac, şi se va strădui **s-**o convingă pe Isabella să-l ia de bărbat; însă nu apucă să se consoleze cu această dezgustătoare speranţă, deoarece îşi aminti că Isabella nu putea fi găsită nicăieri. Redobândi**ndu-**şi stăpânirea de sine, dădu poruncă să fie păzite cu străşnicie toate căile de acces ale castelului, şi statornici slujitorilor, sub pedeapsa cu moartea, îndatorirea de a nu îngădui nimănui să iasă. Tânărului ţăran, căruia îi vorbi mai binevoitor, îi ordonă să rămână **într-**o odăiţă ce dădea spre seară, şi unde se afla un pat de scânduri şi o saltea de paie; luând cheia el însuşi, îi spuse tânărului că-i va vorbi a doua zi dimineaţa. Apoi, concedii**ndu-**şi însoţitorii şi adresând Hippolitei o

vagă şi posacă înclinare a capului, se retrase în propriile-i încăperi.

CAPITOLUL. Îl

Matilda, care, ascultând cuvântul Hippolitei, se retrăsese în iatacul său, era prea mâhnită ca să-şi poată afla odihna. Zguduitorul destin al fratelui ei o impresionase adânc. Era surprinsă că n-o vede pe Isabella; dar ciudatele vorbe pe care le aruncase tatăl ei, şi enigmatica ameninţare adresată prinţesei, soţiei sale, însoţită de o comportare neînţeles de furioasă, o umpluseră de spaimă şi de panică. Aştepta nerăbdătoare întoarcerea Biancăi, domnişoara ei de onoare, pe care o trimisese să afle ce se în tâmplase cu Isabella. Bianca se înfăţişă curând şi îşi informă stăpâna, din cele culese de la slujitori, că n-o găseau pe Isabella nicăieri. Povesti aventura cu tânărul ţăran care fusese descoperit în cavou, dar cu o mulţime de adăugări nesemnificative, din relatările incoerente ale oamenilor casei; şi stărui mai ales asupra piciorului de uriaş care fusese văzut în sala galeriei. Această ultimă împrejurare o îngrozise pe Bianca atât demult, încât primi cu bucurie când Matilda îi ceru să rămână în camera ei peste noapte.

Tânăra prinţesă îşi chinuia mintea cu tot fe. Ul de presupuneri în legătură cu dispariţia îsabellei şi cu ameninţările proferate de Manfred la adresa mamei ei.

— Dar ce treabă atât de urgentă, va fi având cu capelanul? se întrebă Matilda; o fi având intenţia să îngroape trupul fratelui meu în taină, chiar în capelă?

— O! am ghicit, prinţesă, zise Bianca. De vreme ce urmează să-i fiţi moştenitoare, e nerăbdător să vă vadă căsătorită; totdeauna a ars de dorinţa de-a mai avea alţi fi; acum, îmi pun capul că nu-şi va găsi astâmpăr până nu va avea nepoţi. Cum vă văd şi mă vedeţi, o să fiţi, în sfârşit,

mireasă. Buna mea prinţesă, n-o veţi alunga, pe credincioasa Bianca! n-o veţi pune pe donna Rosara peste mine, acum că sunteţi o prinţesă de seamă!

— Sărmana mea Bianca! îi răspunse Matilda, ce* repede îţi mai umblă gândurile! Eu, o prinţesă de seamă! Ce-ai văzut în purtarea lui Manfred, de la moartea fratelui meu, care să stea mărturie pentru vreo creştere a dragostei lui faţă de mine? – dar e tatăl meu şi nu trebuie să mă plâng. Mai mult chiar, dacă cerul a zăvorât pentru mine inima tatii. Îmi răsplăteşte înzecit neînsemnatele-mi merite prin duioasa dragoste pe care mi-o poartă mama. Ah! scumpa mea mamă! da, Bianca, din pricina ei mă doare asprimea firii lui Manired. Severitatea lui faţă de mine o pot îndura cu toată răbdarea, dar mă doare în suflet când sunt martoră la brutalităţi neîntemeiate faţă de ea.

— O! prinţesă, zise Bianca, toţi bărbaţii se poartă astfel cu soţiile lor când **s-**au plictisit de de.

— Şi totuşi, mai adineauri mă felicitai, după închipuirile tale, că tata vrea să mă căsătorească!

Aş vrea să ajungeţi o înaltă doamnă, răspunse Bianca, fie ce-o fi. Nu doresc să vă văd posomorâtă **într-**o mănăstire, cum **s-**ar întâmpla dacă v-aţi împlini voia, şi dacă prinţesa, mama domniei voastre, care ştie că e mai bine cu un soţ rău decât fără soţ, nu v-ar împiedica... Afurisit să fie! ce zgomot a fost? Doamne iartă-mă, că n-am vrut...

— E vântul, o linişti Matilda; şuieră printre crenelurile turnului de deasupra: l-ai auzit de o mie de ori.

— Fia chiar nu e niciun rău în cele ce-am spus, continuă Bianca, nu e un păcat să vorbeşti despre căsătorie – şi cum ziceam, prinţesă, dacă stăpânul nostru Manfred v-ar. Oferi un prinţ frumos şi tânăr drept soţ, i-aţi

face o reverenţă şi i-aţi spune că preferaţi să vă călugăriţi?

— Slavă Domnului! nu mă aflu **într-**o asemenea primejdie, spuse Matilda, doar ştii câte cereri în căsătorie a respins.

— Iar domnia voastră, ca o fiică ascultătoare, îi mulţumiţi, nu-i aşa? dar lăsaţi, prinţesă; să zicem că mâine dimineaţă vă cheamă în sala cea mare de consiliu, iar acolo găsiţi alături de domnia sa un prinţ chipeş, cu ochi mari şi negri, cu frunte albă şi netedă, şi cu plete ca pana corbului undui**ndu-**i pe umeri; pe scurt, prinţesă, un tânăr erou semănând cu portretul bunului Alfonso din galerie, în faţa căruia şedeţi şi vă uitaţi ore întregi…

— Nu vorbi cu uşurătate despre tabloul acela, o înixerupse Matilda cu un suspin, ştiu că adoraţia cu care privesc acel portret are ceva neobişnuit – dar nu sunt îndrăgostită de o zugrăveală pe pânză. Caracterul acelui prinţ virtuos, veneraţia pe care mi-a insuflat-o mama pentru amintirea lui, rugăciunile pe care, nu ştiu de ce, m-a învăţat ea să le înalţ la mormântul prinţului, toate la un loc mi-au întărit convingerea că, **într-**un fel sau în altul, destinul meu se leagă de ceva înrudit cu el.

— Doamne! cum poate fi una ca asta? exclamă Bianca; mi **s-**a spus totdeauna că familia domniei voastre nu se înrudeşte deloc cu a lui; şi să mă bată Dumnezeu dacă înţeleg de ce prinţesa, mama domniei voastre, vă trimite în câte o dimineaţă rece, sau în câte o seară umedă, să vă rugaţi la mormântul lui: după câte ştiu, nu e printre sfinţii din calendar. Dacă simţiţi nevoia să vă rugaţi, de ce nu vă îndeamnă să vă adresaţi marelui nostru. Sfânt Nicolae? Eu cred că el e sfântul care ajută fetelor să se mărite.

— Poate că aş fi mai puţin impresionată, mărturisi Matilda, dacă mama mi-ar explica motivele: tocmai

misterul pe care-l păstrează îmi inspiră acest sentiment de… nici eu nu ştiu cum să-l numesc. Cum ea nu înfăptuieşte nimic din porniri capricioase, sunt încredinţată că există o taină fatală îndărătul acestor lucruri – ba chiar ştiu că există: în durerea ei cumplită la moartea fratelui meu, a lăsat să cadă câteva cuvinte care dădeau de înţeles că aşa este.

— O! draga mea prinţesă, ce cuvinte?

— Nu-ţi pot spune, răspunse Matilda; dacă părinţii scapă o vorbă fără voia lor, nu se cade **s-**o destăinuie copiii.

— Cum adică? i-a părut rău de cele spuse? întrebă Bianca; dar în mine, prinţesă, puteţi avea toată încrederea.

— Cât priveşte micile me. E Secrete, când am vreunul, pot avea încredere, spuse Matilda; dar n-am voie să dispun de secretele mamei me e: un copil trebuie să aibă urechi şi ochi aşa cum îl îndrumă părinţii.

— Ei, prinţesă, nu încape nicio îndoială că v-aţi născut ca să deveniţi o sfântă, spuse Bianca, şi nu te poţi împotrivi vocaţiei: tot **într-**o mănăstire veţi sfârşi până la urmă. În schimb, donna Isabella n-ar fi atât de reţinută faţă de mine; m-ar lăsa să-i vorbesc despre băieţi tineri; şi, când a sosit o dată la castel un cavaler arătos, mi-a mărturisit că ar fi preferat ca fratele domniei voastre, Conrad, să-i semene.

— Bianca, nu-ţi îngădui să vorbeşti despre prietena mea cu lipsă de respect. Isabella e o fire veselă, dar sufletul ei e curat ca virtutea însăşi. Ştie că-ţi place să-ţi treci vremea sporovămd, şi poate că ţi-a încurajat când şi când acest gust, pentru a mai risipi tristeţea şi a înviora singurătatea în care ne ţine tatăl meu.

— Maică Precistă I tresări Bianca; din nou! n-auziţi nimic, scumpa mea prinţesă? castelul e, cu siguranţă,

bântuit de fantome!

— Taci! spuse Matilda, taci şi-ascultă! am auzit, într-adevăr, un glas – dar trebuie să fie o închipuire; m-ai molipsit şi pe mine cu spaimele tale, mi se pare.

— Ba e chiar aşa, prinţesă, spuse Bianca, aproape plângând şi îngrozită la culme; sunt sigură că am auzit un glas!

— Doarme cineva în camera de dedesubt? întrebă prinţesa»

— Nimeni n-a mai îndrăznit să doarmă acolo, răspunse Bianca, de când marele astrolog, care era preceptorul piinţului Conrad, **s-**a înecat. Cu siguranţă, prinţesă, că fantoma lui şi a tânărului prinţ **s-**au întâlnit în camera de jos – pentru numele Domnului, hai să fugim în apartamentul mamei domniei voastre I

— Îţi poruncesc să nu te mişti, spuse Matilda; dacă sunt duhuri chinuite, le putem uşura suferinţele pu**nându-**le întrebări. Nu se poate să ne vrea răul, fiindcă nu le-am dăunat întru nimic; şi dacă ne-ar voi răul, am Ei oare mai sigure **într-**o încăpere decât **într-**ai la? întinde-mi, te rog, mătăniile; vom spune o rugăciune şi pe urmă vom vorbi cu de.

— Vai, scumpa mea prinţesă! n-aş vorbi cu o fantomă pentru nimic în lume! ţipă Bianca.

În acelaşi moment, auziră fereastra micii odăi de sub camera Matildei deschizâ**ndu-**se. Ascultară cu atenţie şi, după câteva clipe, li se păru că aud pe cineva cântând, dar nu desluşeau cuvintele.

— Nu poate fi un duh răufăcător, spuse prinţesa cu glas scăzut; e, fără îndoială, cineva de-al casei – deschidefereastra şi-i vom recunoaşte glasul.

— N-am curaj, prinţesă, răspunse Bianca.

— Eşti cu adevărat o nătângă, zise Matilda, şi

deschise încetişor fereastra ea. Însăşi.

Zgomotul fu auzit, totuşi, de persoana care se afla dedesubt, căci de îndată încetă şi cântecul. Deducând acest lucru, prinţesa întrebă:

— E cineva acolo, jos? Dacă este, să vorbească! i r-Da, spuse un glas necunoscut.

— Cine este? întrebă Matilda.

— Un străin, răspunse glasul.

— Ce străin? şi cum ai ajuns aici la ora asta târzie, când toate porţile castelului sunt încuiate?

— Nu mă aflu aici de bunăvoie, răspunse glasul; dar cer iertare, doamnă, dacă v-am tulburat odihna: nu ştiam că sunt auzit. Mi-a fugit somnul şi, părăsi**ndu-**mi culcuşul în care mă frământam de nelinişte, am venit la fereastră să-mi irosesc orele apăsătoare aşteptând luminoasa ivire a zorilor; ard de nerăbdare să fiu eliberat din castel.

— Cuvintele şi tonul vorbirii, spuse Maltida, îţi sunt pline de melancolie: dacă eşti nefericit, ai compasiunea mea. Dacă suferi de amarul sărăciei, spune-mi: îi voi vorbi prinţesei, al cărei suflet milostiv se înduioşează de cei năpăstuiţi, şi ea te va ajuta.

— Sunt, într-adevăr, nefericit, răspunse străinul, şi nu cunosc bunăstarea; dar nu mă plâng de soarta pe care mi-a hărăzit-o cerul: sunt tânăr şi sănătos, şi nu mi-e ruşine că mă întreţin prin munca mea – totuşi, să nu mă credeţi trufaş, să nu vă închipuiţi că dispreţuiesc dărnicia domniei voastre! Am să vă pomenesc în rugile mele şi am să implor binecuvântarea cerului asupra inimii voastre îndurătoare, precum şi asupra nobilei voastre stăpâne, Dacă suspin, doamnă, o fac pentru alţii, nu pentru mine.

se

— Acum am priceput, prinţesă! zise Bianca în şoaptă; e, fără îndoială, tânărul ţăran; şi aş putea să jur că e

îndrăgostit - ce aventură fermecătoare! - hai să-l descoaserăm. Nu ştie cine sunteţi; vă ia drept una dintre doamnele de onoare ale prinţesei Hippolita.

— N-ai niciun fel de ruşme, Mânca? o 3 ojeni. Prinţesa; ce drept avem noi să scormonim tainele inimii acestui tânăr? pare virtuos şi sincer, şi a recunoscut că e nefericit: e asta o împrejurare care să ne îndreptăţească să-l socotim ca un bun al nostru? pe ce temei îi putem noi pretinde să ne destăinuie secretele?

— Doamne! ce puţin ştiţi despre iubire, prinţesă! răspunse Bianca; bine, dar îndrăgostiţii n-au altă plăcere mai mare decât să vorbească despre iubita lor!

— Şi vrei să devin confidenta acestui ţăran? se indignă prinţesa.

— Atunci lăsaţi-mă pe mine să-i vorbesc, spuse Bianca; deşi am cinstea să fiu domnişoara de onoare a domniei voastre, n-am avut totdeauna un rol atât de înalt; afară de asta, dacă iubirea egalizează rangurile, le şi înalţă: eu am tot respectul pentru un tânăr care e îndrăgostit.

— Să lăsăm neroziile! spuse prinţesa; dacă a afirmat că e nefericit, nu urmează neapărat de aici că suferă din dragoste. Gândeşte-te la tot ce **s**-a întâmplat astăzi, şi spune-mi dacă nu există şi alte nenorociri decât cele pricinuite de iubire! Străinule, i se adresă din nou prinţesa, dacă nenorocirile nu ţi-au fost prilejuite de propriile greşeli, şi dacă uşurarea lor nu stă mai presus de puterile prinţesei Hippolita, îmi iau asupra mea răspunderea că-ţi va fi ocrotitoare. Când ţi se va da drumul din castel, du-te la cucernicul părinte Geronimo, la mănăstirea de lângă biserica Sfântul Nicolae, şi povesteşte-i păsurile dumitale, atât cât socoţi de cuviinţă: ei nu va întârzia să le transmită prinţesei, care e mama

tuturor celor în nevoie

Rămas bun: nu se cade să prelungesc conversaţia cu un bărbat, la ora aceasta nepotrivită.

— Bună doamnă, sfinţii din cer să vă ia sub paza lor! răspunse ţăranul; dar dacă unui biet străin nevrednic îi e îngăduit să mai ceară un moment de ascultare – am oare fericirea asta? fereastra nu **s-**a închis – pot îndrăzni să cei …

— Vorbeşte repede, zise Matilda, zorile înaintează, dacă plugarii ar ieşi pe câmp şi ne-ar vedea… Ce vrei să întrebi?

— Nu ştiu cum să încep… dacă să îndrăznesc… îngăimă tânărul străin, dar înţelegerea omenească cu care mi-aţi vorbit îmi dă curaj… doamnă, pot să-mi pun încrederea în domnia voastră?

— Sfinte Dumnezeule! exclamă Matilda. Ce vrei să spui prin asta? ce doreşti să-mi încredinţezi? vorbeşte cu curaj, dacă taina dumitale poate fi dezvăluită unui suflet cast.

— Aş întreba, grăi ţăranul, îmbărbătâ**ndu-**se, dacă ceea ce am auzit de la slujitori e adevărat; dacă prinţesa lipseşte din castel?

— Ce te interesează pe dumneata? Primele-ţi cuvinte vădeau o gravitate înţeleaptă şi cuviincioasă. Ai venit aici ca să spionezi secretele prinţului Manfred? Adio. M-am înşelat asupra dumitale.

Şi cu aceste cuvinte, Matilda închise fereastra în grabă, nemailăsând tânărului timp să răspundă.

Aş fi procedat mai cuminte, îi spuse ea Biancăi cu oarecare ironie, dacă te lăsam pe tine să stai de vorbă cu ţăranul: curiozitatea lui seamănă ca două picături de apă cu a ta.

— Nu-mi şade bine să vă contrazic, răspunse Bianca,

dar poate că întrebările pe care i le-aş fi pus eu ar fi fost mai la subiect decât ceea ce aţi avut plăcerea să-l întrebaţi.

— O! nici vorbă că da! spuse Matilda; eşti discreţia personificată! pot să ştiu ce l-ai fi întrebat?

— Un spectator vede adesea mai bine jocul decât cei care îl joacă, răspunse Bianca. Crede domnia voastră că întrebarea în legătură cu donna Isabella pornea din simplă curiozitate? Nicidecum, prinţesă aici se ascund mai multe decât vă daţi seama înălţimile voastre, obrazuri luminate. Lopez mi-a spus, şi toţi slujitorii sunt încredinţaţi, că tânărul acesta a înlesnit fuga donnei Isabella; remarcaţi, vă rog, prinţesă – amândouă ştim că donna Isabella nu l-a plăcut prea mult pe prinţul Conrad – ei bine! acesta e ucis chiar în momentul când soarta ei părea pecetluită – eu nu acuz pe nimeni. Un coif cade din senin – aşa afirmă prinţul, tatăl domniei voastre; dar Lopez şi toţi slujitorii spun că acest tânăr fanfaron e un vrăjitor care l-a furat de pe mormântul lui Alfonso.

— Sfârşeşte cu vorbăria asta nelalocul ei, o mustră Matilda.

— Cum doriţi, prinţesă; totuşi e un lucru ciudat că donna Isabella a dispărut în aceeaşi zi, şi că tânărul vrăjitor a fost găsit la gura trapei; eu nu acuz pe nimeni; dar dacă tânărul stăpân şi-a aflat moartea fără nelegiuire…

— Pe respectul datorat, să nu îndrăzneşti să sufli o vorbă de bănuială cu privire la puritatea şi reputaţia dragei mele Isabella.

— Puritate sau nepuritate, zise Bianca, iat-o dispărută

— Un străin, pe care nimeni nu-l cunoaşte, e descoperit în castel; domnia voastră înşivă îi puneţi întrebări, iar el vă răspunde că e îndrăgostit, sau nefericit,

adică unul şi acelaşi lucru – ba chiar a mărturisit că e nefericit din cauza altcuiva; şi cine suferă, din pricina altei fiinţe decât dacă e îndrăgostit de ea? Şi după asta întreabă ca un nevinovat, sărăcuţul de el! dacă donna Isabella lipseşte.

— La drept vorbind, spuse Matilda, observaţiile tale nu sunt cu desăvârşire lipsite de temei – fuga îsabellei mă umple de uimire; curiozitatea acestui străin e cât se poate de ciudată... şi totuşi Isabella nu mi-a ascuns niciodată măcar un gând de-al ei.

— Aşa vă spunea, replică Bianca, pentru ca să vă pescuiască secretele; dar cine ştie, prinţesă, dacă acest străin nu e vreun prinţ travestit? Lăsaţi-mă să deschid fereastra, prinţesă, şi să-i pun câteva întrebări!

— Nu, o opri Matilda; îl voi întreba eu însămi: dacă ştie ceva despre Isabella, nu e vrednic să mai stau de vorbă cu el.

Tocmai voia să deschidă fereastra, când auziră sunând clopotul de la intrarea secretă a castelului, chiar în dreapta turnului unde se afla Matilda – fapt care o împiedică pe prinţesă să reia conversaţia cu străinul.

După ce rămase un răstimp tăcută, îşi continuă cu glas tare firul gândurilor:

— Sunt încredinţată că oricare va fi fost pricina fugii îsabellei, ea nu **s-**a făcut de ocară. Dacă străinul acesta i-a fost părtaş, înseamnă că a fost mulţumită de fidelitatea şi meritele lui. Am observat – şi tu la fel, Bianca, nu-i aşa? – că vorbele-i erau pătrunse de o pietate neobişnuită. Nu era graiul unui om de rând: cuvintele lui **s-**ar fi potrivit şi unyi om de viţă înaltă.

— V-am spus doar, prinţesă, zise Bianca, eu sunt sigură că e un prinţ deghizat.

— Totuşi, îşi exprimă îndoiala Matilda, cum îţi explici

că n-a însoţit-o? de ce să aibă nechibzuinţa de a înfrunta fără rost nemulţumirea tatălui meu?

— Cât despre asta, prinţesă, răspunse Bianca, aşa cum a ştiut să iasă de sub coif, va găsi el mijlocul de a se feri de mânia tatălui domniei voastre. Aş pune mâna în foc că poartă asupra lui cine ştie ce talisman.

— Găseşti dezlegare la toate prin magie, spuse Matilda; dar un om care întreţine legături cu duhurile iadului nu îndrăzneşte să folosească acele cuvinte de temut ale sfinţeniei pe care le-a rostit el. N-ai băgat de seamă cu ce fervoare a făcut legământ să mă pomenească în rugile lui? Da, cu siguranţă, că Isabella i-a cunoscut pietatea.

— Atâta mi-ar lipsi, să mă încred în pietatea unor tineri care pun la cale să fugă împreună! se scutură Bianca. Nu, prinţesă, donna Isabella e din**tr**-un alt aluat decât bănuiţi. Într-adevăr, când vă aflaţi împreună obişnuia să suspine şi să înalţe ochii la cer, fiindcă ştie că sunteţi o sfântă, dar de îndată ce întorceaţi spatele…

— O nedreptăţeşti, să răzvrăti Matilda; Isabella nu e făţarnică: are simţul cuvenit al evlaviei, dar n-a pretins niciodată că nutreşte o chemare ce nu i-a fest hărăzită.

Dimpotrivă, întotdeauna a combătut şi înclinaţia mea de a mă călugări; şi, cu toate că acum, recunosc, sunt răvăşită că mi-a ascuns fuga; cu toate că e o nepotrivire între fapta ei şi prietenia noastră; nu pot să uit căldura dezinteresată cu care stăruia mereu să nu îmbrac haina monahală: dorea să mă vadă căsătorită, deşi zestrea mea ar fi însemnat o pierdere pentru ea şi pentru copiii fratelui meu. De dragul ei voi gândi numai binele despre acest tânăr ţăran.

— Prin urmare şi domnia voastră credeţi că există o simpatie între ei?

În Clipa aceea, un slujitor intră grabnic în cameră şi-i vesti prinţesei că donna Isabella fusese găsită.

— Unde? întrebă Matilda **într-**o suflare.

— Şi-a căutat azil la biserica Sfântul Nicolae, răspunse slujitorul; părintele Geronimo a adus vestea el însuşi: e jos cu înălţimea sa.

— Unde e mama? întrebă Matilda.

— În camera domniei sale, prinţesă, şi vă cheamă.

Manfred se trezise de la mijitul zorilor şi se dusese în apartamentul Hippolitei, ca să cerceteze dacă ştia ceva despre Isabella. În timp ce-i punea întrebări, sosi ştirea că Geronimo cerea să-i vorbească prinţului. Manfred, nebănuind cauza vizitei monahului, şi ştiind că Hippolita îl folosea pentru milosteniile ei, porunci să fie primit, cu gândul să-l lase împreună cu prinţesa, în timp ce el avea intenţia să-şi continue cercetările în legătură cu Isabella.

— Ai treabă cu mine sau cu prinţesa? întrebă Manfred.

— Cu amândoi, răspunse omul bisericii. Donna Isabella...

— Ce-i cu ea? îl întrerupse Manfred, tresărind.

— Se găseşte în faţa altarului bisericii Sfântul Nico*lac, răspunse Geronimo.

— Asta nu e treaba Hippolitei! vorbi Manfred, tulburat; să ne retragem în camera mea, părinte; trebuie să mă informezi cum a ai uns acolo.

— Nu, prinţe, răspunse cucernicul bătrân, cu o atitudine de autoritate neclintită care-i impuse până şi hotărâtului Manfred, respectuos fără voia lui în faţa virtuţilor de sfânt ale lui Geronimo, mesajul meu este către amândoi; şi, cu bunăvoinţa înălţimii voastre, îl voi trârismite în faţa amândurora – dar mai întâi, stăpâne, trebuie **s-**o întreb pe prinţesă dacă are cunoştinţă de

pricina retragerii donnei Isabella din acest castel.

— Nu, pe sufletul meu, nu! răspunse Hippolita; mă acuză Isabella că am fost părtaşă?...

— Părinte, o întrerupse Manfred, acord profesiunii dumitale sfinte respectul datorat; dar aici sunt suveran, şi nu voi îngădui nici unui preot indiscret să se amestece în chestiunile mele de familie. Dacă ai ceva să-mi comunici, urmează-mă în camera mea; nu obişnuiesc să-mi încunoştinţez soţia despre afacerile secrete de stat: de nu intră în preocupările unei femei.

— Stăpâne, răspunse preotul, eu nu pătrund ca un nechemat în secretele de familie. Misiunea mea este să răspândesc pacea, să vindec învrăjbirile, să predic pocăinţa şi să-i învăţ pe oameni cum să-şi strunească patimile îndărătnice. Iert neîndurătoarea admonestare a înălţimii voastre: îmi cunosc datoria, şi sunt slujitorul unui suveran mai puternic decât Manfred. Ascultaţi-i glasul, care vorbeşte prin gura mea.

Manfredtremura de furie şi de ruşine. Înfăţişarea Hippolitei exprima mirarea şi încordarea nerăbdării de a afla unde aveau să ducă toate acestea; tăcând îşi manifesta cu atât mai elocvent deferenţa faţă de Manfred.

— Donna Isabella, reluă Geronimo, îşi adresează omagiul către amândoi; mulţumeşte şi unuia şi altuia pentru amabilitatea cu care a fost tratată la castel; deplânge moartea fiului pe care l-aţi pierdut, şi propria ei nefericire de a nu deveni fiica unor prinţi atât de înţelepţi şi nobili, pe care-i va respecta ca pe propriii ei părinţi toată viaţa; se roagă pentru neîntreruptă unire şi fericire între domniile voastre (aici Manfred se schimbă la faţă), dar, de vreme ce nu mai e cu putinţă o înrudire cu înălţimile voastre, vă roagă fierbinte să consimţiţi ca ea să rămână la adăpostul bisericii până când. Va avea veşti

despre tatăl ei; sau, dacă se va adeveri moartea acestuia, să aibă libertatea de a dispune, cu aprobarea epitropilor, de propria ei persoană în vederea unei căsătorii potrivite.

— Nu voi consimţi, niciodată la una ca asta, declară prinţul ritos; ba chiar insist să se întoarcă la castel fără a întârzia o clipă; eu răspund de persoana ei faţă de epitropi, şi nu voi admite să se afle sub altă ocrotire decât a mea.

— Înălţimea Voastră va cugeta dacă o asemenea situaţie se mai poate numi cuviincioasă.

— N-am nevoie de povăţuitor, spuse Manfred, roşu de furie; purtarea îsabellei dă loc la bănuieli ciudate – iar acel tânăr pehlivan, care a fost cel puţin complicele ei, dacă nu chiar pricina fugii…

— Pricina! întrerupse Geronimo; un tânăr a fost pricina?

— Asta e prea mult! izbucni Manfred. Să rabd eu să-mi râdă în nas, în propriul meu palat, un călugăr obraznic? le tăinuieşti întâlnirile amoroase, mi se pare.

— M-aş ruga cerului să vă limpezească asprele presupuneri, răspunse Geronimo, dacă Înălţimea Voastră n-ar avea certitudinea, în adâncul conştiinţei, că mă acuză pe nedrept. Dar înalţ rugăciuni să vă fi iertată neîndurarea; şi implor pe Înălţimea Voastră **s-**o lase liniştită pe prinţesă în sfântul lăcaş, unde nu poate fi tulburată de asemenea deşarte capricii lumeşti cum sunt declaraţiile de dragoste, din partea oricărui bărbat de pe pământ.

— Nu-mi umbla mie cu făţărnicii sclifosite, îi întoarse vorba Manfred, ci du-te **s-**o aduci pe prinţesă unde e datoria ei să stea.

— E datoria mea să împiedic întoarcerea ei aici, grăi Geronimo. Ea se află acolo unde orfanele şi fecioarele sunt cel mai bine păzite de capcanele şi vicleşugurile acestei

lumi; şi nimic altceva decât autoritatea unui părinte n-o poate lua din acel loc.

— Eu sunt părintele ei, strigă Manfred, şi o cer!

— Ea a dorit să vă aibă drept părinte, răspunse călugărul; dar cerul, care a împiedicat această înrudire, a rupt pentru totdeauna orice legături între ea şi Înălţimea Voastră, de aceea vă vestesc…

— Destul, om îndrăzneţ! se răsti Manfred; şi teme-te de nemulţumirea mea!

— Cucernice părinte, spuse Hippolita, e rolul dumitale să nu ţii seamă de ranguri; eşti obligat să vorbeşti aşa cum îţi impune datoria – dar e datoria mea să nu aud ceea ce nu doreşte soţul meu să aud. Urmează-l pe prinţ în camera sa. Eu mă voi retrage în oratoriul meu şi mă voi ruga Sfintei Fecioare să te inspire cu sfaturile ei divine, spre a readuce inima bunului meu soţ la obişnuita-i pace şi blândeţe.

— Desăvârşit suflet de femeie: spuse călugărul, Prinţe, sunt la dispoziţia domniei voastre.

Manfred, însoţit de călugăr, trecu în apartamentul său, unde, închizând uşa, spuse;

— Am văzut, părinte, că Isabella ţi-a comunicat intenţiile mele. Acum ascultă-mi hotărârea, şi supune-te. Raţiuni de stat, cât se poate de urgente, siguranţa mea şi a poporului meu, cer ca eu să am un fiu. E zadarnic să mai aştept un moştenitor de la Hippolita. Am ales-o pe Isabella. Trebuie **s-**o aduci înapoi, şi mai ai o sarcină de îndeplinit. Ştiu ce înrâurire ai asupra Hippolitei: conştiinţa ei e în mâinile dumitale. Recunosc, e o femeie fără cusur: inima ei e îndreptată spre cer, şi dispreţuieşte neînsemnatele măriri ale lumii pământeşti; îţi stă în putere **s-**o faci să renunţe la de eu totul. Convinge-o să consimtă la dezlegarea căsătoriei noastre, şi să se retragă **într-**o mănăstire: dacă

vrea, poate **s-**o înzestreze; şi va avea mijloacele necesare pentru a se arăta faţă de ordinul dumitale monahal oricât de generoasă doreşte, sau oricât doreşti domnia ta însuţi. Astfel, vei îndepărta calamităţile ce atârnă deasupra capetelor noastre, şi vei avea meritul de a salva principatul Otranto de la distrugere, Eşti un om înţelept şi, chiar dacă firea mea iute în icut să scap câteva cuvinte nepotrivite, îţi cinstesc meritele, şi. Doresc să**-**ţi rămân obligat pentru propria**-**mi linişte şi păstrarea neamului meu.

— Fie voia cerului! răspunse călugărul. Eu sunt doar nevrednica sa unealtă. Prin mijlocirea limbii mele vă vorbeşte, prinţe, despre netemeinicia planurilor ce vă faceţi. Jignirile aduse virtuoasei Hippolita au urcat până la tronul milostivirii. Prin mine sunteţi dojenit pentru intenţia adulteră de a o repudia; prin mine sunteţi avertizat să încetaţi de a mai urmări scopuri incestuoase asupra celei ce vă e fiică prin contract matrimonial. Cerul, care a salvat**-**o de patima domniei voastre, când pedeapsa dumnezeiască, atât de recent căzută asupra acestei case, ar fi trebuit să vă inspire alte gânduri, cerul va continua să vegheze asupra ei. Chiar şi eu, biet călugăr dispi eţuit, am puterea **s-**o ocrotesc de violenţa domniei voastre. Păcătos cum sunt, şi ocărit fără milă de Înălţimea Voastră, ca părtaş la un ştiu ce aventuri amoroase, eu nu pun preţ pe nada cu care aţi avut plăcerea să**-**mi ispitiţi cinstea. Îmi iubesc ordinul; cinstesc inimile evlavioase; respect pietatea prinţesei; dar nu voi trăda încrederea pe care şi-o pune în mine, şi nu voi sluji nici chiar cauza religiei prin complezenţe mârşave şi criminale. Într-adevăr! propăşirea principatului atârnă de moştenitorul pe care l**-**ar putea avea Înălţimea Voastră! Cerul însă îşi râde de vederile mioape ale omului. Numai cu o zi în urmă, cine avea o curte mairtrăreaţă şi mai înfloritoare decât a lui Manfred?

Şi unde e tânărul Conrad acum? Prinţe, vă respect lacrimile, dar intenţia mea nu e să le opresc: lăsaţi-le să curgă, prinţe;

Io vor cântări mai greu, în faţa proniei cereşti, spre feriri na supuşilor, decât o căsătorie care, întemeiată fiind pe pofte trupeşti sau pe considerente politice, n-ar putea cu niciun chip să prospereze. Sceptrul, care a trecut din neamul lui Alfonso în acela al domniei voastre, nu poate fi păstrat prin**tr-**o cununie pe care biserica n-o va îngădui niciodată. Dacă va fi voinţa Celui de sus ca stirpea lui Manfred să piară, resemnaţi-vă, prinţe, hotărârilor lui: şi în felul acesta veţi binemerita o coroană nepieritoare. Haideţi, prinţe, îmi place mâhnirea asta – să ne întoarcem la prinţesă: ea nu e înştiinţată despre intenţiile crude ale domniei voastre; iar eu n-am voit altceva decât să vă strecor în suflet neliniştea. Aţi văzut cu ce gingaşă răbdare, cu ce sforţări de a-şi dovedi iubirea a ascultat, a refuzat apoi să asculte până unde a mers vinovăţia înălţimii voastre. Ştiu că arde de dorul de a vă şti/înge în braţe, şi de a vă asigura că dragostea ei e nestrămutată.

— Părinte, zise prinţul, te înşeli dacă-ţi închipui că încerc vreo mustrare de conştiinţă. E adevărat, cinstesc virtuţile Hippolitei; o consider o sfântă, şi aş dori să fie şi mai strânsă legătura care ne-a unit, spre binele sufletului meu – dar, vai! părinte, nu-mi cunoşti durerea cea mai chinuitoare. De-o bucată de vreme îmi fac scrupule în privinţa legalităţii unirii noastre; Hippolita mi-e rudă de gradul al patrulea. E adevărat, ni **s-**a acordat o dispensă; dar am mai aflat şi că ea avusese o învoială de căsătorie cu un altul, înainte. Asta mă apasă greu pe inimă: acestei situaţii conjugale nelegitime îi atribui eu pedeapsa care în a lovit prin moartea lui Conrad! Uşurează-mi conştiinţa de această povară; dezleagă căsătoria noastră şi desăvârşeşte

lucrarea dumnezeiască pe care îndemnurile dumitale sfinte au încep**ut-**o în inima mea.

Ce săgetare dureroasă îl străbătu pe bietul om al bisericii, când văzu această întorsătură în spiritul vicleanului prinţ! Tremura pentru soarta Hippolitei, înţelegând că ruina ei era hotărâtă, şi se temea ca nu cumva Manfred, pierzând speranţa de a o redobândi pe Isabella, să nu se îndrepte, în nerăbdarea de a avea un fiu, spre altă persoană, care ar putea să nu fie la fel de neînduplecată în faţa ispitei rangului princiar. Un răstimp, cucernicul om rămase cufundat în gânduri. În cele din urmă, nutrind speranţe pe calea amânării, socoti că atitudinea cea mai înţeleaptă ar fi să**-**l împiedice pe prinţ să renunţe, din deznădejde, la Isabella. De ea, călugărul ştia că se poate folosi **–** prin afecţiunea pentru Hippolita, şi prin dezgustul mărturisit cu privire la curtea pe care i**-**o făcea Manfred **–** ca să**-**i sprijine scopurile, până când afurisenia bisericii putea fi pronunţată împotriva unui divorţ. Cu această intenţie, părând impresionat de scrupulele prinţului, rosti, după câteva clipe:

— Prinţe, am meditat la cele ce mi**-**a spus Înălţimea Voastră, şi, dacă într-adevăr o conştiinţă gingaşă e motivul real al repulsiei faţă de virtuoasa soţie a domniei voastre, departe de mine gândul de a mă strădui să vă împietresc sufletul. Biserica e o mamă îngăduitoare; dezvălui **–** ţi**-**i durerile: ea singură vă poate aduce alinare în inimă, fie împrăştiind îndoielile conştiinţei, fie, după o cercetare a scrupulelor ce vă frământă, eliberâ**ndu-**vă de deşi încuviinţând mijloacele legale pentru perpetuarea spiţei domnici voastre. În al doilea caz, dacă donna Isabella poate îi convinsa să consimtă…

Manfred, trăgâijd concluzia că ori îl cucerise pe bătrân prin viclenia sa, ori intransigenţa înflăcărată de la

început a acestuia nu fusese decât un tribut plătit aparenţelor, era încântat la culme de brusca întorsătură a lucrurilor; de aceea reînnoi cele mai mărinimoase făgăduieli, pentru eventualitatea că şi-ar atinge scopul prin mijlocirea călugărului. Bine intenţionatul preot îl lăsă pe Manfred să se amăgească, ferm hotărât să i se pună de-a curmezişul planurilor, şi nicidecum să le sprijine.

— De vreme ce acum ne înţelegem, reîncepu prinţul, mă aştept părinte, să-mi satisfaci curiozitatea într-O privinţă. Cine este tânărul pe care l-am găsit în cavou? Trebuie să fi avut vreun amestec în fuga îsabellei; spune-mi drept: e iubitul ei? sau e un interpus pentru pasiunea altuia? Am bănuit adeseori că Isabella era indiferent» faţă de fiul meu: zeci de împrejurări îmi vin în minte ca să-mi întărească bănuiala. Ea însăşi era atât de conştientă de acest lucru, încât, în timp ce-i vorbeam în galerie, mi-a preîntâmpinat bănuielile, încercând să-şi justifice răceala faţă de Conrad.

Călugărul, care nu ştia nimic despre tânăr, decât ceea ce aflase întâmplător de la prinţesă „şi nu avea nici cea mai vagă idee despre cele petrecute ulterior, fără a reflecta îndeajuns la firea vijelioasă a lui Manfred, se gândi că n-ar strica să-i semene în suflet gelozia: putea servi în viitor* fie ca să-l predispună pe prinţ împotriva îsabellei, dacă rămânea neclintit în dorinţa de a o lua în căsătorie; fie, utrăgâ**ndu-**l pe o urmă greşită, şi **absorbindu-**i atenţia asu –, prea unei intrigi iluzorii, ca să-l împiedice de a urmări nouă ţintă. Potrivit acestei nefericite diplomaţii, dădu răspunsul în aşa fel încât să-i întărească lui Manfred convingerea că între Isabella şi acel tânăr exista o anumită legătură.

Prinţul, a cărui natură focoasă n-avea nevoie de mulţi paie ca să ardă cu vâlvătăi, se făcu roşu de furie la

insinuările călugărului.

— Voi cerceta până în miezul ei această intrigă! izbucni el; şi, părăsi**ndu-**l pe Geronimo fără niciun fel de menajamente, cu obligaţia să rămână acolo până la întoarcerea sa, se îndreptă cu paşi repezi spre sala cea mare a castelului şi porunci să fie adus ţăranul înaintea sa. Şarlatan înrăit! i se adresă prinţul de îndată ce tânărul se înfăţişă; cum rămâne cu „adevărul cuvintelor" la care te lăudai că ţii atât demult? Providenţa, nu-i aşa? şi raza lunii ţi-au descoperit încuietoarea trapei? Ia să-mi spui tu mie, flăcău obraznic, cine eşti, şi de când o cunoşti pe prinţesă – şi bagă de seamă să nu mai răspunzi în doi peri ca aseară, dacă nu vrei să-ţi smulg adevărul prin cazne.

Tânărul, văzând că participarea lui la fuga prinţesei fusese descoperită, şi judecând că nimic din cele ce ar rosti el n-ar putea fi nici în folosul, nici în dauna ei, răspunse

— Nu sunt un şarlatan, stăpâne, şi n-am meritat în niciun chip asemenea vorbe înjositoare. Am răspuns aseară la fiecare întrebare pe care mi-a pus-o Înălţimea Voastră cu; laşi respect al adevărului cu care voi vorbi acum; şi nu de frica schingiuirilor, ci pentru că mi-e silă de asta iminciună. Vă rog să repetaţi întrebările, stăpâne; sunt gata să vă dau satisfacţie atât cât îmi stă în putere **s-**o fac.

— Ştii ce vreau să aflu, îi spuse prinţul; cauţi doar să câştigi timp ca să ocoleşti adevărul. Vorbeşte fără înconjur: cine eşti? şi de câtă vreme o cunoşti pe prinţesă?

— Sunt un plugar din satul vecin, răspunse ţăranul; numele meu e Teodoro. Prinţesa m-a găsit în cavou ieri seară, iar mai înainte nu m-am Aflat niciodată în prezenţa. Sa.

— Voi crede cât poftesc demult sau de puţin din toate

astea, zise Manfred; dar vreau să aud felul tău de a înfăţişa faptele; pe urmă, voi cerceta eu adevărul. Spune-mi ce motiv ţi-a dat prinţesa pentru dorinţa ei de a fugi? viaţa ta atârnă de acest răspuns.

— Mi-a spus, vorbi Teodoro, că se găseşte în mare primejdie. Şi dacă nu izbuteşte să fugă din castel în câteva clipe, va fi nenorocită pentru tot restul vieţii.

— Şi pe această bază şubredă, pe spusele unei fete fără minte, ai riscat să-mi înfrunţi nemulţumirea?

— Nu mă tem de nemulţumirea nimănui, grăi răspicat Teodoro, atunci cnd o femeie ameninţată îmi cere **s-**o ocrotesc.

În timpul acestui interogatoriu, Matilda se ducea spre apartamentul Hippolitei. Sus, aproape de plafonul sălii principale unde se găsea Manfred, era o galerie pardosităcu scânduri şi având ferestre zăbrelite; pe acolo urmau să treacă Matilda şi Bianca. Auzind glasul tatălui ei, şi văzând slujitorii adunaţi în jurul lui, prinţesa se opri ca's.» afle ce se întâmplă. Prizonierul îi trezi îndată interesul; tonul lui grav şi liniştit, şi atitudinea de curajoasă curie ale pe care o vădea ultimul său răspuns – primele cuvinte ce-i răsunară desluşit în urechi – o impresionară favorabil. Ţinuta îi era demnă, armonioasă şi impunătoare, chiar în acea situaţie; dar atenţia el fu curând atrasă de chipul tânărului ţăran.

— Doamne! Bianca! îşi exprimă surprinderea, în şoaptă, prinţesa; oare visez? nu e chipul acestui tânăr copia fidelă a portretului lui Alfonso din galerie?

Mai mult nu izbuti să spună, căci glasul tatălui ei creştea, cu fiecare cuvânt, ca tunetul.

— Bravada asta, spunea el, întrece toate neobrăzările dinainte. Vei simţi pe pielea ta mânia cu care îndrăzneşti să te joci. Luaţi-l, porunci Manfred, şi legaţi-l strâns!

Prima ştire pe care o va primi prinţesa despre apărătorul ei va fi aceea că şi-a pierdut capul pentru ea.

— Nedreptatea de care vă faceţi vinovat faţă de mine, replică Teodoro, îmi întăreşte credinţa că am făcut o faptă

I bună salvi**nd-**o pe prinţesă de tirania domniei voastre. Să fie fericită, orice **s**-ar întâmpla cu mine!

E îndrăgostit de ea! făcu spume la gură Manfred; un ţăran care urmează să fie răpus nu e însufleţit de asemenea sentimente. Să-mi spui pe dată cine eşti, flăcău nesocotit» ori de nu, te va face roata să destăinui tot.

— M-aţi ameninţat odată cu moartea, spuse tânărul, pentru adevărul pe care vi l-am spus: dacă asta e toată încurajarea la care mă pot aştepta pentru sinceritate, nu Hint ispitit să vă mai satisfac zadarnic curiozitatea.

— Deci nu vrei să vorbeşti? întrebă Manfred.

— Nu vreau, răspunse el.

— Duceţi-l afară, în curtea castelului, porunci Manfred; vreau să-i văd capul despărţit de trup chiar în clipă asta.

Auzind aceste cuvinte, Matilda leşină. Bianca scoase un ţipăt ascuţit şi strigă:

— Ajutor! ajutor! moare prinţesa!

La acest strigăt, Manfred tresări şi întrebă ce se întâmplase. Tânărul ţăran, care auzise şi el, întrebă, cuprins de emoţie, acelaşi lucru, dar Manfred dădu ordin să fie scos afară în grabă şi să aştepte execuţia, până când el însuşi se va lămuri asupra strigătelor Biancăi. Aflând adevărata pricină, o luă drept o tulburare datorată slăbiciunii femeieşti şi, după ce dădu dispoziţii ca Matilda să fie dusă în apartamentul ei, ieşi repede în curtea interioară, chemă un ostaş din gardă şi-i porunci lui Teodoro să îngenunche şi să se pregătească pentru

lovitura fatală.

Neînfricatul tânăr primi cruda sentinţă cu o resemnare care înduioşă toate inimile afară de aceea a lui Manfred. Dorea cu înfocare să afle înţelesul celor ce auzise privitor la prinţesă, dar, temâ**ndu-**se ca nu cumva să-l întărâte pe tiran şi mai mult împotriva lui, se stăpâni. Singura favoare pe care găsi de cuviinţă **s-**o ceară fu îngăduinţa de a se spovedi, pentru a**-**şi uşura sufletul în faţa cerului. Manfred, care nădăjduia ca, prin mijlocirea duhovnicului, să dibuie taina tânărului, îi acceptă fără nicio greutate rugămintea; şi, în convingerea că părintele Geronimo ţinea acum cu propriile lui interese, porunci să fie chemat ca să ascultespovedania prizonierului. Cucernicul bătrân, care nu prevăzuse câtuşi de puţin nenorocirea prilejuită de cele câteva cuvinte nechibzuite strecurate, căzu în genunchi în faţa prinţului, impâorâ**ndu-**l cu cerul şi cu pământul să nu verse sânge nevinovat. Se învinui pe sine însuşi cu cele mai aspre cuvinte pentru stângăcia exprimării sale, îşi dădu toată osteneala să**-**l dezvinovăţească pe tânăr, şi nu precupeţinând un mijloc de a domoli furia tiranului.

Manfred, mai curând aţâţat decât potolit de intervenţia lui Geronimo, ale cărui tăgăduieli îl făceau să creadă acum că fusese înşelat şi de unul şi de celălalt, ordonă călugărului să**-**şi facă datoria, adăugând că nu va încuviinţa prizonierului prea mult timp pentru spovedanie.

— Nici nu cer mult timp, stăpâne, vorbi nefericitul I tânăr. Păcatele, cerul să fie slăvit! nu **s-**au îngrămădit

S asupra mea; de nu depăşesc măsura obişnuită la anii mei. Şterge**-**ţi ochii, bunule părinte, şi să ne grăbim e o lume strâmbă, şi n**-**am pricină **s-**o părăsesc cu regret.

— Ăh! sărmat băiat! se jeluia Geronimo; cum poţi răbda să mă vezi în ochi? Eu sunt ucigaşul tău! eu am adus

ceasul năpastei asupră-ţi.

— Te iert din toată inima, spuse tânărul, aşa cum nădăjduiesc să fiu iertat în ceruri. Ascultă-mi spovedania, părinte, şi dă-mi binecuvântarea.

— Cum să te pregătesc pentru marea trecere, aşa cum

I se cuvine? se frământa Geronimo. Nu poţi fi mântuit fără să-ţi ierţi duşmanii – şi eşti în stare să ierţi un nelegiuit ca mine?

— Da, sunt, spuse Teodoro; te iert.

— Şi nu vă mişcă lucrul acesta? principe crud! se întoarse călugărul către Manfred.

— Am trimis după domnia ta ca să-l spovedeşti, răspunse acesta cu severitate, nu ca să pledezi pentru el. Întâi mi-ai aprins mânia împotrivă-i; sângele lui să fie asupra ta!

— Aşa va fi! se tângui bătrânul, chinuit de durere. Domnia voastră şi cu mine nu putem nădăjdui niciodată să ajungem acolo unde se duce acest preafericit tânăr!

— Grăbeşte-te, spuse Manfred; nu mă mişcă văicărelile preoţilor mai mult decât ţipetele femeilor.

— Cum! sări tânărul, e cu putinţă ca soarta mea să fi prilejuit ceea ce aud? prinţesa se găseşte din nou în puterea domniei voastre?

— Nu faci decât să-mi redeştepţi mânia, vorbi Manfred; pregăteşte-te, căci sunt ultimele tale clipe.

Tânărul, care simţea cum clocoteşte în el revolta, iar pe de altă parte era impresionat de mâhnirea pe care o vedea pe chipurile tuturor celor din jur, ca şi pe cel al călugărului, îşi înăbuşi emoţiile şi, scoţâ**ndu-**şi pieptarul, apoi deschei**ndu-**şi cămaşa, îngenunche pentru rugăciune. În timp ce se înclina, cămaşa îi alunecă mai jos de umăr, descoperind semnul unei săgeţi roşii.

— Sfinte Dumnezeule! tresări ca ars bătrânul preot, ce-mi văd ochii! E copilul meu! Teodoro al meu!

E de închipuit tulburarea care **s-**a iscat; ea nu poate fi zugrăvită. Lacrimile celor de faţă încetară să curgă din pricina uimirii, mai degrabă decât a bucuriei. Păreau că-şi întreabă seniorul cu ochii ce trebuiau să simtă. Surprindere, îndoială, caldă simpatie, respect, se aşternu rând pe rând pe chipul tânărului. Primi, cu modestă supunere, efuziunea de lacrimi şi îmbrăţişări din partea bătrânului; tolu. Şi, temâ**ndu-**se să dea frâu liber speranţei, şi având bănuieli, după cele petrecute, în privinţa neînduplecării lui Manfred, aruncă o privire către prinţ, ca şi cum ar fi spus: „Poţi să rămâi nepăsător în faţa unei asemenea scene?”

Inima lui Manfred nu rămânea totdeauna de piatră în faţa emoţiilor. De uimire, îşi uită mânia; dar firea sa trufaşă nu-i îngăduia să se recunoască mişcat. Pe de altă parte se îndoia dacă descoperirea legăturii de sânge nu era. De fapt, o născocire a călugărului spre a-l salva pe tânăr.

— Ce înţeles au toate acestea? rosti el; cum poate să-ţi fie fiu? e oare în armonie cu vocaţia de călugăr, cu faima-ţi de sfinţenie, să-l recunoşti pe un vlăstar de ţăran drept rodul unei legături de dragoste?

— O, Doamne! răspunse ecleziarhul, pui la îndoială faptul că mi-e fiu? aş putea oare să simt în inimă chinul acesta dacă nu i-aş fi tată? Iertaţi-l! prinţ milostiv, cruţaţi-i viaţa! iar pe mine acoperiţi-mă cu vorbe de ocara atât cât vă e placul.

— Iertaţi-l! strigară toţi cei de faţă, iertaţi-l de hatârul acestui om bun!

— Linişte! vorbi aspru Manfred; trebuie să ştiu mai mult, înainte de a fi înclinat să iert. Bastardul unui sfânt

poate să nu fie deloc sfânt el însuşi.

— Prinţ nedrept! se răzvrăti Teodoro; nu mai adăugaţi şi insulta la cruzime. Dacă sunt fiul acestui om venerabil, deşi nu sunt prinţ ca domnia voastră, aflaţi că sângele care îmi curge-n vine…

— Da, îl întrerupse călugărul, sângele lui e nobil; iar el nu e acel lucru mârşav de care aţi pomenit. E fiul meu legitim; iar Sicilia nu se poate făli cu multe case de viţă mai veche decât aceea a familiei Falconara – dar, vai, stăpim-l ciânseamnă sângele? ce înseamnă obârşia nobilă? inieni toţi nişte fiinţe de nimic, corupte, păcătoase. Credinţa. Singură ne poate înălţa din pulberea din care am răsărit, şi în care ne vom întoarce.

— De-ajuns cu predica, îi tăie vorba Manfred; uiţi că nu mai eşti călugărul Geronimo, ci contele de Faleonara. Povesfeşte-ţi viaţa; vei avea destul timp pentru moralizare mai târziu, dacă se va întâmplă să nu obţii iertare pentru acest criminal îndârjit.

— Născătoare de Dumnezeu! exclamă călugărul, e cu putinţă ca prinţul nostru să refuze unui tată viaţa unicului său copil, de multă vreme pierdut! Călcaţi-mă în picioare, stăpâne, batiocoriţi-mă, **faceţi-**mă să sufăr, luaţi viaţa mea în locul vieţii lui, dar cruţaţi-mi fiul!

— Poţi simţi, prin urmare, spuse Manfred, ce înseamnă să-ţi pierzi unicul fiu! nici n-a trecut un ceas de când îmi predicai resemnarea: stirpea mea, dacă aşa vrea soarta, va trebui să piară… dar contele de Faleonara…

— Vai mie, stăpâne! îşi ceru iertare Geronimo, recunosc că v-am supărat; dar nu îngreunaţi suferinţele unui bătrân! Eu nu mă laud cu familia mea, şi-mi sunt străine asemenea deşertăciuni: e sufletul meu de tată care pledează pentru băiatul acesta; e amintirea femeii iubite care l-a purtat în sânul ei. Spune-mi, Teodoro, mai

trăieşte?

— Sufletul ei a trecu demult în lumea celor drepţi, răspunse Teodoro.

— O! cum **s-**a întâmplat asta? po. Vesteşte-mi... dar nu... acum ea e fericită! Tu eşti tot ce mi-a rămas! – şi, adresi**ndu-**se lui Manfred, cu glas întretăiat, îl rugă fierbinte: Prea temutule prinţ! veţi binevoi... să-mi dăruiţi viaţa sărmanului meu copil?

— Întoarce-te la mănăstire, îi răspunse Manfred; co**ndu-**o pe prinţesă aici; ascultă-mă în toate celelalte aşa cum ţi-am spus; şi îţi făgăduiesc viaţa fiului tău.

— O, stăpâne, se întunecă Geronimo la chip, trebuie să plătesc cu preţul cinstei pentru ca tânărul acesta drag să rămână teafăr şi nevătămat?

— Pentru mine! strigă Teodoro, mai bine să-ndur de o mie de ori moartea decât să-ţi pătez conştiinţa. Ce-ţi pretinde tiranul acesta? prinţesa e încă la adăpost de puterea lui? ocroteşte-o, bătrân venerabil, şi lasă să se abată asupră-mi toată mânia lui.

Geronimo îşi dădea osteneala să înfrâneze ieşirea violentă a tânărului; dar. Până să izbutească Manfred să răspundă, se auzi tropotul unor copite de cai, odată cu răsunetul unei trâmbiţe de alamă ce plutea în aer, în afara porţilor castelului. În aceeaşi clipă, panaşul negru al coifului fermecat, care rămăsese în acelaşi loc, la capătul opus al curţii interioare, fâlfâi ca bătut de furtună, şi salută de trei ori, ca prin**tr-**o înclinare a unui purtător nevăzut.

CAPITOLUL iii

O presimţire funestă se strecură în inima lui Manfred, când văzu cum penele miraculosului coif fluturau în armonie cu sunetul trâmbiţei de alamă.

— Părinte! se adresă el lui Geronimo, pe care nu-l mai trata acum drept conte de Faleonara, ce înţeles au

semnele acestea? Dacă am păcătuit…

— Penele fremătară şi mai violent.

— Nefericit principe ce sunt! strigă Manfred; cucernice părinte! nu vrei să mă ajuţi eu rugăciunile tale?

— Prinţe, răspunse Geronimo, cerul e fără îndoială nemulţumit de batjocura adusă slujitorilor săi… Supuneţi-vă bisericii; şi încetaţi de a-i mai prigoni oficianţii. Daţi-i drumul acestui tânăr nevinovat; şi învăţaţi să cinstiţi haina sfântă pe care o port: cerul nu îngăduie să fie luat în glumă; vedeţi – şi trâmbiţa sună din nou.

— Recunosc că am judecat puţin cam pripit, spuse Manfred. Părinte, îl bun te rog, deschide ferestruica porţii şi întreabă cine este.

— Îmi dăruiţi viaţa lui Teodoro? îşi reînnoi călugărul rugămintea.

— Ţi-o dăruiesc, zise Manfred; dar întreabă cine a venit!

Geronimo, aruncâ**ndu-**se de gâtul fiului său. Vărsa şiroaie de lacrimi din preaplinul sufletului.

— Ai făgăduit să te duci la poartă, îl grăbi Manfred.

— Mi-am închipuit, răspunse călugărul, că Înălţimea Voastră îmi va îngădui ca mai întâi să vă mulţumesc prin acest prinos al inimii.

— Du-te, tată drag. Îi spuse Teodoro; supune-te prinţului – nu merit eu să-ntârzii a-i împlini dorinţa din pricina mea.

Geronimo, întrebând cine se afla la poarta castelului, primi drept răspuns: un crainic.

— Din partea cui?

— Din partea cavalerului cu sabie de gigant, răspunse crainicul, şi trebuie să stau de vorbă cu uzurpatorul principatului Otranto.

Geronimo se înfăţişă prinţului şi repetă întocmai

mesajul, rostind aceleaşi cuvinte. Prima veste îl umplu de spaimă pe Manfred; dar când auzi că a fost numit uzurpator, furia i se reaprinse şi curajul îi reveni pe de-a-ntregul.

— Uzurpator! ticălos nemernic! răcni el. Cine îndrăzneşte să-mi pună la îndoială titlul? Retrage-te, părinte; asta nu e treabă pentru monahi: voi întâmpina pe acest cutezător eu însumi. Du-te la mănăstire şi pregăteşte întoarcerea prinţesei: fiul îţi va rămâne ca ostatec pentru credinţa dumitale.

Sfinţi din cer! strigă Geronimo, dar Înălţimea Voastră mi-a iertat copilul mai adineauri cu mărinimie şi fără condiţii – aţi uitat aşa de curând intervenţia cerului?

— Cerul, replică Manfred, nu trimite crainici ca să pună la îndoială titlul unui prinţ legitim; nu sunt sigur nici măcar dacă-şi anunţă voinţa prin călugări – dar asta 2 treaba dumitale, nu a mea. În clipa de faţă îmi cunoşti bunul plac; şi n-o să-ţi salveze fiul un vestitor obraznic, dacă nu te întorci împreună cu prinţesa.

Zadarnic era orice răspuns din partea ecleziarhului. Manfred dădu ordin să fie condus până la portiţa secretă şi scos afară din castel, după care se încuie acea intrare în urma sa; totodată, porunci altor slujitori să-l ducă pe Teodoro în cea mai de sus cămăruţă a turnului negru, sub cea mai aspră pază; şi toate acestea abia îngăduind celor doi o îmbrăţişare fugară la despărţire. Apoi se retrase în sala cea mare, luâ**ndu-**şi locul pe tron, înconjurat de suita sa, pentru a-l primi pe cranic cu toată ceremonia.

— Ei! vestitor lipsit de cuviinţă! i se adresă prinţul, ce doreşti de la mine?

— Am venit, răspunse acesta, la domnia ta, Manfred, uzurpat op al principatului Otranto, din partea renumitului şi neînvinsului cavaler cu sabie de gigant; în numele

seniorului său, Frederic, marchiz de Vicenza, el o cere pe donna Isabella, fiica marchizului, pe care, în chip infam şi trădător, ai izbutit **s-**o ţii în propria**-**ţi putere, corupâ**ndu-**i necredincioşii epitropi în timpul absenţei tatălui ei; şi îţi mai cere să renunţi la principatul Otranto, pe care l**-**ai uzurpat de la acelaşi senior Frederic, cel mai apropiat moştenitor de sânge al ultimului stăpân legitim, Alfonso cel Bun. Dacă nu consimţi de bunăvoie să îndeplineşti aceste cereri întemeiate, cavalerul te provoacă la luptă în doi, pe viaţă şi pe moarte.

Acestea zicând, crainicul aruncă jos sceptrul.

— Şi unde e acel lăudăros care te trimite? întrebă Manfred.

— La depărtare de o leghe, îi răspunse crainicul; vine să aducă la înfăptuire pretenţia stăpânului său împotriva ta, deoarece el este un cavaler veritabil, iar tu un uzurpator şi un răpitor.

Oricât de jignitor suna provocarea, Manfred chibzui că nu avea interes să-l întărâte pe marchiz. Ştia cât de întemeiata era revendicarea lui Frederic; şi n**-**o auzea acum pentru întâia oară. Strămoşii lui Frederic îşi luaseră titlul de prinţi de Otranto, încă de la moartea, fără urmaşi direcţi, a lui Alfonso cel Bun; dar Manfred, ca şi tatăl şi bunicul său: fuseseră prea puternici pentru ca familia de Vicenza să**-**i poată deposeda. Frederic, un prinţ dominat în tinereţe de patima războiului şi a iubirii, se îndrăgostise de o frumoasă fiică de nobil, pe care o luă în căsătorie, dar care muri dâ**ndu-**i naştere Işabellei. Moartea ei îl îndureră atât demult, încât se făcu cruciat şi plecă în Ţara Sfântă; rănit **într-**o încăierare cu păgânii, fu luat prizonier şi dat dispărut. Când ştirea ajunse la urechile lui Manfred, el obţinut prin mită ca epitropii donnei Isabella să i**-**o încredinţeze lui. În calitate de logodnică a fiului său.

Conrad – o alianţă prin care îşi propunea să contopească revendicările ambelor familii nobiliare. Acesta fusese motivul ce-l determinase, la moartea lui Conrad, să ia hotărârea atât de neaşteptată de a secăsători el însuşi cu fata;

şi acelaşi gând îl îndemna acum să caute să obţină consimţământul lui Frederic în vederea căsătoriei. În spiritul acestei linii de conduită, socoti că era mai înţelept să-l poftească la castel pe apărătorul cauzei lui Frederic, pentru ca nu cumva să afle ceva despre fuga Isa bellei, în legătură cu care dădu dispoziţii severe oamenilor săi să nu dezvăluie nimic celor din suita cavalerului.

— Vestitorule, vorbi Manfred, după ce medită asupra acestor gânduri, întoarce-te la stăpânul tău şi spune-i că, înainte de a limpezi neînţelegerile cu sabia, Manfred ar dori să aibă o convorbire cu el. Îl poftesc ca oaspete în castelul meu, unde, pe cuvânt de cavaler loial, va avea parte de o primire curtenitoare, în deplină siguranţă pentru el şi însoţitorii săi. De nu vom izbuti să înlăturăm motivele de sfadă dintre noi pe cale prietenească, jur că va pleca de aici teafăr, şi că-i voi oferi satisfacţie după legile armelor: aşa să-mi ajute Dumnezeu şi Sfântă Treime!

Crainicul făcu trei plecăciuni şi se retrase, între timp, Geronimo îşi zbuciuma cugetul între zeci de simţiri potrivnice. Tremura pentru viaţa fiului său, şi primul gând i-a fost **s**-o convingă pe Isabella să se înapoieze la castel. Totuşi nu era mai puţin înspăimântat la gândul căsătoriei ei cu Manfred. Se temea de supuşenia fără margini a Hippolitei în faţa voinţei soţului ei; şi, deşi nu se îndoia că, dacă i-ar putea vorbi, ar şti el să-i trezească nelinişti pioase, astfel încât să nu consimtă la divorţ – dar dacă Manfred ar descoperi că piedica venea din partea lui, rezultatul putea fi la fel de fatal pentru Teodoro. Era dornic

să afle de unde venea crainicul care, fără niciun fel de ocolişuri contestase titlul lui Manfred, dar nu îndrăznea să se depărteze de mănăstire, pentru ca nu cumva Isabella să plece pe furiş, iar fuga ei să-i fie pusă lui în seamă. Intră nemângâiat pe poarta mănăstirii, neştiind bine ce atitudine să adopte. Un călugăr, care-l întâmpină în galeria exterioară, întrebă, iscodi**ndu-**i trăsăturile întunecate de tristeţe»

— Vai, frate, prin urmare e adevărat că am pierd**ut-**o pe buna noastră prinţesă Hippolita?

Ecleziarhul avu o tresărire.

— Ce vrei să spui, frate? Vin chiar în clipa asta de la castel, şi am lăsat-o deplin sănătoasă.

— Martelli, grăi celălalt călugăr, a trecut pe lângă mănăstire acum un sfert de oră, venind de la castel, şi ne-a dat de ştire că prinţesa a murit. Toţi fraţii călugări **s-**au dus la capelă să se roage pentru trecerea ei fericită **într-**o viaţă mai bună, şi m-au însărcinat să-ţi aştept sosirea. Îţi cunosc toţi sentimentele de neprihănită afecţiune pentru sufletul ei ales, şi sunt îngrijorat, la gândul durerii pe care o vei resimţi; bineînţeles, toţi avem pricină **s-**o plângem: era mama noastră, a întregii mănăstiri; dar în viaţa aceasta suntem doar nişte pelerini; nu trebuie să cârtim; o vom urma cu toţii! fie-ne sfârşitul ca al ei!

— Cinstite frate, visezi, îi spuse Geronimo; îţi spun că vin de la castel şi. Că prinţesa se simţea foarte bând Unde e donna Isabella?

— Biata fată! răspunse călugărul; i-am comunicat trista veste, cu toate mângâierile bisericii; i-am reamintit de trecătoarea condiţie a omului, şi am sfătuit-o să îmbrace haina monahală: i-am citat exemplul sfintei prinţese Sanchia de Aragon.

— Zelul tău e lăudabil, zise Geronimo pierzâ**ndu-**şi

răbdarea, dar în clipa de faţă a fost, de prisos: Hippolita trăieşte şi e sănătoasă; cel puţin mă încred în cel de sus că aşa e şi acum; n-am auzit nimic altfel; dar îmi pare că dorinţa vie a prinţului... ci spune-mi frate, unde e donna Isabella?

— Nu ştiu, răspunse călugărul, a plâns mult, apoi **s-**a retras în camera ei.

Geronimo îşi părăsi confratele fără o vorbă, grăbi**ndu-**şi paşii spre camera prinţesei, dar ea nu se găsea acolo. Se interesă printre slujitorii mănăstirii, fără să poată afla nimic. O căută zadarnic prin toată clădirea, precum şi în biserică, apoi trimise oameni să cerceteze prin împrejurimi şi să întrebe dacă n-a fost văzută; totul fără niciun rezultat. Bunul preot nu ştia ce să mai creadă. Socoti că Isabella, bănui**ndu-**l pe Manfred că grăbise moartea soţiei sale, intrase în panică şi se retrăsese în cine ştie ce ascunzătoare. Această nouă dispariţie avea să-l înfurie pe prinţ la culme, cu siguranţă. Zvonul morţii Hippolitei, deşi i se părea de necrezut, îi mai adăuga un grăunte de descurajare; şi nu simţea nicio mângâiere din faptul că fuga Isabellei dovedea sila ei de a-l lua pe Manfred în căsătorie, când se gândea că-i punea în primejdie viaţa fiului său, se hotărî să se reîntoarcă la castel, şi luă cu el câţiva fraţi călugări care să depună mărturie în faţa lui Manfred pentru propria-i nevinovăţie, şi, dacă va fi nevoie, să intervină alături de el în favoarea lui Teodoro.

Prinţul, între timp, trecuse în curtea interioară a castelului-şi dăduse poruncă să fie larg deschise porţile pentru primirea cavalerului străin şi a escortei sale. În câteva clipe cavalcada sosi. În frunte veneau doi mesageri cu baghetele lor lungi şi subţiri în mână. Apoi un crainic, urmat de doi paji şi doi trâmbiţaşi. Pe urmă, o sută de

pedestraşi, de gardă, însoţiţi de tot atâtea gărzi călare. După ei, cincizeci de pedestraşi, îmbrăcaţi în roşu şi negru, culorile cavalerului. Apoi, un cal dus de frâu. Doi heralzi de fiecare parte a unui gentilom călare, purtând un stindard cu armele casei de Vicenza şi de Otranto pe sferturi de blal zon – un amănunt care îl jigni profund pe Manfred, dar E îşi înăbuşi nemulţumirea. Alţi doi paji. Confesorul că Va

— Ierului, recitind rugăciuni cu şiragul de mătănii pe degete. Alţi cincizeci de pedestraşi, tot în roşu şi negru. Doi cavaleri, îmbrăcaţi în armură completă, cu viziera coifului

lăsată peste faţă, tovarăşi de luptă ai cavalerului conducător, Scutierii celor doi cavaleri, purtând scutul şi emblema fiecăruia. Scutierul cavalerului conducător. O sută de gentilomi, ducând o sabie enormă, păreau că-şi dau duhul sub greutatea ei. Cavalerul însuşi, pe un armăsar murg, în armură completă, cu lancea în repaus, şi faţa în întregime acoperită de viziera coifului, care era împodobit cu un bogat panaş de pene roşii şi negre. Cincizeci de pedestraşi de gardă, cu tobe şi goarne, încheiau alaiul, care I se roti spre dreapta şi spre stânga pentru a face loc cavalerului principal.

De îndată ce se apropie de poartă, cavalerul îşi opri calul, iar crainicul, ieşind înainte, citi din nou cuvintele de provocare la duel. Ochii lui Manfred stăteau aţintiţi asupra uriaşei săbii; părea că nici nu aude provocarea; dar curând atenţia îi fu abătută de o suflare puternică de vânt kg?

ce se iscase în spatele său. Se întoarse şi văzu panaşul coifului fermecat zbătâ**ndu-**se în acelaşi fel neobişnuit ca şi înainte. Era nevoie de o cutezanţă ca a lui Manfred ca să nu-ţi sară inima din piept în faţa unei asemenea îngrămădiri de împrejurări fatidice. Găsind înjositor să-şi trădeze, în prezenţa unor străini, curajul pe

care-l vădise totdeauna până atunci, rosti cu tărie:

— Cinstite cavaler, oricine vei fi, îţi urez bun sosit. Dacă eşti dintr-un aluat muritor, vitejia ta îşi va găsi perechea: iar de eşti un cavaler adevărat, vei socoti nedemn să te foloseşti de vrăji ca să înfăptuieşti ceea ce ţi-ai pus în gând. Fie aceste prevestiri din cer sau din iad, Manfred se încrede în dreptatea cauzei sale, şi în ajutorul Sfântului Nicolae, care i-a ocrotit întotdeauna casa. Coboară de pe cal, cinstite cavaler, şi vino să te odihneşti: mâine vei avea parte de o luptă cinstită; şi cerul să fie prielnic aceluia din doi care este mai îndreptăţit!

Cavalerul nu dădu niciun răspuns, dar coborî, şi fu condus de Manfred în sala cea mare a castelului. În timp ce traversau curtea, cavalerul se opri ca să privească la coiful miraculos; apoi căzând în genunchi, păru că se roagă în gând timp de câteva clipe. Ridicându-se, făcu un semn prinţului să treacă înainte spre a arăta drumul. De cum pătrunseră în sala cea mare, Manfred îi propuse străinului să depună armele, dar cavalerul dădu din cap în semn dri refuz.

— Cinstite cavaler, zise Manfred, nu e după legile curtoaziei purtarea aceasta; dar îmi dau cuvântul de onoare că nu-ţi voi sta împotrivă; şi nu vei avea pricină să te plângi de prinţul din Otranto. Din partea mea nu există nicio intenţie de trădare; nădăjduiesc că nici din partea domniei tale nu există; iată, ţine acest zălog (şi-i dădu inelul său); domnia ta împreună cu cei ce-ţi sunt prieteni vă veţi bucura de legile ospitalităţii. Odihniţi-vă aici, până când vor fi aduse bucatele şi băuturile; eu mă duc să dan porunci pentru găzduirea suitei şi mă întorc numaidecă.

Cei. Trei cavaleri se înclinară, în semn de recunoaştere a politeţii.

Manfred dădu îndrumări ca alaiul străinului să fie I

condus **într-**un azil alăturat, întemeiat de prinţesa Hippoî lita pentru primirea pelerinilor. În timp ce oamenii înconjurau curtea pentru a se îndrepta spre poartă, sabia cea uriaşă ţâşni din braţele celor ce**-**o sprijineau şi, lăsâ**ndu-**se jos, în faţa coifului, rămase acolo neclintită. Manl fred, aproape călit din pricina atâtor apariţii supi anatuf rale, învinse destul de uşor puternica emoţie provocată de I această nouă minune; şi, întorcâ**ndu-**se în sala cea mare, I unde între timp se pregătise ospăţul, îşi pofti tăcuţii oasfe peţi să ia loc la masă. Cu toată stinghereala care**-**i rodea I inima, Manfred se strădui să răspândească veselie printre I comeseni. Le puse câteva întrebări, dar nu i se răspunse I decât prin semne. Îşi ridicau vizierele doar atât cât să poată i îmbuca, şi aceasta cu cumpătare.

— Cinstite feţe, li se adresă prinţul, sunteţi cei dintâi i oaspeţi care, primiţi fiind cum se cuvinte între aceste zi-l duri, au socotit vrednic de dispreţ să stea de vorbă ca mine; şi mi se pare că nu e un obicei lăsat din bătrâni cai prinţii să**-**şi joace la noroc rangul şi demnitatea cu străinii şi cu muţii. Ziceţi că aţi venit aici în numele lui Fre

1 deric de Vicenza; am auzit că a fost un cavaler brav I

curtenitor; şi am îndrăzneala să afirm că n**-**ar fi socotit: înjositor să aibă o conversaţie, ca între oameni de lume, cu un prinţ care**-**i egalul său, şi deloc necunoscut prin fapte de arme. Păsti aţi mai departe tăcerea **–** ei bine S fie şi aşa; după legile ospitalităţii şi ale cavalerismului, sunteţi ca şi stăpâni sub acoperământul meu; veţi face cum doriţi... Slujitori, umpleţi**-**mi pocalul cu vin; nu veţi refuza, cavaleri, să închinaţi cu mine în sănătatea frumoaselor iubite ale domniilor voastre?

Cavalerul de rang mai înalt suspină şi, făcâ**ndu-**şi

cruce, se ridică de la masă.

— Cinstite cavaler, zise Manfred, am vorbit doar în glumă; nu vă silesc întru nimic; faceţi după cum vă e placul. De vreme ce nu vă trage inima la veselie, hai să fim trişti. Treburile serioase sunt mai potrivite, poate, cu starea de spirit în care vă aflaţi: să ne retragem; şi să vedem dacă ceea ce am să vă dezvălui va fi mai pe gustul domniilor voastre, decât zadarnicele mele strădanii de a vă desfăta.

Conducâ**ndu-**i pe cei trei cavaleri întruna din încăperile mai retrase, Manfred închise uşa şi, după ce-i pofti să ia loc, începu astfel, adresâ**ndu-**se celui mai de seamă:

— Aţi venit, cinstite cavaler, după câte înţeleg, în numele marchizului de Vicenza, ca **s-**o cereţi înapoi pe donna Isabella, fiica acestuia, care a fost logodită oficial, în faţa sfintei biserici, cu fiul meu, prin consimţământul epitropilor ei legali; şi ca să-mi cereţi să renunţ la domeniile mele în favoarea suzeranului domniilor voastre, care le pretinde ca fiind cea mai apropiată rudă de sânge a prinţului Alfonso – Domnul să-l odihnească în pace! Voi vorbi mai întâi în legătură cu ultimul punct al cererilor. Trebuie să ştiţi – suzeranul domniilor voastre o ştie, că stăpânesc principatul Otranto prin moştenire de la tatăl meu, Don Manust, care, şi el de asemenea, l-a primit de ia tatăl său, Don Riecardo. Alfonso, predecesorul lor, murind fără urmaşi în Ţara Sfântă, şi-a lăsat posesiunile prin testament bunicului meu, Don Riccardo, drept răsplată pentru serviciile sale credincioase.

Aici străinul clătină din cap a tăgăduială.

— Cinstite cavaler, se aprinse Manfred, Riccardo a fost un om viteaz şi drept; era un om pios; stă mărturie generoasa întemeiere a bisericii de alături şi a celor două

mănăstiri. A fost cu deosebire ocrotită de Sfântul Nicolae… Bunicul meu nu era în stare… ascultă-mă, nobil cavaler, Don Riccardo n-ar fi fost niciodată în stare… iartă-mă, întreruperea domniei tale m-a tulburat. Eu venerez amintirea bunicului meu… Ei bine! nobili cavaleri, el a stăpânit \ acest domeniu; la stăpânit mulţumită sabiei lui de erou. Şi cu îndurarea Sfântului Nicolae – tot astfel şi tatăl meu; aşa îl voi stăpâni şi eu, cinstiţi cavaleri, orice se va întâmpla… dar Frederic, suzeranul domniilor voastre, e ruda cea mai apropiată de sânge… eu am consimţit să-mi pun titlul în joc după cum va fi deznodământul întrecerii în luptă – oare implică asta un titlu dobândit pe nedrept? Aş fi putut să întreb: unde e Frederic, suzeranul domniilor voastre? Se zvoneşte că a murit în captivitate. Domniile voastre susţineţi, prin acţiunile întreprinse, că trăiieşte… eu nu pun la îndoială faptul – aş putea, nobili cavaleri, dar n-o fac. Alţi prinţi l-ar desfide pe Frederic să le smulgă moştenirea prin forţă, dacă e în stare; nu şi-ar *u* risca titlul **într-**o luptă în doi; nu şi l-ar supune hotărârii unor străini fără glas! Iertaţi-mă. Cinstiţi gentilomi, sunt prea înfierbântat; dar puneţi-vă şi domniile voastre în situaţia mea: atâta timp cât sunteţi cavaleri neînfricaţi, oare n-aţi fierbe de mânie dacă v-ar tăgădui cineva propria onoare şi cea a strămoşilor? Dar să revenim la subiect, îmi cereţi **s-**o predau pe donna Isabella în mâinile domniilor voastre. Nobili cavaleri, sunt obligat să vă întreb dacă aveţi împuternicirea de a-i purta de grijă? (Cavalerul înclină capul ca răspuns afirmativ). A-i purta de grijă… reluă Manfred. Bun! sunteţi împuterniciţi **s-**o luaţi sub. Supravegherea domniilor voastre… dar, distins cavaler, pot să întreb dacă aveţi puteri depline? (Cavalerul făcu semn că da.) Foarte bine, zise Manfred; atunci ascultaţi ce am de oferit… Aveţi în faţa ochilor pe cel mai nefericit dintre

ameni! (începu să plângă.) Acordaţi-mi compătimirea; sunt îndreptăţit să mi-o acordaţi; e adevărul curat. Aflaţi că mi-am pierdut unica speranţă, bucuria şi sprijinul casei mele... Conrad a murit ieri dimineaţă. (Cavalerii dădură semne de surprindere.) Da, cinstiţi cavaleri, soarta a curmat zilele fiului meu. Isabella e liberă.

Atunci, ne-o redaţi? rosti cu glas tare cavalerul conducător, rupând tăcerea.

— Vă rog să-mi faceţi favoarea de a mă asculta cu răbdare, zise Manfred. Mă bucur să constat, prin această mărturie a bunăvoinţei domniilor voastre, că se poate ajunge la înţelegere, fără vărsare de sânge. Nu interesul meu personal îmi dictează puţinele cuvinte pe care le mai am de spus. Vedeţi în mine un om dezgustat de lume: pierderea fiului meu m-a depărtat de plăcerile muritorilor. Puterea şi mărirea nu mai au farmec în ochii mei. Am dorit să trec cu cinste fiului meu sceptrul primit de la strămoşi – „dar asta **s-**a sfârşit! Viaţa în sine mie atât de indiferentă, încât am acceptat cu bucurie provocarea domniilor voastre: un bun cavaler nu poate coborî în mormânt cu mai mare mulţumire decât căzând în luptă, aceasta fii**ndu-**i vocaţia. Oricare va fi dorinţa cerului, mă supun; căci, vai mie! sunt un om copleşit de dureri. Manfred nu-i nicidecum de invidiat – dar îmi cunoaşteţi, fără îndoială, povestea vieţii. (Cavalerul dădu semne de neştiinţă, şi păru curios să-l audă pe Manfred mai departe.) E cu putinţă, continuă prinţul, ca împrejurările vieţii mele să fi rămas o taină pentru domniile voastre? N-aţi auzit nimic în legătură cu mine şi cu prinţesa Hippolita? (Cavalerii clătinară din cap, în semn că nu.) Nu! Iată, deci, cinstiţi cavaleri, cum stau lucrurile. Mă socotiţi un ambiţios: ambiţia, însă, e făurită din**tr-**un material mai dur. Dacă aş fi fost un ambiţios, n-aş fi căzut pradă de atâta amar de

vreme unor chinuitoare mustrări de conştiinţă... Dar nu vreau să vă pierdeţi răbdarea: voi fi scurt. Aflaţi, deci, că sunt ani de zile de când mă frământ în privinţa căsătoriei mele cu prinţesa Hippolita. O! nobili cavaleri, dacă aţi cunoaşte-o pe această femeie rară! dacă aţi şti că o ador ca pe-o iubită, şi mi-e dragă ca o prietenă... Dar omul n-a fost născut pentru fericirea desăvârşită! Ea îmi împărtăşeşte mustrările de cuget, şi, cu consimţământul ei, am adus împrejurarea în faţa bisericii, deoarece suntem rude de un Grad apropiat, ce nu îngăduie uniunea matrimonială. Aştept în fiecare clipă sentinţa definitivă care trebuie să ne despartă pentru totdeauna. Sunt sigur că mă priviţi cu milă – văd bine că aşa este... Iertaţi-mi lacrimile!

Cavalerii se uitau unul la altul, **întrebându-**se unde duceau acestea. Manfred continuă:

— Moartea fiului meu întâmplâ**ndu-**se în vreme ce sufletul mi-era stăpânit de această nelinişte, nu m-am gândit la altceva decât să abdic şi să mă retrag departe de lume. Singura dificultate era să-mi aleg un locţiitor, care să poarte de grijă poporului meu, şi să dau dispoziţii în legătură cu situaţia donnei Isabella, care mi-e dragă ca o rudă de sânge. Nutream dorinţa de a restaura spiţa lui Alfonso, chiar şi prin cel mai depărtat membru al familiei sale; cu toate că – dacă-mi daţi voie – sunt încredinţat că a fost dorinţa sa ca descendenţii lui Riccardo să ia locul propriilor săi urmaşi; dar Unde să-i caut pe acei urmaşi? Nu ştiam de niciun altul, în afară de Frederic, suzeranul domniilor voastre, iar el se afla prizonier la păgâni, Sau poate murise; şi de-ar fi fost în viaţă, şi în ţara sa, oare ar fi părăsit el înfloritorul stat al Vicenzei pentru neînsemnatul principat Otranto? Dacă el n-ar fi consimţit, cum mă putea răbda inima să văd un locţiitor aspru şi hain

domnind peste sărmanul, credinciosul meu popor? – căci, bravi cavaleri, eu îmi iubesc poporul, şi, slavă cerului, sunt iubit de supuşii mei. Dar mă veţi întreba: la ce duce toată această lungă cuvântare? Pe scurt, iată cum stau lucrurile. Prin sosirea* domniilor voastre, cerul parcă îmi arată un leac pentru piedicile şi necazurile mele. Donna Isabella e liberă: în curând voi fi şi eu astfel. Pentru binele poporului meu, aş accepta orice ieşire din această situaţie încurcată. Nu ar fi cel mai bun lucru, singura cale de a stinge certurile dintre familiile noastre, dacă eu aş lua-o de soţie pe donna Isabella? Tresăriţi... Totuşi, deşi alesele însuşiri ale Hippolitei îmi vor fi totdeauna dragi, un prinţ nu trebuie să se gândească la sine; el e născut pentru poporul său.

În clipa aceea, un slujitor intră în sala de recepţie pentru a-i vesti lui Manfred că Geronimo şi alţi câţiva fraţi călugări roagă să fie primiţi fără întârziere.

Prinţul, supărat de această întrerupere, şi temâ**ndu-**se ca nu cumva călugărul să dezvăluie străinilor că Isabella căutase refugiu în incinta mănăstirii, era pe punctul de a interzice ca Geronimo să fie introdus. Dar aminti**ndu-**şi că sosise, cu siguranţă, pentru a vesti întoarcerea prinţesei, Manfred începu să ceară scuze cavalerilor că-i părăseşte pentru câteva clipe; fu însă împiedicat de intrarea călugărilor. Mânios, Manfred îi dojeni pentru apariţia lor nepoftită, şi i-ar fi scos afară cu de-a sila; dar Geronimo se găsea **într-**o stare de prea adâncă agitaţie pentru a se lăsa respins. El declară cu glas tare că Isabella fugise, dând asigurări solemne în privinţa propriei lui nevinovăţii, înnebunit de ştirea aceasta, şi nu mai puţin de faptul că ajunsese la cunoştinţa străinilor, Manfred nu mai izbutea să rostească decât fraze fără şir, aci ocărâ**ndu-**l pe călugăr, aci scuzâ**ndu-**se faţă de cavaleri, dornic să ştie ce se

întâmplase cu Isabella, şi în egală măsură speriat că află şi ei, nerăbdător să plece în căutarea prinţesei, dar temâ**ndu-**se că i se vor alătura şi cavalerii străini. Se oferi să trimită mesageri în cercetare; dar cavalerul conducător, nemaipăstrând tăcerea, îi aduse lui Manfred învinuiri biciuitoare pentru cuvintele meşteşugite şi făţarnice eu care voise să**-**l

Înşele, şi întrebă care a fost pricina primei dispariţii a Lsabellei de la castel.

Manfred, străpungâ**ndu-**l eu privirea pe Geronimo, eu subînţelesul că nu trebuia să sufle un cuvânt, dădu lămuriri că, la moartea lui Conrad o pusese sub protecţia bisericii până când avea să poată lua o hotărâre în legătură cu situaţia ei, Geronimo, care tremura pentru viaţa fiului său, nu îndrăzni să**-**i contrazică minciuna; dar unul dintre ceilalţi călugări, nefiind reţinut de aceleaşi îngrijorări destăinui eu toată sinceritatea că Isabella venise să se refugieze în biserică noaptea precedentă. Zadarnic încearcă prinţul să**-**i închidă gura şi să preîntâmpine revelarea adevărului, care îl acoperea de ruşine şi**-**l punea în încurcătură. Cel mai de seamă dintre cei trei cavaleri străini, uluit de contradicţiile pe care le auzea, şi mai mult decât convins că Manfred o ţinea pe prinţesă **într-**un loc ascuns, deşi părea preocupat de fuga ei, se repezi din**tr-**un pas la uşă, aruncâ**ndu-**i eu dispreţ:

— Prinţ trădător! Isabella va fi găsită!

Manfred încercă să**-**l oprească; dar ceilalţi doi cavaleri venind în ajutorul tovarăşului lor de arme, acesta se smulse din strânsoarea prinţului şi ieşi grabnic în curtea interioară ehemâ**ndu-**şi însoţitorii. Manfred, când văzu că nu e chip să**-**l abată de la cercetare, se oferi să**-**l însoţească; îşi adună oamenii, luâ**ndu-**l şi pe Geronimo împreună cu câţiva călugări drept călăuze, şi ieşiră cu toţii

pe poarta castelului. În secret, Manfred dădu ordin ea ostaşii cavalerului să fie închişi sub pază, în timp ce faţă de cavaler se prefăcea că trimite mesageri pentru – a le cere sprijinul.

De îndată ce părăsiră castelul, Matilda, care simţea un interes viu pentru tânărul ţăran, de când îl văzuse condamnat la moarte în sala cea mare, şi care urzea în gând tot felul de planuri în vederea salvării. lui, află prin slujitoarele casei că Manfred îşi îndreptase toţi oamenii, care încotro, ca **s-**o caute pe Isabella. În grabă, dăduse o poruncă generală, fără a se gândi să-i cuprindă şi pe oamenii puşi de strajă la uşa lui Teodoro, dar uitând să lămurească înadins că ei trebuiau să rămână pe loc. Slujitorii, în zelul lor de a se supune unui prinţ atât de energic, pe de altă parte împinşi de propria curiozitate şi de goana după noutăţi, se alăturară acestei hăituiri zorite, părăsind castelul cu toţii până la ultimul. Matilda, eliberâ**ndu-**se de îngritoarele ei, se furişă în turnul cel negru şi, trăgând zăvorul se înfăţişă înaintea uluitului Teodoro.

— Tinere, spuse ea, deşi datoria fiască şi modestia de femeie condamnă pasul pe care-l fac, totuşi caritatea omenească, trecând peste orice alte obligaţii, îmi îndreptăţeşte fapta. Fugi; uşile închisorii îţi sunt deschise; tatăl meu şi slujitorii lui sunt plecaţi; dar se pot întoarce curând: du-te cu Dumnezeu, şi îngerii din cer să te îndrumeze!

— Eşti cu siguranţă unul din acei îngeri! răspunse Teodoro în extaz; nimeni, decât o fiinţă din înălţimile cereşti, n-ar putea să vorbească, să se poarte şi să arate ca tine! Oare nu mi-e îngăduit să ştiu numele divinei mele ocrotitoare? Ai pomenit, îmi pare. De tatăl tău: e cu putinţă? e în stare sângele lui Manfred să simtă

binecuvântata milă? Frumoasă domniţă, nu-mi răspunzi… Dar cum ai ajuns tu însăţi aici? De ce îţi uiţi de propria siguranţă, de ce să risipeşti un gând măcar pentru un nenorocit ca Teodoro? Să fugim împreună: viaţa pe care mi-o dăruieşti va fi închinată apărării tale.

— Vai! greşeşti, îi spuse Matilda, cu un suspin; sunt fiica lui Manfred, şi nu mă pândesc niciun fel de primejdii.

— Mă mir! exclamă Teodoro; doar noaptea trecută am avut fericirea să-ţi aduc un serviciu pe care duioasa ta compătimire mi-l întoarce acum.

— Şi de data aceasta greşeşti! îi răspunse prinţesa; dar nu e timp pentru explicaţii. Fugi, tânăr virtuos, cât mai e în puterea mea să te salvez; dacă tatăl meu se înapoiază, şi tu şi eu vom avea cu adevărat pricină să ne înfiorăm de spaimă.

— Cum aşa? îi spuse Teodoro; îţi închipui, fecioară încântătoare, că voi acceptă viaţa cu riscul ca vreo nenorocire să se abată asupra ta? Mai bine să-ndur o mie de morţi…

— Nu mă expun nici unei primejdii, îl linişti Matilda, decât prin întârzierea ta. Pleacă: nu poate să ştie nimeni că te-am ajutat să fugi.

— Jură-mi pe sfinţii din cer, o imploră Teodoro, că nu poţi fi bănuită; altminteri fac legământ să aştept aici orice mi se va întâmplă.

— O! eşti prea generos, îi spuse Matilda; fi încredinţat însă că nicio bănuială nu poate să cadă asupra mea.

— Dă-mi mâna ta albă şi frumoasă ea semn că nu mă amăgeşti, spuse Teodoro, şi lasă-mă **s-**o scald în lacrimile calde ale recunoştinţei!

— Stăpâneşte-te, îl îndepărtă prinţesa; nu se cade

Vai mie! se tângui Teodoro, n-am cunoscut decât

durerile până-n ceasul acesta poate nu-mi va mai surâde niciodată norocul: îngăduie-mi extazul cast al recunoştinţei pure; sufletul meu îşi va întipări avântul pe mâna ta.

— Stăpâneşte-te şi pleacă, îi repetă Matilda; ce-ar spune Isabella dacă te-ar vedea la picioarele mele?

— Cine e Isabella? întrebă tânărul mirat.

— Ah, Doamne! exclamă prinţesa, mă tem că ajut un om neşineer! Ai uitat curiozitatea pe care ţi-o arătai azi dimineaţă?

— Înfăţişarea, faptele şi întreaga ta fiinţă mândră par coborâte din cer, spuse Teodoro, dar cuvintele-ţi sunt întunecate şi tainice. Vorbeşte, rogu-te prinţesă, pe înţelesul servului tău.

— Înţelegi prea bine, spuse Matilda; dar încă o dată îţi poruncesc să pleci; sângele tău, pe care-l pot feri de primejdie, va cădea asupră-mi, dacă irosesc vremea în convorbiri deşarte.

— Mă duc, domniţă, fiindcă aşa îţi este voia, şi fiindcă n-aş vrea să vâr în piynând, de durere, creştetul cărunt al tatălui meu. Spune-mi doar, adorată domniţă, că mă bucur de blinda ta îndurare...

— Stai o clipă, îl opri Matilda; te voi conduce în cavoul subteran pe unde a fugit Isabella; pe-acolo vei ieşi drept la biserica Sfântului Nicolae, unde poţi cere adăpost.

— Cum! se miră Teodoro, a fost o alta, şi nu făptura ta de zână, aceea pe care am ajutat-o să găsească ieşirea subterană?

— Da, o alta, spuse Matilda; însă nu mă mai întreba; mi-e teamă să te mai văd zăbovind aici: fugi şi cere adăpost bisericii.

— Să cer adăpost bisericii! spuse Teodoro; nu, prinţesă, biserica oferă adăpost fecioarelor neajutorate, sau criminalilor. Sufletul lui Teodoro e fără păcat, şi nu

vrea să apară altfel în ochii lumii. Dă-mi o sabie, domniţă, şi tatăl va vedea că Teodoro socoteşte nedemnă de el fuga umilitoare.

— Tânăr nechibzuit şi temerar! îl mustră Matilda, doar nu vei avea îngâmfarea să ridici braţul împotriva prinţului de Otranto?

— Împotriva tatălui tău, nu; e foarte adevărat că nu voi îndrăzni, răspunse Teodoro; iartă-mă, domniţă, uitaserăm… dar pot să te privesc şi să am în minte că eşti mlădiţă din tiranul Manfred?… Totuşi e tatăl tău, şi din clipa asta voi da uitării toate ofensele primite.

Un geamăt adânc, cavernos, ce părea să vină de undeva, de sus, îi făcu pe amândoi să tresară.

— Sfinte Dumnezeule! ne aude cineva! se frământă prinţesa.

Ascultară dar, nemaiauzind nimic, ajunseră la concluzia că era răbufnirea unor aburi adunaţi sub acoperiş; atunci prinţesa, păşind uşor înaintea tânărului, îl conduse în depozitul de arme al tatălului ei, unde îl echipă din cap până-n picioare cu o armură, iar de-acolo îl însoţi până la portiţa secretă.

— Fereşte-te să te apropii de oraş, îl sfătui ea, şi de toată latura apuseană a castelului: prin acele locuri cercetează prinţul Manfred şi străinii: ci grăbeşte-te să ajungi în partea opusă. Dincolo de pădurea pe care o vezi, spre răsărit, vei da peste un lanţ de stânci, în inima cărora e scobit un întreg labirint de peşteri ce răspund spre ţărmul. Mării. Acolo poţi rămâne ascuns, până când vei izbuti să faci semne vreunei corăbii ca să vină la ţărm şi să te îmbarce. Du-te! cerul să te îndrume. Şi uneori în rugăciunile tale, pomeneşte-o pe… Matilda!

Teodoro se aruncă la picioarele ei şi, apucâ**ndu-**i mâna. Albă ca floarea de crin. Pe care ea. Deşi cu

împotrivire, îi îngădui totuşi **s-**o sărute, făcu legământ să folosească cel dintâi prilej de a fi înălţat la rangul de cavaler, şi imploră cu fervoare încuviinţarea de a**-**i jura devotament cavaleresc până la moarte. Mai înainte ca prinţesa să**-**i poată răspunde, se auzi în văzduh un bubuit de tunet care zgudui crenelurile. Neluând seama la furtună, Teodoro ar fi stăruit în rugămintea lui, dar prinţesa, înspăimântată, se retrase în pripă înăuntrul castelului, porunci**ndu-**i să plece pe un ton care nu admitea nesupunerea. Oftând, el se depărtă, dar eu ochii întorşi spre poartă, până când Matilda o închise şi puse capăt unei întrevederi în timpul căreia inimile lor sorbiseră adânc din cupa unei pasiuni pe care amândoi o gustau pentru prima oară.

Îngândurat, Teodoro se duse mai întâi la mănăstire, unde voia să**-**şi ştiinţeze tatăl că fusese eliberat. Acolo află de absenţa lui Geronimo, şi de căutarea donnei Isabella, cu unele amănunte pe care nu le cunoscuse. Bravura şi generozitatea lui înnăscută îl îndemnau să pornească în ajutorul ei, dar călugării nu-i puteau da niciun fel de indicii încotro o luase. De altfel, nu simţea îndemnul de a pribegi cine ştie unde în căutarea tinerei fete, căci amin tirea Matildei i se cuibărise atât de adânc în inimă, încât nu se îndura să se depărteze prea mult de castel. Pe de altă parte, dragostea duioasă a părintelui Geronimo îi întărea aceeaşi şovăială; ba chiar se încredinţa că afecţiunea filială era motivul cel mai de seamă care**-**l reţinea în preajma castelului şi a mănăstirii. Până la întoarcerea lui Geronimo, pe înserat –, Teodoro se hotărî în cele urmă să se îndrepte spre pădurea pe care i**-**o arătase Matilda. Ajungând acolo, căută umbra cea mai deasă, ca fiind în armonie cu melancolia plăcută ce**-**l stăpânea.

În stai ea aceasta de spirit, rătăci pe nesimţite până

la peşterile care altă dată slujiseră sihaştrilor drept adăpost, iar acum se zvonea prin ţinut că sunt bântuite de duhuri rele, îşi amintea că auzise această vorbă din bătrâni; şi cum era viteaz şi aventuros din fire, îşi satisfăcu bucuros curiozitatea de a explora tainiţele labirintului. Nu pătrunsese prea adânc în scobiturile pereţilor stâncoşi, când i se păru că aude paşii cuiva care se retrăgea în faţa lui. Deşi crescut în toate credinţele şi superstiţiile religiei, Teodoro nu avea teama că oamenii buni pot încăpea fără pricină în ghearele viclene ale puterilor întunericului. Mai degrabă i se părea cu putinţă ca prin locurile acelea să mişune hoţii decât uneltele iadului, despre care se spune că hărţuiesc şi năucesc călătorii. Demult ardea de nerăbdare să-şi dovedească vitejia. Scoţâ**ndu-**şi sabia, înainta netulburat, îndreptâ**ndu-**şi mereu paşii după foşnetul vag pe care-l auzea în faţa lui, Zăngănitul armurii în care era îmbrăcat alcătuia un indiciu asemănător pentru persoana care fugea de el. Teodoro, încredinţat acum că nu se înşelase, zori pasul, câştigând teren în mod vădit asupra persoanei fugărite: şi în această goană, tocmai când Teodoro îşi ajunse ţinta, o femeie căzu în nesimţire la picioarele lui. Se grăbi **s-**o ridice, dar spaima acesteia era atât de mare, încât el se temu să nu-i leşine în braţe. Îi vorbi cu toată blândeţea şi gingăşia pentru a-i alunga frica, şi o asigură că, departe de a-i face rău, o va apăra cu riscul propriei lui vieţi. Necunoscuta, reveni**ndu-**şi în fire în faţa unei purtări atât de prevenitoare, şi uitâ**ndu-**se mai bine la ocrotitorul ei, zise:

— Hotărât lucru, eu am mai auzit glasul acesta.

— După câte ştiu eu, nu, afară doar dacă sunteţi, după cum presupun, donna Isabella.

— Dumnezeule milostiv! exclamă ea, nu cumva eşti trimis să mă cauţi?

Şi cu aceste cuvinte i se aruncă la picioare, rugâ**ndu-**l, cu braţele întinse, să n-o dea în seama lui Manfred.

— Lui Manfred! exclamă Teodoro. Nu, domniţă: te-am mai salvat o dată de tirania acestui om, şi n-o să-mi meargă prea lesne acum. Dar te voi pune la adăpost de cutezanţa, lui.

— E cu putinţă se minună ea, să fi generosul necunoscut pe care l-am întâlnit noaptea trecută în cavoul castelului! Nu se poate să fi muritor de rând: eşti îngerul meu păzitor, şi-ţi mulţumesc în genunchi…

— Te rog, nobilă prinţesă, o opri Teodoro, nu se cade să te înjoseşti în faţa unui tânăr sărman şi fără prieteni ca mine. Dacă cerul m-a ales să-ţi fiu salvator, îşi va duce lucrarea la bun sfârşit, întări**ndu-**mi braţul pentru apărarea domniei tale. Dar vino, domniţă, suntem prea aproape de gura peşterii; să căutăm ascunzişurile cele mai tainice: nu pot avea linişte până când nu te voi şti ferită de primejdie.

— Vai, ce gânduri vei fi având? spuse ea. Deşi tot ce săvârşeşti poartă pecetea nobleţei, iar sentimentele-ţi vădesc un suflet curat, se cuvine oare să te însoţesc singură în aceste locuri retrase şi întortocheate? Dacă am fi descoperiţi împreună, ce-ar gândi despre purtarea mea oamenii înclinaţi să judece aspru?

— Îţi respect sensibilitatea virtuoasă, spuse Teodoro; dar nu e locul să nutreşti o bănuială care-mi răneşte onoarea. Intenţia mea e să te conduc în cea mai tăinuită scobitură a acestor pereţi stâncoşi; apoi, cu riscul vieţii mele, să păzesc intrarea împotriva oricărei făpturi muritoare. Afară de asta, domniţă, continuă el, cu un oftat adânc, oricât de frumoasă şi atrăgătoare eşti, şi cu toate că dorinţele nu-mi sunt neprihănite, află că inima mi-e închinată alteia; şi cu toate că…

Un zgomot neaşteptat îl împiedică pe Teodoro să-şi încheie fraza. Curând desluşiră aceste chemări: „Isabella! Hei! Isabella!” înfiorată, prinţesa tremura de spaimă ca şi înainte. Teodoro se străduia **s-**o încurajeze, dar zadarnic. O asigură că mai degrabă şi-ar jertfi viaţa decât **s-**o lase să recadă în mâinile lui Manfred; şi, rugâ**nd-**o să stea ascunsă, ieşi ca să ţină piept celui ce-o căuta.

La gura peşterii găsi un cavaler înarmat, stând de vorbă cu un ţăran, care susţinea cu tărie că văzuse o femeie intrând în trecătorile stâncilor. Cavalerul se pregătea să pătrundă în grote, în căutarea ei, când Teodoro, pu**nându-**i-se de-a curmezişul, cu sabia trasă, îi interzise aspru să înainteze.

— Şi cine eşti tu care îndrăzneşti să-mi stai în cais? îl întrebă cavalerul cu trufie.

— Unul care nu îndrăzneşte mai mult decât poate înfăptui, răspunse Teodoro.

— O caut pe donna Isabella, îi spuse cavalerul; mi **s-**a spus că **s-**a refugiat printre aceste stânci. Nu încerca să mă opreşti, sau te vei căi că mi-ai aţâţat nemulţumirea.

— Ţelul îţi este pe atât de odios pe cât de vrednică de dispreţ îţi este nemulţumirea, răspunse Teodoro.

— Întoarce-te de unde ai venit, sau vom vedea curând a cui nemulţumire e mai de temut.

Străinul, care nu era altul decât cavalerul cu rang înalt venit din partea marchizului de Vicenza, se depărtase în galop de Manfred, în timp ce acesta încerca să culeagă ştiri despre prinţesă şi dădea ordine în dreapta şi în stânga, ca nu cumva cei trei cavaleri să izbutească **s-**o ia sub ocro\ tirea lor. Cavalerul conducător îl bănuia pe Manfred că e părtaş la ascunderea prinţesei; iar insulta primită din; partea unui om pe care-l credea postat de către prinţ ca

I **s-**o ţină ascunsă îi întărea bănuielile, de aceea, fără să răspundă un cuvânt, îi dădu lui Teodoro o lovitură de sabie atât de puternică, încât l-ar fi nimicit, dacă Teodoro! care îl lua drept una din căpeteniile lui Manfred, şi care, de cum a lansat provocarea, **s-**a şi pregătit **s-**o susţină, n-ar fi primit lovitura pe scut. Vitejia-i, de multă vreme reprimată în piept, ieşi la iveală cu vigoare: se năpusti violent asupra cavalerului, a cărui aroganţă şi mânie aţâţau şi mai mult la acte de curaj. Lupta a fost înverşunată, dar scurtă. Teodoro l-a rănit pe cavaler în trei locuri şi până le urmă l-a dezarmat, acesta fiind secătuit de puteri din cauza pierderii de sânge.

Ţăranul, care fugise de la primul atac, dăduse alarma printre slujitorii lui Manfred, împrăştiaţi, după porunca acestuia, prin pădure, în căutarea Işabellei. Sosiră la faţa locului tocmai când cavalerul, în care îl recunoscură pe nobilul străin, se prăbuşea la pământ. Teodoro, cu toată ura lui împotriva lui Manfred, nu putea privi biruinţa câştigată fără sentimente de milă şi generozitate; dar se simţi cu atât mai mişcat când află înaltul rang al adversarului său, şi când i se spuse că nu făcea parte din suita lui Manfred, ci era inamicul prinţului. Îi ajută pe slujitori să scoată platoşa cavalerului şi să stăvilească sângele care curgea din răni. Cavalerul, redobândi**ndu-**şi graiul, vorbi eu glas slab şi şovăielnic:

— Duşman generos, ne-am înşelat şi unul şi altul; te-am luat drept unealta tiranului; văd că şi domnia ta ai făcut aceeaşi greşeală… E prea târziu pentru scuze… mă sfârşesc… Dacă Isabella e pe-aproape, cheam-o… Am secrete de seamă să-i…

— Moare! şopti unul dintre însoţitori; n-are nimeni un crucifix asupra lui? Andrea, roagă-te tu pentru el.

— Aduceţi puţină apă, spuse Teodoro, şi turnaţi-i pe

gât, până vin eu cu prinţesa.

Acestea spunând, aleargă la Isabella; şi în puţine cuvinte îi povesti smerit că avusese nenorocul, din greşeală, să-l rănească pe un gentilom de la curtea tatălui ei, şi că acesta dorea, înainte de a-şi da duhul, să-i împărtăşească ceva însemnat. Prinţesa, căreia îi bătea inima de bucurie la glasul lui Teodoro, când acesta o chemă să iasă din ascunzătoare, rămase uimită aflând ce se intiimphi. I, a; induse condusă de Teodoro, şi simţi**ndu-**se mai itivumilrt în Urma noului act de bravură al tânărului, ajunMLI locui unde cavalerul zăcea însângerat şi fără grai pe pământ dar se înfricoşă din nou la vederea slujitorilor lui Mim fred. Ar fi luat-o din nou la goană, dacă Teodoro nu i fi atras atenţia că oamenii erau neînarmaţi, şi; n ar i declarat ameninţător că-i va ucide pe loc, în cazul cum ar fi îndrăznit să pună mâna pe prinţesă. Străinul, de Chizând ochii şi văzând o femeie, întrebă:

— Tu eşti... te rog spune-mi adevărat... tu eşti Isabell. I de Vincenza?

— Eu sunt, răspunse ea; cerul să-ţi dea sănătate

— Atunci... atunci... rosti cavalerul cu greutate, îl vezi... tatăl! Dă-mi, te rog...

— O! cine şi-ar fi închipuit! ce groaznic! ce-am auzit? ce văd? striga Iasebila disperată. Tatăl meu! Eşti tatăl meu! Cum ai ajuns aici? Te conjur, vorbeşte!... O! alergaţi după ajutor, altfel moare!...

— E foarte adevărat, spuse cavalerul rănit, încordându-şi puterile; sunt Frederic, tatăl tău... Da, am venit, s). Te salvez... Nu voi putea... Dă-mi sărutarea de adio, şi ia.

— Nobil cavaler, nu-ţi istovi puterile: îngăduie-ne să te transportăm la castel.

— La castel! exclamă Isabella; nu găsim ajutor

undeva mai aproape? Vrei să-mi expui tatăl voinţei îi ranului? Dacă îl duceţi acolo, eu n-am curajul să-l însoţesc… Şi totuşi, cum să-l las?…

— Copila mea, spuse Frederic, n-are nicio însemnă late unde sunt dus; peste câteva clipe voi fi în afara oricărei primejdii; dar cât timp mai am ochi ca să-mi alin inima privi**ndu-**te, nu mă părăsi, Isabella mea dragă! Acest orav cavaler – nu ştiu cine este – îţi va ocroti ne «vinovăţia. Cinstite cavaler, aşa-i că n-ai să-mi părăseşti copila?

CAPITOLUL IV

Teodoro vărsând lacrimi amare asupra propriei lui victime, şi jurând **s-**o apere pe prinţesă cu preţul vieţii lui, îl convinse pe Frederic să le îngăduie să-l ducă la castel. Îl aşezară pe un cal ce aparţinea unuia dintre slujitori, după ce îi legară cât mai strâns rănile. Teodoro umbla alături, iar întristata Isabella, neîndurâ**ndu-**se să-l părăsească, urma convoiul cu fruntea plecată.

De îndată ce tristul alai sosi la castel, Hippolita şi Matilda, pe care Isabella le înştiinţase prin**tr-**un slujitor trimis grabnic înainte, ieşiră în întâmpinare. După ce supraveghează ca Frederic să fie culcat în camera cea mai apropiată, prinţesele se retraseră, pentru ca doctorii să examineze rănile. Matilda roşi văzâ**ndu-**i pe Teodoro şi pe Isabella împreună, dar încearcă să-şi ascundă tulburarea îmbrăţişâ**ndu-**şi prietena şi compătimi**nd-**o pentru nefericita întâmplare a tatălului ei. Doctorii reveniră curând ca să-i comunice Hippolitei că niciuna dintre răni nu era primejdioasă, şi că marchizul dorea **s-**o vadă pe fiica sa şi pe prinţese. Teodoro, sub pretextul nevoii de a împărtăşi cuiva bucuria că lupta nu fusese fatală pentru Frederic, nu se împotrivi imboldului de-a o urma pe Matilda. Ochii acesteia se plecau în jos atât de des când îi întâlnea pe-ai tânărului, încât Isabella, care-l privea pe

Teodoro tot atât de atent cât se uita el la Matilda, ghici repede cine era aceea care îl captivase pentru totdeauna aşa cum îi mărturisise în peşteră.

În timp ce se petrecea această scenă mută, Hippolita îi întrebă pe Frederic ce-l făcuse să ia acea cale misterioasă pentru a-şi cere fiica înapoi; adăugă de asemenea tot felul de scuze spre a-şi justifica soţul pentru căsătoria contractată între copiii lor. Frederic, orâcât era de înfuriat împotriva lui Manfred, nu rămase nesimţitor la atitudinea plină de curtenie şi bunăvoinţă a Hippolitei; dar îl impresiona şi mai mult frumuseţea Matildei. În dorinţa de a-şi reţine gazdele lângă patul său de suferinţă, îşi depănă povestea vieţii. Istorisi cum, în timp ce se alia prinzonier la păgâni, visase că fiica sa, despre care nu mai primise niciun fel de veşti de când căzuse în captivitate, era reţinută **într-**un castel, unde o ameninţa cea mai cumplită nenorocire; şi că, dacă reuşea să se elibereze şi să ajungă **într-**o pădure lângă Iaffa, avea să afle ce trebuie să facă. Zbuciumat din pricina visului, şi nefiind în măsură să se supună îndrumărilor, se simţea mai apăsat ca oricând de lanţurile robiei. Dar în timp ce cumpănea în minte cum ar putea dobândi libertatea, primi îmbucurătoarea veste că prinţii cruciaţi, care purtau război în Palestina, plătiseră pentru el suma de răscumpărare. Porni la drum numaidecât spre pădurea ce i se arătase în vis. Timp de trei zile rătăci prin desiş împreună cu însoţitorii săi, fără să vadă chip de om; dar în seara celei de-a treia zile ajunseră la chilia unui venerabil sihastru care se zbătea în ghearele morţii. Dâ**ndu-**i să soarbă o băutură întăritoare, îl readuseră pe acel bătrân cu harul sfinţeniei în stare de a vorbi.

— Fiii mei, le spuse el, sunt îndatorat mărinimiei voastre... dar totul e în zadar... mă duc spre odihna

veşnică… totuşi mor mulţumit că pot împlini voia cerului. Când am venit prima oară în acest loc singuratic, după ce mi-am văzut ţara pradă păgânilor (vai! au trecut peste cincizeci de ani de când am fost martor la acea grozăvie!), mi-a apărut sfântul Nicolae şi mi-a revelat o taină, spu**nându-**mi să n-o dezvălui nici unui muritor decât în clipa din urmă a vieţii mele. Acum mi-a bătut ceasul, iar voi sunteţi, fără îndoială, războinicii aleşi cărora mi **s-**a poruncit să le destăinui cele încredinţate mie. De îndată ce veţi fi săvârşit ceea ce se cuvine acestui jalnic trup, săpaţi la rădăcina celui de-al şaptelea copac, la stânga sărmanei mele peşteri, şi osteneala vă va fi… O! cer milostiv, primeşte-mi sufletul!…

Cu aceste cuvinte, piosul om îşi dădu duhul.

— În zori, continuă Frederic, după ce i-am coborât în groapă sfintele rămăşiţe trupeşti, am săpat aşa cum ne îndrumase… Dar care ne-a fost mirarea când, la o adâncime de vreo doi metri, am descoperit o sabie enormă – însăşi arma din curte! Pe lama sabiei, care atunci se afla pe jumătate scoasă din teacă, dar pe urmă a alunecat înăuntru cu totul, în timp ce ne trudeam **s-**o dezgropăm, erau scrise următoarele versuri… Nu: iertaţi-mă, doamnă, dacă mă voi abţine să le repet; din respectul pe care vi-l datorez ca femeie, şi în virtutea rangului domniei voastre, n-aş vrea să greşesc supără**ndu-**vă auzul cu sunete jignitoare pentru oricine vă e drag.

Se opri. Hippolita tremura înfiorată. Nu mai avea nicio îndoială că Frederic era hărăzit de pronia cei ea scă să aducă la îndeplinire destinul ce părea să-i ameninţe familia… Privind cu neliniştită dragoste la Matilda, o lacrimă tăcută i se furişă pe obraz; dar, reveni**ndu-**şi în fire, spuse:

— Continuaţi, marchize; cerul nu înfăptuieşte nimic

în zadar; muritorii trebuie să-i primească poruncile cu smerenie şi supunere. Rostul nostru e să ne rugăm pentru a-i înlătura mânia, sau să ne înclinăm în faţa hotărârilor sale. Repetaţi sentinţa divină, marchize: noi ascultăm cu resemnare.

Frederic era mâhnit că mersese atât de departe. Demnitatea şi tăria răbdătoare a Hippolitei îl umpleau de respect, iar tăcuta şi calda afecţiune cu care prinţesa şi fiica ei se uitau una la alta îl înduioşa aproape până la lacrimi. Totuşi, temâ**ndu-**se ca nu cumva împotrivirea lui de a le da ascultare să nu le înspăimânte şi mai mult, repetă cu glas şovăitor şi scăzut următoarele versuri:

Când vei găsi o cască pe-a sabiei măsură.

Pe fiica ta, acolo, primejdii o-mpresură.

Doar spiţa lui Alfonso poate salva fecioara.

Ca lungul chin al umbrei să-şi spulbere povara.

— Ce se află în aceste versuri, spuse Teodoro cu nerăbdare în glas, care să le aducă vreo jignire prinţeselor? De ce trebuie să se simtă indignate de nu ştiu ce tainică atingere a sensibilităţii lor, pe un temei atât de neînsemnat?

— Cuvintele-ţi sunt lipsite de politeţe, tinere, spuse marchizul, şi cu toate că norocul te-a favorizat o dată…

— Tată dragă, interveni Isabella. Nemulţumită de ieşirea lui Teodoro, fiindcă îşi dădea seama că e dictată de sentimentele lui faţă de Matilda, nu-ţi tulbura liniştea pentru comentariile unui fiu de ţăran: uită că-ţi datorează respect, dar nu e obişnuit…

Hippolita, îngrijorată de tonul înfierbântat pe care-l luase discuţia, puse frâu cutezanţei lui Teodoro, dar cu o expresie ce-i arăta recunoştinţă pentru râvna sa; şi, schimbând vorba, îl întrebă pe Frederic unde rămăsese soţul ei. Tocmai când acesta voia să răspundă, se auzi

larmă afară; şi, în timp ce marchizul încerca să se ridice pentru a afla pricina, Manfred, Geronimo, şi o parte dintre oşteni, care auziseră doar zvonuri nelămurite despre cele întâmplate, intrară în încăpere. Manfred se apropie grabnic de patul lui Frederic, voind să-şi exprime regretul pentru nefericita păţanie şi să afle amănunte despre luptă; când, deodată, sărind brusc înapoi, ca un om în culmea spaimei şi a uluirii, strigă:

— Aaa! cine eşti, nălucă îngrozitoare? Oare mi-a bătut ceasul?...

— Scumpul şi bunul meu soţ, gemu Hippolita, strângâ**ndu-**l în braţe, ce vezi? De ce faci ochii mari şi priveşti ţintă?

— Cum adică? zise Manfred cu sufletul la gură, tu nu vezi nimic, Hippolita? Oare fantoma asta lugubră mi-e trimisă numai mie... mie, care n-am...

— Pentru numele Domnului, soţul meu drag, spuse Hippolita, revino-ţi în fire, păstrează-ţi judecata. Nu e nimeni aici afară de noi, prietenii tăi.

— Cum. Nu-i acela Alfonso? strigă Manfred: nu-l vezi? Se poate să fie doar o rătăcire a minţii mele?

— Acela? se miră Hippolita; acela-i Teodoro, tânărul care, din nefiricire...

— Teodoro! repetă Manfred cu glas jalnic, şi lovi**ndu-**şi fruntea; Teodoro, sau un strigoi, l-a scos din minţi pe Manfred... Dar cum a ajuns aici? şi cum se face că poartă armură?

— Cred că a plecat în căutarea Isabellei, răspunse Hippolita.

— A Isabellei? se înfurie din nou Manfred.

— Da, fireşte...

— Şi cum a fugit din temniţa în care l-am lăsat? Cine i-a înlesnit fuga: Isabella, sau acest bătrân călugăr

viclean?

— Şi ar însemna, stăpâne, că un părinte e criminal, dacă ar pune la cale eliberarea fiului său? întrebă Teodoro.

Geronimo, înmărmurit de a se vedea, **într-**un fel, acuzat de propriul său fiu, şi fără pricină, nu mai ştia ce să creadă. Nu înţelegea cum scăpase Teodoro de sub pază, cum ajunsese să fie înarmat şi să-şi măsoare puterile cu Frederic. Totuşi, nu îndrăznea să pună vreo întrebare care ar fi putut aprinde mânia lui Manfred împotriva fiului său. Tăcerea lui Geronimo îl convinse pe Manfred că el izbutise să-i redea libertatea lui Teodoro.

— Bătrân nerecunoscător, se adresă prinţul călugărului, aşa răsplăteşti generozitatea mea şi a Hippolitei? Şi nu te mulţumeşti să te pui de-a curmezişul dorinţelor ce-mi stau la inimă, ci pe deasupra îl înarmezi pe acest fiu bastard şi-l aduci în propriul meu castel ca să mă insulte!…

— Stăpâne, spuse Teodoro, îmi nedreptăţiţi tatăl; nici el, nici eu, nu suntem în stare să nutrim gânduri împotriva liniştii domniei voastre. Înseamnă neobrăzare a mă supune astfel bunului plac al înălţimii voastre? adăugă el, pu**nându-**şi sabia cu respect la picioarele lui Manfred. Iată-mi pieptul; loviţi, stăpâne, dacă aveţi bănuiala că sălăşluieşte în mine vreun gând trădător. Nu e simţire întipărită în sufletu-mi care să nu vă venerez, pe domnia voastră şi întreaga familie.

Buna cuviinţă şi fervoarea cu care Teodoro rosti aceste cuvinte atraseră de partea lui pe toţi cei de faţă. Până şi Manfred ei a mişcat – totuşi, fiindcă obsesia asemănării cu Alfonso nu-l părăsea, admiraţia îi era spulberată de o tainică spaimă.

— Ridică-te, îi spuse; viaţa ta n-are niciun amestec cu scopurile mele în prezent. Dar povesteşte-mi trecutul tău,

şi cum ai ajuns să fi înrudit cu acest bătrân trădător.

— Prinţe!… începu Geronimo cu glas energic.

— Taci din gură, impostorule! spuse Manfred; nu vreau să-i sufli ce să răspundă.

— Stăpâne, spuse Teodoro, n-am nevoie de niciun ajutor; povestea mea e cât se poate de scurtă. Am fost dus la vârsta de cinci ani la Alger, împreună cu mama mea, care fusese răpită de corsari de pe coasta Siciliei. A murit de durere în mai puţin de un an.

Din ochii lui Geronimo ţâşniră lacrimi, iar pe chipul lui treceau zeci de expresii de nelinişte.

— Înainte de a murit, continuă Teodoro, mi-a legat de braţ, sub veşminte, o faşă pe care scria că sunt fiul contelui de Faleonara.

— E foarte adevărat, spuse Geronimo, eu sunt acel tată nefericit.

— Din nou îţi potuncesc să taci! îl luă în răspăr Manfred; continuă!

— Am rămas în sclavie, spuse Teodoro, până acum doi ani, când ui**mându-**mi stăpânul în patrulările sale pe mare, am fost eliberat de un vas creştin, care a biruit corabia păgână; dezvălui**ndu-**i căpitanului cine sunt, acesta a avut generozitatea să mă debarce pe coasta Siciliei. Dar vai! în loc să-mi găsesc tatăl, am aflat că domeniul lui, aşezat chiar pe ţărm, fusese devastat în lipsă-i de către corsarul care ne dusese în capivitate, pe mama şi pe mine; că întreg castelul arsese până în temelii; şi că tatăl meu, la întoarcere, vânduse ceea ce-i mai rămăsese, şi se călugărise undeva în regatul Neapolelui; dar unde, nimeni nu ştia să-mi spună. Neavând nici mijloace, nici prieteni, şi cu slabe speranţe de a mai simţi vreodată căldura unei îmbrăţişări părinteşti, am prins cel dintâi prilej de a mă îmbarca pentru Neapole; de acolo, în

ultimele şase zile am rătăcit prin ţinut, întreţi**nându-**mă prin truda mâinilor mele; până ieri dimineaţă am crezut că cerul nu-mi hărăzeşte alt destin decât liniştea sufletească şi o sărăcie cu mulţumiri neînsemnate. Aceasta e, stăpâne, povestea lui Teodoro. E un noroc nesperat faptul că mi-am găsit tatăl; e o nefericire nemeritată faptul că am stârnit supărarea înălţimii voastre.

Şi conteni povestirea. Un murmur de aprobare se înălţă din mijlocul celor ce ascultau.

— Aceasta nu este totul, spuse Frederic; mă obligă onoarea să adaug ceea ce el trece sub tăcere. Deşi modest, trebuie, să recunosc, e unul dintre cei mai plini de bravură tineri ai ţărilor creştine. De asemenea, e un suflet cald, generos; şi, aşa puţin cât îl cunosc, m-aş pune chezaş pentru sinceritatea lui: dacă ceea ce a povestit despre sine n-ar fi adevărat, n-ar fi spus-o – şi în ceea ce mă priveşte, tinere, eu cintesc o sinceritate ce şade bine originii tale. Mai adineauri, mi-ai adus o ofensă; totuşi sângele nobil ce-ţi curge în vine are dreptul să clocotească, o dată ce abia şi-a regăsit obârşia. Hai, prinţe (întorcâ**ndu-**se spre Manfred), dacă eu îl pot ierta, cu siguranţă îl poţi ierta şi domnia ta: nu e vina tânărului dacă l-ai luat drept un spectru.

Această muşcătoare tachinerie învenină sufletul lui Manfred.

— Dacă fiinţele din**tr-**o altă lume, replică el semeţ, au puterea de a-mi inspira teamă şi smerenie, e cu neputinţă ca un om viu să mă impresioneze la fel; şi braţul unui băieţandru n-o să-mi...

— Soţul meu drag, îl întrerupse Hippolita, oaspetele tău are nevoie de odihnă; ce-ar fi să-l lăsăm liniştit?

Astfel spunând, şi prinzâ**ndu-**l pe Manfred de mână, îşi luă rămas bun de la Frederic, ieşind împreună cu

întreaga adunare pe urmele ei. Prinţul, căruia nu-i displăcea să curme o conversaţie ce readucea tuturor în minte cum îşi dăduse pe faţă cele mai tainice emoţii, se lăsă condus în apartamentul său, după ce-i îngădui lui Teodoro să se reti 4 Jgă cu tatăl său la mănăstire, deşi cu obligaţia de a se întoarce la castel a doua zi (o condiţie pe care tânărul o acceptă cu dragă inimă). Matilda şi Isabella erau prea absorbite de propriile lor gânduri, şi prea puţin mulţumite una de alta, spre a dori să mai stea de vorbă în seara aceea. Se despărţiră, fiecare în faţa camerei sale, cu mai multă ceremonie şi mai puţină afecţiune decât le era obiceiul în trecutul lor curat de copile.

Dacă **s-**au despărţit cu o cordialitate mai rece, **s-**au reîntâlnit cu o atât mai vie nerăbdare de îndată ce au mijit zorile. Mintea lor se găsea **într-**o stare ce alunga somnul, şi fiecare îşi amintea de nenumăratele întrebări pe care ar fi dorit să le pună celeilalte peste noapte. Matilda reflecta că Isabella fusese salvată de două ori de către Teodoro, din situaţii foarte primejdioase, pe care, în ceea ce o privea, nu le putea socoti întâmplătoare. Ochii lui, e adevărat, o urmăriseră pe ea în camera lui Frederic; dar asta se putea datora dorinţei lui de a-şi ascunde dragostea pentru Isabella faţă de părinţii amândurora. Era mai bine ca toate aceste bănuieli să fie limpezite. Dorea să ştie adevărul, ca nu cumva să-i facă un rău prietenei ei nutrind o dragoste pentru un om care era, de fapt, iubitul acesteia. Îndemnată de gelozie, cerea în acelaşi timp justificări prieteniei pentru a-şi disculpa în ochii ei curiozitatea.

Isabella, nu mai puţin roasă de neastâmpăr, avea motive mai temeinice pentru bănuielile ei. Cu vorba, ca şi cu ochii, Teodoro îi spusese că inima lui e dată, nimic mai adevărat… totuşi, poate că Matilda nu răspundea sentimentelor lui… Totdeauna păruse nepăsătoare la fiorii

iubirii: toate gândurile ei se îndreptau asupra celor cereşti…

„De ce încercam **s-**o abat de la hotărârea ei? se căina Isabella; acum sunt pedepsită pentru altruismul meu… Dar când **s-**au întâlnit? şi unde… Nu e cu putinţă; m-am înşelat. Poate că aseară se priveau pentru prima dată… trebuie să fie o alta cea care-i stăpâneşte inima… Dacă aşa o fi, nu sunt chiar atât de nefericită cum credeam, atâta timp cât. Nu e vorba de prietena mea Matilda… Dar cum mă pot înjosi dorind afecţiunea unui bărbat care, cu o brutalitate fără rost, mi-a declarat indiferenţa? şi încă **într-**un moment când politeţea obişnuită cerea măcar formule de bună cuviinţă. Mă voi duce la draga mea Matilda, care-mi va întări această cuvenită mândrie… Bărbaţii sunt nişte prefăcuţi… O voi sfătui să îmbrace vălurile de călugăriţă: se va bucura văzâ**ndu-**mă **într-**o asemenea stare sufletească; iar eu o voi înştiinţa că nu mă mai împotrivesc dorinţei ei de a intra la mănăstire”.

Într-o astfel de stare de spirit, şi hotărâtă să-şi deschidă tot sufletul faţă de Matilda, se duse **s-**o caute în camera ei, unde îşi găsi prietena gata îmbrăcată şi rezemâ**ndu-**şi fruntea gânditoare pe braţ. Acea atitudine de visare, atât de in armonie cu ceea ce simţea ea însăşi, trezi din nou bănuielile Isabellei; şi risipi încrederea cu care îşi propusese să-i vorbească prietenei sale. Amândouă roşiră revăzâ**ndu-**se, **într-**atât erau de novice în a-şi masca sentimentele cu pricepere. După câteva întrebări şi răspunsuri neînsemnate, Matilda îi ceru Isabelei să mărturisească pricina fugii ei. Aceasta, care aproape uitase izbucnirea pătimaşă a lui Manfred, atât de absorbită era de dragostea ce încolţise în propriul ei suflet, crezu că Matilda o întreba de ultima ei fugă, prilejuită de întâmplările serii precedente, şi răspunse:

— Martelli a adus la mănăstire ştirea că mama ta a murit.

— A, da! o întrerupse Matilda. Bianca mi-a explicat cum a luat naştere eroarea: văzându-mă că leşin, a ţipat tare „A murit prinţesa!” iar Martelli, care venise la castel după obişnuita milostenie...

— Şi ce te-a făcut să leşini? o întrebă Isabella, nefiind interesată de rest.

Matilda roşi, bâiguind:

— Tata... judeca un criminal.

— Ce criminal? vru să ştie repede Isabella.

— Un tânăr, spuse Matilda; mi se pare... cred că era tânărul acela...

— Care? Teodoro? întrebă Isabella cu glas pripit.

— Da; eu nu-l văzuserăm niciodată până atunci; nu ştiu cu ce-l supărase pe tata... dar, devreme ce te-a ajutat pe tine, mă bucur că tata l-a iertat.

— M-a ajutat pe mine? ripostă Isabella; numeşti că m-a ajutat faptul că mi-a rănit tatăl, şi încă aproape mortal? Deşi am noi ocul numai de ieri să-mi cunosc părintele, sper, Matilda, că nu mă creezi atât de străină de dragostea fiască încât să nu port pică acestui tânăr pentru cutezanţa lui, şi să nu-mi fie cu neputinţă să am vreun sentiment pentru cel care a avut îndrăzneala să ridice braţul împotriva autorului zilelor mele. Nu, Matilda, n-am pentru el decât aversiune; iar dacă-mi mai păstrezi prietenia pe care mi-ai jurat-o din copilărie, ai să urăşti şi tu pe omul care era să mă facă pe veci nenorocită.

Matilda lăsă capul în jos şi răspunse:

— Nu l-am mai văzut niciodată pe acest tânăr până ieri; mi-e ca şi un străin; dar de vreme ce doctorii îl socotesc pe tatăl tău în afară de pericol, n-ar trebui să te arăţi lipsită de generozitate şi să mai porţi pică unui om

care, sunt convinsă, nu ştia că eşti rudă cu marchizul.

— Li pledezi cauza **într-**un fel mişcător, zise Isabella, având în vedere că-ţi este ca şi un străin! Ori mă înşel eu, ori îţi întoarce şi el sentimentele.

— Ce vrei să spui? o iscodi Matilda.

— Nimic, zise Isabella, regretând că-i dăduse Matildei o indicaţie preţioasă despre înclinaţia lui Teodoro pentru ea.

Apoi, schimbând vorba, o întrebă pe Matilda ce-l făcuse pe Manfred să-l ia pe Teodoro drept un spectru.

— Doamne, făcu Matilda, n-ai observat că seamănă leit cu portretul lui Alfonso din galerie? I-am atras atenţia Biancăi chiar înainte de a-l vedea în armură; dar cu coiful pe cap, e însăşi imaginea din tablou.

— Eu nu prea mă uit la tablouri, spuse Isabella; şi mai puţin încă l-am cercetat pe acest tânăr atât de atent cu tine. Ah! Matilda, ţi-e inima în pericol… dar vreau să te previn ca pe-o prietenă… Mi-a făcut mie mărturisirea că e îndrăgostit: nu poate fi îndrăgostit de tine, deoarece ieri v-aţi văzut prima oară – nu-i aşa?

— Desigur, răspunse Matilda. Dar de ce tragi tu concluzia, draga mea Isabella, din cele ce am spus că… Se opri – apoi continuă: Pe tine te-a văzut mai întâi, şi e departe de mine vanitatea de a-mi închipui că modestele mele puteri de atracţie ar fi în stare să răpească o inimă care te iubeşte pe tine. Fi fericită. Isabella, oricare va fi soarta Matildei!

— Frumoasa mea prietenă, spuse cu elan Isabella, care era prea cinstită în fundul sufletului ei pentru a putea rămâne rece la bunăvoinţa şi gentileţe, pe tine te admiră Teodoro; am văzut cu ochii mei; sunt convinsă că aşa e; şi nu voi îngădui ca vreun gând la propria mea fericire să stea în calea fericirii tale.

Felul acesta deschis de a vorbi o mişcă până la lacrimi pe blânda Matilda; iar gelozia, care, pentru un moment, iscase o anumită răceală între cele două fete bune la suflet, făcu loc curând sincerităţii şi neprihănirii lor fireşti. Amândouă recunoscură puternica impresie pe care le-o făcuse Teodoro; iar acestei confidenţe îi urmă o luptă a generozităţii, fiecare stăruind să renunţe la pretenţiile ei în favoarea prieteniei. În cele din urmă. Demnitatea, amintindu-i Isabellei că Teodoro îşi exprimase aproape pe faţă preferinţa pentru rivala ei, o determină să-şi învingă sentimentele şi să cedeze Matildei pe bărbatul iubit.

În timpul acestei întreceri de sinceritate prietenească, Hippolita intră în camera fiicei ei.

— Draga mea, i se adresă ea Isabellei, ai dat dovadă de atâta afecţiune faţă de Matilda, şi de un interes atât de binevoitor pentru tot ceea ce se leagă de nefericita noastră familie, încât nu pot împărtăşi copilei mele niciun fel de secrete care să nu se cuvină să le auzi şi tu.

Prinţesele erau numai atenţie încordată şi îngrijorare.

— Află. Deci, Isabella, şi tu, scumpa mea Matilda, că, încredinţată fiind, după toate prevestirile din ultimele două zile, că voinţa cerului e să treacă sceptrul principatului Otranto din mâini-le lui Manfred în acelea ale marchizului Frederic, mi s-a luminat mintea, poate cu un gând venit de sus, să înlăturăm distrugerea noastră deplină prin unirea celor două familii rivale. De aceea i-am propus soţului meu, Manfred, să-i ofere pe mult iubita noastră copilă lui Frederic, tatăl tău…

— Pe mine, lui Don Frederic! exclamă Matilda. Dumnezeule! maica mea îndurătoare… şi i-ai vorbit tatii?

— Da, i-am vorbit, spuse Hippolita, m-a ascultat cu

bunăvoinţă, şi **s-**a dus să-i prezinte propunerea marchizului.

— Ah! ce gând nefericit, prinţesă! izbucni Isabella; ce-ai făcut? Ce dezastru a pregătit necugetata-ţi bunătate pentru tine însăţi, pentru mine şi pentru Matilda!

— Dezastru din partea mea, ţie şi copilei mele? se miră Hippolita. Ce înţeles au vorbele astea?

— Vai! se tângui Isabella, curăţenia inimii tale te împiedică să vezi stricăciunea altora. Manfred, soţul tău, e

! un nelegiuit…

— Opreşte-te, o mustră Hippolita; nu se cade să vădeşti lipsă de respect vorbind de Manfred în prezenţa mea; e soţul şi stăpânul meu şi…

— Şi nu va mai fi multă vreme astfel, spuse Isabella, dacă îşi va putea aduce la îndeplinire scopurile rele.

— Acest limbaj mă uluieşte, vorbi Hippolita. Eşti o i fire aprinsă, Isabella, dar până în clipa asta nu te-am mai Jvăzut căzând în asemenea excese. Ce faptă de-a lui Manfred te îndreptăţeşte să-l tratezi ca pe un criminal, ca pe un asasin?

— Prinţesă plină de virtuţi, dar prea încrezătoare! îi răspunse Isabella; Manfred nu are în vedere să-ţi ia viaţa… ci să se despartă de domnia ta! să divorţeze!

— Să… să se despartă de mine?

— Să se despartă de mama? strigară Hippolita şi Matilda **într-**un glas.

— Da, întări Isabella; şi, spre a-şi desăvârşi crima, plănuieşte… mi-e cu neputinţă să spun!

— Ce poate întrece grozăvia pe care ai şi rostit-o? spuse Matilda.

Hippolita amuţise. Durerea îi înăbuşea cuvintele; iar amintirea ultimelor fraze neclare ale lui Manfred adeverea afirmaţia abia auzită.

— Prea bună şi scumpă doamnă! mamă! strigă Isabella, aruncâ**ndu-**se la picioarele Hippolitei **într-**un avânt înflăcărat; ai încredere în Mine, crede-mă pe cuvânt, mai bine aş murit decât să consimt să-ţi fac vreun rău, decât să cedez unui atât de odios… ah!…

— Asta e prea mult! exclamă Hippolita; ce alte crime inspiră un singur păcat? Ridică-te, Isabella; nu-ţi pun la îndoială virtutea. O! Matilda, lovitura asta e din cale-afară de grea pentru tine! Nu plânge, copila mea; şi niciun murmur, dacă vrei să mă asculţi. Adu-ţi aminte că el rămâne totuşi tatăl tău.

— Dar şi tu rămâi mama mea, spuse Matilda cu fervoare; iar tu eşti virtuoasă, tu eşti nevinovată!… O! cum să rabd şi să nu mă plâng?

— Nu trebuie să te plângi, spuse Hippolita. Lasă, totul va fi bine. Manfred, în marea lui suferinţa pentru moartea fratelui tău, nu mai ştia ce vorbeşte. Poate că Isabella a înţeles greşit – inima lui e bună… şi, copila mea, tu nu ştii totul. O ameninţare a destinului atârnă deasupra noastră; mâna Providenţei stă întinsă… O! de-aş putea să te scap măcar pe tine de la naufragiu!… Da, continuă ea pe un ton mai hotărât, poate că sacrificiul persoanei mele va răscumpăra totul… Mă voi duce să arăt că sunt dispusă să accept despărţirea… nu are nicio importanţă ce se întâmplă cu mine. Mă voi retrage la mănăstirea din vecinătate, şi-mi voi petrece restul vieţii în rugăciuni şi lacrimi pentru copila mea şi… pentru prinţ!

— Eşti mult prea bună pentru lumea asta, spuse Isabella, întocmai pe cât e Manfred de respingător… Dar să nu-ţi închipui, doamnă, că slăbiciunea ta va hotărî pentru mine. Jur – auziţi-mă, voi îngeri din cer…

— Taci, te implor, ridică glasul Hippolita; aminteşte-ţi că nu trăieşti de capul tău: ai un tată.

I – Tatăl meu e un cm prea pios, prea nobil, o întrerupse Isabella, ca să-mi impună o faptă nelegiuită. Şi dacă ar vrea să-şi impună voinţa, poate un tată să îndemne la o blestemăţie? Am fost legată de fiu, prin învoiala matrimonială; mă pot căsători cu tatăl?... Nu, doamnă, nu; nici cu de-a sila nu mă vor duce la patul vrednic de ură al lui Manfred. Nu-l pot suferi, mă dezgustă: e un lucru oprit de legile dumnezeieşti şi omeneşti. Iar prietena mea, draga mea Matilda! să-i rănesc eu sufletul gingaş făcând un rău mamei ei adorate? mamei mele, pot spune... căci alta n-am cunoscut.

— O! e mama amândurora! interveni Matilda. Suntem noi în stare, spune tu, Isabella, **s**-o iubim cât merită?

— Nepreţuitele mele copile, spuse Hippolita mişcată, dragostea voastră duioasă mă copleşeşte... dar nu trebuie să mă las învinsă. Nu e rolul nostru să ne alegem calea preferată; cerul, părinţii, soţii noştri, trebuie să hotărască pentru noi. Aveţi răbdare până când veţi auzi ce au hotărât Manfred şi Frederic. Dacă marchizul acceptă mâna Matildei, ştiu că ea se va supune ca o fiică îndatoritoare. Cerul îşi poate arăta puterea spre. Împiedica restul. Dar ce înseamnă asta, copila mea? continuă ea, văzâ**nd**-o pe Matilda prăbuşită la picioarele ei, cu şiroaie de lacrimi pe obraji şi fără o vorbă. Nu, mai bine să nu-mi răspunzi; nu vreau să aud niciun cuvânt împotriva bunului plac al tatălui tău.

— O! nu te îndoi de ascultarea mea, de supuşenia mea temătoare faţă de el şi faţă de tine! spuse Matilda. Dar pot eu. Spune tu, cea mai vrednică de Cinste între femei – pot eu să simt toată această dragoste, toată această imensă bunătate, şi să-i ascund celei mai blânde mame gândurile mele?

— Ce ai de gând să dezvălui? întrebă Isabella tremurând. Vino-ţi în fire, Matilda.

— Nu, Isabella, spuse prinţesa, n-aş merita să am o mamă fără pereche, dacă aş păstra în ascunzişurile inimii vreo năzuinţă fără încuviinţarea ei… Ba mai mult, am greşit faţă de ea; am lăsat să mi se strecoare în suflet o iubire fără să-i mărturisesc… Dar acum resping acest sentiment, fac legământ în faţa cerului şi a ei…

— Copila mea! copila mea! exclamă Hippolita, ce vorbe sunt astea? Ce alte năpaste ne mai pregăteşte soarta? Tu, o iubire; tu, în clipa asta a nimicirii…

— Oh! îmi văd întreaga vină! oftă Matilda. Mi-e silă de mine, dacă i-am pricinuit mamei mele o singură săgetare în inimă! Ea e tot ce am mai scump pe lume… O! nu vreau să-l mai văd niciodată!

— Isabella, ceru lămuriri Hippolita. Tu cunoşti acest nefericit secret, oricare va fi el. Vorbeşte…

— Cum! strigă Matilda, oare am pierdut în aşa măsură dragostea mamei mele, încât nu-mi îngăduie nici să-mi dau singură pe faţă vina? Sărmana de mine!…

— Eşti prea crudă, îi spuse Isabella Hippolitei; poţi să fii martoră la chinul acestui suflet virtuos şi să nu-l compătimeşti?

— Să nu-mi fie milă de copila mea!… spuse Hippolita, strângând-o pe Matilda în braţe. O! ştiu cât e de bună: e numai virtute, dragoste şi devotament. Te iert, copilă minunată, unica mea nădejde!

Prinţesele destăinuiră apoi Hippolitei atracţia pe care o resimţeau amândouă pentru Teodoro, şi intenţia Isabellei de a renunţa la el în favoarea Matildei. Hippolita le dojeni pentru asemenea gânduri nesocotite, arătându-le că nu existau sorţi de izbândă ca vreunul dintre cei doi taţi să consimtă a acorda mâna moştenitoarei lor unui băiat atât

de sărac, chiar dacă era de origine nobilă. O consola oarecum faptul că sentimentele celor două fete se înfiripaseră de scurtă vreme, iar Teodoro nu avusese cum să le întrevadă nici la una, nici la cealaltă. Le ceru ca, fără niciun fel de abatere, să se ferească de a mai intra în legătură cu el. Matilda făgădui cu ardoare că o va asculta; dar Isabella, căreia îi plăcea să creadă că n-avea altă intenţie decât de a sprijini unirea celor doi prin căsătorie, nu putea lua o asemenea hotărâre; de aceea nu răspunse nimic.

— Mă duc la mănăstire, spuse Hippolita, să cer să se ţină noi slujbe pentru izbăvirea de toate aceste rele.

— O! mamă, se îngrijoră Matilda, vrei să ne părăseşti, vrei să ceri adăpost, bisericii, ea să-i dai prilej tatii să-şi îndeplinească tristele intenţii. Vai mie! în genunchi te rog să nu faci asta… Vrei să mă laşi victimă lui Frederic? Te urmez la mănăstire.

— Fii pe pace, copila mea, îi spuse Hippolita, mă întorc numaidecât. Nu te voi părăsi o clipă, decât dacă voi şti că aceasta e voia cerului, şi că e spre binele tău.

— Nu mă amăgi, stărui Matilda. Nu mă voi mărita cu Frederic decât dacă-mi impui tu **s-**o fac. Vai! ce se va întâmpla cu mine?

— Ce înseamnă exclamaţia asta? o dojeni Hippolita. Ţi-am făgăduit că mă întorc.

— Ah! mamă, o rugă Matilda, rămâi şi salvează-mă de mine însămi. O privire încruntată din partea ta poate face mai mult decât toată severitatea tatii. Mi-am dăruit inima, şi numai tu mă poţi ajuta **s-**o redobândesc.

— Destul! spuse Hippolita; nu trebuie să cazi din nou în greşeală, Matilda.

— Pot renunţa la Teodoro, spuse fata, dar trebuie să mă căsătoresc eu altul? Lasă-mă să te urmez la altar, şi să

mă închid departe de lume pentru totdeauna.

— Soarta ta atârnă de voinţa tatălui tău, îi spuse ruppolita. Mi-am dăruit greşit dragostea, dacă te-a învăţat că poţi venera altceva mai presus de el. Te las cu bine, copila mea! Mă duc să mă rog pentru tine.

Intenţia Hippolitei era să-l întrebe pe Geronimo dacă n-ar putea, cu conştiinţa curată, să consimtă la despărţire, în repetate rânduri îl îndemnase pe Manfred să abdice de la tronul principatului, pe care conştiinţa ei gingaşă îl simţea ca o necontenită povară. Aceste scrupule făceau să-i apară despărţirea de soţul ei mai puţin cumplită decât în oricare alte împrejurări.

Geronimo, părăsind castelul în seara precedentă, îl întrebase cu asprime pe Teodoro de ce găsise cu cale să-l acuze, faţă de Manfred, că el, tatăl lui, îl ajutase să fugă. Teodoro recunoscu că lăsase să se creadă astfel cu scopul de a depărta de Matilda bănuielile lui Manfred; adăugând că sfinţenia vieţii şi a reputaţiei lui Geronimo îl apărau de mânia tiranului. Geronimo se simţi profund îndurerat când descoperi înclinaţia fiului său pentru acea prinţesă; şi, lăsâ**ndu-**l să se odihnească, îi făgădui să-i aducă la cunoştinţă, a doua zi dimineaţă, însemnate motive pentru a-şi birui dragostea. Teodoro, ca şi Isabella, cunoscuse autoritatea părintească de prea puţină vreme pentru a se supune hotărârilor ei împotriva îndemnurilor inimii. Era destul de puţin curios să afle motivele de care-i vorbea călugărul, şi mai puţin dispus încă să se supună lor. Impresia pe care i-o făcuse frumoasa Matilda era mai puternică decât afecţiunea filială. Întreaga noapte l-au încântat închipuiri de dragoste, de aceea abia târziu după slujba de dimineaţă şi-a amintit de obligaţia pe care şi-o luase faţă de călugăr să-l aştepte la mormântul lui Alfonso.

— Tinere, îi spuse Geronimo, când îl văzu în sfârşit,

întârzierea asta nu mă mulţumeşte. Atât de puţin atârnă în balanţă porunca unui tată?

Teodoro îşi ceru iertare, încurcat, atribuind întârzierea unui somn prelungit.

— Şi visurile la cine ţi-au zburat? întrebă călugărul cu severitate.

Obrajii fiului se împurpurară.

— Ehei, tânăr nesăbuit, reluă vorba călugărul, nu e bine ce faci; smulge-ţi din piept iubirea asta vinovată.

— Iubire vinovată! strigă Teodoro; e cu putinţă ca vinovăţia să sălăşluiască la un loc cu frumuseţea neprihănită şi cu modestia virtuoasă?

— E un păcat, răspunse călugărul, să-i îndrăgeşti pe cei sortiţi pierii de către pronia cerească. Neamul unui tu-an trebuie măturat de pe faţa pământului până la a treia şi-a patra generaţie.

— Pedepseşte cerul pe cei fără pată pentru păcatele celor vinovaţi? Frumoasa Matilda are destule însuşiri…

— Ca să te distrugă, îl întrerupse Geronimo, Aşa de repede ai uitat că Manfred ţi-a pronunţat de două ori sentinţa de moarte?

— Dar n-am uitat, tată, spuse Teodoro, nici că mila fiicei lui m-a eliberat. Pot uita relele, dar niciodată binefacerile.

— Răul pe care ţi l-a pricinuit neamul lui Manfred, grăi călugărul, e mai mare decât îţi poţi închipui, Nu răspunde, ci priveşte imaginea asta sfântă! Sub acest monument de marmură se odihneşte cenuşa bunului Alfonso. Un prinţ înzestrat cu toate virtuţile: părintele poporului! podoaba omenirii! îngenunche, băiat îndărătnic, şi ascultă, în timp ce tatăl tău îţi va depăna o poveste de groază care-ţi va alunga din inimă orice sentimente afară de acelea ale răzbunării sfinte. Alfonso! prinţ prea

nedreptăţit! fie ca amărâta-ţi umbră să se înalţe cu înfricoşătoare falǎ, pe când bu. Zele-mi tremurătoare… A! dar cine se apropie?

— Cea mai nefericită femeie, spuse Hippolita intrând în galeria corului. Bunule părinte, ai o clipă de răgaz? Dar ce-i cu tânărul în genunchi? ce înseamnă groaza întipărită pe chipul amândurora? de ce lângă acest mormânt venerabil?… Vai! ai avut vreo vedenie?

— Ne înălţăm rugăciunile către cer, răspunse călugărul oarecum încurcat, pentru a pune capăt nenorocirilor acestui năpăstuit ţinut. Roagă-te cu noi, prinţesă! poate că sufletu-ţi imaculat va dobândi absolvire de la sentinţa divină pe care semnele acestor zile o prorocesc atât de grăitor împotriva casei domni ei-tale.

— Mă rog fierbinte cerului **s**-o abată, spuse credincios a prinţesă. Ştii că a fost îndeletnicirea de căpetenie a vieţii mele, aceea de a încerca să smulg o binecuvântare pentru soţul meu şi pentru nevinovaţi-mi copii… Unul, spre jalea mea, mi-a fost răpit! De m-ar auzi cerul măcar pentru sărmana mea Matilda! Părinte, îl mijlocitor pentru ea!

— Orice inimă nu poate decât **s**-o binecuvânteze! îşi exprimă Teodoro entuziasmul.

— Tacă-ţi gura, tânăr pripit! îl struni Geronimo. Iar domnia-ta, prinţesă cu inima iubitoare, nu lupta cu puterile de sus! Domnul dă şi Domnul ia înapoi: binecuvântează-i numele şi supune-te hotărârilor sale.

— O fac cu toată evlavia, spuse Hippolita; dar nu-mi va cruţa oare singura mângâiere? trebuie oare să piară şi Matilda! Ah! părinte, am venit… Dar spune-i fiului tău să ne lase singuri. Nicio ureche, decât a domniei tale, nu trebuie să audă cuvintele pe care le voi rosti.

— Să-ţi împlinească cerul toate dorinţele, prea bună

prinţesă! spuse Teodoro retrăgâ**ndu-**se, urare ce-l făcu pe Geronimo să încrunte din sprâncene.

Hippolita aduse apoi la cunoştinţă călugărului propunerea pe care i-o sugerase lui Manfred şi satisfacţia cu care acesta primise ideea de a o oferi pe Matilda de soţie lui Frederic. Geronimo, neputâ**ndu-**şi ascunde nemulţumirea pricinuită de propunerea Hippolitei, îşi exprimă, ca pretext, îndoiala că Frederic, ruda cea mai apropiată a lui Alfonso, venit anume ca să-şi revendice succesiunea, ar putea accepta o alianţă cu cel ce-i uzurpase drepturile. Dar care n-a fost mirarea călugărului când Hippolita i-a mărturisit că e de acord să nu se opună la desfacerea căsătoriei, cerâ**ndu-**i părerea în legătură cu legalitatea consimţământului ei. Călugărul prinse din zbor prilejul sfatului cerut, şi fără a-şi da în vileag aversiunea faţă de o eventuală căsătorie a lui Manfred cu Isabella, îi zugrăvi Hippolitei în culorile cele mai neliniştitoare păcatul pe care l-ar săvârşi consimţind la divorţ, o ameninţă cu pedeapsa dumnezeiască în cazul când ar accepta, şi-i porunci, folosind cuvinte cât mai severe, să refuze orice asemenea propunere eu toată indignarea.

Între timp, Manfred îi împărtăşise lui Frederic intenţiile sale, propu**nându-**i dubla căsătorie. Marchizul, slab în faţa frumuseţii feminine, şi subjugat de farmecul feciorelnic al Matildei, plecă urechea cu viu interes la o astfel de ofertă. Uită de duşmănia pe care i-o purtase lui Manfred, şi cântări-totodată nesiguranţa de a-l putea răsturna cu forţa; şi, măguli**ndu-**şi orgoliul că, din uniunea fiicei sale cu samavolnicul prinţ, nu vor lua naştere urmaşi, îşi vedea propria succesiune la tronul principatului înlesnită prin căsătoria cu Matilda. Se împotrivi în chip vag, prefăcâ**ndu-**se, numai de formă, că nu va cădea de acord decât cu condiţia ca Hippolita să consimtă de

bunăvoie la despărţire. Manfred îşi luă asupra lui sarcina de-a o convinge. Plin de entuziasm în urma acestui succes, şi nerăbdător să se vadă în situaţia de a aştepta fi, se îndreptă în grabă spre apartamentul soţiei sale, hotărât să-i smulgă cu orice preţ acceptarea. Află însă, cu indignare, că ea lipsea, fiind plecată la mănăstire. Un sentiment de vinovăţie îl făcu să-şi închipuie că Isabella îi dezvăluise ceea ce urmărea el. Căzu la îndoială dacă retragerea ei la mănăstire nu însemna o intenţie de a rămâne acolo, până când ar fi putut ridica piedici la despărţirea lor; şi bănuielile care îi mijiseră în gând încă dinainte cu privire la Geronimo îl făcură să se teamă că omul bisericii avea să i se pună de-a curmezişul, şi că poate chiar el îi insuflase Hippolitei ideea de-a se refugia în locaşul sfânt. Ros de neastâmpăr să găsească firul conducător al acestui mister, se grăbi spre mănăstire şi ajunse acolo chiar în momentul când călugărul îi recomanda prinţesei cu toată gravitatea să au se învoiască la divorţ.

— Doamnă, o întrebă Manfred, ce treburi te-au adus aici? De ce n-ai aşteptat să mă înapoiez de la marchiz?

— Am venit să implor binecuvântarea Domnului asupra hotărârilor tale, răspunse Hippolita.

— Hotărârile mele n-au nevoie de mijlocirea unui călugăr, zise Manfred, şi, dintre toţi oamenii de pe faţa pământului, trădătorul acesta cu chica albită e singurul cu care-ţi place să stai de vorbă?

— Principe profan! se apără Geronimo; alegi tocmai altarul drept locul cel mai nimerit pentru a insulta slujitorii bisericii? Dar să ştii, principe Manfred, că nelegiuitele fapte pe care le pui la cale sunt cunoscute. Şi cerul, şi virtuoasa prinţesă le cunosc. Nu, prinţe, nu mă privi încruntat. Biserica îţi dispreţuieşte ameninţările. Tunetele cerului se vor auzi mai cumplit decât mânia ta. Îndrăzneşte

să urmezi blestemata cale a divorţului, până când condamnarea bisericii va fi cunoscută **–** şi, iată, arunc anatema asupra capului tău!

— Rebel fără ruşine! ridică glasul Manfred, străduii**ndu-**se să**-**şi ascundă adânca teamă şi veneraţie cu care cuvintele călugărului îl copleşiseră; îţi iei libertatea să**-**l ameninţi pe prinţul tău legiuit?

Nu eşti prinţ legiuit, spuse Geronimo; nu eşti prinţ câtuşi de puţin… Du**-**te şi discută**-**ţi drepturile cu Frederic şi după aceea…

E lucru. Înfăptuit, strigă Manfred; Frederic acceptă **s-**o ia în căsătorie pe Matilda, şi n**-**are nimic împotrivă să**-**şi retragă revendicarea, afară doar de cazul că eu nu voi avea urmaşi de sex masculin.

În clipa când rosti aceste cuvinte trei picături de sânge căzură din nările statuii lui Alfonso. Manfred se făcu alb ca varul, iar prinţesa se aruncă în genunchi.

— Priveşte! vorbi călugărul; ia seama la miraculoasa prevestire că sângele lui Alfonso nu se va amesteca nicicând cu acela al lui Manfred?

— Soţul meu drag, spuse Hippolita, să ne supunem cerului. Nu**-**ţi face gânduri că ascultătoarea ta soţie se răzvrăteşte împotriva autorităţii tale. Eu nu am altă voinţă decât aceea a soţului meu şi a bisericii. La acest tribunal suprem să facem apel. Nu stă în mâinile noastre puterea de a frânge legăturile ce ne unesc. Dacă biserica încuviinţează desfacerea căsătoriei noastre, aşa să fie… Nu mai am mulţi ani de trăit, şi aceia în durere. Unde se vor putea scurge mai bine decât la picioarele acestui altar, în rugăciuni pentru ocrotirea ta şi a Matildei?

— Dar nu vei rămâne aici până atunci, spuse Manfred. Înapoiază**-**te cu mine la castel, şi acolo voi chibzui despre măsurile cuvenite în vederea divorţului.

Acest călugăr care**-**şi vâră nasul în toate n**-**are însă ce căuta în castelul meu; acoperişul meu ospitalier nu va mai adăposti niciun trădător. Cât despre progenitura sfinţeniei tale, continuă el, îl surghiunesc din hotarele domeniilor mele. El, după cât socotesc, nu e un personaj sfânt, şi nici nu se află sub ocrotirea bisericii. Oricine o va lua pe Isabella de soţie, nu va fi în niciun caz fiul părintelui Faleonara, cu îngâmfarea lui neroadă.

— Fără temei, vorbi călugărul, este îngâmfarea celor ce se văd din**tr-**odată pe tronul prinţilor legiuiţi; dar se veştejesc ca iarba, şi locul unde**-**au stat nu-i mai cunoaşte.

CAPITOLUL V

Manfred, aruncând călugărului o privire dispreţuitoare, o conduse afară pe Hippolia, dar la uşa bisericii îi şopti; unuia dintre însoţitorii săi să rămână ascuns în preajma mănăstirii, şi să**-**i dea de veste imediat ce **s-**ar abate pe-acolo cineva de la castel.

Cu cât se gândea mai mult la purtarea călugărului, cu atât Manfred rămânea mai convins că Geronimo era confidentul şi complicele Isabellei şi al lui Teodoro în legătura de dragoste dintre aceştia. Dar recenta cutezanţă învederată de cuvintele lui Geronimo, atât de nepotrivită cu modesta lui blândeţe dinainte, îl umplea de temeri şi mai mari. În mintea prinţului încolţea bănuiala că ecleziarhul se bizuia pe un sprijin tăinuit din partea lui Frederic, a cărui sosire, potrivi**ndu-**se cu proaspăta apariţie a lui Teodoro, părea a fi mărturia unei înţelegeri. Şi mai adânc îl tulbura asemănarea lui Teodoro cu portretul lui Alfonso. După câte ştia, era neîndoios că acesta murise fără urmaşi, Frederic acceptase să i**-**o dea pe Isabella de soţie. Toate aceste contradicţii îi săgetau inima şi**-**l zbuciumau necontenit. Nu vedea decât două ieşiri din greutăţile ce**-**l înconjurau. Una era aceea de a

abdica în favoarea marchizului, Dar mândria, ambiţia şi încrederea lui **într-**unele prorociri străvechi, care arătau limpede că exista un mijloc de a**-**şi păstra posesiunile şi de a le transmite descendenţilor săi, combăteau acest gând. Cealaltă era aceea de a exercita toate constrângerile şi influenţele cu putinţă pentru a grăbi nunta sa cu Isabella. După ce medită îndelung asupra acestor neliniştitoare fapte, în timp ce mergea tăcut spre castel alături de Hippolita, deschise vorba în cele din urmă despre motivul îngrijorării sale, folosind cele mai mieroase argumente, cu înşelătoarea artă de a inspira încredere, pentru a**-**i smulge prinţesei consimţământul, ba chiar făgăduiala de a sprijini divorţul.

Nu era nevoie de o mare putere de convingere pentru a o supune pe Hippolita bunului plac al soţului ei. Totuşi, ea încercă să**-**l atragă la ideea abdicării; dar constatând că îndemnurile ei nu duceau la niciun rezultat, îl asigură că, în măsura în care**-**i va îngădui conştiinţa, nu va ridica nicio împotrivire la despărţirea lor, deşi, fără temeiuri mai puternice decât cele invocate de el până acum, nu**-**şi poate lua chiar obligaţia de a o cere.

Docilitatea soţiei sale, deşi imperfectă, a fost de**-**ajuns pentru a**-**i încuraja speranţele lui Manfred. Îşi punea încrederea în influenţa şi bogăţia sa pentru a obţine uşor desfacerea căsătoriei la curtea papală, hotărâ**ndu-**se să**-**l determine pe Frederic să întreprindă o călătorie în acest scop la Roma. Marchizul vădise o dragoste atât de puternică pentru Matilda, încât Manfred spera să obţină tot ceea ce dorea oferi**ndu-**i sau retrăgâ**ndu-**i perspectiva de a se bucura de farmecele fiicei sale, după cum şi marchizul avea să pară mai mult sau mai puţin dispus a**-**i sprijini planurile. Până şi absenţa lui Frederic avea să însemne un punct important câştigat, dâ**ndu-**i posibilitatea

să ia măsuri pentru întărirea siguranţei lui personale.

Trimiţâ**nd-**o pe Hippolita în apartamentul ei, Manfred se îndreptă spre camerele marchizului; dar, pe când traversa marea sală a castelului, o întâlni pe Bianca. Ştia că domnişoara de onoare era confidenta celor două tinere prinţese, îi dădu prin gând **s-**o descoasă în legătură cu Isabella şi Teodoro. Chemâ**nd-**o în adâncitura ferestrei unui foişor din sala cea mare, şi măguli**nd-**o cu tot felul de vorbe bune şi promisiuni, o întrebă dacă ştia ceva despre starea sufletească a Isabellei.

— Eu, stăpâne? Nu, stăpâne… Ba da, stăpâne… Biata prinţesă! îşi face multe griji din pricina rănilor tatălui ei; dar am liniştit-o că are să se vindece; nu-i şi Înălţimea Voastră de părerea asta?

— Nu te întreb ce gândeşte despre tatăl ei, răspunse Manfred; dar ţie îţi încredinţează ce are pe suflet; hai, îl fată bună şi spune-mi: e vreun tânăr – ei? – mă înţelegi?

— Ferească sfântul ce să înţeleg de la Înălţimea Voastră? Nu, nu ştiu la ce vă gândiţi; eu i-am spus că-i trebuie ierburi tămăduitoare pentru răni şi odihnă.

— Nu vorbesc despre tată, replică prinţul pe un ton nerăbdător; ştiu că se va vindeca.

— Doamne, cât mă bucur să aud că Înălţimea Voastră vorbeşte astfel; căci, deşi am socotit cu cale să n-o las pe tânăra prinţesă pradă disperării, mi **s-**a părut că înaltul nostru oaspete e palid şi tras la faţă, are ceva… care-mi aminteşte de tânărul Ferdinando când a fost rănit de acel veneţian…

— Te depărtezi de subiect, o întrerupse Manfred; uite, ia acest giuvaier, poate te-ajută să-ţi concentrezi atenţia. Lasă, nu e nevoie să-mi faci reverenţe; bunăvoinţa mea nu se va opri aici… Hai, spune-mi sincer: ce e în inima Isabellei?

— Apoi, ce să zic, Înălţimea Voastră are astfel de maniere încât… fără îndoială… dar poate Înălţimea Voastră să păstreze un secret? Dacă scoateţi vreun cuvânt…

— Niciun cuvânt, protestă Manfred.

— Ba chiar vă rog să juraţi, Înălţimea Voastră… pe tot ce am mai sfânt, dacă **s-**ar şti vreodată că am vorbit… Ei bine, ce e drept e drept, nu cred că donna Isabella îl iubea prea mult pe tânărul nostru stăpân, fiul domniei voastre: totuşi era un băiat cât se poate de drăgălâş. Eu una, dacă aş fi fost prinţesă… Dar unde mi**-**e capul! Trebuie să mă duc **s-**o servesc pe donna Matilda; are să se mire ce **s-**a întâmplat cu mine.

— Stai, strigă Manfred, nu mi**-**ai răspuns la întrebare. Ai transmis vreodată un mesaj, o scrisoare?

— Eu! Pentru numele Domnului! exclamă Bianca. Eu să duc o scrisoare? N**-**aş duce nici de m**-**ar face regină. Nădăjduiesc că, deşi săracă, Înălţimea Voastră mă socoteşte cinstită. N**-**a auzit Înălţimea Voastră ce mi**-**a oferit contele Marsigli când a venit **s-**o ceară în căsătorie pe donna Matilda?

— Nu am răgaz, îi spuse Manfred, să**-**ţi ascult istorisirile. Nu**-**ţi pun la îndoială cinstea; dar e datoria ta să nu**-**mi ascunzi nimic. De cât timp îl cunoaşte Isabella pe Teodoro?

— Nimic nu scapă înălţimii voastre, zise Bianca, dar eu nu cunosc nimic din toate astea. Teodoro, negreşit, e un tânăr chipeş, şi, după cum spune donna Matilda, seamănă ca două picături de apă cu bunul Alfonso. N**-**a băgat de seamă şi Înălţimea Voastră?

— Ba da… adică nu… mă chinuieşti, zise Manfred. Unde **s-**au întâlnit? şi când?

— Cine? donna Matilda? întrebă Bianca.

— Nu, nu Matilda, Isabella. Când l**-**a cunoscut

Isabella prima oară pe acest Teodoro?

— Maică preacurată! zise Bianca; de unde să ştiu eu?

— Ba ştii, stărui Manfred, şi trebuie să aflu; vreau neapărat.

— Dumnezeule! nu cumva Înălţimea Voastră e gelos pe tânărul Teodoro? întrebă Bianca.

— Gelos! Nu; de ce să fiu gelos? Poate că am de gând să-i căsătoresc… dacă aş avea siguranţa că Isabellei nu i-ar inspira repulsie.

— Repulsie! Nici vorbă de aşa ceva, mă pun chezaşă, zise Bianca; e cel mai încântător tânăr ce **s-**a văzut pe pământ creştin: toţi îl iubim; nu e om întot castelul care nu **s-**ar bucura să-l aibă ca prinţ – vreau să spun, atunci când va voi cerul să vă cheme în lumea celor drepţi.

— Nu mai spune! exclamă Manfred; până acolo au mers lucrurile? Blestemat călugăr! Dar nu trebuie să pierd vremea… Du-te, Bianca, şi ai grijă de Isabella; dar, îţi cer cu tot dinadinsul: niciun cuvânt despre cele *ce* am vorbit. Descoperă ce sentimente nutreşte ea faţă de Teodoro; adu-mi veşti bune, şi inelul dăruit îşi va avea perechea. Aşteaptă-mă la capătul de jos al scării în spirală: mă duc să-l vizitez pe marchiz, iar la întoarcere vreau să-ţi mai vorbesc.

După o scurtă convorbire la care luară parte şi cei doi cavaleri însoţitori, Manfred îl ruga pe Frederic să-i concedieze, având de discutat cu el treburi urgente. De îndată ce rămaseră singuri, începu să-l iscodească pe marchiz în privinţa Matildei; şi constatând că era cât se poate de înclinat **s-**o ia de soţie, făcu aluzie la dificultăţile pe care le-ar întâmpina celebrarea cununiei, afară doar dacă…

În clipa aceea Bianca dădu buzna în încăpere, cu privirea şi gesturile înnebunite ale unei creaturi sub

imperiul terorii.

— Vai! stăpâne, stăpâne! urla ea îngrozită; ne prăpădim cu toţii! A venit iar! a venit iar!

— Ce-a venit iar? strigă Manfred, cuprins de uimire.

— Vai! mâna! uriaşul! mâna! Ţineţi-mă să nu cad! Simt că-mi ies din minţi de frică, ţipa ea ca din gură de şarpe; nu mai dorm la castel în noaptea asta. Unde să mă duc? Puteţi să-mi trimiteţi lucrurile mâine… Ah! de m-aş fi mulţumit să-l iau de bărbat pe Francesco! Aşa-mi trebuie dacă m-a ros ambiţia…

— Ce te-a îngrozit aşa, fată dragă? o întrebă marchizul, aici eşti în siguranţă: nu te tulbura.

— O! măria voastră, sunteţi neînchipuit de bun, zise Bianca, dar eu nu mai am curajul… Nu, daţi-mi voie să plec… Las mai bine tot ce am, decât să mai rămân o clipă sub acest acoperiş.

— Fugi încolo, ţi-ai pierdut mintea, îi spuse Manfred. Nu ne întrerupe; discutam despre lucruri importante.

Marchize, fata aceasta are halucinaţii. Vino cu mine, Bianca.

— O! sfinţi din cer! Nu, zise Bianca; de bună seamă a venit **s**-o avertizeze pe Înălţimea Voastră; de ce să-mi apară mie? îmi spun rugăciunile şi dimineaţa şi seara… O! dacă Înălţimea Voastră l-ar fi crezut pe Diego! E mâna celui căruia i-a văzut el piciorul în sala galeriei… Părintele Geronimo anunţa mereu că profeţia se va adeveri o dată şi o dată… „Bianca, îmi spunea el, ia seama la cele ce-ţi spun”… X

— Aiurezi, spuse Manfred turbând de mânie. Pleacă de-aici, şi păstrează-ţi neroziile ca să-i sperii pe cei de teapa ta.

— Cum, stăpâne, exclamă Bianca, vă închipuiţi că n-am văzut nimic? Duceţi-vă la capătul de jos – al scării celei

mari… Pe viaţa mea că am văzut.

— Ce anume ai văzut? Spune-ne, fată dragă, ce-ai văzut? o îmbuna Frederic.

— Poate da ascultare Înălţimea Voastră, interveni Manfred, delirului unei fete naive, care a tot ascultat poveşti cu stafii până a ajuns să creadă în de?

— E aici mai mult decât o plăsmuire a minţii, răspunse marchizul; spaima ei e prea neprefăcută şi prea puternică pentru a fi un rod al închipuirii. Spune-ne, fată dragă, ce te-a răscolit aşa de tare?…

— Da, spun, mulţumesc măriei voastre, încercă Bianca să se liniştească; cred că arăt foarte palidă; o să mă simt mai bine după ce mă voi reculege… Mă duceam spre camera donnei Isabella, aşa cum îmi poruncise înălţimea sa…

— Nu ne interesează împrejurările, o întrerupse Manfred; devreme ce este dorinţa înălţimii sale, continuă; dar pe scurt.

— Doamne, are Înălţimea Voastră un fel de a stânjeni omul! spuse Bianca; parcă simt iar că mi se zbâiieşte părul… în viaţa mea… Ei bine! cum îi spuneam măriei voastre, mă duceam după porunca înălţimii sale spre camera donnei Isabella: domnia sa stă în camera albastră, pe mâna dreaptă, cum urci” un rând de trepte; deci când am ajuns la seara principală… tocmai mă uitam la acest dar din partea înălţimii sale.

— Ajută-mă **s**-o rabd, Doamne! sări Manfred. Înfuriat. Nu mai ajunge niciodată fata asta la subiect? Ce-l interesează pe marchiz faptul că ţi-am dat acest fleac pentru că-mi slujeşti cu credinţă fiica? Vrem să ştim ce-ai văzut.

— Tocmai începuserăm să spun, dacă-mi daţi voie. Deci, pe când lustruiam inelul… sunt sigură că nu

urcaserăm nici trei trepte, am auzit un zăngănit de armură; nu mint: un huruit şi-o larmă cum zice Diego c-a auzit cu urechile lui când **s**-a răsucit uriaşul în sala galeriei.

— Ce va să zică asta, prinţe? întrebă marchizul. Castelul domniei tale e bântuit de uriaşi şi strigoi?

— Doamne, măria voastră n-a auzit povestea cu uriaşul din sala galeriei? întrebă Bianca. Mă mir că înălţimea sa nu va spus-o… poate nu ştiţi că există şi o profeţie…

— Vorbăria asta despre tot felul de nimicuri nu mai poate fi îngăduită, o întrerupse Manfred. Marchize, **s**-o lăsăm să plece pe această fată neştiutoare; avem chestiuni mai însemnate de discutat.

— Cu voia domniei tale, spuse Frederic, acestea nu sunt nimicuri: sabia enormă spre care am fost îndrumat în pădure, casca din curte de-o seamă cu ea… sunt de năzăriri ale minţii acestei sărmane fete?

— Dacă-mi îngăduie măria voastră, reluă Bianca, Giacomo crede că nu se va sfârşi luna asta şi vom vedea o schimbare neobişnuită. Eu una, nu m-aş mira dacă **s**-ar întâmpla şi mâine; căci, după cum spuneam, când am auzit zăngănitul armurii, m-au trecut sudori reci… am privit în sus şi, dacă măria voastră vrea să mă creadă, am văzut pe balustrada din capul scării principale o mână îmbrăcată în armură, atât de mare, atât de mare… credeam că leşin… nu m-am mai oprit până aici… De-aş fi undeva, hăt departe de acest castel! Prinţesa Matilda mi-a mărturisit, nu mai demult decât ieri, că prinţesa Hippolita ştie ceva…

— Neruşinato! strigă la ea Manfred. Marchize, am bănuiala că toată această scenă e pusă la cale ca să mi se aducă un afront. Oare proprii mei slujitori sunt corupţi spre a răspândi scorneli defăimătoare la adresa mea? De

vrei să-ţi revendici drepturile, fă-o prin**tr-**o provocare bărbătească; sau dacă nu, să îngropăm vechea duşmănie căsători**ndu-**ne fiecare cu copila celuilalt; dar, crede-mă, e nepotrivit pentru un nobil de rangul domniei tale să te coborî la practici corupte cu fete venale.

— Resping cu dispreţ imputarea domniei tale, răspunse Frederic; până în clipa de faţă n-am mai văz**ut-**o în ochi pe această tânără fată: eu nu i-am dat niciun giuvaier! Prinţe, prinţe, conştiinţa, propria-ţi vină, te acuză, şi ai vrea să arunci bănuiala asupră-mi. Dar păstrează-ţi fiica, şi nu te mai gândi la Isabella: pedeapsa dumnezeiască ţi-a şi lovit familia şi-mi interzice să mă unesc cu ea prin căsătorie.

Manfred, neliniştit de tonul hotărât cu care Frederic rostise aceste cuvinte, încercă să-l împace. Concedii**nd-**o pe Bianca, îi vorbi marchizului cu atâta deferenţă, adăugând şi câteva elogii meşteşugite despre Matilda, încât Frederic începu iarăşi să şovăie. Dar cum sentimentele-i de iubire nu datau de un timp prea îndelungat, de nu-i puteau birui cu totul îndoielile. Desprinsese destul din vorbele Biancăi ca să fie convins că pronia cerească se arătase potrivnică lui Manfred. De asemenea, căsătoriile propuse îi îndepărtau **într-**un viitor nelămurit dreptul la moştenire; iar principatul Otranto era o ispită prea puternică pentru a-l lăsa în seama unei ipotetice intrări în posesie prin căsătoria cu Matilda. Totuşi nu voia să-şi retragă făgăduiala pe de-a-ntregul; ci, spre a câştiga timp, îl întrebă pe Manfred dacă era chiar adevărat că Hippolita consimţea să se despartă. Prinţul, fericit că nu întâmpină alt obstacol, şi bizui**ndu-**se pe influenţa de care se bucura asupra soţiei sale, îl asigură pe marchiz că aceasta era însăşi realitatea, şi că se putea convinge despre acest adevăr chiar din gura ei.

În timp ce discutau astfel, li se trimise vorbă că sunt aşteptaţi la banchet. Manfred îl conduse pe Frederic în marea sală de oaspeţi, unde îi primi Hippolita, împreună cu tinerele prinţese. Manfred îl aşeză pe marchiz lângă Matilda, iar el luă loc între soţia sa şi Isabella. Hippolita se comporta cu o gravitate calmă şi cu mult firesc, dar tinerele prinţese erau tăcute şi triste. Manfred, care-şi pusese în gând să continue cu marchizul în seara aceea, discuţia ce-i stătea la inimă, prelungi festinul până târziu, simulând o veselie deschisă, lipsită de reticenţe, şi îndem**nându-**l mereu pe Frederic cu pocale pline de vin. Acesta, mai precaut decât ar fi dorit Manfred, refuza desele provocări la băutură ale amfitrionului său, sub pretext că pierduse mult sânge de curând; în timp ce prinţul, spre a-şi ridica moralul şi a simula nepăsarea. Îşi îngăduia sorbituri îmbelşugate, deşi fără a se ameţi.

Seara fiind înaintată, banchetul luă sfârşit. Manfred ar fi dorit să se retragă împreună cu Frederic; acesta însă, invocând o stare de slăbiciune şi nevoia de odihnă, se retrase singur în camera sa, îngăduind, plin de curtenie, ca fiica sa Isabella să-i ofere prinţului desfătarea, conversaţiei, până când el însuşi se va simţi în stare să-i ţină tovărăşie. Manfred acceptă bucuros o asemenea învoială şi, spre nemulţumirea Isabellei, o însoţi până ia apartamentul ei. Matilda îşi întovărăşi mama **într-**o plimbare pe meterezele castelului, pentru a se bucura de aerul proaspăt al serii.

De îndată ce grupul mesenilor se risipi în direcţii diferite, Frederic, părăsi**ndu-**şi camera, se interesă dacă Hippolita era singură; una dintre însoţitoare, care nu băgase de seamă că stăpâna ei a ieşit să se plimbe, îi spuse că, la ora aceea, prinţesa se retrăgea de obicei în oratoriu să se roage, şi, după câte ştia, acolo o va găsi. În timpul

ospăţului, marchizul o privise pe Matilda cu patimă tot mai năvalnică. Dorea acum **s-**o găsească pe Hippolita în starea de spirit făgăduită de soţul ei. Semnele rele care-l neliniştiseră erau date uitării în faţa dorinţei. Strecurâ**ndu-**se uşor şi neobservat până la apartamentul Hippolitei, intră acolo cu hotărârea de a-i încuraja consimţământul la divorţ, întrucât îşi dădea seama că Manfred făcea din căsătoria sa cu Isabella o condiţie de nezdruncinat pentru a i-o acorda pe Matilda.

Marchizul n-a rămas surprins de tăcerea care domnea în încăperile prinţesei. Trăgând concluzia, după cum fusese avertizat, că o va găsi în oratoriul ei, trecu mai departe. Uşa era întredeschisă; nu se vedea nimic, seara fiind întunecoasă, cu cer înnorat. Împingând domol uşa, văzu că în faţa altarului se afla cineva în genunchi. Când se apropie, i se păru că nu e o femie, ci un bărbat în haină lungă de doliu, din lână, cu spatele spre el. Omul părea cufundat în rugăciune. Marchizul era tocmai să se întoarcă pe unde venise, când cel ce se ruga se ridică în picioare, şi rămase câteva clipe neclintit în meditaţie, fără a-l privi. Aşteptând să-i vină în întâmpinare curiosul, şi gândi**ndu-**se să ceară iertare pentru nepoliticoasa întrerupere, marchizul i se adresă:

— Cinstite părinte, o căutam pe donna Hippolita.

— Hippolita! glăsui o voce cavernoasă; ca **s-**o cauţi pe Hippolita ai veni la castelul acesta?

Şi atunci silueta, întorcâ**ndu-**se încet, dădu la iveală privirii lui Frederic fălcile descărnate şi găvanele ochilor goale ale unui schelet, înfăşurat **într-**o sutană cu glugă, ca de sihastru.

— Îngeri din cer, ocrotiţi-mă! strigă Frederic dâ**ndu-**se îndărăt.

— Caută să le meriţi ocrotirea, grăi spectrul.

Căzând în genunchi, Frederic, conjură fantoma să se îndure de el.

— Nu-ţi aminteşti de mine? vorbi iar apariţia. Adu-ţi aminte de pădurea de la Iaffa.

— Eşti acel sfânt sihastru? strigă înfiorat Frederic; pot face ceva pentru pacea ta veşnică?

— Ai fost eliberat din sclavie, continuă spectrul, ca să urmăreşti desfătarea cărnii? Ai uitat de sabia îngropată, şi de porunca cerului săpată pe lama ei?

— N-am uitat, n-am uitat! răspunse Frederic. Dar spune-mi, spirit binecuvântat, care ţi-e mesajul către mine? ce-mi rămâne de făcut?

— **S-**o uiţi pe Matilda! grăi vedenia, şi pieri.

Frederic simţi că-i îngheaţă sângele în vine. Câteva clipe rămase ca împietrit. Apoi căzu cu fruntea la pământ în faţa altarului, implorând ajutorul tuturor sfinţilor spre a dobândi iertare. Şiroaie de lacrimi urmară acestui elan de credinţă, când icoana frumoasei Matilda îi apăru în minte fără voia lui, şi rămase aşa, prăbuşit, sfâşiat între penitenţă şi pasiune.

Încă nu-şi revenise din această tortură morală, când prinţesa Hippolita, cu o lumânare în mână, intră singură în oratoriu. Văzând un bărbat care zăcea în nemişcare pe podea, scoase un ţipăt, închipui**ndu-**şi că e mort. Spaima ei îl făcu pe Frederic să-şi vină în fire. Ridicâ**ndu-**se brusc, cu obrajii scăldaţi în lacrimi, **s-**ar fi năpustit ca fulgerul spre uşă; dar Hippolita, opri**ndu-**l, îl conjură pe tonul cel mai patetic să-i lămurească pricina tulburării şi datorită cărei stranii întâmplări îl găsise în atitudinea aceea.

— Ah! prea virtuoasă prinţesă! începu marchizul, pătruns de durere – şi tăcu.

— Pentru numele Domnului, marchize, exclamă Hippolita, destăinuiţi-mi pricina acestei emoţii! Ce

înseamnă accentele tânguitoare cu care-mi rostiţi numele şi exclamaţia aceasta care-mi vâră spaima-n suflet? Ce nenorociri mai pregăteşte cerul pentru sărmana Hippolita?” Rămâneţi tăcut? Pe toţi îngerii milostivi, vă rog fierbinte, nobil oaspete, continuă ea, căzâ**ndu-**i în genunchi, dezvăluiţi-mi ce aveţi pe suflet… Văd că vă e milă de mine; mă compătimiţi pentru suferinţa pe care mi-o înfigeţi în piept ca un pumnal… Vorbiţi, pentru Dumnezeu!… Ştiţi ceva care se leagă de scumpa mea copilă?

— Nu pot vorbi, izbucni Frederic, depărtâ**ndu-**se de ea. O, Matilda!

Părăsi**nd-**o pe prinţesă în acest chip brutal, se îndreptă grăbit spre apartamentul său. La uşă, fu acostat de Manfred care, aprins la faţă de tăria vinului şi de patima iubirii, venise să-l caute ca să petreacă împreună câteva ore din noapte, în muzică şi zaiafet. Frederic, jignit de o asemenea invitaţie, **într-**un dezacord atât de supărător cu starea lui sufletească, îl împinse cu asprime la o parte şi, intrând în cameră, trânti uşa violent în faţa lui Manfred, zăvorâ**nd-**o pe dinăuntru. Turbând de furie în faţa acestei purtări de neînţeles, trufaşul prinţ, se retrase **într-**o stare de spirit predispusă la cele mai grave excese. Pe când traversa curtea interioară, îi ieşi înainte slujitorul pe care-l postase la mănăstire ca să-i spioneze pe Geronimo şi pe Teodoro. Omul alergase cu sufletul la gură ca să-şi informeze stăpânul că, în clipa aceea, Teodoro şi o doamnă de la castel îşi vorbeau între patru ochi, lângă mormântul lui Alfonso din biserica Sfântului Nicolae. Îl urmărise pe Teodoro până acolo, dar întunericul nopţii îl împiedicase să descopere cine era femeia.

Manfred, întărâtat dinainte, mai cu seamă că Isabella îi respinsese încercarea de a-şi arăta prea nestăvilit

pasiunea, nu se mai îndoia că neliniştea ei venea din nerăbdarea de a se întâlni cu Teodoro. Aţâţat de această presupunere, şi furios pe tatăl ei, se îndreptă grăbit, dar în taină, spre catedrală. Furişâ**ndu-**se fără zgomot prin navele laterale, călăuzit de licărul slab al lunii ce pătrundea prin ferestre, înaintă pe ascuns până aproape de mormântul lui Alfonso, de unde se auzeau şoaptele nelămurite ale celor pe care**-**i căuta. Primele cuvinte pe care le desluşi au fost...

— Vai, dar atârnă oare de mine acest lucru? Prinţul Manfred nu ne va îngădui niciodată căsătoria.

— Nu, asta o va împiedica pe veci! urlă tiranul, scoţâ**ndu-**şi pumnalul şi înfigâ**ndu-**l, peste umăr, în pieptul celei ce vorbea.

— Vai mie! m**-**a înjunghiat! ţipă Matilda prăbuşi**ndu-**se. Doamne, primeşte**-**mi sufletul!

— Fiară sălbatică, monstru cu chip de om! ce**-**ai făcut? răcni Teodoro, repezi**ndu-**se la el şi smulgâ**ndu-**i pumnalul.

— Opreşte**-**ţi mâna nelegiuită, izbuti să strige Matilda; e tatăl meu!

Trezi**ndu-**se ca din transă, Manfred îşi bătea pieptul cu pumnii, îşi smulgea părul din cap, şi încercă să ia înapoi pumnalul din mâinile lui Teodoro spre a**-**şi curma zilele. Teodoro, nu mai puţin înnebunit, şi stăpâni**ndu-**şi izbucnirile de durere numai ca **s-**o poată ajuta pe Matilda, atrăsese prin strigătele lui câţiva călugări. În timp ce unii dintre ei se străduiau, împreună cu îndureratul Teodoro, să oprească sângerarea rănii din pieptul prinţesei muribunde, ceilalţi îl împiedicau pe Manfred să**-**şi facă seama.

Matilda, resem**nându-**se cu răbdare sorţii, mulţumea lui Teodoro pentru râvna lui aruncâ**ndu-**i priviri de recunoscătoare dragoste. Dar atât cât îi îngăduia starea ei

de slăbiciune să vorbească, îi ruga pe cei din jur să-i consoleze tatăl. Între timp, Geronimo aflase şi el tragica ştire şi venise la faţa locului. Privirile-i păreau să-l dojenească pe Teodoro; dar întorcâ**ndu-**se spre Manfred, vorbi:

— Acum, tiranule, priveşte încheierea nenorocirilor săvârşită asupra capului tău osândit şi nesupus pietăţii! Sângele lui Alfonso striga la cer după răzbunare; şi cerul a îngăduit ca altarul său să fie mânjit prin omor, pentru ca să verşi propriu tău sânge la picioarele mormântului acestui prinţ!

— Om crud! strigă Matilda, cum poţi îngreuna suferinţa unui tată! Fie ca Domnul să-mi binecuvânteze tatăl şi să-l ierte precum îl iert eu! Tată, bunul meu tată, îţi ierţi copila? Adevărul e că n-am venit aici ca să-l întâlnesc pe Teodoro! L-am găsit rugâ**ndu-**se la mormântul acesta, unde m-a trimis mama să înalţ rugăciuni pentru tine, pentru ea… Tată drag, binecuvântează-ţi copila şi spune c-o ierţi.

— Eu să te iert pe tine! Sunt un monstru ucigaş! se jelui Manfred; pot ucigaşii să ierte? Te-am luat drept Isabella; dar cerul mi-a îndrumat mâna sângeroasă spre inima copilei mele!… O, Matilda!… buzele-mi nu pot rosti rugămintea… poţi tu să ierţi orbirea furiei mele?

Hi*

— Da, pot, te iert, şi cerul să-mi întărească iertarea! spuse Matilda. Dar cât mai am viaţă să pot cere… o, mama mea scumpă cât are să sufere!… Ai **s-**o mângâi, tată? N-ai **s-**o îndepărtezi de tine? Adevărul e că te iubeşte… O, mă sfârşesc!… duceţi-mă la castel… voi mai trăi **s-**o văd lângă mine?

Teodoro şi călugării o rugară fierbinte să-i lase **s-**o poarte pe braţe până la mănăstire; dar rugăminţile ei de-a

fi dusă la castel erau atât de stăruitoare, încât, aşezâ**nd-**o pe o targă, o transportară acolo spre a**-**i împlini voia, Teodoro, susţi**nându-**i capul pe braţul său, şi plecâ**ndu-**se asupra ei în chinul dragostei deznădăjduite, tot mai încerca să**-**i insufle speranţa vieţii. Geronimo, de partea cealaltă. Îi aducea mângâierea cuvintelor bisericii, şi ţinând înaintea chipului ei un crucifix, pe care ea îl scălda în lacrimi nevinovate, o pregătea pentru trecerea în viaţa veşnică. Manfred, cufundat în cea mai adâncă amărăciune, venea în urmă.

Nu ajunseseră la castel, când Hippolita, înştiinţată de cumplita nenorocire, alergă să**-**şi întâmpine copila ucisă; dar în clipa când îi apăru jalnica procesiune, violenţa dureroasei lovituri o făcu să**-**şi piardă cunoştinţa, şi căzu la pământ în nesimţire. Isabella şi Frederic, urmâ**nd-**o, erau copleşiţi de o îndurerare aproape la fel de adâncă. Matilda singură părea nepăsătoare faţă de propria ei situaţie: toate gândurile i se pierdeau în nesfârşita dragoste pentru mama ei. Poruncind celor ce purtau targa să oprească, de îndată ce Hippolita îşi reveni, ceru să se apropie tatăl ei. El i se alătură, fără să fie în stare să scoată o vorbă. Matilda, apucând o mână a tatălui şi una a mamei ei, le împleti în propria ei mână, ducâ**ndu-**le apoi la Inimă. Acest act de zguduitoare pietate era mai mult decât putea să**-**ndure

Manfred. Se aruncă la pământ, blestemâ**ndu-**şi ziua în care se născuse. Isabella, temâ**ndu-**se ca zbuciumul acela să nu-i facă rău Matildei, îşi luă asupră**-**şi grija de a da dispoziţii ca Manfred să fie condus în apartamentul său, iar Matilda să fie transportată în cea mai apropiată încăpere. Hippolita, abia mai însufleţită decât fiica ei, era nepăsătoare la orice altceva în afară de Matilda: dar când Isabella, duioasă şi grijulie, voi **s-**o îndepărteze, în timp ce medicii cercetau rana Matildei, ea se zbătu ţipând:

— Să mă duceţi de-aici? Niciodată! niciodată! nu mai trăiam decât prin ea, şi voi muri odată cu ea.

Matilda ridică pleoapele la glasul mamei ei, dar le închise din nou fără a rosti o vorbă. Zvâcnirile tot mai rare ale inimii şi sudoarea rece a mâinilor alungară curând, orice speranţă de vindecare. Teodoro îi urmă pe medici în cealaltă cameră şi, când îi auzi pronunţând sentinţa fatală, izbucni ca şi cuprins de un fel de delir:

— Dacă nu poate trăi ca să fie a mea, cel puţin să fie a mea în moarte! Tată! Părinte Geronimo! uneşte-ne mâinile! i se adresă el călugărului, care, împreună cu marchizul, îi însoţise pe medici.

— Ce înseamnă această ieşire nebunească? îl domoli Geronimo; acum e vreme de nuntă?

— Da, este, este! se tânguia Teodoro; vai, când să mai fie?

— Tinere, bagă-ţi minţile în cap, îl dojeni Frederic, creezi că vom sta să-ţi ascultăm dezlănţuirile amoroase în acest ceas al destinului? Ce pretenţii ai asupra prinţesei?

— Acelea ale unui prinţ, zise Teodoro; ale suveranului din Otranto. Prea cucernicul părinte, tatăl meu, mi-a adus la cunoştinţă cine sunt.

— Baţi câmpili, îl luă de sus marchizul; nu există alt prinţ de Otranto decât eu însumi, acum că Manfred, prin crimă şi sacrilegiu, şi-a pierdut orice drepturi.

— Marchize, vorbi Geronimo, luâ**ndu-**şi o înfăţişare autoritară, Teodoro grăieşte adevărul. N-aveam intenţia să dau în vileag taina atât de curând; dar soarta îşi grăbeşte lucrarea. Ceea ce a dat pe faţă flacăra iubirii, buzele mele întăresc. Aflaţi, marchize, că atunci când Alfonso **s-**a îmbarcat pentru Ţara Sfântă…

— E asta clipa lămuririlor? întrerupse Teodoro. Părinte, vino şi uneşte-mă cu prinţesa în faţa Domnului:

trebuie să fie a mea – în orice alte privinţe te voi asculta fără murmur. Viaţa mea! adorata mea Matilda! continuă Teodoro, dând năvală din nou în încăperea unde zăcea prinţesa, nu vrei să fi a mea? nu vrei să-ţi fericeşti…

Isabella îi făcu semn să tacă, temâ**ndu-**se că prinţesei i se apropia sfârşitul.

— Cum, a murit? scoase un strigăt de jale Teodoro, e cu putinţă?

Tânguirile lui năprasnice o readuseră la viaţă pe Matilda. Ridicând pleoapele o căută pe maică-sa din ochi.

— Viaţa sufletului meu! Aici sunt, strigă cu glas înecat de plâns Hippolita; nu-ţi fie teamă că te părăsesc!

— O, eşti prea bună… zise Matilda; să nu plângi pentru mine, mamă! Eu mă duc acolo unde nu este durere… Isabella, tu m-ai iubit; nu vrei să împlineşti prin dragostea ta faţă de scumpa-mi mamă locul gol lăsat de mine? Simt într-adevăr că mă sfârşesc…

— O! copila mea! copila mea! gemea Hippolita, vărsând lacrimi fierbinţi; nu te mai pot opri o clipă?…

— Nu se mai poate, şopti Matilda. Roagă-te pentru mine… Unde e tata? Iartă-l, mamă prea iubită… iartă-i moartea mea; a fost o greşeală… O! era să uit… Dragă mamă, îţi juraserăm să nu-l mai văd pe Teodoro… Poate că asta a atras nenorocirea… dar n-a fost cu voia mea… mă poţi ierta?

— O! nu-mi răni sufletul chinuit! spuse Hippolita; tu n-ai fost în Stare să mă superi niciodată. Vai, se sfârşeşte! Ajutor! ajutor!

— Aş vrea să mai spun ceva, se trudi Matilda să vorbească; dar mi-e greu… Isabella… Teodoro… de dragul meu… oh!…

Îşi dădu sufletul. Isabella şi îngrijitoarele o smulseră pe Hippolita de pe trupul neînsufleţit; dar Teodoro

ameninţă că-i va ucide pe cei ce încercau să-l îndepărteze. Îşi apăsa buzele în zeci de sărutări peste mâinile ei reci ca lutul, şi o jelea cu toate cuvintele pe care le poate inspira dragostea deznădăjduită.

— Isabella, între timp, o însoţea pe îndurerata Hippolita spre apartamentul ei; dar în mijlocul curţii interioare le întâmpină Manfred, care, absorbit de propriile-i gânduri, şi dornic să-şi mai vadă o dată fiica, se îndrepta spre camera unde era patul ei de suferinţă. Cum luna se ridicase pe cer, citi pe feţele tristei adunări sfârşitul de care se temea.

Oare a murit? izbucni Manfred. **Într-**o stare de nestăpânit dezechilibru.

În clipa aceea un bubuit de tunet zgudui castelul până în temelii; pământul se cutremură, şi zăngănitul înfricoşător al unei armuri ce nu putea aparţine unei fiinţe omeneşti se auzf undeva, în interiorul castelului. Frederic şi Geronimo socotiră că venise ziua judecăţii de apoi. Acesta din urmă, trăgâ**ndu-**l pe Teodoro după el, se repezi afară, în curte. În momentul când apăru Teodoro, zidurile castelului dinapoia lui Manfred se prăbuşiră cu mare zgomot la pământ, iar chipul lui Alfonso. Mărit până la proporţii uriaşe, se ivi din mijlocul ruinelor.

— Priviţi în Teodoro pe adevăratul moştenitor al lui Alfonso! glăsui vedenia; şi, după ce rosti aceste cuvinte, însoţite de bubuituri de tunet, se înălţă solemn la cer, unde, între norii care se dăduseră **într-**o parte, răsări imaginea sfântului Nicolae, deschizând braţele spre a primi umbra lui Alfonso; curând. Amândoi pieriră din ochii muritorilor **într-**un nimb luminos.

Toţi cei ce priveau căzură cu faţa la pământ, în semn de recunoaştere a voinţei divine. Prima care rupse tăcerea f u Hippolita.

— Dragul meu soţ, i se adresă ea lui Manfred, înmănmurit şi descurajat până în adâncul sufletului, priveşte deşertăciunea măreţiei omeneşti! Conrad **s-**a dus! Matilda nu mai este! vedem în Teodoro pe adevăratul prinţ de Otranto – prin ce miracol, nu ştiu! Destul că pentru noi osânda e pronunţată. Ce zici, n-am putea să ne consacram puţinele şi tristele zile ce ne mai rămân de trăit în rugăciuni pentru a întoarce de la noi mânia Domnului?

Cerul ne alungă – unde-am putea să ne retragem decât în chiliile sfinte de colo, care încă ne mai oferă un adăpost?

— Femeie fără vină şi fără noroc! nefericită prin păcatele mele! răspunse Manfred; inima mea e, în st arşit. Deschisă la pioasele tale mustrări. O! de **s-**ar putea… dar nu se mai poate… mă priveşti atât de uimită… e timpul să-mi fac judecată dreaptă mie însumi! Să-ngrămădesc pe creştetul meu ocara şi ruşinea e singura mulţumire ce-mi rămâne de adus ofrandă cerului, împotriva căruia am păcătuit. Viaţa mea a atras aceste sentinţe divine; fie ca spovedania mea să-nsemne o ispăşire… Dar, vai! ce poate plăti o uzurpare şi un copil ucis? un copil ucis cu mâna mea. **Într-**un loc sfinţit!… Ascultaţi cu toţii, şi mărturia aceasta sângeroasă să fie spre luarea-aminte a viitorilor tirani! Alfonso. După cum ştiţi, a murit în Ţara Sfântă. Aţi vrea să mă-ntrerupeţi; aţi vrea să spuneţi că n-a murit de moarte bună… E foarte adevărat… altminteri de ce ar trebui ca Manfred să soarbă până la fund cupa asta amară? Riccardo, bunicul meu, i-a fost şambelan… aş prefera să trag un văl peste păcatele strămoşului meu… dar n-are rost: Alfonso a murit otrăvit. Un testament plăsmuit îl declara pe Riccardo moştenitor. Netrebnicia săvârşită l-a urmărit toată viaţa… totuşi n-a pierdut niciun fiu şi nicio fiică! Eu sunt acela ce plătesc pentru toţi preţul

uzurpării! Pe drumul de-ntoarcere l-a surprins o furtună. Obsedat de propria mârşăvie, Riccardo i-a jurat sfântului Nicolae să întemeieze o biserică şi două mănăstiri, dacă izbutea să ajungă în viaţă la Otranto. Ofranda i-a fost primită: sfântul i-a apărut în vis şi i-a făgăduit că urmaşii săi vor domni peste principatul Otranto până când prinţul legiuit va ajunge prea mare ca să mai încapă în castel, şi atât timp cât vor mai dăinui urmaşi de parte bărbătească, născuţi din Riccardo, ca să se bucure de domnie. Dar, vai! n-a mai rămas nici vlăstar bărbătesc, nici femeiesc din tot neamul lui urgisit, în afară de mine însumi. Asta e ce-am avut de spus – nenorocirile acestor zile împlinesc povestea. Cum se face că tânărul acesta e moştenitorul lui Alfonso, nu ştiu, dar nu pun la îndoială faptul. Ale lui sunt domeniile; eu renunţ la de… deşi n-am ştiut că Alfonso avea un moştenitor… Nu pun sub semnul îndoielii voinţa cerului… în lipsuri şi rugăciuni se va scurge jalnicul răstimp până când Manfred va fi chemat, la Riccardo.

— Îmi revine mie datoria să dau pe faţă restul, spuse Geronimo. Când Alfonso a plecat pe mare, spre Ţara Sfântă, a fost împins de o furtună spre coasta Siciliei. Cealaltă corabie, care-l purta pe Riccardo cu oamenii lui, a fost despărţită de vasul prinţului, după cum *Înălţimea Voastră* nu se poate să nu fi auzit.

— E foarte adevărat, răspunse Manfred, iar titlul pe care mi-l dai e mai mult decât i se cuvine unui proscris… Bine, aşa să fie… continuă.

Roşind. Geronimo reluă istorisirea:

— Timp de trei luni Alfonso a aşteptat în Sicilia un vânt prielnic. Acolo **s-**a îndrăgostit de o frumoasă fecioară cu numele de Viitori a. Era un om prea evlavios ca **s-**o ispitească la plăceri oprite. **S-**au căsătorit. Totuşi, socotind că acea iubire nu se potrivea eu jurământul de arme prin

care se legase, luă hotărârea să păstreze taina cununiei lor până la întoarcerea din cruciadă, când avea de gând **s-**o caute şi **s-**o recunoască drept soţie legitimă. Când o părăsi, rămăsese însărcinată. În timpul absenţei sale, ea născu o fetiţă; dar abia începuseră durerile facerii şi sosi zvonul nefast al morţii soţului ei, precum şi al succesiunii lui Riccardo, ce putea face o femeie neajutorată, fără prieteni? putea fi de vreun folos mărturia ei? Totuşi, dacă doriţi să-l vedeţi, sunt în posesia unui document autentic.

— Nu e nevoie, răspunse Manfred; evenimentele groaznice din ultimele zile, viziunea ce ne-a apărut adineauri, totul îţi întăreşte declaraţia mai mult decât o mie de hrisoave, Moartea Matildei şi expulzarea mea…

— Linişteşte-te soţul meu drag, îi spuse Hippolita; cucernicul călugăr n-a avut intenţia să-ţi răscolească durerea.

Geronimo continuă:

— Nu voi stărui mai mult decât e nevoie. Fiica Vittoriei, la vârsta maturităţii, mi-a devenit soţie, Vittoria a murit, iar taina a rămas zăvorâtă în inima mea, Teodoro a povestit restul.

Călugărul a tăcut. Nemângâiaţi, cei de faţă **s-**au retras în partea castelului care mai rămăsese în picioare. A doua zi dimineaţă, Manfred a semnat abdicarea de la tronul principatului, cu aprobarea Hippolitei, şi amândoi au îmbrăcat haina călugăriei în mănăstirile din vecinătate. Frederic a oferit mâna fiicei sale noului prinţ, iar Hippolita, din dragoste, pentru Isabella, şi-a dat tot sprijinul pentru realizarea acestei căsătorii; dar durerea lui Teodoro era prea proaspătă pentru ca el să se poată gândi la altă iubire; şi numai după lungi discuţii avute cu Isabella despre draga lui Matilda, a ajuns la convingerea că nu va putea cunoaşte fericirea decât alături de o femeie în

tovărăşia căreia i-ar fi îngăduit să se lase în voia tristeţii ce-i pusese stăpânire pe suflet.

CUPRINS

horace walpole

«Ceea ce interesează în primul rând în micul roman al lui Walpole este atmosfera pe care o surprinde şi stările de spirit pe care aceasta le provoacă... Acţiunea condusă de o mână fermă, se desfăşoară după cele ce vor deveni normele naraţiunii de *suspense*: epică, dinamism neanalitic, nedigresiv, nediscursiv, trepidaţie. Romanescului i se asigură câmp liber de acţiune. Cortegiul de răpiri, uzurpări, comploturi, regăsiri, descoperiri şi revelaţii, bruşte transformări ale sentimentelor, iubire de la prima vedere, totul conlucrează la textura epic compactă a povestirii.»

ILEANA VERDEA

P reroman tismul este nu un curent cu determinare eronolor. Ică, ci un complex de mentalităţi în devenire. A situa acest lucru în« «colul al. XVIII-lea este un artificiu

operaţional, căci desprinderea de clasicism apăruse încă din epoca barocului. Secolul al XVIII-lea este însă pragul unor discontinuităţi evidente şi programatice.

8 Maurice Levy, op. cit., p. 637.

a Marcel Brion, *Aria fantastică*, traducere şi postfaţă de M «d «it Morariu, Bucureşti, 1970, p. 68.

I Amănunte privind arta celebrelor „jardins anglais” şi arta decoraţiilor interioare vezi la H.A. Beers, *English Romanticism* in the *XVII – lth Century*, London, 1399.

I *Almanahul gurmanzilor* fr.).

2 Paté de ficat de gâscă (fr.).

3 Thomas Babington Macaulay, recenzie la lucrarea *Letters of Horace Walpole, Earl of Orford, io Sir Horaee Mann, Britâsh Rnmy* at *the Court of Tuscany* în *Criticai and Historical Essays*, I. Eipzig, 1850, vol. II, p. 175.

2 Maurice Levy, op. cit.

I Unii comentatori au descifrat în *Muralto* (zid îalt) o traducere aproximativă în italiană a numelui *Walpole* (stâlp de zid).

poet dramatic şi gazetar, cunoscut pentru piesele sale *Timocrate* I

(1656), *Ariane* (1672) şi *Contele de Essex* (1678).

I „Se vede aici un amestec de seriozitate şi haz, de comic şi de